

Dr. ALAPY GYULA

KULTSÁR ISTVÁN

(1760—1828)

ÉS KÖNYVTÁRA

Az alapító halálának és könyvtárának
százados évfordulójára kiadja a
JÓKAI EGYESÜLET

KOMÁROM,
SPITZER SÁNDOR KÖNYVNYOMDÁJA
1928

KULTSÁR ISTVÁN

1760 — 1828

ÉS KÖNYVTÁRA

IRTA:
ALAPY GYULA dr.

KOMÁROM
A JÓKAI EGYESÜLET KIADÁSA
1928.

Kultsár István és könyvtára

Források Kultsár István életéhez:

I. Művek

- Abafi Lajos. *Mikes Kelemen. Figyelő IV.* 1878.
- Andrássy Béla. *A Tudományos Gyűjtemény hatása. Figyelő I.*
- Beöthy Zsolt: *A magyar irodalom története I—II.* Bpest, 1896.
- Bausz Teodorik: *Kultsár István élete és működése. — A szent Benedek-rend komáromi gimnáziumának Értesítője* 1902 903.
- Bayer József: *A nemzeti játékszin története I—II.* Bpest, 1887.
- *A magyar drámai irodalom története I—II.* Bpest, 1897.
- Csaplár Benedek: *Révai Miklós élete I—IV.* Bpest, 1881—1889.
- Császár Elemér: *Mikes Törökországi Levelei-nek keletkezése. Irodalomtörténeti Közlemények V.*
- *Verseghy Ferenc élete és művei.* Budapest. 1907.
- Erdélyi Pál: *A komáromi Kultsár könyvtár.* Magyar Könyvszemle 1886.
- Ferenczy József: *A magyar hírlapirodalom története 1780-1867* Budapest, 1887.
- Gyulai Pál: *Vörösmarty életrajza.* Budapest, 1879.
- Karacs Teréz: *Adatok Kultsár István életéhez. Figyelő XXI.*
- Kazinczy Ferenc levelezése. Közzéteszi Váczy János. Budapest, I—XX. 1890—1910.
- Kultsár István: *Bajnoknék levelei Ovidiusból. Komárom, 1789.*
- *B. Laudonnak Nándorfejérvári győzed., Szombathely, 1790.*
- *Törökországi levelek. Irta: Mikes Kelemen. Kiadta — Szombathely, 1794.*
- *Főtiszt. Pray György ... Emlékezete. Pest, 1801.*
- *Magyarország históriája. Gebhardi Lajos Albert munkái-ból fordította és magyarázta Hegyi József. Megigazította és 1803-ig folytatta —. I—IV. Pesten, 1803.*
- *Krónika. Pest, 1805.*
- *Szóllás ... a Magyar Nyelv Innepéről. Marosvásárhely. 1818.*
- Mikes Törökországi Levelei. Kiadja Toldy Ferenc. Pest, 1861.*
- Miklós Ferenc: Mikes „Törökországi Levelei-ről. Irodalomtörténeti Közlemények XIV.*

Nyelvmléktár. VIII. Budapest, 1879.

Petrik Géza: Magyarország bibliographiája. 1712—1860. II. Budapest, 1890.

Szilágyi Sándor: Erdély irodalomtörténete. Budapesti Szemle V.

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. VII. Budapest. 1900.

Thaly Kálmán: Ki hozta vissza a hazába Mikes Kelemen kéziratait? Századok. 1875.

Toldy Ferenc. Magyar írók és államférfiak. II. Pest, 1868.

— *Össze: munkái. VII.*

Vass Bertalan. Horvát István életrajza. Budapest, 1897.

Váczy János. Kulcsár István Figyelő. XXIII. 1887.

— *Az árkdiai pör. Irodalomtörténeti Közlemények. V.*

— *Az árkdiai pör. Figyelő. I.*

Vály Béla. A magyar színészet története. Budapest. 1887.

II. Folyóiratok.

Budapesti Szemle.

Figyelő.

Hasznos Mulatságok.

Hazai és Külföldi Tudósítások.

Irodalomtörténeti Közlemények.

Magyar Könyvszemle.

Századok.

Tudományos Gyűjtemény.

III. Levéltárak.

Komáromvármegye levéltára.

Komáromi r. kat. főgimnázium irattára.

Komáromi r. kat. plebánia „

Magyar Nemzeti Múzeum kéziratára.

Magyar Tudományos Akadémia kéziratára.

Országos Levéltár (kancelláriai és helytartótanácsi osztályok.)

Pestvármegye levéltára.

Beöthy Zsolt nagy emlékének

Nem tartozott a nagyok közé, akik az irodalom egén időnként fényességet árasztottak; nem volt vezér, aki után hadsereg indul, akinek példája iskolát alapít; nem volt lángelme, amely gyújtó lelkesedést varázsol a szívekbe: Kultsár István a hasznos emberek közé tartozott, a zászlótartók sorába, akik végigküzdi a hadjáratot, és a zászlót, melyre felesküdték, soha el nem hagyják, de megvédik entestükkel is, mert annak becsülete az ő becsületük is. Világosabban és szabatosabban összefoglalva Kultsár működésének tartalmát: az irodalomtörténet szempontjából Kultsár Istvánnak jelentős szerep jutott osztályrészül; ezt hiven és becsületesen töltötte be abban a korszakban, amelyet a megújulás, a nemzeti szellem ébredése korszakának szoktunk nevezni.

Egyik életrajzírója, Bausz Teodorik bencés tanár, az irodalomtörténet e lelkes, de fiatalon elhunyt munkása, rokonszenves és hű képet rajzolt Kultsár Istvánról, melyben életének folyását és működését beszéli el tanítványai számára.¹⁾ A mi feladatunk az lesz, hogy az irodalomhoz való viszonyát és abban vitt tiszteletre méltó szerepét a módszeres kutatás segítségével vizsgáljuk és rajzoljuk.

Életét három korszakra lehet felosztani: a gyermeki és tanulói évekre, érdemes tanári és nevelői működésére, végül szerkesztői pályafutására, mely az irodalomtörténetben is maradandó nyomokat hagyott.

Irodalmunknak a XVIII. század középső szakasza talán leg-sivárabb korszaka. A nemzeti szellem elernyed, és a közönség a nagy szabadságharc küzdelmeiben elfáradva, a szenvedett vérvesztéstől elalélva, fásult közönnyel szemléli az életet. Ez az idő a politikai elnyomás korszaka, ami annál veszedelmesebb a

¹⁾ Kultsár István élete és működése. (A pannonthalmi sz. Benedek rend komáromi gimnáziumának Értesítője az 1902—903. iskolai évről. Komárom 1903. 3—37. l.)

nemzetre, mert nem erőszakos módon, a Lipót-féle alkotmány-elkobzások útján ment végbe, hanem szinte észrevétlenül, a magyarságnak nyújtott látszólagos kedvezések közt.

Mária Terézia a főnemesség elnémetesítését gyakorlati uton, éles asszonyi ösztönnel tervezte: fényes udvarában sütkérezik szinte az egész főnemesség, házasságokat szerez gazdag magyar mágnások és elszegényedett osztrák főrangú családok hölgyei közt; megalapítja a Teréziánumot, a magyar testőrséget, mindezt természetesen a császárvárosban, hol akkor a magyarság színe-java élt és legjobban haladt a német kultúra felé.

Idehaza az országban idegen katonaság élt a magyar városokban, a magyar pedig az örökös tartományokban volt szétszórva. A céltudatos németesítés így haladt előre, ami annyival könnyebben ment, mert a főnemesség elkábítva az udvar kedvezéseitől teljesen nemzetietlen életet folytatott, a köznemesség műveletlen és kedvetlen volt, nem érzett magában erőt a küzdelemre s elkeseredésében dárídókba fojtotta bánatát.

II. József erőszakos és alkotmánytalan uralkodása rázza fel némileg a nemzet alvó lelkiismeretét. A törvénytelen rendeleteket a vármegyék nem hajtják végre, látva, hogy a bécsi kéz az ország alkotmányáért és századokon át kegyelettel őrzött hagyományaiba nyúl. Komáromvármegye is azok között van, amelyek tiltakoznak a német nyelv behozatala ellen, a karok és rendek felháborodásuk jeléül a pátenseket elégetik.

Ezek között a közállapotok közt lett ifjúvá Kultsár István.

Komáromban született 1760. szeptember 16-án.¹⁾ Szülei tisztos, iparúzó mesteremberek voltak, de bizonyos, sorsukhoz méltan nagyobb intelligenciával gondolkoztak fiuk jövőjéről, mert amint fiuk elvégezte szülővárosában az elemi iskolát, beírták a gimnáziumba.²⁾ A komáromi gimnázium akkor a jezsuiták kezében volt. Talán a jezsuita nevelés befolyása alatt határozza el, hogy szerzetes lesz. A jezsuita rendet azonban 1773-ban eltörli a „Dominus ac redemptor noster“ kezdetű pápai bulla, s a komáromi gimnáziumot a bencésrend veszi át. Kultsár tehát 1777-ben a szent Bene-

¹⁾ Komáromi r. kat. plebánia. Kereszteltek anyakönyve VI. kötet 1760—1764.

²⁾ 1770—71-ben minor parvista, 1771—72-ben principista, 1772—73-ban grammatista, 1773—4-ben syntaxista (ezt az osztályt két évig járta), 1775—6-ban poeta, 1777—78-ban rhetor. Ez utolsó névsorban neve után van írva: factus Benedictinus. — A komáromi kath. főgimnázium irattára. Cathalogus ab anno 1701 usque 1784.

dek rendbe lép. Az ujonc évet Pannonhalmán tölti és ott hallgatja a bölcsészeti tanfolyamot, míg a teológiát Pozsonyban végzi.

A pozsonyi teológiai akadémián tanuló fiatal növendék papok a nyolcvanas évek elején lelkesültek a deákiskola költőjeért. Baróti Szabó Dávid: Új mértékre vett külömb versek három könyvei 1777-ben, Révai Miklós: Magyar alagyáknak első könyvek 1778-ban és Rájni József: Magyar Helikonra vezető kalauza 1781-ben már megjelentek. Nagy feltűnést okoztak ezek a könyvek abban az időben. Így Kulcsár a teológiai könyveken kívül szorgalmasan forgatja a magyar szépirodalom újabb jelenségeit is, s az irodalom iránti szeretete, melyet még Komáromban Baróti Szabó oltott bele, ebben a társaságban csak fokozódott.

Alig végezte el teológiai tanulmányait a pozsonyi szemináriumban, mikor 1786-ban II. József a bencés rendet is feloszlatja, s így a 26 éves ifjú sorsa már pályája kezdetén megfordul. Eddig végzett tanulmányai és az irodalom iránt érzett lelkesedése a tanári pályára hivatják.

Tanári működését nevelősködéssel kezdte, még pedig Viczay grófnál volt Hédervárott, de már a következő évben a komáromi gimnázium tanára ideiglenes minőségben 400 frt. fizetéssel.¹⁾ Itt működött 1788—89 években, mint a második grammatikai osztály főnöke. A főgimnázium irattára őrzi minősítését is,²⁾ melyből megtudjuk, hogy Kulcsár beszél magyarul és németül, érti a francia, olasz, görög és a szláv nyelveket és kötelességét híven és szorgalmasan teljesíti.

Komáromi tanárkodása alatt jelenik meg első műve³⁾ nyomtatásban: *Bajnoknék levelei Ovidiusból*. Ezt a verset Vitzay Mihályné grófnő szül. Grassalkovich Anna asszonynak ajánlja, „mellyel 1789 esztendőnek kezdetére . . . kedveskedni kíván.” Ennél a családnál nevelősködött Kulcsár tanárságát megelőző időben.

A fiatal tanár azonban jobb állásra vágyik és 1789 év nyarán

¹⁾ A komáromi kath. főgimn. irattára. 651—1788 sz. Vay Péter pécsi tankerületi főigazgató értesítése. 1788 aug. 20.

²⁾ U. o. 532 sz.

³⁾ *Bajnoknék levelei Ovidiusból*. Első levél, mellyel 1789.-dik esztendőnek kezdetére mélt. Grófné Grassalkovich Anna asszonynak, Mélt. Gróf Vitzai Mihály élete párjának kedveskedni kíván. Komárom. Weber Simon Péter bet. 4° 4 l.

folyamodik is,¹⁾ ennek folytán felettes hatósága csakhamar elszólítja szülővárosából és Szombathelyre rendeli,²⁾ hol 1789—1796-ig tanította az ékesszólástant. Szombathelyi működése már nevezetes nyomot hágy a magyar irodalomtörténetben: itt adta ki Mikes Törökországi leveleit, és már a század alkonyán, megismertette nemzetét százada legnagyobb prózairójával.

A lelkes fiatalember élénken érdeklődik az irodalmi és politikai események iránt is, főleg a török ellen való háború lelkesíti és ez írásra is ihleti. 1790-ben adja ki második munkáját: *B. Laudonnak Nándorfejérvári győzedelme.*³⁾ Ebben a korban divat volt ilyen eposzokat írni. Dugonics András és Horváth Ádám (ki Kultsárral egy évben és egy vármegyében született) legkiválóbb képviselői a XVIII. sz. végén e műfajnak, de ők sem közelítik meg mesterüket, néhai való Gyöngyösi Istvánt, az ékesnyelvű eposzirót. Ihlet nélkül irtak, tehát szárazak; emellett tudákosak, cikornyások és költői fegyvertárukat az Aeneisből és Homerosból kölcsönözik. Történeti eposzt alkotott Zrinyi, akit költői jellemző ereje irodalmunk legnagyobb alakjai sorába emelt. Gyöngyösit szeltében olvasták a XVIII. sz. ban, mert kellemes, magyar zamatú elbeszélését szerette a közönség; cicomás, mitológiai képekkel ékeskedő stílusa divatban volt. A XVIII. sz. utolsó negyedében megjelent eposzok vagy történeti elbeszélések mind Gyöngyösi iskolájára vezethetők vissza, de egyúttal visszatükrözik az olvasó közönség ízlését is.

Laudon győzedelmében Kultsár egy akkor teljesen friss történeti eseményt énekel meg: Belgrádnak, vagy mint akkor irták, Nándorfejérvárnak, elfoglalását. Ez az esemény 1789-ben történt s így a történeti eposznak bizonyos aktualitást adott. A Zrinyi-sorokban írott verset tömérdek magyarázó jegyzettel kíséri, melyek nélkül nem is volna érthető. Laudon osztrák fővezér 73 éves korában vitte véghez Belgrád ostromát. Mivel Hadik, a császári főhaditanács igazgatója, betegsége miatt nem vehetett részt Belgrád ostromában, a föladat egészen Laudon táborszernagyra, a 73 éves osztrák

¹⁾ U. o. 521 sz. 1789. jul. 21.

²⁾ U. o. Igazgatósági jelentés, hogy K. 1789 szept. 7-én Szombathelyre utazott.

³⁾ B. Laudonnak Nándorfejérvári győzedelme. Szerzte Kultsár István, A Szombathelyi Királyi Iskoláknál A Széptudományoknak Oregbik Királyi Tanítója. Szombathelyen 1790. 8° 48 l.

fővezérre maradt. A költeménynek fele része Laudon katonai pályafutását, győzelmeit sorolja fel bőséges történeti széljegyzetekkel; mindennek Nándorfejérvárhoz semmi köze s csak a második fele adja szárazon a vár ostromát. Hogy a prózai tárgyat költőivé tegye, Kultsár mitológiai készséggel fog hozzá. Már az invokációban, midőn elég művészetlenül magához a hőshöz fordul segítségért, őt Jupiterhez hasonlítja:

*Te azért Nagy Vezér! századnak öröme
Nemzetek győzője, Királyok tüköre,
Ki mint rég, Jupiter a vak ellenséget,
Tűzzel alázott meg minden dühösséget;
Ama szentebb tüzet hathatós Lelkeddel
Gerjesszed fel bennem, melly midőn tetteddel
Játszadozik Versem, elmém olly felséges
Dolgokra ébressze, mint Nálod szükségem.*

Az elbeszélés folyamán is minduntalan görög-római istenek, (Mars, Jupiter, Merkur, Féb, Dafne, Bellona, Herkules, Diana) hősök (Theseus), mitológiai lények (Cerberus), és földrajzi fogalmak (a gibraltári szirtek) szerepelnek (Calpe és Abila) az általuk képviselt kiváló tulajdonok megérzékitéséül, mint azok Vergiliusnál — kitől költeménye jelígejét is kölcsönzi — fordulnak elő. Allegóriái, a kétfejű sas (a császár), a hold (a török) teljesen elkoptatott, az akkori közbeszédbe átment kifejezések, melyekből ugyancsak kevés költőiség árad. Igyekszik belevinni a versbe bizonyos változatosságot is mikor megszólaltatja az ősz Laudont a vitézek előtt, de ebben a dikcióban, éppúgy mint egy aggastyánban, nincs erő. Emelkedettséget sem találunk a költeményben, de hisz ezt nem is lehet várni egy a közelmúltban történt esemény kronológikus hűséggel való előadásától. E mellett meglep a költemény vége, ahol Laudon hirtelen távozását a harctérről így adja elő:

*De amint piartznak ujjabb rendjét szabta,
Egy világos felyhő hirtelen felkapta,
Mindnyájan rémülten utánna nézének,
Nem látták — hanem illy szózatot értének:*

— — — — —
*Mivel meghódítám Nándorfehérvárát
Nem fogom érezni mulandóság kárát.*

A Romulus eltűnésére emlékeztető fordulat merész, de ha meggondoljuk, hogy az ostrom egy évvel a költemény keletkezése

előtt történt, s így a költő szavainak valótlanságával minden a politikai eseményekben csak némiképpen is tájékozott ember tisztában lehetett, egyenesen komikus hatást tesz.

Az eposz stílusa is nehézkes és darabos, nyelve lapos és prózai: az egész fiatalkori kísérlet, semmi egyéb. Érezte ezt maga Kultsár is és jól tudta azt is, hogy számára a költészet terén nem terem babér. Ezzel a zsengejével búcsút is vett a költészettől.

Sokkal fontosabb ennél Szombathelyen megjelent másik műve: a Törökországi Levelek kiadása.¹⁾

Mikes Törökországi leveleivel a magyar irodalomban egy új írói tulajdonság nyert állandó otthont: a kellem. Előtte senki sem irt ily közvetlenül, egyszerűen és a magyar nyelvnek azzal a bájával, utóbb is több mint félszázadnak kellett elmúlnia, míg a későbbi írói nemzedék utólrerte Mikes folyékony, természetes csevegését, nyelvének üde, friss hangját.

Kultsár bárhogyan lett figyelmessé Mikes kéziratára, nagy érdemet szerzett annak kiadásával, mert éles szeme felismerte benne az irodalmi remeket, amelyet csak a késő utókor tanult meg méltányolni, mikor az irodalomtörténet világánál Mikes rokonszenves alakja felé fordult a figyelem. Honnan kapta Kultsár a Törökországi Levelek-et, arra két magyarázat is van: Toldy Ferencé,²⁾ és Thaly Kálmáné. Toldy szerint, akinek véleményét Gyulai Pál is elfogadta, Tóth Andrásnak, Bercsényi tisztjének fia, Tóth Ferenc generális konstantinápolyi tartózkodása alatt szerezte meg a kéziratot, magával vitte Franciaországba és mikor innét a forradalom elől haza menekült, magával hozta Magyarországra. Ez a Tóth Ferenc Tarcsán, Szombathely közelében halt meg 1793. szeptember 22-én, s tőle kaphatta Kultsár a Törökországi Leveleket. Thaly Kálmán ezzel szemben utalt a Hadi és más Nevezetes Történetek c. bécsi magyar hirlap 1789. nov. 27-ki számának egy hírére.³⁾ E szerint Szelim travniki basának volt egy Mészáros

¹⁾ Török országi levelek, melyekben a II-dik Rákóczy Ferentz Fejedelemmel Bújdoso Magyarok' Történetei más egyéb emlékezetes dolgokkal együtt barátságosan eládatnak. Irta Mikes Kelemen Az említett Fejedelemlnek néhai Kamarássa. Most pedig Az eredetképpen való Magyar Kézírásokból kiadta Kultsár István Az Ékesszóllásnak Tanítója. Szombathelyen Nyomtatta Siess Antal József 1794. 8° 6+490 l.

²⁾ Mikes Törökországi levelei. Kiadja: Toldy Ferenc. Pest, 1861. 245—246. l.

³⁾ Századok. 1875. IX. 573—575. l.

nevű tisztje, akit 1786-ban Bécsbe küldött bevásárlások végett. Ez a Mészáros egy magyar kéziratot adott át Görög szerkesztőnek, melyet Rákóczi Ferenc Horvát nevű szolgájától kapott, aki azt vallotta, hogy azokat Mikes, Rákóczi bujdosótársa írta. Kultsár a bécsi lapszerkesztőkkel, Göröggel és Kerekessel is érintkezésben volt, amint tudjuk, hogy a Magyar Kurir-ba is dolgozott, tőlük tehát megkaphatta Mikes kéziratát. Mivel Toldy véleményét semmilyen adat sem támogatja, Thalyét fogadta el az újabb irodalomtörténet (Beöthy Zsolt, Riedl Frigyes) mint valóbbszínűt.

Ezóta a Törökországi Leveleknek egész irodalma keletkezett s a vita főképpen a levelek keletkezése körül forgott, melyet sokan igyekeznek magyarázni.¹⁾ Kultsárt főleg fejlett történeti érzéke indította a levelek közzétételére, e mellett előszavában, melyet a kegyes olvasóhoz intézett, többek közt ezeket írja: „De ha a Magyar Történetekben nem gyönyörködnél is, gyönyörködhetsz az egyházi és polgári Török szokásoknak leírásában“ vagyis etnografiai jelentőséget is tulajdonít a leveleknek; de leginkább a következő szavai fejezik ki a Törökországi levelek lényegét: „Gyönyörködhetsz a vidám szívnék és friss elmének barátságos nyájaskodásában és abban a szép s értelmes Magyarságban, melylyel a különféle dolgokat oly kellemetesen kifejezte a Szerző, hogy az ő leveleit ki-ki érdemeseknek tartja a kiadásra.“ E szavak kétségtelen jelei Kultsár jó ízlésének és fejlett stílus érzékének.

Mikes levelei főleg Erdélyben keltettek nagy hatást, hol szél-tében olvasták és az érdeklődés e kiváló s hozzá Erdélyből elszakadt író iránt felébredt. Az egykorú kritika is nagy elismeréssel üdvözölte Kultsár e vállalkozását, bár a levelek tartalmát és stílusát meg-rótták²⁾, ami mai bírálói szerint legjelesebb tulajdona a leveleknek.

Szombathelyi tanársága, amint említettük, 1789—1796 évekig terjedt. Ebben az évben Esztergomba került.

Életének ez a szakasza azért nevezetes, mert itt együtt tanárkodott Révai Miklóssal, a nagy nyelvújítóval és deákos költővel. Sajnos, ennek az együttműködésének sem az iskola, sem az irodalom nem látta hasznát. Az esztergomi gimnázium rossz hírű iskola volt akkoriban. Züllött, szabados erkölcsű ifjusága volt, s a

¹⁾ Szilágyi Sándor. Budapesti Szemle V. 1859. — Toldy Ferenc: Magyar írók és államférfiak. II. Pest. 1868. — Abafi Lajos. Figyelő IV. 1878. X. 1881. — Császár Elemér. Irodalomtört. Közl. V. 1895. — Miklós Ferenc. U. o. XIV. 1904.

²⁾ Az 1795-i Magyar Mercurhoz tartozó bibliotheca. Kiadta Pántzél Dániel.

tanári kar sem állott feladata magaslatán. Az ütköző pont Kultsár és Révai közt pedagógiai elveik és felfogásuk különbözőségében rejtett és sajnos eseményeknek lőn okozójává. Kultsár István egyénisége szelid, békés, szemlélődő, inkább a kedélyességre hajló volt és tanításába bizonyos liberális szellemet vitt bele, amiért tanítványai igen szerették. Révai ellenben szenvedélyes, ideges, rideg, emellett érzékeny, epés, polemikus természetű ember volt (azért is szerzett oly sok ellenséget magának), akinek tanári működésében is megtaláljuk e tulajdonságainak nyomait. Az ő nevelési rendszere ellenkezett Kultsáréval és inkább az orthodoxia felé hajlott; Kultsár szelid bánásmóddal igyekezett fegyelmezni, Révai ezt nem helyeselte és itt is a szélsőségekben mozgott. Az összeütközés tehát kikerülhetetlen volt.

Csaplár Benedek Révairól szóló nagy munkájában¹⁾ részletesen foglalkozik ezzel a konfliktussal, mely utóbb is annyira elmergesedett, hogy Kultsár emiatt megvált a tanári pályától. De azt hisszük, hogy Csaplár Benedek elfogult, midőn Kultsárt állítja eléink e sajnálatos esemény okozójául és figyelmen kívül hagyja Révai szenvedelmes természetét.

Az összeütközés tulajdonképpen okozója Kultsárnak egyik tanártársa, Amberg József volt, aki a tanulókat köztük kosztos diákjait, Révai ellen bűjtogatta. Az ingerlékeny és túlérzékeny Révai, aki mindenki ellen ellenséget látott, Amberg ellen érzett ellenszenvét Kultsárra is kiterjesztette, mert a konfliktusban nem állott pártjára. Később Révait szenvedélye annyira elragadta, hogy egyenesen Kultsárt illeti azzal a váddal, hogy ellene tüzeli az ifjúságot. Ez lélektanilag könnyen megokolható, mert Kultsárnak nagyobb intelligenciája és szélesebb látóköre volt, mint a korlátolt és tudatlan Ambergnek, aki tárgyával se volt tisztában. De nem tekintve arra, hogy Révai vádját semmi jel sem igazolja, már Kultsárnak békességszerető egyénisége, szelid természete is megcáfolja azt a föltevést, hogy neki is része volt Amberg alávaló támadásában. Csak annyi igaz, hogy Kultsár mint humánus gondolkodású ember, helytelenítette Révainak a diákokkal szemben tanúsított bánásmódját. Az bizonyos, hogy pedagógiai felfogásuk és elvük közt széles, áthidalhatlan mélység tátongott. Kultsárban a modern iskola egyik előhírvívőjét látjuk, míg Révai a régi iskola tipikus képviselője volt. Révai a tartathatatlan állapotokat, melyek az akkori iskolai viszonyokat teljes

¹⁾ Csaplár Benedek. Révai Miklós élete. Bpest I-IV. 1881-1889. (IV. 308-387 l.

züllöttségükben mutatják, emlékiratba foglalta¹⁾ és a helytartó tanácsához benyújtotta. Az emlékirat egy elkeseredett lélek izgalmait tükrözi vissza. De vádjai az esztergomi gimnáziumnál uralkodó botrányos állapotokról is lerántják a leplet.

Révainak azonban a helytartótanácsnál is hiányoztak jó emberei, ellenségei ellenben ott ültek. Akár ennek, akár a megindult hivatalos vizsgálat objektivitásának tudjuk be az eredményt, mely Révaira nézve lett lesújtó, Kultsárt tisztán látjuk az ellene emelt vádak alól. De Kultsárnak a békesség iránt való szeretete csillámlik elő magának Révainak védekezéséből is, amelyben az ellene Novák Krizosztom pécsi tankerületi főigazgató által emelt kifogásokat cáfolja. Ebben Révai előadja, hogy Kultsár is nagy buzgalommal támogatta az ő (Révai) áthelyezését Sopronba, ami Révainak régi vágya volt, ez azonban nem következett be.

Révai ellensége lett Kultsárnak és elfogultsága szenvedelmesen nyilatkozott meg nála. Nemcsak a tanári értekezleteken támadt ellene, hanem, hogy kenyértörésre juttassa a dolgot, az 1796. év elején²⁾ a tanítást is abban hagyta. Ez különben legjellemzőbben világítja meg Révai makacs és engesztelhetetlen természetét. Felsőbb rendelettel kellett őt a tanítás folytatására szorítani. Ez az áldatlan állapot az iskola év végeig húzódott, bizonyára nagy ártalmára az iskolának. Révait az iskolai év végével Komáromba, Kultsár szülővárosába helyezték át, hol egy évig volt tanár; Kultsár pedig ott hagyta a tanárságot keserű emlékekkel szívében és felcserélte a nyugalmasabb és kényelmesebb nevelői állással, melyet Festetich György gróf családjánál foglalt el Keszthelyen.

Festetich Györgynek, a keszthelyi Georgikon nagynevű alapítójának, hírnevétől zengett akkor az egész ország. Lantjára vette nevét Berzsenyi, akkor leghírnevesebb költője az országnak. Ennél a főuri családnál kellemes éveket töltött Kultsár.

A téli hónapokat többnyire Pesten töltik; a gondjaira bizott fiatal Festetich László gróffal szorgalmasan látogatja az egyetemi előadásokat.³⁾ Mindketten a gróf cukor-utcai⁴⁾ házában laknak. Itt írókkal ismerkedik meg és köt barátságot. Különösen Csokonai nyeri meg

¹⁾ Regii Gymnasii Status perturbatus ex non sincera in disciplinam consensione anno scholastico 1797/8. Orsz. Levéltár. Helyt. Tan. 1799 : 7308. sz.

²⁾ Az év nem egészen biztos. Történhetett az esemény korábban is.

³⁾ L. Csokonaival váltott kiadatlan leveleit a Magyar Tudományos Akadémia kéziratárában. M. Irod. Lev. 4°, 155 sz. XXX. csomó.

⁴⁾ Ma : Gróf Károlyi utca.

rokonszenvét, akinek költői működését nagyrabecsüli. Szívesen áll rendelkezésére a költőnek, aki szorgalmasan küldi hozzá verses könyveit, amelyeket Kultsár eljuttat Erdődy grófnéhoz, Széchenyi Ferencné grófnéhoz, sőt közbenjár az iránt is, hogy a *Tavaszi* kiadásában segíeyzzék a poétát. Megírja az irodalmi eseményeket Csokonainak: hogy Rájnis Vergilius Georgiconjait fordítja stb.¹⁾

Sűrűn buzditja leveleiben az *Árpád* megírására, melybe Csokonai belekapott. Azonban lelkére köti a költőnek minden levelében, hogy ha halhatatlan akar maradni, csak hősi versekben írja eposzát.²⁾ Széchenyi Ferenc gróf, a Nemzeti Múzeum nagynevű alapítója, könyvtárának kinyomtatott katalógusát Kultsárnál hagyja a költő számára; ez figyelmezteti Csokonait, hogy köszönje meg a kitüntetést a nemeslelkű grófnak, akár versben, akár folyó beszédben.³⁾ Egyuttal más örvendetes hirt is ír a poétának értesítvén, hogy a gróf 100 forintot küld a hozzá írott versért. Figyelmezteti arra is, hogy midőn Festetich érdemeit éneklei, magának is dicsőséget szerez vele. Máskor ismét ilyen jó hírekkel kedveskedik a költőnek és alig van levél, ahol ne érdeklődnék *Árpád* és *Zrínyi* iránt. Figyelmezteti hibáira is jóakarattal. Még kéziratban elolvassa a Dorottyát és elismeréssel nyilatkozik annak szépségeiről.⁴⁾ Szíves és meleg szavakkal vigasztalja Csokonait, mikor 1802-ben háza tűzvész martalékává lett.⁵⁾ Egyetlen epizód egész életében az, amely szintén Csokonaihoz írott leveléből derül ki. Az 1802. év nyarát a váradi fürdőben töltötte, ott egy szép özvegyasszonnyal ismerkedett meg, kinek neve után tudakozódik. Az érdekes kalandnak azonban nem lett folytatása.

Pesti tartózkodása alatt az írók társaságába jutott és ott a

¹⁾ U. o. Kultsár—Csokonaihoz 1800 jan. 6-án.

²⁾ U. o. Kultsár—Csokonaihoz. (Keltezés nélkül)

³⁾ Maga is siet a nemes gróf üdvözlésére és 1803 március 30-án ékes nyelven köszönti a Nemzeti Múzeum alapítóját; halálját pedig az alábbi verssel fejezi ki:

Széchenyink ujann hírét fölemelte Hazánknak

És vetekedve Hazánk hírleli érdemeit.

Eggyez a buzgóság bennök: de külömböz okában

Azt szeretet vonná, készíti ezt köszönet.

Mindenik állandó. Örvendj Magyar, érdemes úgy lessz

Már köszönetre hazánk és szeretetre fija.

Magyar Nemzeti Múzeum. Irodalmi levelestár.

⁴⁾ M. Tud. Akadémia kéziratára. Kultsár—Csokonaihoz 1803 jun. 9.

⁵⁾ U. o. Kultsár—Csokonaihoz 1802 dec. 8.

kialakuló irodalmi központ megteremtésén fáradozik. Kazinczy írja 1803 májusában, hogy Révait, Kultsárt és Virágot látta Pesten: mily öröm volna, ha az erdélyi írókat is látná így tömörülve¹⁾. Kis város volt akkor Pest, kis csapat író élt benne, de már akkor bontogatta szárnyát, és Kultsárnak jó érzéke volt a helyzet felismeréséhez. Itt, ebben az írói körben, bizonyára érezték a magyar szellemi élet hiányát és sokat beszéltek arról, miképpen lehetne azt megteremteni. Hogy ezt sikerült megteremteni, abban Kultsárnak, az első pesti magyar ujság szerkesztőnek sok és nagy része volt.

A történelem iránt volt legnagyobb érzéke. Látjuk ennek első nyomát Mikes levelei kiadásánál. Pray György, a nagy pragmatikus történetíró halálára ódát ír.²⁾ Tizennégy disztihonban magasztalja Pray szent emlékét. Pray, Katona, Fessler, később pedig Virág Benedek nagy hatással voltak reá. Virág Benedekkel és később Horvát Istvánnal állandó baráti viszonyban volt. Budai Ézsaiással is levelezésben állott. De ez a korszak a magyar történelem divatját vezeti be. Már Dugonics regényeiben megtaláljuk ennek elemeit, amely Virág Századaiban és Kisfaludy drámáiban folytatódva Zalán futásában éri el tetőpontját. A honfoglalás, Árpád legendás alakja, Hunyadi János és Mátyás ekkor lesznek nemzet ideálokká.

Nevezetesebb históriai vállalkozása Gebhardi történeti művének kiadása.³⁾ Gebhardi igen termékeny német történetíró volt és rengeteg sokat írt. Megírta az osztrák tartományok történetét, egy munkája pedig a magyarok történetét tárgyalja⁴⁾ a honfoglalástól egészen 1777.-ig. Kultsár az utóbbi munka lefordításával és kiadásával históriai irodalmunk szegénységén akart segíteni (l. a kiadása előszavát). Mivel a munka az utolsó negyedszázad eseményeire nem terjedt ki, 1777-től kezdve megírja 1803-ig a magyar történetet, ez a része a munkának tehát eredeti. Kultsár dinasztikus felfogására jellemző az, hogyan osztja be a könyvet. Az első kötet a magyarok eredet-

¹⁾ Kazinczy levelezése. Közzéteszi Váczy János. Budapest, A M. Tud. Akadémia kiadása. III. 63.

²⁾ Főtisztelendő Pray György Magyarország Történetírójának Emlékezete XXVI. November 1801. Pesten, Trattner Mátyás betűivel. 4. l.

³⁾ Magyarország Históriája. Gebhardi Lajos Albert munkáiból magyarra Hecsi József. Megigazította és 1803-ig folytatta Kultsár István. Pesten. Trattner Mátyás betűivel 1803 I. 16 + 440 + 8 l. II. 544. l. III. 472 l.

⁴⁾ Geschichte des Reichs Hungarn und der damit verbundenen Staaten, Leipzig 1778—1772 I—V. Theil.

tétől V. Lászlóig, a második Hunyadi Mátyás királytól III. Ferdinándig, a harmadik I. Lipóttól 1803-ig adja elő a magyar történelmet. „Reményilem — ugymond — e három vezér személyek: Árpád, Mátyás, Leopold észrevéteik az olvasóval, hogy olyanokon illendő kezdeni a szakaszokat, kik érdemeiket magukkal nem vitték a koporsóba“. Jellemző ez annak a kornak a köztudatára, hogy ilyesmit lenyomtathattak és I. Lipótot, a magyar alkotmány felfüggesztőjét, a magyar hadsereg megsemmisítőjét, kire a vértörvény-székek vérengzései és a protestáns gályarabok szenvedései oly sötét árnyat vetnek, nagy fejedelemként tárgyalja. Mintha száz esztendő alatt feledésbe ment volna a *Recrudescunt* hatalmas szózata s az a nagyszerű pillanat, mikor feltámadt az agyongyötört, elnyomott, vérig alázott nemzet és odasereglett a nemzeti színű zászló alá, melyre *Pro Libertate* volt írva, s amelyet oly diadalmasan lengetett a szabadság fuvallata. De talán nem csodálkozhatunk a királyi hatalom túltengésének aranykorában Kultsár ítéletén, hiszen még alig száradt fel a budai vérmezőn a szabadságról álmodozók vére. Ezért írja a könyv előszavában, hogy a királyi méltóság volt az, amely megtartotta a veszedelmekben az országot.

A munkát a nagy Maecenasnak, tolnai Festetich György grófnak ajánlja, aki megalapította a Georgikont, idegen nyelvekre és rajzra oktattatja az ifjúságot, a magyar vitézek oktatására 40.000 forintot áldozott. De nem folytatja, hogy meg ne előzze a históriát, melynek a gróf tárgya lesz. A nagynevű Maecenas bizonyára anyagilag is elősegítette fia nevelőjének és kedves emberének ez írói vállalkozását.

Kultsár Gebhardi kiadásával arra törekedett, hogy teljes magyar históriát adjon. Latinul irtak történelmi munkákat, nem számítva a krónikákat, s csupán a jelentősebbeket említve: Bonfini, Istvánffy, Bél, Pray, Katona; magyarul Heltai Gáspár, Lisznyay Pál, Pető Gergely, Spangár András, Szekér Joakim, Német Gergely, Kajtár és Windisch. Gebhardi a munka megjelenése előtt, 1802 okt. 26-án halt meg. Munkáját Hegyi József piarista tanár fordította és Kultsár átdolgozta. Az eltéréseket Gebharditól a szöveg alatt alkalmazott jegyzetekben adja. Bár kibővítette a munka V. részét, még sem adta mindazt, amit szeretett volna adni. Kultsár azt remélte e vállalkozásától, hogy megszületik amagyar históriai könyv „addig is szelid olvasó — írja — élj azon Nemzettől kölcsönözött könyvvel, mellyet fegyveres eleink javaiból gyakorta kifosztogattak“.

Kultsár Gebhardi művének kiadása után egy érdekes törté-

nelmi vállalatba kezdett, mely ha sikerül, a magyar történetírásnak egy évszázad előtt is nagy lendületet adott volna. Kultsár történelmi adattárat akart nyújtani és azt tervezte, hogy kiadja a Magyar Történelem Gyűjteményét a XVI. és XVII. századból, melyben kéziratokból leveleket és forrásokat tett volna közzé, ezenkívül eredeti történetírók műveit adta volna ki, mint Mikó Ferenc 1594—1613, Kemény János 1607—1648, Szalárdi János 1662, Bethlen Miklós 1642—1704, Cserei Miklós 1668—1712, Babolcsai Izsák 1670—1700, Beniczky Gáspár 1710. Még ezeket senki a nemzetnek nem „ajánlotta,” pedig hasznos dolog, ezt írja a „Krónika”¹⁾ előszavában, amellyel nevezett gyűjteményét megindította.

A XVI—XVII. évszázadoknak ekkor még ugyszólván teljesen ismeretlen történetét ismerteti és fejezeteket közöl a Székelyek krónikájából (Annales Siculici), mely 1529-től a XVII. század elejéig öleli fel az erdélyi eseményeket; e krónikát megtisztítja a deák szavaktól és a deák leveleket megmagyarázza, Gyulafi Lestár, Szindi János és Hevenesi kézírataiból bővíti meg. A latin szöveget magyarra fordítva hasábosan közli munkájában, a szövegben idézi a forrást és az író, akinek munkáját használja. Érdekes dolgokat mond el a krónikában, nem pedig összefüggő eseményeket, főleg pedig leveleket közöl, amivel határozott történetírói érzékről tesz tanúságot, tudva azt, hogy ezekben buzognak a legbővebb forrásai a történetírásnak.

1804 végén írja e művéről: „Most minden nemzet a tulajdon nyelve művelésén fáradozik. Nékünk tehát, kiknek Elei háromszáz esztendőök előtt is hiányossan tudtak mind az országlásról, mind a tudós dolgokról anyai nyelvükön szólni, most elnémulnunk nagy illetlenség volna.” — Több ily munka kiadására gondolt, sőt azokat sajtó alá elő is készítette, ezt a füzetet csak izelitőül nyújtotta. De úgy látszik a kor még nem volt elég érett a történelmi gondolkodásra, másrészt pedig ólomsúlyként nehezedett e tudományágnak szárnyaira a cenzura, amely a történelem ragyogó világosságát még félszáz éven át elfödte sötét leplével.

A magyar nyelv művelése már ebben az időben, mikor a közigazgatás nyelve magyar lett, sokaknak gondoskodása tárgyát alkotta. Egynévtelen hazafi (Kultsár) 1804-ben pályakérdést tűzött ki a

¹⁾ Krónika. A Mohácsi veszedelemtől a Bétsi Békülésig Magyar Országban, Erdélyben, Havasalföldön és Moldvában történt dolgokról. Pesten Trattner Mátyás betűivel 1805. 8°, 8 + 136. l.

magyar nyelv kimivelése kérdésének megvitatására. A pályabírák közt 1805-ben Schedius, Virág, Révai, Verseggy mellett Kultsárt is ott látjuk. A koszorút Kis János vitte el.¹⁾ Kazinczy írja akkor Kultsárról, hogy ezen dolognak kezdője, előmozdítója és mindenese.²⁾

Kultsár a történetíró érzékével és éles látásával megáldva valami hiányt érzett, amely a közéletben, irodalomban egyaránt éreztek a jobbak, különösen akik külföldön megfordultak. Érezte, hogy a magyar társadalomban a nemzeti lélek lenyűgözve él, a magyarnak nincsen kiművelt nyelve, a társadalom széttagolva alkalmas kapocs híján szűkülökdi. Ezt a kapcsolatot kereste és meg is találta az első igazi magyar ujságban, mely a közvélemény ébredésének előfutárja volt. Jelszavát minden magyar ujságíró átvehetné: kultura nemesítette nemzeti lélek volt az ő ideálja. Merész ideál a XIX. század első éveiben, mikor a kultura forrásai vékonyan csörgedeztek még hazánkban, s a nemzeti lélek egy Széchenyire várt, hogy felébredjen évszázados álmából, melyben a majthényi sikon történt fegyverletétel óta szunyadozott.

Lelkes, kicsiny csapata a hazafiaknak nem tartott a csüggedéssel, az optimisták, az álmodozók kis serege, akik biztak a jövőben, mely vigasztalannak látszott. A rajongók, a csüggedést nem ismerők gárdája volt e néhány ember, akik Pesten megteremtették először az irodalmi központot, később az irodalmi nyelvet; lelkesedést öntöttek a társadalomba, felrázták azt közönyéből és a nemzeti művelődés pangó vérkeringését felfrissítették. Ezek közt az elsők sorában látjuk Kultsár Istvánt, ajkán és tollán a kultura nemesítette nemzeti lélek jelszavával.

A XX. évszázad emberének az ujság éppen olyan nélkülözhetlen fogyasztási cikke, mint a testi táplálék; az ujságolvasás épp oly elterjedt, mint a higiénikus élet szeretete: a tisztaságra, világosságra és jó levegőre való törekvés, és azt lehetne mondani, hogy a városokban, hol nincsenek analfabéták, talán minden ember olvas ujságot. Száz évvel előbb azonban más képet találunk.

A XVIII. század közepéig Magyarországon a híreket a kereskedők, fuvarosok, a „gyorsparasztkok“ viszik és hozzák. Ujság csak német van még, az is pár példányban jár az ország legtöbb vidékére. A közönség a XVIII. században a hadi és más eseményekről úgy értesült csak, hogy a kormánysszékek

¹⁾ Kis János: A Magyar Nyelvnek mostani állapotjáról, kimiveltetése módjairól és eszközeiről. Pest. 1806.

²⁾ Kaz. lev. III. 428 – 429. l.

Te Deumot rendelték el, ha a királyi családnak gyermeke született, vagy az házasságra lépett, vagy ha valamelyik vezér csatát nyert.

Kultsár István vállalkozása, az első pesti magyar ujság kiadása, ezért olyan nevezetes irodalmi, főleg pedig kulturtörténeti esemény. Nevezetes a vállalkozás másodsorban azért, mert a magyar irodalmi nyelv műveléséhez hathatósan járult. Írókat szólaltatott meg, gondolatokat, eszméket vetett a felszínre, s ha közvélemény nem is alakult körülötte, de az első pesti magyar ujság a magyar irodalom újjászületésének, az irodalmi nyelv kialakulásának volt első hirmondója.

Mint előbb fejtegettük, a közönségben széltében felébredt lelkesedés a vitézi és hősiee történetek iránt, melyekben akkor a történelmet látták, élénk hatást keltett. Mohács, a tatárpusztítás borongós, gyászos emléke mellett, a vezérek dicsőséges kora, Árpád diadalmas honfoglalása, Hunyadi János, a törökök ostora, Mátyás, az igazságos nagy király, voltak a nemzet ideáljai, ezekben a fényes, sugaras álmokban ringatta magát a mivelt magyar közönség. Visszakivánják ezeket az időket, a harcokat, a győzelmeket és néma borongással időznek a nemzeti katasztrófák gyászos emlékeinél. A nemzeti mivelődés első tényezője a történelem, és Kultsár ennek teljes tudatában volt, midőn vállalkozásába belekezdett. Az események krónikása akart lenni, azokat pártatlanul megörökíteni, mint igaz krónikáshoz illik. Ezt a szándékát meg is valósította, két évtizedet meghaladó ujság-szerkesztői pályáján, amely bizony nem volt rózsákkal behintve, amint azt látni fogjuk.

E vállalkozáshoz megvolt a készütsége, műveltsége, látóköre. Külföldön is megfordult és tájékozódva lehetett az ott már virágzó hirlapirodalomról. 1803 végén írja egyik levelében,¹⁾ hogy ez év őszén, mily szép európai körutat tettek a fiatal Festetich gróffal Stájerban, Salzkammergutban, Svájcban, melynek természeti szépségei megragadják. Ritka dolog, mert abban az időben ez közönyösen hagyta az embereket; a turisztika a legújabb szórakozások egyike. Salzburg, München, Stuttgart, Ludwigsburg, Heidelberg, Mannheim, Frankfurt, Kassel, Göttinga, Wolfenbüttel, Potsdam, Berlin, Breslau, Troppau, Brünn, Bécs városokban időztek és sok érdekes dolgot említ fel utjából. Frankfurtban találkozik Tonderral

¹⁾ M. Tud. Akadémia kéziratára. Magyar Irod. Lev. 4°. 138. sz.

a híres ujságíróval, Wolfenbüttelben Corvinákat talál. Berlinben Bode-t a híres asztronomust is látta. Szóval nyitott szemekkel járt és ennek az utjának később nagy hasznát látta.

Kultsár 1805-ben megvált a Festetich grófi családtól, hol nyugodt pár évet töltött és férfikora delén, munkabírása teljességében fogott neki új és merész vállalkozásának, hogy a magyar ujságírásnak Pesten megalapítója legyen.

Az ilyen vállalkozás az időtájban nem ment valami könnyen: pénzre és összeköttetésre volt szükség, hogy a vállalatot meg lehessen indítani. Pénzt összegyűjtött annyit nevelői évei alatt, amennyivel belefoghatott a bizonytalan sikerű vállalatba, összeköttetései sem hiányoztak és Pestvármegyében olyan támasztékot talál, amelyre biztosan alapíthatja szándékát.

1805 dec. 23-án terjeszti fel kérvényét¹⁾ a helytartótanács a kancelláriához pártoló véleménynel. Kultsár ebben röviden ismerteti célját és azt a kedvezményt kéri, hogy a cenzúra Pesten legyen, mert télen nem lehet Budára átjutni. Gyorsan megjött az engedély,²⁾ 1806 jan. 10-én, de a királyi beleegyezés súlyos feltételhez volt kötve: lapjában csak magyar vonatkozású híreket volt szabad közölnie, sőt külföldi híreket még a budai és pozsonyi német nyelvű lapokból sem volt szabad átvennie. Az előfizetésre való felhívást március 1-én bocsátja ki.

Pestvármegye nem hagyta annyiban ezt a sérelmet és felírt a nádor útján a királyhoz e határozat megváltoztatása céljából. „Minden igaz hazafinak legfőbb kötelessége abban legyen helyeztetve, hogy Nemzete nyelvének tökéletesítésén és közönséges felvételén annál inkább iparkodjon, minél bizonyosabb volna az, hogy a nemzet Boldogságának Talpkövének nyelvének virágzó állapota tegye. A könyörgő (Kultsár) kérését nemcsak igazságosnak, de legfelsőbb helyen annál érdemesebbnek lenni találtak, mennél nagyobb jussal kívánhatják azt, hogy a magyar nyelv szabadságára nézve ne legyen alább valóbb a maga Hazájában a külső nemzetek nyelvénél.“³⁾ Hiába fejtegeti az önérzetes hangú felírat azt képtelen helyzetet, hogy míg a magyarországi német lapok közölhetnek külföldi híreket, hasonló engedelemre nem tarthatnak számot a magyar nyelv terjesztésére törekvő érdemes hazafiak.

¹⁾ Országos Levéltár. M. udv. kanc. 1806 : 115. sz.

²⁾ U. o. M. udv. kanc. 1805 : 5585. sz.

³⁾ Pestvármegye levéltára. Közgy. jegyzőkönyv 890 sz. 424 - 426 1.

A kancelláriánál ez a jogosult felszólalás süket fülekre talált, a magyarokban sohasem bíztak Bécsben és az abszolút királyi hatalom túltengése ebben az időben tetőzött. A kancellária rövidesen, minden megokolás nélkül, ugyszintén a nádor is értesíti a vármegyét, hogy a rendelkezéstől, melyet Kultsárral közölt, eltérni nem lehet.¹⁾ Pestvármegye rendei azonban nem nyugosznak bele ebbe a jogtiprásba és ismét felírnak öfelségéhez. Ilyen szoros határok közé szorítása a magyar nyelvnek „a nemzetnek annál érzékenyebb alacsonyíttatására szolgál“, mivel nem kértek mást, mint azt, hogy a magyar írók is azzal a szabadsággal élhessenek, mint a német újságírók. A hazafiakat az országban lakó külföldieknél alább valóknak tekintik, — szól tovább a határozat — és törvény ellenére gátoltatik a magyar nyelv tökéletesítése; fájdalommal veszik tudomásul ezt az elutasító leiratot: jóllehet fejedelmekhez és hazájukhoz való határtalan hűségüknek és szeretetüknek mindenkor példás jeleit adták, mégis a külföldiek után tétetnek.²⁾

A kancellária válasza végtelenül jellemző az akkori politikai viszonyokra. Azt feleli Pestvármegye rendeine, hogy a magyar nemzetnek van újságja Bécsben, melyben a külső történeteket is közlik, és ez is a nyelv tökéletesítését szolgálja. Ezért nem szükséges Kultsárnak a külföldi híreket közölnie,³⁾ amire a kért engedelem a bécsi írók sérelme nélkül nem is adható meg. — A rendek elszomorodva teszik e cinikus leiratot irattárukbá.⁴⁾ Több vármegye is sikra szállt a magyar nyelv védelmére: többek közt Bihar, Fejér, Nógrád, Tolna, de hiába.

II.

Ily viszontagságos előzmények után jelent meg 1806 július 2-án a *Hazai Tudósítások* első száma. Előfizetésre való „Híradása“ meleg fogadásra talált. Pestvármegye meghagyja szolgabiráinak, hogy járásaik területén tegyék közhírré és a földesuraságokkal és nemes urakkal közöljék. Rövid idő alatt 34 előfizetőről tesznek jelentést a vármegyéből.⁵⁾ Pár száz előfizető csoportosult a lap

¹⁾ U. o. 1575—1576. sz. Orsz. Levéltár. M. udv. kanc. 1806: 5585. sz.

²⁾ Pestvárm. levéltára. 1806. évi jkv. 687 l.

³⁾ A helytartótanács 1807. okt. 31-én kelt felterjesztésében attól tartott, hogy a lengyel felkelés és a francia orosz háború hírei izgatnák a hazai fiatalságot. — Orsz. lev. M. udv. kanc. 1808: 179. sz.

⁴⁾ Pestvármegye levéltára. 1806. évi jkv. 1009 l. Orsz. lev. M. udv. kanc. 1806: 10041 sz.

⁵⁾ Pestvárm. levéltára 1806. évi jkv. 889. sz.

köré s ez elég volt arra, hogy azt fenntartsa. A Hazai Tudósítások hetenként kétszer jelentek meg negyedréti alakban, mely valamivel kisebb volt a mai újság alak felénél. Ami beosztását illeti, rovatai nem voltak. Közölte az ország minden részéből beérkezett híreket, röviden és híven beszélte el az eseményeket. A dinasztikus érzésű szerkesztő a lap első helyén az uralkodó családról szóló híreket adta, melyet Pest és Buda városok hírei követtek, csak ezután következtek a többi városok hírei, hol csakhamar levelezői gárdát szervezett. Szívesen küldtek be híreket, mert a nyomdafesték és a nyilvánosság akkor még valami rendkívüli, újszerű dolog volt. Kultsár gondosan szerkesztette az újságját, mely főszólyt a hírek közlésére fordította. A szerkesztőnek nem volt ugyan politikai készsége, de művelt, világlátott ember volt, nyelveket tudott és így az akkori igényeket könnyen kielégíthette. De hiába is lett volna politikai készsége, mikor a sajtó a cenzúra békóit viselte lábain. Amennyire a cenzúra engedte, az újság hű krónikája igyekezett lenni az akkori magyar közéletnek. Cenzora Pethő Jakab, a nemzeti iskolák felgyelője lett.¹⁾

Vállalkozásának visszhangjaként üdvözlőleveleket, bátorító és buzdító leveleket kap az ország minden részéből és irodalom legtekintélyesebb alakjaitól. Az üdvözlők sorában egyike az elsőeknek Döbrentei Gábor, Erdély neves írója²⁾, majd a széphalmi mester siet Kultsár üdvözlésére, ki megkésve kapta az előfizetésre való felszólítást. Kazinczy hírből már régebben ismerte Kultsárt, személyesen azonban csak 1803-ban ismerkedett meg vele közös barátjuknak, Virág Benedeknek budai lakásán.³⁾ Akkor úgy látszik nem nyerte meg Kultsár a rokonszenvét, most azonban föllelkesült Kultsár vállalkozásán. Melegen fogadja az új hírlapot, mely a szellemi kapcsolatot lett volna fenntartandó az írók között. „Én gyönyörködve nézem, — írja 1806-ban Kis Jánosnak — és igen sokat várok. Hála legyen érte az Egeknek: lesz tehát eggy Újságunk, melly által Literaturánk' productumai a' Publicum előtt megismertetnek a' munkák recenseáltatván, felerettetnek Iróink álmodásukból s' több figyelemmel fogják írni munkáikat“⁴⁾

¹⁾ Ferenczy József: A magyar hírlapirodalom története. 1780—1867. Budapest. 1887. 112 l.

²⁾ Kaz. lev. IV. 185. és 144. l.

³⁾ U. o. III. 74.

⁴⁾ U. o. IV. 226.

Kazinczy irodalmi revüt várt Kultsár lapjától, de ebben csalódott, bár a Hazai Tudósítások elég teret nyitott a könyvismertetésnek is. Az első számok után már lohad a lelkesedése és július végén így nyilatkozik róla: félek, hogy nem az lesz, amit vártam. Bár csak recenziókat nyújtana.¹⁾ Egyébként azonban eleinte meg volt a lappal elégedve. 1807 júliusában is azt írja Virágnak, hogy gyönyörűséggel olvassa Kultsár ujságleveleit.²⁾

Fönnállásának első éveiben nincs is hübb barátja a Hazai Tudósításoknak, mint Kazinczy. Alig hogy megindul a lap, siet tudósítani ismerőseit és barátait a nevezetes eseményről, megírja többek között Döbrentének, Szentgyörgyi Józsefnek, egyetlen debreceni hívének (aki később a Mondolatba akaratan kívül adatokat szolgáltatott), Nagy Gábornak, Rumynak,³⁾ majd fölszólítja őket, így Sárközy Istvánt, a somogyi alispánt, Csokonai mentorát és Döbrenteit, hogy olvassák szorgalmasan az új lapot.⁴⁾ Buzdítja jó embereit, hogy ne csak anyagilag, hanem szellemileg is támogassák Kultsárt: irjanak lapjába, küldjenek neki cikkeket.⁵⁾

Ebben az időben igazi jóakarója a lapnak. Iparkodik elsimítani azokat a kellemetlenségeket, amelyekbe a szerkesztés Kultsárt juttatta; így Csereynek, ki megharagudott Kultsárra a róla közölt bírálatért, 1808-ban írja, hogy veszít, ha nem olvassa Kultsár lapját, aki bizonyára nem akarta megbántani.⁶⁾

Maga is beállott a lap munkatársai közé. Cikkeket küld be Kultsárnak: Csokonai sirkövééről, az angol kertekről, melynek megírására a hrotkóci gyönyörű Csáky park inspirálta. Megírja, hogy 1808. márc. 25-én átment a Tisza jegén. Írt Magyarország mapáiról, melyet az ifjú Kölcsey is olvas Debrecenben és evvel alkalmat ad Kölcseynek, hogy először forduljon levélben Kazinczyhoz. Epigrammát ír Wesselényi halálára 1810. elején és írja Döbrentének, hogy eltépi Kultsár lapját, ha ezt ki nem adja. Báróczy haláláról nekrológot küld be a lapnak. Kölcseyt értesíti 1810-ben, hogy La Rochefoucauld iránt protestatiót küldött Kultsárnak, bár helyet adna neki. A következő évben Horvátnak írja,

¹⁾ U. o. IV. 233.

²⁾ U. o. V. 50.

³⁾ U. o. IV. 144, 184, 191, 549

⁴⁾ U. o. III. 13. V. 444.

⁵⁾ Levele Arankához. U. o. VIII. 2.

⁶⁾ U. o. V. 283. 328.

hogy vajjon Kultsár, a megmagyarázhatatlan, felveszi-e lapjába a Festés és faragás Magyarországon című művét. Kultsár közölte a cikket, bár az inkább folyóiratba, mint újságba való. De ezzel a distinctióval akkor még Kazinczy se volt tisztában. 1812-ben Szirmay Antal nekrológját küldi be.¹⁾ Ezeken kívül több verset.

Beküldi a vele összekötötetésben álló írók munkáit is Kultsárnak: így Kis János verseit, s mikor 1808-ban Bécsbe utazik, magával viszi Kölcsey verseit és Kulcsárnál hagyja közlés végett. Siposnak alkalmi versét is Kulcsárhoz juttatja.²⁾

Kazinczy azonban nem sokáig tartozott Kultsár lapjának barátai közé. Hamar elhidegült iránta, később meg ellene fordult. Elidegenedésüknek több oka volt, amelyek két nagy forrásra vezethetők vissza: egyrészt személyes, másrészt irodalmi okokra. Kazinczy és Kultsár semmiképpen se illettek össze.

A lapjával elfoglalt Kultsárnak nem igen volt ideje levelezni s Kazinczy, a legpontosabb levélírók egyike, alig kap választ leveleire. 1807-ben neheztelve írja felőle Kisnek; „mióta leveleit irogatja (Kultsár), nekem válaszképpen sem írt csak egy sort is, s' többnyire teljesítés nélkül maradtak minden kéréseim.“

Kazinczy azonkívül érzékeny ember volt és hamar megsértődött. Bántotta ézékenységét, hogy Kultsár gyakran törölt cikkeiből és talán sokszor túlzott óvatosságból sűrűen is élt e szerkesztői felségjoggal. Ezért különben sokan nehezteltek Kultsárra. Így Cserey Farkas, Dessewffy József gróf, Pápay Sámuel, Takács József.³⁾ Ne feledkezzünk azonban meg a cenzuráról, mely a szerkesztő háta mögött lesekedett.

Kazinczy azon is boszankodott, hogy cikkeit sokáig heverteti és ez is egyike oka volt Kultsár iránti haragjának. Kultsár alaposága és megfontoltsága, pedantériája, rezervált magatartása az újságírásról alkotott mai fogalmakkal alig egyeztethető össze. Nem kell azonban csodálkozni, hogy ezelőtt száz évvel nehézkesen és döcögve haladt az újságírás szekere, mely ma a gőz és villamosság szárnyain száguld előre. Kazinczy nagyon megróttá Kultsár fontoskodását hogy mindennek utána nézett, és iránta való ellenszenvét az is erősítette,

¹⁾ U. o. IV. 319, 399. V. 374, 455. VII. 194, 293, 319, 344. IX. 339, 405. X. 150.

²⁾ U. o. IV. 131. VI. 133, 381.

³⁾ U. o. IV. 554, V. 379, 479, VI. 149, 344, 352, 468. VIII. 302, XVI. 517. Figyelő XIV. 287.

hogy író ismerősei is panaszkodtak Kultsárra. Persze ezek az írók mindenféle hirlapba nem való cikkeket küldtek, melyre tér nem volt. Elfogultan bírálja leveleiben Kultsár lapját, melyet korábban magasztalt. Azt írja róla, hogy szunnyadozva írja, csak kiadója lapjának, nem pedig szerkesztője.¹⁾

Kultsár zárkózott egyénisége, óvatossága, melyet a klastrom falai közül hozott az életbe magával s amelyet a főúr családjánál eltöltött évek csak megerősítettek benne, Kazinczy ellenszenvét fokozták. Így értjük csak meg, amit leveleiben hangoztat Kultsárról mindjárt összeköttetésük elején. „Jó ember és buzog, írja Kisnek 1810-ben, de még sohasem juthattam el arra a pontra, hogy őt ismerjem s őt csak meg is foghassam. Hogy Festetics reá bízta a fija nevelését, azt nem csudálom. Két originális, két megfoghatatlan ember akadt együvé.²⁾ Két évvel utóbb írja Rummyhoz, akinek Monumenta-it Kultsár nem hirdette lapjában, mert hasonló vállalaton dolgozott Jankovich-csal, hogy Kultsár sokat tervez, de vállalatai ritkán sikerülnek. Ismerik arról az oldaláról, hogy millió a terve és kicsinyes irigységből másokat a végrehajtásban megakadályoz.³⁾ Ennyire nőtt Kazinczy elfogultsága Kultsár iránt. Mikor Kultsár kifogásolta azt, hogy Helmecky változtatott Báróczy munkáin, ezt Kazinczy úgy adta tovább, hogy Kultsár „eláztatta“ Trattnernál Helmeczyt. „Ezt cselekszi az igen nemeselelkű, de felette rendes, gondos Kultsár“, írja rosszindulatu gunnyal.⁴⁾

A személyi természetű okok közt legfontosabb volt Csokonai sirverse körül forgó polemia, mely az irodalomtörténetben árkádiai per név alatt ismeretes.

Az árkádiai per alapját képező felhívás Csokonai sirkövének felállítására érdekében a Hazai Tudósításokban jelent meg Kazinczy tollából. ⁵⁾ Mint ismeretes a debreceniek Fazekas Mihály vezetése alatt ezért Kazinczyt dúrván megtámadták. Kazinczy ellennyilatkozatának egy részét a polemiától irtózó, aggodalmasan békés természetű Kultsár nem merte kiadni lapjában.

Kultsár tudta, hogy Kazinczyt nyilvánosan senki sem támadta

¹⁾ U. o. V. 249.

²⁾ U. o. VIII. 128.

³⁾ U. o. X. 177.

⁴⁾ U. o. X. 490. XI. 340.

⁵⁾ Hazai Tudósítások 1806, júl. 30. II. 14. sz.

meg, azért hagyta ki a polemikus részt. Erről tanuskodik Hindy Iván is, Kultsárnak segédszerkesztője.¹⁾

1806 december utóján írja Kazinczy: „Kultsár még sem tette ujságaiba Debreczent illető két feleleteimet . . . Nem szeretek senkit nem szép célból eredett cselekedettel vádolni: de tartok tőle, hogy ezt azért ne tette légyen, hogy Debreczen meg ne hidegöljön iránta s kevesebben hordatnák leveleit.“²⁾ Még 1807 januárjában, három hó múlva is késik a novemberben beküldött válasz kiadása; úgy látszik Kultsár tartott a debreceniek gorombaságaitól. Végre az ismételt sürgetésre január 24-én megjelent Kazinczy szelidített nyilatkozata Fazekas támadására: Végső szavam a debreceni pörben cím alatt.³⁾ Ennek maga Kazinczy örült legjobban,⁴⁾ aki akkor roppant fel volt izgatva és leveleiben „a botot érdemlő Fazekas parasztságairól“ nyilatkozik,⁵⁾ de Kultsárra azért tovább is neheztelt.

A másik oka Kazinczy elhidegülésének a nyelvújítási küzdelmekben gyökerezik. A magyar irodalom akkor két táborban volt: amelyek farkasszemet néztek és szenvedelmes polemiákat folytattak.

A nyelvújítási harc láza azonban az egész irodalmat elborította abban az időben, s a Hazai Tudósítások is kivette abból részét. Verseghy és Révai szenvedélyes vitájának utolsó hullámai is Kultsár lapjában simultak el.⁶⁾

Főtörekvése volt és ezt hirdette lapjában, hogy a két irányt, az orthologusokat és neologusokat összeegyeztesse. Kazinczy erre azt mondta, hogy ez nem őszinte, ez luteránus álláspont, és neheztelve írja: „A boldogulás alkotványát . . . Kultsár is az elnyomás által felállított Egység által keresi.“⁷⁾ Kultsár az egységet sürgette, ezért küzdött, de a nyelvújítás harci zajában az ő szava elveszett.

A minden áron való szófaragásnak ellensége és ezért gyakran kikelt lapjában az újítók ellen, akiket nyelvbítangolóknak nevez. Különösen könyvismertetések alkalmával szokott a stílussal kapcsolatban

¹⁾ Váczy János: Az árkádiái pör. Irod. tört. Közl. V. 188—189.

²⁾ Kaz. lev. IV. 431.

³⁾ Haz. Tud. 1807. jan. 24.

⁴⁾ Irod. Tört. Közl. VI. 152—154.

⁵⁾ Figyelő. 1871. I. 172. 183.

⁶⁾ Verseghy végszava. I. évf. 42—43. I. Révaiék felelete. I. 60—62. I.

⁷⁾ U. o. XVI. 540.

ezzel a kéréssel foglalkozni. Ő az igaz analógia hívének vallja magát és e szerint kell a nyelvet gyarapítani: ez az ő irányelve.¹⁾

Kultsár sokkal ovatosabb volt, hogysen nyíltan valamelyik párt mellé szegődött volna. Inkább talán az ortológusok felé hajolt, gondosan kerüli az új szavak használatát és a szófaragást megveti. Így nem fogadta el Kazinczy túlzásait, ami elég volt arra, hogy a szenvedélyesen újító Kazinczy ellene forduljon.

A nyelvújítás izgalmai közt sok írónak érzékenységet sértette az, hogy cikkén a szerkesztő változtatásokat tett. Kultsár azonban következetesen ragaszkodott helyesírásához, melyet lapja követett és e szerint módosította a cikkeket, ami egészen természetes. Az írók azonban emiatt megnehezteltek reá, főleg Kazinczy²⁾, Kultsár például nem helyeselte a „rény“ szót és az erény-t használta. Szemere, Kazinczy buzgó tanítványa, persze sietett ezt mesterének tudomására juttatni. Kultsárt azonban nem győzték meg, sem Kazinczy, sem Helmezy. Ez utóbbi, mint lázas nyelvújító, sokat vitázott Kultsárral. Ez azonban nem akadályozta Kultsárt, hogy állandó vendégül ne lássa Helmezyt és a másik mély tudományú nyelvtudóst, Beregszászi Pált, akivel együtt nagy kedvvel gáncsolta Kultsár Helmezy új szavait.³⁾ Kazinczy persze Helmezyt buzdítja és tüzei Kultsár ellen: „Ha Kultsár ellenkezik, az a jele, hogy nem ér el oda, hogy újításainknak okait megértse, vagy ha érti s vádol, gyenge követni. Ne gondoljunk az ellenkezésekkel, haladjunk utjainkon.“⁴⁾ Kultsár korántsem állott egyedül: neki hű szövetségesei voltak Horvát István, Fejér György, majd Beregszászi Pál.

A nyelvújítási harc tetőpontján a Mondolat megjelenésekor 1813-ban, állott. A Kazinczy ellen írott durva gúnyirat megjelenése óta, melyben, mint tudjuk, a debrecenieknek is jelentékeny részük volt, Kazinczy engesztelhetlenül megharagudott a tuladunaiakra, az egy Kis Jánost leszámítva, akiknek kezemunkáját a Mondolatból kiérezte. Kultsár inkább a dunántúli nyelvjárást követte és ez elég ok volt Kazinczy neheztelésére, aki nem tudott attól a gyanujától szabadulni, hogy Kultsárnak is valamely része volt a Mondolatban.⁵⁾

¹⁾ V. ö. amit Váczy említ róla, Kaz. lev. XIX. 608. 615.

²⁾ Kaz. lev. VII. 319.

³⁾ Kazinczy levele Döbrenteihez. U. o. XII. 235.

⁴⁾ U. o. X. 491.

⁵⁾ U. o. XIV. 527. A Mondolat keletkezésére vonatkozólag I. Balassa József fejtegetéseit a Mondolat 1898-iki (R. M. K. X.) kiadása előtt.

Pedig Kultsár a Mondolatra adott választ hirdetni is akarta lapjában: de a cenzor törölte, hogy a literatori háborúnak véget vessen.¹⁾ Kazinczy azonban erről nem vett tudomást és tovább folytatta a vádaskodást Kultsár ellen.

Kölcseynek, kit Beregszászi megtámadott, írja a rosszmájú megjegyzést: Kultsár adta a pénzt a nyomtatásra, hihetőleg a veszprémi kanonokok pénzesládájából²⁾.)

Azonkívül mindenféle pletykába bonyolítják Kultsárt. Így Veszprémből azt írják, Kazinczynak, hogy valaki 25 forintot küld Kultsárnak, hogy fordíttassa magyarra Helmecezynek, Kazinczy hívének, magyarul írott jelentését.³⁾ Szemere pedig azt újságolja, hogy Versegly Grammatikáját kötelezővé teszi a helytartótanács és azt iskolás könyvvé tette. Kultsár arra kéri Szemerét, hogy írjon róla bírálatot,⁴⁾ s ez elég volt Kazinczynak, hogy a helytartótanács határozatát Kultsárnak tudja be.

Ehhez járult, hogy nyelvészeti elveik is gyakran ütközésbe vitték őket.

Maga is szívesen foglalkozott nyelvészettel, több nyelvészeti cikket irt lapjába, valamint Szemere Aurórájába és a Tudományos Gyűjteménybe, ami különben nemcsak mint képzett tanárnak, de a szerkesztőnek is tisztéhez tartozott, különösen élete utolsó szakaszában, a nagy nyelvújítási harcok korszakában, melynek végét talán a Zalán futása megjelenése határolja. Kazinczyval való viszonya ismertetésénél láttuk, hogy a polemiát Kazinczyval is felvette és önállóan gondolkodott, kialakult véleménye volt az egyes kérdésekben, amelyekben, mint a „rény“ és a „fija“ vitában, az utókor is neki adott igazat Kazinczyval szemben.

Kazinczynak nem tetszett pl. a Hazai Tudósításokban Kultsár tollából Szűzvári név alatt megjelent cikkely a c betű használatáról.⁵⁾ Epésen írja Rummy Károly Györgynek: én igen jól tudom, miért kell cs-vel és cz-vel, nem pedig ts és tz-vel írni, akármit mondjon legközelebb Szűzvári a Hazai Tudósításokban.⁶⁾

Erre még Kazinczy nem felelt, de midőn Kultsár a Hasznos

¹⁾ U. o. XIII. 208.

²⁾ U. o. XIII. 57.

³⁾ U. o. XI. 428.

⁴⁾ U. o. XIV. 423. 436.

⁵⁾ Vélemény a C. betűről a magyar írásban Haz. Tud. 1807. évi 22. sz.

⁶⁾ Kaz. lev. IV. 549.

Mulatságokban¹⁾ 1817-ben közölt Pápaynak zsoltáraiból 13 darabot és ehhez Nyelvbéli észrevételek alatt kommentárt írt, ezekre Kazinczy válaszolt. „Nyelvbéli vizsgálódások“ címen közölte Kultsár „tek. Kazinczy úr Észrevételei-t, mellyel azon tekintetből, mellyel ezen Tudós Hazafinak munkái éránt viseltetem, ide foglalom s hogy érdemes olvasóim választhassanak, hozzájuk kaptsolom az újabb észrevételeket.“ Második polemiája az elisio (Bék' egér harcz) miatt folyt, melyet Kultsár nem tartott szépnek. Rövid jegyzések a Magyar Vers és Nyelv' dolgában c. értekezésében az elisio ellen foglal állást, és gúnyolja az ezt kezdeményező Kazinczyt.²⁾ Kultsárnak okfejtése teljesen helyes és szabatos volt, mégis rossz néven vette Kazinczy és Berzsenyinek felháborodva írja, hogy az garázdálkodás. „Az egész azért van, mert Kisfaludy hada nem szereti a divergálást. Literaturai pápistasággal azon van, hogy mindnyájan egy hiten legyünk“.³⁾ Főleg az fájt Kazinczynak, hogy Kultsár azt írta, hogy Sylvester óta Kalmár Györgyig senki sem elidált. Annyira megharagudott Kultsárra, hogy visszaküldte lapját is, melyet Kultsár, mint a „haza iránti fáradozásai iránt való tisztelete jelét“ küldött meg.⁴⁾ Sőt ezzel sem éri be, hanem első elkeseredésében izgatott levelet ír Kultsárnak, melyben kéri, hogy ne magasztalja, csak ne bántsa. „Csak Tuladuna követget el ellenem ilyesmit.“ Kultsár igazát és argumentumai súlyát Kazinczy érezhette, mert később Bilkei Pap Ferenchez írt levelében⁵⁾ már békülékeny hurokat penget: „Hogy a húr Kultsár ur s köztem megpatlant, szivessen sajnálom s még inkább fognám, ha annak én volnék az oka. Ha reményelhetném, hogy Kultsár ur elfogadja jobbomat, megkínálnám vele.“ Még évek múlva is eszébe jut Kazinczynak. Pápay Sámuel azonban nyíltan megírja Kazinczynak, hogy ebben a kérdésben nem neki, hanem Kultsárnak van igaza.⁶⁾ 1822-ben Toldyval is vált e kérdésben eszmecserét Kazinczy és panaszkodik Kultsárra, hogy az elisio ellen van, sőt még 1827-ben sem tudja felejtteni⁷⁾

¹⁾ Hasznos Mulatságok. 1817. II. 28. 17.

²⁾ Hasznos Mulatságok 1818. évi 51. sz. — Kazinczy válasza: Erdélyi Muzéum IX. 191—192. l.

³⁾ Kaz. lev. XV. 332.

⁴⁾ U. o. XV. 273

⁵⁾ U. o. XVI. 313.

⁶⁾ U. o. XVII. 520.

⁷⁾ U. o. XVIII. 217 219. XX. 274.

Kazinczy haragját csak tetézte azzal, amit Teokritos-áról irt „benne némelly nyers és éretlen szavakon, valamint a Hang-mértéknek kénye szerént való változtatásán az olvasó nem fog megütközni.¹⁾ Kazinczy epigrammát is ír Kultsár ellen mérgében és sürűen ontja panaszait barátainak. „Szörnyü vindexe ez a Kultsár a Magyar nyelv tisztaságának“²⁾, írja Szemerének, Zádornak pedig azt írja, hogy Kultsár a Magyar Parnassus Szent Pétere.³⁾

Mindez, főleg pedig az, hogy Kultsár több ízben is nyíltan Kazinczy ellen foglalt állást (legutólszor az elisio miatt, melyet nyelvünk szerencsétlenségének nevezett), Kazinczyt ellene hangolták és tulzásokba ragadták. Nem lehet komolyan venni tehát olyan kijelentéseit, hogy „Kultsár is úgy beszél, mintha ő is tudna Grammatikát“ és Kultsár „guta egy grammatikus“. „Csak az fáj, hogy Kultsár kél ellenem, s tudás nélkül petyeg és mégis kevélyen.“⁴⁾ Az is fájt Kazinczynak, hogy Kultsár azt irta róla, hogy az ifjak különcködéseit vakon követik.

Az előadottakkal bizonyítani kívántuk Kazinczynak indokolatlan elfogultságát Kultsár iránt, ki nem tömjénezett neki, nem hizelt a hiú mester gyengéinek, mint sokan, akik rossz ódákkal és versekkel köszöntötték és nyerték meg állandó rokonszenvét. Kazinczy sokszor végletes ítéletét a kritika szemüvegével kell vizsgálni és arról lefejteti az ellen- vagy rokonszenv burkát, hogy az igazsághoz eljussunk. Hogy Kazinczy írásai senkit se hagyjanak kétségben elfogultságuk felől, elég ha Kazinczynak azt a nyilatkozatát idézzük, amit Kultsár halála után tett: „Takács pápistává tett volna bennünket . . . valamint Horváth Endre is és a lelkeket pénzen is vásárlani szerető Kultsár István“.⁵⁾

Kultsár azért Kazinczyval igyekezett jóban lenni, őt tisztelte és készséges volt hozzá. Ha Kazinczy Pestre ment, mindig szívesen látta vendégeül.⁶⁾ Arcképe ott függött írószobájában és csodálta benne a szép és jó iránt való lelkes hevülését, és a szellemi élet minden nyilvánulása iránt tanúsított fogékony érdeklődését.

Vendégszerető asztalánál nagy nyelvészeti viták folynak,

¹⁾ U. o. XIX, 208.

²⁾ U. o. XIX, 248.

³⁾ U. o. XIX, 413.

⁴⁾ U. o. XII, 339. XV, 337. 433.

⁵⁾ U. o. XIII, 523.

⁶⁾ U. o. X, 171. XII, 495. XIV, 489.

de tisztelettel veszi tudomásul az ellenkező véleményt, bár nem követi. Mikor többen Kazinczy ellen fordulnak és bírálják benne a nyelvujítót, a vita végén a lojális házigazda elteti azt, akinek képe itt van; Kazinczy képe t. i. ott függött lakásán. 1815 április havában Kazinczy Pesten időzött s Kultsár családjával együtt meghívta ebédre, este pedig Kazinczy tiszteletére összegyűjti az írókat. Majd Trattnernál, a híres könyvkiadónál ebédelnek együtt. Mindenütt nyelvészeti vita folyik, melyben Kultsár is résztvesz. Kazinczy udvariasan válaszol Kultsár ellenvetéseire, de leveleiben annál több gúnynyal emlékszik meg róla.¹⁾

Udvarias és tiszteletteljes volt iránta, ezt Kazinczy a benne levő ellenszenvnél fogva természetesen ismét félremegyarázza. Megbízásait szívesen végzi, munkáit terjeszti; Vitkovits írja meg Kazinczynek, hogy Görög Demeternek a trónörökös nevelőjének is kedveskedett néhány Kazinczy verssel.²⁾ Szemere, Kazinczy hű tanítványa, írja a mesternek 1821-ben, hogy Kultsár megígérte Benedek napján, mikor Virágot ünnepelték, hogy a jövő nyáron Kazinczy tiszteletére rendez ünnepet.³⁾

Kultsár azonban nemcsak azáltal szolgálta a nyelvtudomány ügyét, hogy maga is művelte és lapját megnyitotta a nyelvészeti vitatkozásoknak, hanem anyagi áldozatokat is hozott, hogy a vitás kérdések tisztázódjanak. Pályadíjakat tűzött ki a magyar nyelv kiművelésére vonatkozó kérdések megfejtésére.

Először 1804-ben Miller-Ferdinand közvetítésével, a Magyar Kurirban hirdetett pályázatot a következő kérdések megfejtésére: „Mennyire ment már a Magyar Nyelvnek kimiveltetése? Mitsoda eszközlek s módok által kellene azt nagyobbra vinni? Miképp lehetne ezen eszközöket foganatosakká tenni?” A legjobb megfejtésre nevének megemlítése nélkül, mint szerény tudománybarát, 12 aranyat, a másodikra 6 aranyat tűzött s a jutalmat utólag Prónay László 150 frttal toldotta meg. A pályázatnak igen szép eredménye lett.

Három kiváló pályamunka volt a beérkezett művek közt, a nyertes Kis János nemesdömölki ág. ev. lelkészén, Kazinczy barátján kívül, Pánczél Pál, kendilónai ref. pap és Pucz Antal, nagybajcsi (Györmegye) r. kat. plebános munkája lett. „Mostezen három munka kinyomatásáról

¹⁾ U. o. XII. 503, 559.

²⁾ U. o. VI. 538.

³⁾ U. o. XVII. 436.

gondolkodnak, vagyis inkább gondolkodik a mi érdemes hazánkfia, a' ki magát ezen nemes célnak egészen szentelni akarja“ írja felőle Kazinczy 1805 szeptemberében.¹⁾

Ugyanerre az alkalomra készült, de a pályázatban nem vett részt Teleki László gróf Buzgó esdeklések című munkája²⁾, mely 1806-ban nyomtatásban is megjelent s nemcsak a jutalmazottaknál érdemesebb, de nyelvészeti irodalmunk első termékei között egyike a legfigyelemreméltóbbaknak.³⁾

Második pályakérdését a Hazai Tudósítások 1807. évi okt. 10-i számában hirdette: „Mitsoda külömbözések találatnak a Magyar nyelvben“ címen, de erre pályamunkát nem adtak be.⁴⁾ A sikertelenség nem kedvetlenítette el, lapjának 1809. febr. 8-i számában új kérdést tűzött ki: Mitsoda kelete volt a Magyar nyelvnek Nemzetünk bejöveteletől fogva a mostani időkig? Jutalmul 200 forintot tűzött ki az áldozatkész szerkesztő.⁵⁾

Bár 1811-ben (l. Haz. és Külf. Tudósítások 1811. júl. 3) újra hirdette a kérdést s a jutalmat 300 forintra emelte föl,⁶⁾ a szép jutalom most sem csábított íróinkat s a pályázat eredménytelen maradt.

Nem koronázta siker Kultsárnak egy másik törekvését sem, azt, amely az egyetemi magyar nyelv és irodalmi tanszék elnyerésére irányult.

Révainak 1807-ben bekövetkezett halála után Kultsár is pályázott az egyetemi katedrára. Verseghy, Révainak nagy ellenfele, nem pályázott.⁷⁾ A fiatal és tüzes Horvát Istvánnal került itt szembe Kultsár, és e két alapos készültségű férfiú helyett kinevezték az egyetemtől második helyen ajánlott Czinke Ferencet, kinek tudományáról kortársai nem éppen hízogően nyilatkoznak.

Horvát ebben az időben megneheztelt Kultsárra, aki minden összeköttetését felhasználta, hogy a katedrát megkapja. Annnyit el is ért, hogy első helyen kandidálta az egyetem tanácsa, míg Hor-

¹⁾ Kaz. lev. III. 428—429. I.

²⁾ A Magyar Nyelv előmozdításáról Buzgó Esdeklései gróf Teleki Lászlónak, Pest. 1806.

³⁾ V. ö. Irod. tört. Közl. IX. 162. I.

⁴⁾ Kaz. lev. III. 532.

⁵⁾ U. o. VI. 573.

⁶⁾ U. o. IX. 539.

⁷⁾ Verseghy Ferenc élete és művei. Irta Császár Elemér dr. Budapest 1903. 279. I.

vát a harmadik helyre került. Azonban a kancelláriánál szemet szűrt az, hogy Kultsár ujságszerkesztő és a jelölést megváltoztatták s a második helyen kandidált Czinkét ajánlották első helyen kinevezésre.¹⁾

Kultsárnak fájt ez a mellőzés, mert Czinke csakugyan méltatlan volt a katedrára. Kazinczy ugyan, mikor Kultsár az elisio-t megtámadta, ezt is ellene fordítja: „Most a fia (nem fija) mellett perorál; ismét úgy, hogy valamint azon kell csodálkozni, hogy az a ki Rhetorices professzor volt, nem tudja, még prózában is hiba a hiatus, úgy azon is kell, hogy a ki Révai után a Magyar Nyelv Prof. akart lenni, de épen Czinke által hátra tolatott, azt nem tudja, hogy a *fi* (magában és compositio nélkül) nem szó s a fija j nélkül úgy hiba, mint kocsia volna az. De ilyen emberek mindig voltak és lesznek. Tűrjük őket . . . énekeljük: Öröködbe uram pogányok jöttek“, írja Berzsenyinek 1817-ben.²⁾

Az 1817. nov. 23-án a pesti Nemzeti Muzeumban tartott lélekemelő ünnepet, hol először osztották ki a Marczibányi jutalmat, lelkes szavakkal írja le a Tudományos Gyűjteményben.³⁾

De jött már a hajnal. Zalán futásáról írja Kultsár „a munka . . . a nyelvnek tisztasága, érett válogatása és ékes tsinossága által is magát jelesen megkülönbözteti.“⁴⁾

III.

A Hazai Tudósítások két éven át nem közölhettek külföldi eseményekről híreket. A vármegyék sürgetéseire végre engedett a kancellária és Kultsár 1808 májusában engedélyt kapott a külföldi hírek közlésére. A lap címét ekkor *Hazai és Külföldi Tudósítások*-ra változtatta és benne „a külső országbeli eseményeknek“ bő teret nyitott, sőt azokkal részletesebben foglalkozott, amit könnyen megérthetünk, ha figyelembe vesszük azt, hogy elterjedt külföldi lapokat járatott. Ezeknek híreit fordította le és írta át lapja számára. Itt mindig talált híreket, míg a hazai események közzétételében

¹⁾ Vass Bertalan dr. Horvát István életrajza, Budapest 1895. 122 -126 l.

²⁾ Kaz. lev. XV. 332.

³⁾ Tud. Gyűjt. 1818. III. Különnyomatban is megjelent: Szóllás a Magyar Nemzeti Muzeumban Pesten Nov. 23-dikán 1817-ben tartatott Magyar Nyelv' Innepéről. kivéve a' Tudományos Gyűjteménynek 1818-ikbeli III-ik kötetjéből. Marosvásárhelyen, Nyomtatott a' Reform. Kollégyom betűivel 1818. 8° 40 l.

⁴⁾ Haz. Külf. Tud 1825. II. 10. sz.

talán túlzott ovatosságot is tanusított, de meg a belföldi hírszolgálat abban az időben még ólomlábakon járt. Később minden lapszám élén egy kis epigrammát találunk, melyet Magyar- és Erdélyország-, majd a külföld hírei követtek, államonként elkülönítve. A lap végén pedig a vizállást, gabonaárakat és a lottéria huzásait közli és félévek végén és elején az előfizetés megújítását hirdeti. A hirdetésekét külön íven csatolta a főlaphoz.

A Hazai és Külföldi Tudósítások 1810 óta Toldalékkal jelent meg. Kultsár ugyanis engedélyt kapott a majnamelletti Frankfurtban megjelenő neuwidi ujság közleményeinek kiadására. Ez volt a Toldalék-ban, mely egy évig állott fönn.

A következő 1811. évben a Toldalék megszűnt és a Hazai és Külföldi Tudósítások új köntösben, hetenként kétszer, szerdán és szombaton, jelent meg, két hasábos szedéssel és sűrűbb nyomással, hogy az anyag terjedelmét befogadhassa.

A Toldalékot a Gazdaságbéli Gyűjtemény című melléklap váltotta fel, melyben gazdasági tudnivalókat közölt. 1818 júniusában 200 ftot kap Maecenásától, Festetich György gróftól a Gazdaságbéli Gyűjtemény című hasznos toldalékért. A gróf egyuttal két írónak is rendelt jutalmat, kik a mezei gazdaságot gyarapítják cikükkel.¹⁾ Ennél azonban sokkal fontosabb és kedveltebb volt a Hasznos Mulatságok című melléklapja, amely 1817-től kezdve jelent meg. A Hasznos Mulatságok, félíves kis lapocska volt, főleg szépirodalmi és ismeretterjesztő tartalommal. Közölt rejtvényeket és kis versecskéket is. Ebben az esztendőben a lap árát félévenként 6 forintról 10 forintra emelte fel.

1825-ben Horvát István Rajzolatai-t adja ívenként kinyomtatva ujsága mellett, mellyel közkedveltségre tett ugyan szert, de amely Horvát történetírói komolyságát megingatta.

Előfizetőinek Európa térképeivel is kedveskedett, melyeket kedvezményes áron bocsátott rendelkezésükre. A térképeket Karacs Ferenc metszette²⁾

¹⁾ Kaz. lev. XVI. 540.

²⁾ Megjelentek: I. Európai Török Birodalom 1821. II. Déli Olaszország vagyis Nápoly és Szicília királyság. III. Közép — és Felső Olaszország vagyis Egyházi Fejedelemség, Toskana, Modena, Parma, Piacenzza, Lukka hercegségek és Lombardiai — Velencei Királyságok 1822. IV. Piemont, Korzika és Szardínia V. Franciaország. VI. Spanyol és Portugálország. VII. Nagy Britannia vagyis Anglia, Skócia, Hibernia. VIII. Német Alföld vagy Hollandia és Belgium. IX. Svéczia, Norvégia és Dánia. X. Burkus birtokok. XI. A német szövetséges státusok. 1830 (Kultsár halála után.)

Kultsár vállalata anyagilag elég szépen jövedelmezett és a szerkesztőnek gondtalan megélhetést nyújtott. Lassankint a hirdetések is divatba jönnek, amelyek csinos jövedelmet hajtottak. Szívós és kitartó működése a Hazai és Külföldi Tudósításoknak állandó olvasóközönséget toborozott, úgy, hogy 1818-ban 750 előfizetője van.¹⁾

A szerkesztésre személyesen felügyelt még akkor is, mikor a lapnak állandó munkatársai voltak. Egységes és következetes volt a lapja még kicsiségekben is és ezt a bélyeget a lap huszonkét évi szerkesztése alatt hiven viselte magán. Meglátszik rajta a szerkesztő gondos kezének simítása, aki óvatosan kerülte a polemiát, a valótlán hírek közlését és a mai értelemben vett ujság szenzációkat, amelyeket persze cenzura mellett egyszerűen lehetetlen is lett volna kiadni. Másrészt meglátszik a lap szerkesztésén az, hogy meglett, komoly férfi dolgozik rajta: nélkülozi az elevenséget, stílusa a fürge változatosságot, ami a fiatal íróknak sajátos vonása. Kultsár egész pályáján — szerkesztői működését is beleértve — bizonyos nyugodtság vonul végig. Ezt a klastrom csendjéből hozta magával az életbe. Történeti stúdiumokkal, majd nyelvészettel foglalkozik, melyek szemlélődő, csendes munkát feltételeznek. A szerzetesek csendes, kényelmes, nyugodt életmódja, mellyel munkájukon dogoznak, és ráérnek apró részletekkel is foglalkozni, Kultsár működésén is visszatükrözik. Lelkesülésén meglátszik az óvatos és okos ember rezerváltsága. Soha el nem szólja magát, soha tul nem lö a célon.

Az ujságszerkesztés a lefolyt száz év alatt széditő magaslatra emelkedett a multhoz képest: a két hatalmas emelő erő, a két csodálatos szárny, mely az emelkedésre képessé tette: a cenzúra eltörlése és a technika vívmányainak hihetetlen fejlődése volt. A régi ujság nem csinált közvéleményt, csak híreket közölt, eseményeket vett számba. A mai ujság vezető cikkelyében az ország legfontosabb politikai, társadalmi, közmívelődési, közgazdasági kérdéseit tárgyalja. Száz évvel ezelött ezt a nyilvános gyűléseken tárgyalták, melyekről nem volt szabad tudósítást közölni. Sőt a gyűléseken sem volt teljes a szólásszabadság, tudjuk Wesselényi pöréből, mely Szatmármegye közgyűlésén mondott beszéde folytán indult meg ellene. Kazinczynak alig lehetett tudomása a lap

¹⁾ Tud. Gyűjtemény 1818. X.

engedélyének feltételeiről, mikor 1807 októberében azt írja Rumynak: Über Kultsárs Hazai Tudósítások denke ich gleich mit Ihnen, vielleicht noch ungünstiger. Diese Schrift hätte etwas gar gutes werden können. Woher die Furchtsamkeit, dass er von dem Landtage nicht einmahl das meldet, was zum Beispiel die Pressburger Zeitung sagt. Ich freue mich herzlich der nun bald zu erscheinenden neuen ungrischen.“¹⁾ Bármily óvatosan, bármily ügyesen irt is valamely kérdésről, annak megjelenése az utolsó percig kétséges volt, mert attól függött, hogyan fogott a cenzor plajbásza.

A vád nem volt alapos. Egyébként is ismeretes, hogy Kazinczy amilyen könnyen lelkesült, épp oly könnyen csapott az ellenkező végletbe. Hamar magasztalt és hamar ócsárolt és azok a felső fokon használt jelzők, melyekkel leveleiben találkozunk, messze elérnek a tárgyilagosságtól, akár dicséret, akár gáncs a céljuk. Kultsárral szemben is elfogult volt és maradt. Nem vette észre, hogy amennyiben Hazai és Külföldi Tudósítások tökéletlenek voltak, azért nagyrészt a viszonyok felelősek, s nem akarta elismerni Kultsár szerkesztői érdemeit. A közvélemény nem állott pártjára Kazinczynak, mert Kultsár lapjával tisztos nevet szerzett az országban, hivatást teljesített, amelyért az utókor is hálával emlékszik meg róla.

Láttuk Kultsárnak Kazinczyhoz való viszonyát. Nem követte vakon a mestert túlzásaiban és nem legyezgette Kazinczy hiuságát, de senkiét sem. A könnyen haragvó és nehezen megbocsátó, érzékeny széphalmi remete ezért nem szerette Kultsárt, ki a saját lábán járt és a saját fejével gondolkodott.

Kultsár írói hírneve és tisztessége azonban az egész országban ismertté lett. Az a törekvése, hogy Pest irodalmi központtá legyen, sikerült és élete alkonyán már ott láthatta az írók seregét. De életében is egész kör alakult lapja mellett, amely buzgón és híven támogatta. Virág Benedek, Fejér György, Horvát István, Verseghy Ferenc, Vitkovics Mihály, Szemere Pál, Kisfaludy Károly, Kölcsey Ferenc, Ungvárnémeti Tóth László, Beregszászi Pál, Helmezy Mihály, Bilkei Pap Ferenc, e kor legismertebb írói vannak

¹⁾ Kaz. lev. V. 200. I.

állandóan körülötte és lapja körül. Fölkeresik őt a vidéki írók is, ha fellátogatnak Pestre; így Kölcsey¹⁾ 1810-ben és Berzsenyi az ünnepeelt költő, 1812-ben.²⁾

Jó barátait szívesen látja vendégszerető házánál. Híresek irodalmi estéi és összejövetelei, hol az írói világ színejava együtt van. Mikor az 1810. szept. 5-i budai tűzvész alkalmával³⁾ Virág Benedek háza is leégett, Kultsár szállását és asztalát ajánlja fel a jeles költőnek és tudósnak, amit a költő egy darabig el is fogadott.⁴⁾

Szemere, Kazinczy meghittje is gyakran megfordul Kultsár-nál és időnként — bár nem mindig malicia nélkül — értesíti Kultsár dolgai felől. Szemere tanácsára a fiatal Kölcsey is egyideig Kultsár oldalán dolgozott, mint segédszerkesztő,⁵⁾ ki ellátást ad neki.⁶⁾ Kölcseyt azonban a Pesten való létel elkészerítette, főleg Horvát István ellen. „Az első emberei, írja Kazinczy Döbrenteihez, 1818-ban, Verseghy, Kultsár, Czinke, ezek . . . alku által akarnak Eggységet, noha Kultsár Grammaticai Deista s mégis minden Deismusa mellett Eggység kell neki, t. i. hogy ő csinálhassa ugyan ami neki látszik jónak, de papolása s téritgetései által, hozzá tartozzék.”⁷⁾

Állandó összeköttetésben van vele Kis János, Kazinczy barátja, ki verseit küldi be mindjárt a lap megindulása után és aki gyakran felkeresi személyesen is. Döbrentei Gábor 1807-ben a Magyar Teátrum felől írt cikkel keresi fel Kultsár lapját. Guzmics Izidorral is levelezésben áll, Édes Gergely Anakreonjait, majd Magyar Grammaticáját küldi be hozzá.

Kultsár körének kétségtelenül nagy hatása volt a zsendülő magyar irodalomra. Mindjárt a Hazai Tudósítások megindulása után tudományos folyóirat alapítását tervezi, melyből később kialakult a Tudományos Gyűjtemény. Ilyen irodalmi összejövetelek, melyeket poharazással, vacsorával kapcsolt össze a vendégszerető házigazda, sok jeles n. i. aka megjelenésére adott ösztönzést az íróknak. Ilyenkor született meg az Auróra is, Kisfaludy zsebkönyve,

¹⁾ Kaz. lev. VII. 434.

²⁾ U. o. X. 445.

³⁾ Haz. Külf. Tud. 1810. évi 20. sz.

⁴⁾ Kaz. lev. VIII. 134.

⁵⁾ Segédszerkesztői voltak többek közt Czövek István és Hindy Iván. Kaz. lev. XVII. 42. Irod. tört. Közl. V. 189.

⁶⁾ U. o. XV. 143.

⁷⁾ U. o. XVI. 374.

Szemere Aurórája, Igaz Sámuel Hébéje. Itt beszélnek meg a nyelv-
ujítás, színészet, irodalom eseményeit.

Támogatja az írókat és közreműködik tanácsaival és befo-
lyásával műveik kiadása érdekében. Dayka verseit Eggen-
bergerhez ajánlja, ki nem akar vállalkozni azok kinyomatá-
sára. Ugyanehhez rézmetszeteket készített.¹⁾ Igaz Sámuel is segíti
Zsebkönyve kiadásában.²⁾ A fiatal Vörösmartynak állást szerez,
hogy az irodalomnak szentelhesse életét. Általában nagy tekintélye
révén irodalmi kérdésekben elsőrangú tényezővé vált, akivel min-
denkinek számolnia kellett.

Kultsárnak nagy érdeme az is, hogy az írókat munkájuk
kiadásában anyagilag is segítette. Akkor a munkáknak nem volt
kiadója, előfizetés útján gyűjtötték össze a kiadásra szükséges
pénzt. Az előfizetőket össze kellett gyűjteni. Így terjesztette ő lap-
jával és gyűjtőivekkel a magyar irodalmi műveket. Kazinczy Mar-
monteljéből 50 példány elárusítására vállalkozott.³⁾

Kiadásában, mint említettük, megjelentek 1806-ban az általa
kitűzött pályatételen jutalmat és dicséretet nyert munkák: Kis János,
Pucz Antal, Pánczél Pál, valamint Teleki László gróf Buzgó Esdek-
lései. Kiadta Baróti Szabó Dávid: Vergilius Eneis fordításának II.
darabját (1813.) Nem kevésbé érdemes munkát végzett Bereg-
szászi Pál, a kitűnő nyelvész művének kiadásával: *Dissertatio
philologica de vocabulorum derivatione ac formatione in lingua
magyarica*. Ezenkívül Róth József, Szirmay Antal, Vályi Nagy
Ferenc, Ungvárnémeti Tóth László és Lencsés József műveit adta
ki saját költségén.⁴⁾

Az írókat szívesen honorálta érdemük szerint⁵⁾, és a magyar

¹⁾ U. o. VII. 228. X. 162.

²⁾ U. o. XVII. 579.

³⁾ U. o. XII. 162.

⁴⁾ Jankovich bibliographiai feljegyzései. Szinnyei: Magyar írók. VII. 429.

⁵⁾ A M. Tud. Akadémia kéziratára (M. Irod. Lev. 4° 138. sz.) örzi egy
epigrammját Vitkovics Mihályhoz, melyet ide iktatunk:

Első verseidet új s' Német verte arannyal
Hálálám: ezeket Frantzia hangra veszem.
A Magyar érdemeket Magyar érczcel kelle fizetnem.
Ércze talán magyar: ám béllyege ládsza nem az!
Adja tehát nehezéke becsét. Majd egykor utódink
Nemzeti érdemeket nemzeti pénzre teszik.

Pest, 1821. ápr. 1.

Ku tsár István.

Vitkovics írta állandóan Kultsár lapjának szellemes és kedvelt epigramm-
jait. (Figy. V 257.)

irodalomban a „tiszteletpéldány“ népszerű fogalmát ő honosította meg, mert vidéki levelezőinek ingyen küldte a lapját. Akkor még mindenki, az írók is előfizettek; Kazinczy viszonyaihoz mérten nagy pénzt adott ki folyóiratokra évente, ezért panaszkodik is.

Utolsó éveiben Horvát István, a Széchényi könyvtár őre, Jankovich Miklós, a nagy gyűjtő, vannak Kulcsárral kitűnő viszonyban; Szemere panaszosan is írja Kazinczynak: „A pesti triász rekonstruálását, hol néhány év óta Jankovich, Kulcsár és Horvát István a társak, nem pedig Pista,¹⁾ Miska²⁾ s én, fájdalmasan szenvedem.“³⁾

Kulcsár István buzgóságát a magyar nyelv, a magyar kultúra és a magyar nacionalizmus iránt igazán oly módon bizonyította be, amit kortársai közül csak igen kevesen. Nagy vonásokkal, de igen élesen és találóan jellemzi Gyulai Pál Kulcsár működését: „Magyar volt testestül, lelkestül . . . Szerette nemzete történelmét. irodalmát, zenéjét, színészetét s izgatott mindenki mellett szóval és tettel. Író és szerkesztő volt, az irodalom és művészet maecenása, ügyvéde és napszámosa a körülmények és erszénye szerint.“⁴⁾

IV.

Kulcsár közéleti tevékenységének egyik legszebb fejezete a magyar nemzeti színészet érdekében kifejtett, lázasnak nevezhető munkássága. Kulcsár nemcsak tollával, hanem tettekkel is azon volt, hogy a magyar színészet a nemzeti közművelődés eszköze és a magyar nyelv terjesztője legyen és az ország fővárosában, Pesten, hajlékot nyerjen. A pesti nemzeti színészet, de az egész magyar színészet is igen sokat köszönhet Kulcsár lapjának, a Hazai és Külf. Tudósításoknak. „Végre akadt egy oly férfiú, — írja Bayer József⁵⁾ — ki nemcsak széleskörű tudománya, hanem társadalmi nagy tekintélyével is odaszegődött e szerény harcosok sorába és részt követelt magának a munkában.“ Kulcsár pályakérdése, melyet fennebb már említettünk, az elárvult magyar színészet felé tereli a közfigyelmet.

¹⁾ Horvát István.

²⁾ Vitkovics Mihály.

³⁾ Kaz. lev. XVII. 410.

⁴⁾ Gyulai Pál: Vörösmarty életrajza.

⁵⁾ Bayer József: A nemzeti játékszin története. Budapest, I. 1887.

A Hazai Tudósítások mindig bő teret szentelt a művészet ügyének, melynek érdekében meg nem szűnt buzgólkodni. Örömmel közöl híreket a szintársulatok működéséről, az adakozásokról és keletkezése óta soha egy alkalmat se mulaszt el agítani, buzdítani a „theátrum intézet“ felállítása érdekében.

1807-ben Fáy Andrással azon fáradoznak, hogy az országgyűlés is foglalkozzék a színészet ügyével. Ekkor lapjában arra buzdítja az írókat, hogy minél több darabot fordítsanak magyarra. 1813-ban a „hazai tudósokat“ kéri, hogy minél több „eredeti Játék darabokat“ irjanak, mert ez az egyedüli eszköz a nyelv terjesztésére és az idegen multságokon való diadalra.¹⁾“

Kultsár Istvánnak nagy érdeme az, hogy ezt a kérdést évtizedeken át felszinen tartotta. A színészek Pestvármegye protektorátusa alatt játszottak és a vármegye által kiküldött felügyelő bizottságba Kultsár Istvánt is bevásztották.²⁾

A játékszabályok betartásának különös ellenőrzésére ez a bizottság Kultsárt kérte fel, aki erre készséggel vállalkozott. Már előbb is szorgalmasan eljár a próbákra és nemcsak lapjában oktatja, bírálja a színészeket, hanem személyesen is ad nekik utasításokat.³⁾

Kazinczynak nem nyerték meg tetszését Kultsár buzdító és dicsérő kritikái, mert tényleg hamar lelkesült, könnyen dicsért.

Kultsár érdeklődése a pesti színészet iránt egyre fokozódott 1809-ben előfizetésre való felhívást bocsát ki, két kötet gyűjteményes munkára, melyben hat eredeti darabot ígér. A vállalkozás azonban támogatás híján nem sikerül.⁴⁾

1813 szeptemberében, midőn a német színészet fényes palotában talált már otthont, ellenben a pesti magyar színészet a legnagyobb válságokkal küzdött és a felügyeletet gyakorló vármegyei biztosok egymásután köszöntek le hivatalukról, Kultsár István vette át a szintársulat igazgatását Kónya János alispántól. Átvett egy rozszant régi épületet, a lyukas fedelű Rondellát, ahova becsurgott az eső, egy eladósodott társulatot, ahol a színészek gázsiját nem tudták fizetni, amelynek diszletei nem voltak és a bukás szélén állott. Ha meggondoljuk, hogy Kultsár ekkor 53 esztendő volt

¹⁾ Haz. Külf. Tud. 1813. II. 8. 57. l.

²⁾ Bayer i. m. 380. l.

³⁾ Váli Béla: A magyar színészet története. Budapest 1887. 258, 266 l.

⁴⁾ Bayer i. m. I. 434.

és mégis mily fiatalos lelkesedéssel, ambícióval működött a színészet érdekében, akkor értékelhetjük csak vállalkozását igazán.

Működését azzal kezdi, hogy a Rondellát jó karba hozatja, ez alatt az idő alatt a társulatot Fehérvárra küldi, hol sikerrel játszik. Mikor a Rondellát nagy költséggel kitataroztatta, a következő 1814. évben elárverezik s a színészet újra hajléktalan lesz. A helyzet valósággal kétségbeejtő fordulatot vett, de Kultsár nem csüggedett. Amire a köz nem vállalkozott, véghez vitte egymaga, nagy áldozatattal megvette a Barátok klastroma mellett, Almássy János táblabíró házát és azt haszon nélkül hajlandó volt átengedni erre a célra. A KK. és RR. Kultsár dicséretes ajánlását különös szívesseggel fogadják, és felhívják a vármegyéket Kultsár ajánlásával és plánumával az adakozásra.¹⁾

Ebben az időben adta ki első röpiratát, a *Hazafiúi Javallás-t* egy nemzeti színház építése érdekében.²⁾ Ez ujságíróhoz méltó gondolat volt Kultsártól, ezt a nevezetes eseményt, ennek aktuálitását megragadni és a közönség figyelmét mintegy reá kényszeríteni a színészet ügyére. Ferenc király, Sándor cár, és Frigyes Vilmos porosz király találkozásának emlékéül akarja a nemzeti színházat létesíteni, ezzel a fölrattal homlokzatán: A Fejedelmi Szövetség Győzedelmének Emlékezetére E' Magyar Játékszínt Emelte A' Hazai Szeretet. 1814. A színházat a velencei Fenice és a trieszti színház mintájára tervezi, facadját négy korintusi oszlopból álló csarnok ékesítené, melynek architravján az Egyesség, Erő, Békesség, Bőség allegóriái lennének ábrázolva. A röpirat történeti megokolása igen figyelemreméltó. Hivatkozik I. Ferdinand 1527-ben tett esküjére, hogy a magyar nyelvet tiszteletben tartja, a II. Lipót alatt történt kikötésre, hogy hivatalokba idegen nyelvet nem visz be,³⁾ és I. Ferenc alatt elért nemzeti vívmányokra, hogy a politikai és törvénykezési nyelv a magyar is lehetett,⁴⁾ melyet isko-

¹⁾ Szentkirályi László alispán jelentése. Pestvármegye levéltára. 1814 évi jegyzőkönyv: 1712, 1968, 3245 sz.

²⁾ Hazafiúi Javallás Magyar Nemzeti Theátrum építéséről, mely egyzersmind a' Fejedelmi Szövetség győzedelmének és a' három Felség Pesten létének emlékeztető jele légyen. Pesten 1814, Trattner János Tamás betűivel 8° 14 l.

³⁾ Kultsár az 1790: XVI. t. cikkre céloz: Sua Majestas Sacratissima fideles Status et OO. de non introducenda pro Negotiis quibuscunque Lingua peregrina securos reddit . . .“

⁴⁾ Célzás az 1805: IV. t. cikk (De usu Linguae Hungaricae) 1 - 4 §-aira.

lákban is tanítanak.¹⁾ A nemzeti kultúra 22 év óta kimutatta magát a magyar teátrum által, melyekben 600 magyar darab került színre. Hivatkozik az országgyűlésre, mely 1807—1808-ban és 1811-ben sürgette, Pestvármegyére, mely erre a célra gyűjtést indított, a nádorra, aki szintén javasolja egy állandó színház építését. Majd az építés pénzügyi kivitelét fejtegeti a röpirat. Annyi tőkének kell maradni, hogy a színjátszó társaság tagjai kiképezthessenek. Végül vitézi játékok írására buzdítja az írókat.

Az úgy iránt érzett igazi nemes lelkesedés adhatta csak a tollat Kultsár kezébe, hogy ezt a röpiratot megírja a napoleoni háborúk és a devalváció után, mikor az ország a pénzügyi tönk szélén állott. Ekkor remélni azt, hogy közadakozásból létesül egy nemzeti színház, ezt csak oly rajongó lélek lelkesedése gondolhatta, melyet átitatott a magyar kultúra fejlesztésének nagy eszméje.

Kultsár szándéka, hogy ehhez a nevezetes politikai eseményhez fűzze a teátrum felállítását, nem sikerült, mert röpirata sok akadály közt látta meg a napvilágot. A budai cenzor szándékosan húzza-halasztja az imprimatura megadását. Már a nevezetes esemény lezajlott, a főnemesség is eloszlott, mire hetek múlva a pécsi cenzor engedélye folytán a röpirat megjelenhetett.²⁾ Kazinczy — s ez jellemző reá nézve — a lelkes Kultsárnak ezt a törekvését is leszólja, azt írja felőle Helmecczynek, hogy szép dolog, de mosolyogva olvasta és hozzáteszi: még a jót is így kell akarni!³⁾ December 11-én a nádornak is átnyújtja Kultsár a színház létesítésére irányuló tervét.⁴⁾ Fontos okirata a magyar színészetnek ez a bátorítatlan hang, alázatos, dinasztikus érzésű röpirat, melyet 16 évvel utóbb, mikor már a Nemzeti Színház készen áll, hogy feledékenységbe ne menjen, 1839-ben újra lenyomtat a Tud. Gyűjtemény, mint „hazafias tüzzel buzgó gyönyörű munkácskát.”⁵⁾

Röpiratát pár hó múlva (az első 1814. okt. hó 25-én, a

¹⁾ Tudvalevőleg az előbbi jegyzetben említett t. cikk 5 §-a rendeli el, hogy az 1792: VII. t. cikkben foglalt határozatot (ut studium Linguae Hungaricae intra fines Regni ejusdem deinceps sit studium Ordinarium) végrehajtassék.

²⁾ Váli Béla i. m. 274. l.

³⁾ Kaz. lev. XII. 179.

⁴⁾ U. o. 291.

⁵⁾ Tud. Gyűjt. 1839. IX. Különfélék.

második 1815. ápr. 25-én kelt) nyomon követte a *Buzdítás*,¹⁾ mely szintén történeti bevezetéssel kezdődik. A magyar nemzet mindig versenyt futott egyéb nemzetekkel. Vitézség dolgában Árpád, László, Kálmán, András, Béla, vitézség és tudomány tekintetében Károly, Lajos, Zsigmond, Mátyás, Ulászló királyaink jeleskedtek. A szép mesterségek iránt később fejlett ki a népek érzése. A franciáké XIV. Lajos alatt, a németeknél 60 esztendeje. „Mit késünk tehát? Int az idő, hogy ezen virágzó Nemzetekkel vetélkedjünk. A Nemzetek csak az ő nyelvüknek teljes virágzása által juthatnak igazi belső erőre, maradandó dicsőségre. A Nemzeti Betsület érzés kívánja, hogy vállvetett erővel mozdítsuk elő a Nemzeti Culturá eszközeit. Ezt leghathatósabban a Theátrum“ szolgálja.“ Erre a célra Pestvármegye 18 öl széles és 30 öl hosszú telket vett a volt Botanikus kert helyén, a Hatvani utcában, közadakozásból. És ismét pénzügyi tervet ajánl: kamatmentes részvénytőkével építeni a színházat. Főérve az, hogy ha Pest polgárai pompás német színházat tudtak emelni, nem lesz-e az egész nemzetben annyi lélek s a maga becsének annyi érzése, hogy egy diszes Nemzeti Theátrumot állítson? Pestet úgy kell tekinteni, mint hazánk fővárosát, amely Budával összekapcsolva a nemzet találkozó helye, a kereskedés központja. A színház 300,000 frtba kerül és a nemzet nagylelkűségét támadná meg, aki kételkednék abban, hogy az országban ez sem gyűl össze.

Igy csak a szent ügyekről írnak, a meggyőződés hangján, a hit erejével.

1814-ben kiadja a Theátrumi Almanachot, melyben több jeles író művét közli. Vitkovicsnak Schillertől fordított cikke miatt majdnem meggyült a baja a felsőbbbséggel. Szabadelvű iránya miatt fel akarta jelenteni egy túlbuzgó teológiai professzor, de a dolog elsimult.

Sok gondot okozott a szintársulat Kultsárnak. Eleinte megvolt a társulatban a szükséges fegyelem. Miskolc, Kassa, Székesfehérvár közönségének játszanak színészei lankadatlan kitartással és teljesítik a Kultsártól reájuk rótt feladatukat, midőn a pesti polgárságtól éhen is veszhettek volna.²⁾ A Kultsártól jól betani-

¹⁾ Buzdítás a Nemzeti Theátrum felépítésére. Pesten, Trattner János Tamás betűivel, 1815. 8° 8 l.

²⁾ Bayer József. A magyar drámairodalom története. Budapest, 1897. I. 295 l.

tott társulatot Székesfehérvárott igen jól fogadták és Kultsárnak is volt ünneplésben része.¹⁾ Az, hogy a fehérvári közönséget a szintársulat pártfogásának megnyerte, Kultsár érdeme.²⁾ Pesten egy darabig tűrhető pártfogás mellett játszottak. A társulatnak táncmestert, ének-korrepetitort fogad és sok leleménnyel gondoskodik róla, hogy a közönség izlése kielégítettessék.

A politikai viszonyok időközben rosszabbra fordultak. A helytartótanács kétszínű magatartása, a vármegye „nesze semmi fogd meg jól” tartalmu határozatai mind nem csüggesztették el Kulcsárt. A KK. és RR. átvették 1814. decemberében a hatvani utcai színházi telket, de az árának egy harmadát Pestvármegye csak a Károlyi családtól felvett kölcsönből tudja kifizetni. Kultsár megküzdött a német színigazgatónak a városi tanács által is támogatott intrikáival, fáradhatlanul kérvényez a vármegyéhez, helytartótanácsához, nádorhoz. E közben a szintársulat adósságokba veri magát, a jó rend felbomlik, Kultsárra nem hallgatnak, végül a társulat kezébe veszi a vándorbotot.

Kultsár 1815. július végén értésére adja társulatának, hogy végképp elköltözteti őket, adjanak sok új darabot, hogy az adósságokat rendbehozzák és utavalójuk is legyen, mert messze mennek.³⁾ Pestvármegye, miután 1807—1815. évek közt protektora volt a színészeknek, ajánló levelet ad Borsodvármegyéhez és a társulat zöme Miskolcra megy, egy töredéke pedig egy darabig Pesten tengődik nagy nyomorban. Kultsárt úgy látszik elkedvetlenítette a gyenge pártolás; a távozás okául a hely hiányát hozza fel lapjában.⁴⁾

Hervadhatlan érdemei vannak Kultsárnak a színészet körül. Éveken át jó szelleme, tanítója, pártfogója, bankárja volt a társulatnak.

Érdemeit Pázmándi Horváth Endre, midőn buzdító verset írt „a nemesszívü magyarokhoz a pesti nemzeti Theatrom ügyében”, így méltatja:

Hol nem szállala meg Kultsárnak kürtye? . . .
Ébreszt, esdeklik, hogy emellyünk nemzeti játszó
Szint, kezdgyünk magyarul szívet lágyítani . . .

¹⁾ Váli Béla. i. m. 270 l.

²⁾ Bayer i. m. I. 393 l.

³⁾ U. o. 402 l.

⁴⁾ Haz. Külf. Tud. 1815. I. 50.

Az építés ügye a társulat távozásával elaludt, a tervpályázat kiírása is elmaradt, de Kultsár ezt időnként felújítja. A hatalmas vármegye képtelennek bizonyult a színészet fentartására. A Hazai Tudósítások szerepét a magyar színészet e küzdelmes évtizedeiben aranybetűkkel jegyzik fel színészetünk évlapjai. Nemcsak a közönséget buzdítja a műpártolásra, hanem az írókat is színművek írására. Ennek a felhívásnak főleg a színészek feleltek meg, akik derűre-borura gyártják a darabokat. De időközben megjelenik a legnagyobb magyar tragédia is 1820-ban és Kultsár lapja Bánk bán szerzőjét, mint ismeretlen kezdőt, melegen ajánlja az olvasók figyelmébe. Itt ugyan tévedett Kultsár, mert Katona darabjai már korábban is színrekerültek.

Álmodozásainak tárgyát, a nemzet büszkeségét, a Nemzeti Színház felépítését nem érte meg; a német színházét igen.

V.

Kazinczy volt az, aki a Hazai Tudósítások megjelenése után, egy kritikai folyóiratot sürgetett. A Hazai Tudósítások is közölt könyvismertetéseket, bírálatokat, de ez Kazinczyt nem elégítette ki. Ösztönzéseinek tulajdoníthatjuk, hogy Kultsár már 1806-ban¹⁾ tudományos folyóirat megindítását igéri, melyből esztendőnként négy darab jelennék meg és pesti vásárkor kerülne árusításra. Kazinczy írja ekkor Révainak, hogy lehet-e remélni, hogy Révai Értekezéseiben vagy Kultsárnak hirdetett, vásárkor megjelenendő munkáiban lesz-e helye a recensiónak?²⁾

Irodalmi tervei közül említésre méltó az, hogy hirlapja mellett még egy tudományos színezetű folyóirat kiadásán fáradozott, ez azonban egyelőre terv maradt, de később megvalósult a Tudományos Gyűjtemény alakjában. Már 1809-ben értesíti Kist, hogy Schedius, Horvát István és Kovács Mihály egy időszaki írást akarnak kiadni és felszólítja, hogy ebbe dolgozzék. Kis a következő évben meg is látogatja ebben az ügyben. Kultsár, ki a szerkesztésre vállalkozni akart, a lapnak ezt a különös címet akarta adni: Lehel Kürtje. Kazinczy mulat rajta, de maga is helyesli, hogy végre folyóiratunk legyen. 1810 december 9-én Kultsár összegyűjtötte barátait és egy tudományos folyóirat tervét beszéltek meg; az értekezleten Pyber Benedek komárommegyei táblabíró is megjelent, akinek házában Baróti Szabó Dávid haláláig menhelyet ta-

¹⁾ Haz. Tud. 1806 II. 30. sz.

²⁾ Kaz. Lev. IV, 376.

lált. Kultsár nagy dologról tett említést; nem nevezte meg az illetőt, csak azt jelentette, hogy egy nemeslelkű hazafi (Sándor István) 100000 forintot hajlandó erre a célra áldozni. Az egyes rovatok beosztásáról is esett szó, az egyes tudományos rovatokat külön rovatvezetőkre akarta bízni.¹⁾ Az életrevaló eszme ebben az alakban azonban nem valósult meg, hanem megszületett belőle 1817-ben a Tudományos Gyűjtemény.

Ennek megindulását se nézi jó szemmel Kazinczy. Szentgyörgyi kérdésére, hogy ki lesz a Tudományos Gyűjtemény redaktora, azt feleli, nem tudja; úgy hiszi, hogy egy kis areopagus ült össze Pesten, melynek Fejér és Kultsár bizonyosan tagja lett.²⁾ Kultsár csakugyan tagja lett a szerkesztő bizottságnak, és Fejért, jó barátját, támogatta is szerkesztői munkájában és dolgozott a folyóiratba. Mikor pedig Fejértől Trattner elvette a szerkesztést Kultsár haragudott is érte.³⁾

Sokkal fontosabb volt Kultsárnak a Magyar Tudós Társaság alapítására vonatkozó törekvése, melyet mindig szükségesnek vallott és hirdetett. Az ő szava csekély, ereje kicsiny volt ahhoz, hogy ez országos intézményt megteremteni, az eléje nyomuló akadályokat lebírni tudta volna. De Bessenyei és Révai után Kultsárban is lelkes apostolra talált a Magyar Tudós Társaság ügye. Mint mindig, úgy most sem maradt meg a pusztá szónál.

1793-ban készített végrendelete szerint 10000 forintot szánt a létesítendő Magyar Tudós Társaság céljaira.⁴⁾

A kultura nemesítette nemzeti lélek foglatatában ez a törekvése is benn volt. Széchenyi István lánglelkére és az országot felriasztó példaadására volt szükség, hogy ezt az intézményt életre hívja. Kultsár azonban, ami rajta állott, megtette: kiadta Teleki László Buzgó esdekléseit, melynek Toldalék-ja a tudós társaság felállítását sürgeti Bessenyei nyomán.⁵⁾

Azt azonban élete alkonyán megérnie adatott, hogy ezt a régi törekvését teljesedni látta. A nádortól 1827. nov. 30-án a tudós társaság alapszabályait szerkesztő bizottságnak tagjává

¹⁾ Kaz. Lev. VIII. 82. 128. 199. 322. X. 171. 199

²⁾ U. o. XIV. 399.

³⁾ U. o. XV. 351.

⁴⁾ Erd. Muzeum. 1894. XI. (Bausz Teodorik a végrendelet keltéül 1793-at írja Ez azonban tévedés; ekkor, mint szegény, kezdő szombathelyi tanárnak nem lehetett 10000 forintja.)

⁵⁾ Voinovich Géza. ld. Teleki László gróf. Irod. tört. Közl. IX. 151.

kinéveztetvén, annak első ülésén részt is vett. Toldy írja,¹⁾ hogy egyik ülésén a fiatalabb írókhoz megható szavakat intézett. Március 20-án az alapszabály készítő bizottságról írt levelében Guzmics még megemlékezik róla is,²⁾ egy héttel utóbb 1828. március 28-án ragadta el a halál. „Kulcsár szegény az alatt kihala, ápr. elsőjén vala temetése“, írja Döbrentei Wesselényinek Pestről.³⁾ Az akkori irodalom Pesten ülésező jelesei állták körül ravatalát, a melyen egykoron a magyar kultúráért dobogó, kinült szíve pihent meg egy munkás és eredményekben gazdag értékes élet után.

A Hazai és Külföldi Tudósítások gyászkeretben jelentek meg 1828. Szent György (ápril) hava 2-án. A lap élét ékesítő kis epigramm a Halál-ról szólt. A Magyar és Erdélyország feliratot viselő belföldi hírek sorát Horvát István nyitja meg e szavakkal: „A hű Barátságnak legszentebb, de egyszersmind legfájdalmasabb kötelességét teljesítem, midőn azon halhatatlan érdemű Férfiunak, ki e Nemzeti Ujságot a legjobb Fejedelem atyai kegyelméből először Hazai, azután Hazai és Külföldi Tudósítások nevezete alatt Pesten 1806-dikban alkatta, és 22 esztendeig példás Jobbágyi Hívességgel, szívet emelő Hazafiusággal, fáradhatatlan s csüggedni nem tudó erős lélekkel és munkássággal folytatta, Böjt-Más havának 30-dikán déli 12 órakor életének 68-dik esztendejében máj- és lépdaganatból származott sorvasztó hideglelésben történt váratlan gyászos halálát hirdetem.“⁴⁾ Végso tisztessége ápril 1-én ment végbe,⁵⁾ s azon résztvettek a Pesten időző írók, az egyetem tanára és hallgatói, a tanintézetek tanulói. Özvegye Ferenczy Istvánnal emeltetett művészi siremléket a pesti belvárosi plebánia templomban.⁶⁾

Kultsárnak fejlett érzéke volt a ritkaságok, régiségek, könyvek gyűjtése iránt is. Ennek két maradandó emléke maradt, mely nevét megőrzi: az egyik a Kulcsár-kodex, a másik a komáromvármegyei Kultsár könyvtár. A Kulcsár-kodex 184 kis negyedréti lapból álló kézirat, melyet 1539-ben fejezett be Paulus de Pápay, valószínűleg pálos szerzetes. A munkát Kultsár mentette meg az elkallódástól s

¹⁾ Összes művei. VII. 87.

²⁾ Irod. tört. Közl. XIX. 208. 1.

³⁾ Figyelő 1876. I. 170. 1.

⁴⁾ Haz. és Külf. Tud. 1828. I. 27. sz.

⁵⁾ Kazinczy azt írja Ponori Thewrewk Józsefnek, hogy Kultsár temetése 2800 frtba került. Az összeg rendkívüli nagyságán csodálkozott is. Kaz. lev. XX. 502.

⁶⁾ Szinnyei: Magyar Írók. VII. 30.

valamilyen árverésen került a tulajdonába; féltő gonddal őrizte, úgy hogy olvasását se engedte meg.¹⁾ Ismertetését fentartotta a maga részére.²⁾ Halála után Horvát Istvánhoz és attól a Nemzeti Muzeumba került.³⁾

Jankovich Miklóssal, a nagy gyűjtővel sőoros összeköttetésben állott és ettől nyert ösztönzést régi kéziratok gyűjtésére, amit Kultsár meg is tett.⁴⁾ Ezzel látszik összefüggésben az, hogy Kölcheyt arra buzdítja, hogy a debreceni bibliotékában régi kéziratokat másoltasson le.⁵⁾ Lapja révén kapott régiségeket is, melyeket a Nemzeti Muzeumba juttat. Szép könyvgyűjteményre tett szert idővel; ezt a gyűjteményt 1827-ben, halála előtt félévvel, felajánlotta Komáromvármegyének, szülővármegyéjének. A vármegye 1827 október 9-én tartott közgyűlésében⁶⁾ tárgyalta a nagylelkű ajánlatot, amelyet hálás köszönettel fogadott.⁷⁾ Halála után özvegye, Perger Anna asszony is tetemes adományokkal gyarapította Kultsár István könyvtárát, mely 3591 darabot számlál.⁸⁾

VI.

Az irodalomhoz való viszonyát talán sikerült megvilágítanunk az előadottakban. Soraink végén lássuk Kultsár Istvánt, az embert, az egyént. Hogy itt hű képet alkothassunk magunknak, ismernünk kell a körülményeket, melyek között élt. Egyszerű családban születik, mesterember szülőknek gyermeke, követi első vonzalmát és a papi, szerzetes-tanári pályára lép. Erősen vallásos nevelésben ré-

¹⁾ Kaz. lev. VIII. 527.

²⁾ Hasznos Mulatságok 1817. 1—2. sz.

³⁾ Nyelvemléktár VIII. Budapest 1879. XXXIX—XLV. és 263—418. l.

⁴⁾ Kaz. lev. X. 177

⁵⁾ U. o. X. 379.

⁶⁾ Komáromvármegye levéltára 1827. év. közgy. jegyzőkönyv. LXIV. kötet 295. lap. 1969. sz. Ajánlása: Lad. 100. Fasc. II. No. 69.

⁷⁾ Erdélyi Pál: A komárommegyei Kultsár könyvtár. Magyar Könyvszemle. 1886. 75—90. l.

⁸⁾ Ez a könyvtár nyolc évtized alatt sok viszontagságon ment keresztül és 1885 év óta a vármegye levéltárában őrzik. Komáromvármegye dicséretes buzgalommal és a nagylelkű alapító emléke iránt tartozó hálás kegyelettel azon működik, hogy a könyvtár mielőbb méltó helyre kerüljön. Erre a célra épül 1911. évben a Komáromi Múzeum és Könyvtár palotája a régi kisgimnázium helyén 200000 korona költséggel. A Kultsár-könyvtár e sorok írója, mint könyvtárőr rendezte; cédula- és szak-katalógusa van. E könyvtárral Kultsár István vetette meg alapját Komáromvármegye 30000 kötetet meghaladó nyilvános közkönyvtárának.

szesül a jezsuitáknál Komáromban, majd a bencéssek rendjében a pannonthalmi „szent hegyen“, később a pozsonyi szemináriumban. Még felszentelése előtt oszlatja fel II. József a bencés rendet is 1786 dec. 4-én. Tehát vallásos nevelésben részesült, ebben mindig meg is maradt. Szerette vallását és ahhoz ragaszkodott: ez az egész. De hát ez bűn? Élénk vallásos meggyőződését különben lapja is visszatükrözi, mert nem találunk abban sehol egy szabadabb világnézetre valló célzást sem.

Kazinczy az, aki Kultsár bigott voltának rossz hírét költötte. Csereynek írja 1809 elején, hogy Kultsárt meglátogatta és Széchenyi Ferencről is szó esett köztük. Kazinczy azt kérdezi Kultsártól, honnan eredhet Széchenyi religiózus gyengesége? Ezt Kultsár úgy magyarázta, hogy Izdenczy ráijesztett, azután maga is érezte, hogy ifjabb korában szabadkőmives volt s ezért engeszteléssel tartozik; ugyan-ezt más variációban megírja Sárközy Istvánnak: „Októberben Kultsár István úrral Gróf Széchenyi felől beszéltem, ki neki igen nagy tisztelője, kértem, hogy magyarázná meg előttem, mint történhetek a változások Széchenyiben, melyet a világ emleget,“ erre Kultsár ezt válaszolta: „A veszedelmes időkben Izdenczy status consiliarius úr azt vetette szemére, hogy vallástalan és hogy kőmives s ezek megszeppentették. Képzeld mint esett le ajkam ily feleletet hallván.“¹⁾ Kazinczy szabadgondolkodó volt és szabadkőmives, ami őt több hasonló gondolkodású író társával együtt (Batsányi, Verseghy, Szentjóni Szabó) Martinovics társaságába vezette.

Kultsár a szerzetesi pályáról átlépve a világi életbe ott fejlődött szelid vallássosággal megtelt lelkületét nem vetkezte le soha. Tanári pályáján is katolikus városokban működött: Szombathelyen, Esztergomban, hat évig pedig a Festetich grófi családnál, tehát nem csoda, hogy ez a zománca lelkéhez forrott s az az éles viharokban se pattogott le róla. Karacs Teréz, aki Kultsár életrajzához adatokat közölt, és apja révén jól ismerte, tanúsítja, hogy Kultsár éppen nem vádolható felekezeti elfogultsággal. Munkatársai közt igen sok protestáns volt, azokat éppen úgy honorálta, mint a katolikusokat. Egyik életrajzírója említi, hogy Ungvárnémeti Tóth Lászlót a katolikus hitre térítette.²⁾ Ennek a körülményei azonban nincsenek eléggé megvilágítva.

¹⁾ Kaz. lev. VI. 193. 280.

²⁾ Dr. Váczy János: Kultsár István. Figyelő, XXIII. 1887. 279 l.

Azt, hogy jezsuita befolyás alatt állott, Kazinczy találta ki és ezt terjesztette is felőle, bár erre bizonyítékai nem voltak, arra zsugorodik össze, hogy Kultsár vallásos ember volt. Ime Kazinczy elfogult nyilatkozataiból egynehány: „Ich hätte Sie sehen mögen — írja Rumynak — wie Sie Kultsár, der Süsse empfing. Er war einst Erzieher von dem jungen Festetich in Keszthely (!!!) und folgte in diesem Amte dem Takács von Péteri, oder, seit 1809 von Téth. Meine Freunde in Pesth platzen in ein Lachen aus, wenn sie hören, dass von Kultsár die Rede beginnt. Er ist ein für das Emporblühn unserer Sprache und Litteratur eifernder Mann, aber äusserst prudent bis zum Excess. Er hasst den Czinke, der ihm die Professur der ung. Sprache und Litteratur durch erschlichene Protection raubte, er lacht über den Schuft wie billig, aber seine Zeitungen erheben ihn, weil er die Jesuiten, die den Czinke protegieren, nicht beleidigen will. Erscheint ein ung. Buch, so geht er in Entzückung über; aber noch erschien keins, welches er gut hiess. Nur von Szabó Dávid's Aeneide spricht er mit Ehrfurcht, weil Szabó nahe am Komorn lebt, wo Kultsár geboren ist, u. weil Szabó sacerdos extinctae societatis war.“¹⁾ Guzmicsnak panaszosan írja 1824-ben: Kultsár megboszulá magát Theokritosomon a leintetett Istenességeért.²⁾

Kazinczy levelezése azonban szolgáltat adatot az ellenkezőre is. Arra nézve tudniillik, hogy Kultsár éppen nem volt elfogult és nem sokat számolt irodalmi működésében az akkor uralkodó szigorú vallási felfogással. Korbély Mihály pécsi kanonok, az egyháztörténet tanára,³⁾ Kultsárt fel akarta jelenteni, hogy az 1814. évi Magyar Theátrumi Almanachba beiktatta Schillernek a játékszinről írt tanulmányát⁴⁾ Kultsár maga védelmezte ügyét, de megköszönte Vitkovicsnak, hogy szólt érdekében a könnyen megbotránkozó papnak.⁵⁾

Mindenekelőtt azonban Kultsár főleg magyar ember volt, de korántsem a táblabíró fajtából, mint sokan hirdetik róla. Kultsár széles látókörü, művelt magyar ember volt, olyan művelt

¹⁾ Kaz. lev. XI. 47.

²⁾ U. o. XIX. 208.

³⁾ Ez a Korbély Daykát, sőt Kazinczyt is fel akarta adni, mert Goethe-ből fordított. Vass Bertalan: Horvát István életrajza. 219 l.

⁴⁾ Schiller: Schaubühne als moralische Anstalt betrachtet. Ezt a cikket Vitkovics fordította.

⁵⁾ Kaz. lev. XI. 446.

magyar ember, amilyen korában csak néhány volt Magyarországon. Nem élt izolált magyar életet, mint az akkor élő tudósok és írók, voltak összeköttetései a külföldön, idegen tudósokkal levelezett s ha mindezt nem is vennők figyelembe: nagy német, francia, olasz lapokat olvasott, melyekből európai áttekintést szerzett. Tehát Kultsár korántsem volt táblalabíró-típus, hanem igenis, erős magyar érzésű, de művelt hazafi. Nem volt nagy vagyona és nagy befolyása, de mégis annyit tett, mintha minderre nagy vagyon tette volna képessé, mint egy Marczibányit, és mintha nagy összeköttetések álltak volna rendelkezésére. A magyar kultúra: a kiművelt nemzeti nyelv és az ebből sarjadó magyar irodalom és magyar színészet apostolra talált Kultsárban. A Hazai Tudósítások ezt a célt szolgálták: lelkesült és lelkesített. De itt nem állt meg: példát is adott, áldozott sovány erszényéből erre a célra. Röpiratokat ír a nemzeti színészet érdekében, a züllött szintársulat igazgatását átveszi, áldozatkész, fáradságot nem ismer: mindez egy ábrándért, melyért akkor oly kevesen lelkesültek, de amely ábránd az ő lelkében szent meggyőződésként élt. Háza nyitva és asztala terítve volt a magyar írók számára, akiket buzdított, segített, tanáccsal, pénzzel egyaránt, nekik állást szerzett, munkáikat nemcsak megdicsérte, de el is adta. És ezt többre kell becsülni mindennél, ezt az erős gyakorlati érzéket, mellyel rátalált a segítség módjára. Pályatételeket tűz ki, hogy a színészetnek használjon és a végcélként előtte lebegő tudós társaságnak gondolatát népszerűvé tegye, tehát a magyar kulturát előbbre vigye.

De nemcsak lelkében volt magyar, hanem minden ízében, így külsőségeiben is. Magyar ruhában járt, a magyar zene lelkesítette, a magyar tánc tüzelte. Mint színigazgató értett ahhoz, mint kell a közönségre hatni, az effektusokat kihasználni. Magyar táncokat taníttatott be a színészekkel és a táncitanítót, aki cseh ember volt és nem tudott a magyar tánchoz, maga oktatta be a magyar toborzóra és magyar „magány“-ra. Nagy hibának tartotta, hogy Kladek mester csak a ballethez értett, a magyar táncot pedig nem tudta.²⁾ Természetesen egy egy magyar táncbetétet zajos estéket ért el és a közönség tombolt a Rondellában Kisfaludy Károly Kemény Simon-ja előadásán.³⁾ Az akkori német Pesten, melynek utcáin alig hangzott magyar szó, nem lehetett más uton módon

¹⁾ Karacs Teréz: Adatok Kulcsár István életéhez. Figyelő XXI. 140.

²⁾ Haz. Külf. Tud. 1825. 44. sz.

magyarosítani és a diszes német színházzal másképpen versenyezni. Szerette a magyar dalt és zenét, szinpadra is vitte. A Hasznos Multságokban népdalokat is közölt, ami érdekes vállalkozás volt akkor, mikor az egy Pálóczi Horváth Ádámon kívül ezzel még senki sem foglalkozott. Kicsoda sejtette akkor, hogy a néplélek két évtized múlva a diadalmasan ébredő szabadság szárnyain felrepül a magyar irodalom legfelső csúcsára?

Kultsár igazi lelkes ember volt, ki önzetlenül hevült a kulturális célokért. Lelkesedése és nemes hevülése talán a legsajátosabb, legértékesebb jellemvonása.

Nem lehet azt mondani róla, hogy ez vagy amaz érdekelte. Minden iránt érdeklődött, mert művelt ember volt és nem volt egyoldalú. A história és a nyelvtudomány mellett, mely iránt való lelkesedését vázoltuk, nem kerüli ki figyelmét a technika és a reál tudomány sem. Döbrentei írja Kazinczyhoz 1807-ben: „Jelenlétemben buzditotta a Bécsből most érkezett Kultsár Niemetz, Magyar Mechanicust, hogy a Mechanicának és ahhoz tartozó tudományoknak hozzánk szállását, terjedését írja le, a már Hazánkban található Machinák megösmertetésével egyetemben.¹⁾ Általános műveltségének bizonyítéka, amit Guzmicsnak ír 1822-ben, hogy a rend küldjön le Pestre két fiatal bencést, akik Horvát és Schwartner mellett a történelmi diplomatikát tanulják. Szívesen adna nekik szállást házában. Majd egy későbbi levelében arra hívja fel Guzmics figyelmét, hogy a bencések helyezzenek sulyt arra is, hogy a históriában, physikában és mathesisben is kiképeztessenek.²⁾ Kiadja Európa térképeit, lehetővé teszi Horvát István Rajzolatai megjelenését. Minden iránt érdeklődik, mindenre figyel, minden nemes, jó és szép dolog tettere készen találja „kultura nemesítette nemzeti lelkét.“

Egyéniségének tartozéka volt vidám, derült kedélye, melyre nagy szüksége volt a szerkesztés gondjai közepette. Érzékeny írókkal és türelmetlen cenzorokkal volt dolga s az volt a szerencséje, hogy közönsége türelmes volt. Egyéniségét a jó kedély vonzónak tette, ez magyaros vendégszeretettel párosulva Kultsár nevét, házának jó hírét széles körökben tette ismertté. Vitkovics szerb utcai házában is összegyűltek Pest írói a múlt század első éveiben, itt székelt Kazinczy triásza is; Kultsár háza is találkozó helye lett az íróknak és később itt alakult új triász (Jankovich, Horvát, Kultsár).

¹⁾ Kaz. lev. V. 170.

²⁾ Irod. tört. Közl. X. 81

Fábián Gábor írja, hogy jurátus korában a jó Kultsár István néha őt is „asztalához méltatta“, hol rendesen Horvát István és a lutránus Thaisz jelen szoktak lenni Vitkovicscsal, a kedves költővel. Mind a négyen konfidens pajtások és joviális kedélyűek lévén, a társalgást élces tréfákkal fűszerezték.¹⁾ Tömérdék adat maradt ránk arról, hogy milyen vendégszerető, kitűnő házigazda volt Kultsár. Asztalát nemcsak író barátaival osztotta meg, hanem azokkal a fiatal tehetségekkel is, akiket felfedezett, pályájuk emelkedésében segített. Kertjében, mely a mai Szentkirályi- és Zerge utcák közt terült el, a városi reáliskola szomszédságában (hova özvegye férje halála után emeletes házat építtetett), Szent István napján összegyűlt az egész magyar irodalom és a tudományos világ, mely Pesten székelt. Itt köszöntötték a friss kedélyű, de hajlott korában már betegeskedni kezdő öreget.²⁾

Kultsár csak élete alkonyán nősült. Szerelmi regényéről nem tud az irodalomtörténet. Kazinczy egyik levelében érdekes vonást jegyzett fel róla. Szokása szerint itt is Kultsárt gúnyolja jellemző elfogultságával és ezzel végzi: „Pannonhalmán 9 évig viselte a bencés talárt és csak 28 éves korában ismerte meg az asszonyokat. Ezt saját szájából hallottam.“³⁾

Ez némi világot vetít Kultsár zárkózott lelkébe. Tény az, hogy nősülésre nem határozta el magát élete alkonyáig. Szerzetes hagyományainak tulajdoníthatjuk, hogy megkedvelte a nőtlenséget, legény életet; csak mikor elöregedett és az évek súlyát érezte, akkor vette nőül hűséges ápolóját és gazdasszonyát, Perger Annát.

Sajnálta, hogy nem nősült, mint egy melankólikus izű nyilatkozatából kivehetjük, „Kultsár 1813-ban így sóhajtozott: Már én ugyan egy szerencsétlen ember vagyok. Révai hagyott maga után követőt Horvát-ban, Szabó Dávid Bacsányiban lelt védelmezőt, Kazinczy Szemerét hagyja maga után; ime én, csak én maradok holtam után követő nélkül.“⁴⁾

Ilyen gondolatai sűrűen lehettek, míg megérlelődött elhatározása nősülését illetőleg. 1823 körül súlyos betegség látogatta meg, megkérdezte házi orvosát, a híres Kovács doktort, hogy betegségében meghal-e? Mikor az orvos kitérőleg válaszolt, sürgette,

¹⁾ U. o. VII. 102.

²⁾ Figyelő XXI. 141.

³⁾ Kaz. lev. X. 177

⁴⁾ U. o. VII. 401.

nyilatkozzék, mert halála előtt egy szent kötelességet kíván teljesíteni. Az orvos erre kinyilatkoztatta, hogy állapota aggasztó.¹⁾ Erre következett házassága, hogy hű ápolója lehessen örököse vagyonának; ez az elhatározás nemes szívre vall. 1824-ben ujságolja Guzmics egy barátjának: „tudod-e, hogy a vén Kultsár megházasodott?, már derék, járókelő s beszélő gyermeke van!“²⁾ Ez a fiu fogadott gyermeke volt és fiatalon hunyt el szerencsétlen bal eset következtében.

Házassága után még öt évet élt, ami bizonyára élete osztályosa hű ápolásának tulajdonítható, ki megkímélte őt a zaklatásoktól és szerkesztői tisztével járó fárasztó teendőktől.

Halála után a Hazai és Külföldi Tudósítások az özvegy tulajdonába ment át, aki a lap további kiadásáért folyamodott azzal, hogy Kovács Tamás jogtudor, Lencsés József és Horvát István, férjének hű barátja támogatják a lap kiadása körül.³⁾ Az özvegy kérését Komárommegye is támogatta⁴⁾ a helytartótanácsnál mely a kérelmet teljesítette.⁵⁾ A lap 1848-ig állott fenn, mialatt többször cserélt szerkesztőt. A negyvenes évek elejétől kezdve a lap hanyatlik, mert a lapok is gyarapodnak⁶⁾ és főleg, mert 1841 január 2-án megjelenik a Kossuth Lajos gyűjtő tollával irt Pesti Hírlap, melynek januárban csak 60 előfizetője van, decemberben azonban 5000.

*

Ime ez volt Kultsár István életpályája.

Ha végig pillantunk rajta és látjuk nemes önzetlenségét, nagy kitartását, bámulatos lelkesülését: csodáljuk fiatalos hévvel megáldott lelkét, vas következetességét, nagy küzdelmekben megacélozott erélyét.

Az a kicsiny mustármag, melyet elültetett, hatalmas fává fejlődött; a magyar sajtó ma nemcsak tényező, hanem hatalom, a világosság, mivelődés, haladás terjesztője és a közvélemény hőmérője. Olyan a különbség, hogy profán hasonlattal éljünk, mint

¹⁾ Figyelő XXI. 141

²⁾ Guzmics Farkas Józsefhez. Irod. tört. Közl. XIX. 208.

³⁾ Ferenczy József. i. m. 117. l.

⁴⁾ Komáromvárm. levéltára 1828. közgy. jkv. LXV. köt. 375. l. 1861 sz.

⁵⁾ Orsz. levéltár. Helyt. tan. 1828: 18221. sz.

⁶⁾ 1801-ben 2 magyar lap van, a Magyar Kurír és a Magyar Hirmondó, 1806-ban a Haz. Tud. indul meg; 1830-ban 10 magyar lap, 1840-ben 26, 1870-ben 146, 1880-ban 368, 1890-ben 636, 1900-ban 1132, 1909-ben 2056.

a világításban: öregapáink ezelőtt száz évvel olajmécses és mártott faggyúgyertya mellett dolgoztak, az unokák már vakító ivólámpák fényénél szórakoznak.

Kultsár nemes törekvései, melyekért egy életen át harcolt, rendre megvalósultak. A Magyar Tudós Társaság, melynek alakuló ülésein még részt vett a Curia fogadóban, hatalmas köpalotában székel a Duna partján, büszkeségére a fővárosnak; a Nemzeti Teátrum hajléka hetven év óta áll és szűkre szabott köntösét most cseréli majd fel díszesebbel, amely méltó a magyar nemzeti lélek géniuszához.

A magyar nyelv csodálatos fejlődésen ment át; hajlékonysága, zengzetessége, bája Vörösmarty, Petőfi, Arany lantján soha nem sejtett módon csendült meg. És abban a kis városban, ahol Kultsár született, Komáromban, az ő élete alkonyán már ott játszódott egy szőke, kékszemű fiucska, aki az országnak legnagyobb mesemondójává fejlődik, a magyar nyelv, a magyar prózairás legnagyobb művésze és a költők fejedelmévé. Kultsár is, Jókai Mór is Komáromból indult ki, hogy oda soha vissza ne térjenek; mind a kettő újságíró is volt, az egyik az uttörők, a másik a Nagyok közül való.

És végül, amit látnoki szemével megsejtett és tollával bátoritanul, de erős meggyőződéssel hangoztatott Kultsár István, hogy „Pestet úgy kell tekinteni, mint Hazánk fővárosát, mely Budával összekapcsolva, a Nemzet találkozó helye, a kereskedelem központja“, ez ment csak fényesen teljesedésbe. Tündérpaloták emelkedtek ki a földből, a legnagyobb magyar összekötötte Budát Pesttel, az ország minden részébe vasut visz, távirón repül a gondolat, telefonon a szó. Milliárdokat érő nemzeti vagyon van itt összehalmozva; műkincsek, az ipar és kereskedelem minden gazdasága, a művészetek ezernyi jeles alkotása. Az írók százai élnek a Duna partjain elterülő szépséges világvárosban s többé nem tűrt vendég, hanem úrrá lett a magyar szó.

Vajjon álmodik-e minderről az ország szívének is közepén, a budapesti belvárosi templom kriptájában nyugvó Kultsár István?

Szép és nemes emléket tartozó kegyelettel köszöntjük: mert a magyar irodalom hűségese, önfeláldozó, becsületes munkása volt.

A KULTSÁR KÖNYVTÁR
CIMJEGYZÉKE

A rövidítések magyarázata:

c. h. == a címlap hiányos

c. n. == címlap nélkül

é. n. == év megnevezése nélkül

f. == füzet

F. == folio alak (2°)

h. n. == hely megnevezése nélkül

k. == kötet

O. == oktáv alak (8°)

Q. == kvart alak (4°)

R.M.K.== Régi Magyar Könyvtár
(magyar szerző 1711. előtt Ma-
gyarországon vagy külföldön
nyomtatott munkája)

A *-gal jelölt művek komáromi (vármegyei és városi) írók művei, vagy a komáromi nyomda termékei.

Ahol kötetszám jelezve nincsen, ott mindig egy kötet (füzet) értendő.

I. Hittudomány.

(Teologia, egyháztörténet, egyházi szónoki művek.)

Acta colloquii montis Belligartensis quod habitum est A. Christi 1586. Autoritate Principis Friderici A. 1587. publicata. Tubingae, 1587. Q. 37.

Acta et scripta Synodalia Dordracena Scripta remonstrantium dogmatica. Articulus tertius et quartus, de gratia Dei in conversione hominis. Herder-Wicii, 1620. Q. 38.

Áts Mihály. Boidog Halál szekere. Negyedik kiadás. N. Enyeden, 1771. 0.80.

Ádám, Joannes. Sensa cleri Gallicani occasione revolutionis Gallicae manifestata. Posonii, 1804. 0.118.

Ágoston János. Megbővített Mágnes vagyis: kifejtése azon tiszta igazságoknak, hogy az igaz, nemzeti római keresztény katolika religióban az anyaszentegyházban egyesüljenek a boldogságra. Pesten, 1823. 0.237.

Alber, Ioannes Nep. Interpretatio sacrae scripturae per omnes veteris et novi testamenti libros. Pesthini, 1800. 0.171.

Alembert, D. Von dem Missbrauche der Kritik in Religions-sachen. Aus dem Französichen uibersetzt von C. Haess. Wien, 1784. 0.305.

Altmannus, Georgius. Principia ethica ex monitis legis naturae et praeceptis religionis Christianae deducta. Tomus II. Turici, 1753. 0.180.

Ambrosius, Samuel. Novi ecclesiastico-scholastici Annales evangelicorum August. et Helveticae confessionis. Tomus I—III Schemnicii, 1793—1795. 3 k. 0.116.

Anicii, Manlii Torquati Severini Boethii, De consolatione philosophiae libri V. Tyrnaviae, 1735. 0.628.

Analysis libri ad utramque aurem dicti a J. K. C. E. R. C. et C. Pestini, 1796. 0. 1676.

Annatus, Pet us. Apparatus ad positivam theologiam methodicus. Tomus I—II. Venetiis, 1717. Q. 48.

Annus Sanctus seu Calendarium sanctorum et beatorum parochorum pro anno qui est jubileus trigesimus quartus seu saecularis decimus septimus. Viennae, 1733. O. 10.

Anonymus Theologus Hungarus. Projectum de Theologia et theologis ecclesiae Hungaricae praesulibus. (h. n.) 1791. O. 1173.

Antal János. Halotti beszéd gróf Széki Teleki József felett Gernyeszegen, 1817. O. 1114.

Aonii, Palearii Verulani, Epistolarum lib. IV. Orationes XIV. De animorum immortalitate lib. III. Basileae, (é. n.) O. 117.

Aranyi István. Az Istennek lélekben és igazságban való imádása. Debreczen, 1826. Q. 35.

Aspirationes breves. Viennae, 1733. O. 12.

Assertiones ex universa theologia in universitate Pesthiensi. 1810. O. 1709.

Augustini, D. Aurelii, Hipponensis episcopi tam in vetus quam in novum Testamentum commentarii, iam primum per Ioannem Gastium Brisacensem in lucem editi. Basileae, 1542. F. 14.

Autores, Ecclesiasticae historiae.—Eusebii Pamphili Caesariae episcopi, Ruffini presbyteri, Socratis scholastici, Theodoriti episcopi, Hermii Sozomeni, Theodori Lectoris, Evagrii scholastici, Dorothei episcopi Tyri opera. Basileae, 1562. F. 11.

Avancinus, Nicolaus. Vita et doctrina Jesu Christi. Tyrnaviae, 1751. O. 45.

* * *Balásfi, Thomas. Christiana responsio ad libellum Calvinisticum Alberti Molnár, in quo et Saecularis concio Abrahami Sculteti Calvinistae praedicantis ex Germanico idiomate in Hungaricum versa est et Sacrosancta B. Virginis Aedes Lauretana, Idoli Laurentani Convicio blasphemata.* Viennae, 1621. O. 1734. (R. M. K.)

Bandel, Antoni Josefs, v. —. Wuerge Engel Sennacheribs oder Krigs Rechtliche Execution über den ertappten Glaubens Frantz Rothfischer. Frankfurt am Mayn, Leipzig, Königsberg (é. n.) O. 158.

Barclaii, Ioannis, Paraenesis ad sectarios. Romae olim edita. Venetiis, 1730. O. 16.

Bársony, Georgius. Veritas toti mundo declarata. (h. n.) 1681. O. 14.

Barthollottus Nep. János. Világi és Ekklesiái visgálódás. Magyarra fordította Dési József. Kolosváratt, 1784. O. 265.

Báthory Gábor. A szenteknek igaz tiszteletek. Halotti tanítás (Gr. Teleki József ravatalánál, Pesten, 1796.) Pesten, 1797. Q. 39.

— Emlékezet kövekkel megrakott Temető kert. Halotti beszédek. I—II. kötet. Pesten, 1820—1821. 2. k. Q. 224.

Becker, Clement. Dissertationes Theologicae. Tomus I—II. Posinii, 1803. 0.118.

Bellarminus, Robertus. De arte bene moriendi Coloniae Agrippinae, 1620. 0.23.

— Catechismus seu explicatio doctrinae Christianae. Coloniae Agrippinae, (é. n.) 0 22.

Benedicti XIV. olim Prosperi card. de Lambertinis Institutionum ecclesiasticarum editio secunda Latina. Venetiis, 1760. F. 6.

**Benyák, Bernhardi,* Responsum ad librum singularem Petri ab Osterwald de religiosis ordinibus et eorum reformatione. Pestini, 1782. 0.32.

Berardus, Carolus Sebastianus Gratiani canones genuini ab apocriphis discreti corrupti ad emendationum codicum fidem exacti difficiliores commoda interpretatione illustrati. Pars I—III. Venetiis, 1777. 4 k. Q. 50.

Bericht, Zenhter, der Britischen und ausländischen Bibel-Gesellschaft zu Jahr 1814. Leipzig, 1815. 0.246.

Berti, Joannis Laurentii, Breviarium historiae ecclesiasticae. Pars I—II. Augustae Vindelicorum, 1775. 0.178.

— F. Io. Laurentius. Augustini quaestionum de scientia, de voluntate et de providentia Dei, nec non de praedestinatione ac reprobatione atque de gratia reparatoris dilucidatio. Pars I—II. Bassanae, 1766. 0.179.

Bertieri, F. Josephi, De sacramentis libri tres. Vindobonae, 1774. 0.195.

— De verbo Dei incarnatio libri tres. Vindobonae, 1773. 0.196.

Besombes, Jacobus. Moralis Christiana e Scriptura Sacra. Tomus I—IV. Augustae, 1785. 4 k. 0.79.

Beszélgetési, Egy evangélikus nemes magyar hazafinak és plébánosnak a Szent írásról —. Első rész. 1792. 0.103.

Beuvelet, Mathaeus. Norma cleri quam pro institutione Clericorum edidit, nunc in usum Seminarii Albensis et totius Transylvaniae Latinam reddidit Ignatius comes de Batthyán. Agriae, 1780. Q. 17.

Biblia (c. n.) Nurembergae, 1523. F. 1.

— (c. n.) 1555? F. 17.

Bielek László. Mária tisztelője sz. István magyar király. Beszéd. 1793. (h. n.) 0.210.

— Sz. István Magyar Király igaz Római Katholikus ezt a Makó Püspöki templomban megmutatta Napra forgó virág szerzője ellen. Pesten, 1795. 0.210.

Bildung, Was ist von der moralischen — angehenden Geistlichen in den Generalseminario in Prag zu halten? Brunn, 1789.0. 136.

Bionens, Apologie de Mr. de — , contre un écrit intitulé Défense de la dissertation de Mr. Turettin sur les Articles fondamentaux de la Religion. Yverdon, 1727. Q. 49.

Bischof von Culm. Trauerrede nach dem Absterben des Friedrich des zweyten Berlin gehalten 1786. (h. n.) 0.139.

Bluemegen, Hermann Graf von, Bischofs von Königrätz Circularschreiben. (h. n.) 1781. 0.140.

Bocharti, Samuelis, Geographia sacra, cuius pars prior Phaleg de dispersione gentium, pars posterior Chanaan de coloniis et sermone Phoenicum agit. (h. é. n.) Q. 7.

Bochartus, Samuel. Hierozoicon sive bipertitum opus de animalibus S. Scripturae. Pars I—II. Ed. tertia. Ultrajecti, 1690. F. 3.

Bod Péter. A Szent Bibliának históriája. Szebenben, 1748. 0.212.

— Szent Irás értelmére vezető Magyar Leksikon. Kolosváratt, 1746. Q. 19.

Bodini, Jo. Andegavensis. De magorum daemonomania seu detestando Lamiarum ac Magorum cum Satana commercio libri IV. Francofurti, 1590. 0.46.

Bodoki József, Halotti magyar oráció, melyet B. Bánffi László urfinak készített — 1783. (h. n.) Q. 46.

Bollandi, Joannis, Acta Sanctorum Hungariae. Semestre secundum. Tyrnaviae, 1744. 0.42.

Bossuet, Jacobi Benigni, Doctrinae catholicae de iis argumentis, de quibus controversiae sunt, expositio. Viennae 1753. 0.20.

— Jacobus Benignus. Historia doctrinae protestantium in religionis materia. Tomulus I—II. Tyrnaviae, 1734 0.21.

Böhmeri, Justi Henningii. Jus parochiale ad fundamenta genuina revocatum ut ius ecclesiasticum protestantium illustrare et usum modernum ostendere queat. Ed. quinta. Halae Magdeb. 1738. Q. 33.

Brais, Stephani de-Epistolae sancti Pauli apostoli ad Romanos analysis paraphrastica. Lugduni Batavorum, 1734. Q. 9.

Brancadóró Tzézár. Halotti beszéd, melyben VI. Piusnak római sz. pápának dicséretét foglalta. Fordította Nagy János. Győrben, 1800. 0.267.

Breviarium monasticum pro omnibus sub regula Sanctiss. Patris Benedicti militantibus. Venetiis, 1614. Q. 42.

Briefe über die Perfektibilität der geoffenbarten Religion. Jena und Leipzig, 1795. 0.128.

B., R. P. Pratiques de piete ou entretiens spirituels. Tome I—IV. Nouvelle edition. Vienne, Prague, Trieste, 1760. 4. k. 0. 98.

Brunn Fr. Ágost. Hermine Anhalt Pernburg Schaumburgi Fejedelmi Hertzeg Asszonyának confirmátziója innepe. Ford. Márton József. Béts, 1815. 0.168.

Buddei, Ioan. Francisci, Institutiones theologiae moralis variis observationibus illustratae. Lipsiae, 1712 Q. 23.

— Historia ecclesiastica veteris testamenti. Editio IV. Tomus I—II. Halae Magdeburgicae, 1719. Q. 22.

— U. az. 1744, 1752, Q. 25.

Burius, Gulielmus. Romanorum Pontificum brevis notitia. Cremsii 1747. 0.44.

— U. az. Venetiis, 1760. 0.43.

Buxtorfi, Ioannis, Synagoga Judaica. Basileae, 1641. 0.60.

Cabassutius Ioannes. Notitia conciliorum sanctae ecclesiae. Tomulus I—II. Tyrnaviae, 1764. 0. 34.

Calame, Memoire pour servir d' instruction sur la difficulté survenue entre Mr. — ministre d' Yverdon et mr. Barth Haldimand marchand de vin. Geneve, 1728. Q. 49.

Calmet, Augustinus. Dictionarium Biblicum (V. ö. Simonius.) 0.154

Calvini, Ioannis, Harmonia ex tribus evangelistis Mathaeo, Marco et Luca composita cum — commentariis. Genevae 1555. F. 12.

— U. az (h. n.) 1563. 0.247.

— Praelectiones in librum prophetiarum Danielis, Ioannis Buddaei et Caroli Jonuillaei labore exceptae (h. n.) 1571. F. 13.

— Praelectiones in duodecim prophetas minores. Genevae, 1507. F. 13.

— *Institutionum Christianae religionis libri quattuor*. Praemissa est vita Calvinii auctore Theodore Beza. Lugduni Batavorum, 1654. F. 4.

Campe, Joachim Heinrich, Leitfaden beim christlichen Religions Unterrichte. Dritte Auflage. Braunschweig, 1793. 0.114.

Campelli, Lud. Historia Apostolica illustrata ex actis apostolorum. Salmurii, 1683. Q. 51.

Cansius, Israel Theoph. Philosophiae Leibnitianae et Wolfianae usus in Theologia per principia fidei capita. Ed. nova. Francofurti et Lipsiae, 1749. 0.97.

Castaniza, Ioannes. Pugna spiritualis sive de perfectione vitae Christianae tractatus. Viennae 1726. 0.7.

Castellione, Sebastianus. Novum Jesu Christi Testamentum. Amstelodami, 1681. 0.17.

Cave, Guilielmi, Scriptorum ecclesiasticorum historia litteraria, accedunt scriptores gentiles Christianae religionis oppugnatores, additur conciliorum omnium historia notitia. Coloniae Allobrogum, 1720. F. 1.

Censura reiligionario-politica libelli, cui titulus, Declaratio statuum Catholicorum, qui ad conventum cath. 1790. apud archiepiscopum Colocensem celebratum non influxerunt. (h. n.) 1791. 0.63.

Ceremoniale missae privatae. Romae, 1704. 0.2.

Chemnicus, Martinus. Examinis concilii Tridentini jus integrum, quattuor partes complectens. Francofurti ad Moenum, 1599. 2. k. 0.221.

— U. az. Francofurti, 1796. 0.221.

Coffin. Exposition de la doctrine Chrétienne ou instructions sur le principales verités de la Religion. Tome I—III. Paris. 1767. 3. k. 0.75.

Colet, Petrus, Theologiae Turnellyanae continuator, Institutiones Theologicae. Tomus I—V. Venetiis, 1757. 6 k. 0.33.

Commentatio brevis de unione Protestantium in genere praesertim in Hungaria (h. n.) 1791. 0.117.

Compendium practicum institutionum hermeneuticae sacrae V. T. exhibitum in prophetia Haggari. Vindobonae, 1776. 0.175.

Concordantiae biblicorum utriusque testamenti veteris et novi perfectae et integrae. Antverpiae, 1585. Q. 59.

Consolationes, Orbis afflicti divinae — Graecii, 1694. 0.9.

Constitutiones et declarationes examinis generalis Societatis Jesu. Romae, 1570. 0.40.

— religionis S. Pauli primi eremitaе. Ed. tertia. Romae, 1725. Q. 45.

Cremer, Bern. Sebastiani, Antiquitates Mosaico-Hippicae sive systema literale et typicum de sacris Personis, Locis, Rebus et Temporibus ex solo Mose methodo analytica digestum. Tomus II. Amsteledami, 1733. Q. 52.

C. T., Lettre de — a un Ami ou examen de quelques endroits de la dissertation de monsieur Jean Alphonse Turretin sur les articles fondamentaux de la religion (h. é. n.) Q. 49.

Curapostorali, De monachorum — Tentamen historico-criticum dissertationi intitulatae bona clericorum causa oppositum a quodam monacho clerico. (h. n.) 1770. Q. 34.

Cypriani, Ern. Sal. Novum Testamentum, accesserunt libri apocryphi Graeco idiomate scripti. Gothae, 1715. 0.18.

Damiani, Ioannis. Maria dei genitrix virgo speculum sine macula. Posenii, 1758. 0.50

Daniel, Stephanus L. B. de — et Vargyas. Monita paterna. Promptuarium instaurandae, tuendae, promovendae et perficiendae vitae spiritalis. Cibinii, 1752. Q. 13.

Dannenmayr, Mathiae, Institutiones historiae ecclesiasticae. Viennae, 1788. 0.203.

Dartis, Ioannis, Dissertationes de statu ecclesiae tempora apostolorum et Dionysii Petavii de episcoporum dignitate et jurisdictionis recusae. Vindobonae, 1766. Q. 44.

Dauroultius, Antonius. Flores exemplorum sive Catechismus historialis. Coloniae Agrippinae, 1616. Q. 56.

Decretales Gregorii IX. Liber II. (é. n.) 0.244.

Demeter Márton. A Szent Háromságnak az az Atyának, és Fiunak és Szent Léleknek, Három valóságos Isteni Személyeknek Egy, Igaz, örök és Egyenlő Istenségekről való Hiti, vallása és Tudománya. Kolosváratt, 1732. Q. 18.

Derham-s, Wilhelm, Physico-Theologie oder Naturleitung zu Gott. Uebersetzt v. C. L. W. Hamburg. 1764. 0. 188.

— Astrotheologie oder Anweisung zu der Erkenntniss Gottes aus Betrachtung der himmelischen Körper. Hamburg, 1765. 0.197.

Derham, Guillaume. Theologie physique ou Demonstration

de l' existence et des attributs de Dieu, Tirée des Oeuvres de la Création. Zuric, 1760. 0.186.

— U. az. Strassbourg, 1796. 0.187.

Dissertatio de obligatione cleri saecularis quotidie persolvendi horas canonicas. Strigonii, 1823. 0.173.

Dobosy Mihály. Aggódókat Vigasztaló Keresztyén Oktatások Példákban. Pesten, 1825. 0.264.

Dufresne, J. Melchior. Sermon sur la Réformation 1728. Genève, 1728 Q. 49.

Dupin, Ludov. Ellies. De antiqua ecclesiae disciplina dissertationes historicae. Tomus I. Venetiis, 1770. 0.220.

Éclairissement sur la tolerance ou entretiens d' une dame et de son curé. Rouen, 1783. 0.110.

Egyházi Folyóirat. Szerkezteti Kováts Mátyás. 1—2 füzet. Pest, 1832. O. 270.

Ehrenberg, Friedrich. Reden an gebildete Menschen über die heiligsten Angelenheiten des Geistes und Herzens. I—III Band. Leipzig, 1802—1804 3 k. 0.238.

Elbel, Benjamin. Conferentiae morales. (h. é. n.) 0.92.

Eliphii, Aniani, Concordia juris canonici cum edictis in materia dispensationum super impedimentis matrimonii ad v. Hungariae clerum, Viennae, 1781. 0.245.

Elmélkedése, Egy plébánosnak a bőjtről rövid kiss—. (h. n.) 1791. 0.164.

Endrődy János. A keresztyén Meg Győződésből. Posonyban, 1806. 0.204.

— Az embernek boldogsága ki fejtegetve a józan Böltselkedésnek segítségével. Három könyvben. Pesten 1806. 3 k. 0.205.

Entwurf zur Einrichtung der theologischen Schulen. Wien, 1782. 0.1682.

Epiphanii, D., Episcopi Constantiae Cypri, contra octuaginta haereses opus Panarium sive Arcula, aut Capsula Medica apellatum continens libros tres Jano Cornario Medico physico interprete. Basileae, (é. n.) F. 11.

Epistolae, Ad autorem nullitatis animadversionum in libellum cui titulus Sola salvetica ad trutinam rationis et revelationis, expensa, ad rectum revelationis et rationis usum exactarum — tres familiares. Pestini, 1791. 0.84.

Erasmí, Des. Roterodami, In novum testamentum ab eodem

tertio recognitum. Annotationes item ab ipso recognitae et auctario neutique poenitendo locupletatae. Basilea, 1522. F. 15.

Erasmus, Roterdamus. Ratio sive methodus compendio perveniendi ad veram theologiam. Praegae, 1785. 0.233.

Ewald, Johann Ludwig. Bibelgeschichte das einzig wahre Bildungsmittel zu Christlicher Religiosität. Heidelberg, 1819. 0.114.

Exposition de la doctrine Chrétienne ou instructions sur les principales vérités de la religion. Tome IV. Paris, 1767. 0.94.

Eybel, Josephus Valentinus. Collectio selectarum lucubrationum jurisprudentiam illustrantium. Distributio I—XVI. Viennae, 1773—1777. 0.256.

Fejér György. Mivége valók a Templomok? (Beszéd a telki új templom felszentelése alk.) Budán, 1802. 0.208.

— Az alamisnálkodásról. (Beszéd a pesti ispotálynak ünnepére.) Budán, 1800. 0.170.

— Persecutionum primis ecclesiae Christianae temporibus adversus fideles suscitatorum causis. Pestini, 1815. 0.169.

— Tabulas veteris et novi foederis rite interpretandi lex suprema. Pestini, 1815. 0.169.

— Tabulas veteris et novi foederis rite interpretandi lex Catholica. Pestini 1826. 0.169.

Ferenczy József. Áldott emlékezete . . . báró Fischer István urnak az egri anyaszentegyház második érsekének. Eger, 1822. Q.41.

Filosofus, A keresztyén — . Vátzonn, 1792. 0.68.

Firmiani, L. Coelii Lactantii, Divinarum institutionum liber VII. De ira Dei liber I. De opificio Dei lib. I. Lugduni, 1567. 0.4.

Flamminii, Cephali, Vindiciae caelibatus ecclesiarum occidentis contra nuperos quosdam scriptores. Augustae Vindelicorum, 1787. 0.145.

Fleurius, Claudius. Historia ecclesiastica. Latine reddita a Brunone Parode. Tomus I—IX. Augustae Vindeliciae et Oeniponti, 1758—1759. 8 k. 0.82.

Fock, Bétsi szuperintendensnek az igaz hazafiságról mondott szent Beszéde. Ford. Hrabovszky György. Veszprém, 1793. 0.141.

Foris, Franciscus, Otrókocsi. Restitutio Israel futura. Viennae, 1712. 0.41.

Fragmenta ad historiam ecclesiasticam Hungariae. Posonii, 1801. 0.74.

Frank, P. Predigt über das täglich mehr und mehr um sich greifende Laster der Menschenliebe. Augsburg und München, 1786. 0.62.

Franz Ludwig (Bischof v. Bamberg) Frage: Was soll der Christ des moralischen Welten dermalige Zeit entgegensehen? Bamberg, 1793. 0.135.

Franzius, Wolfgangus. Historia animalium sacra. Amstelredami, 1665. 0.181.

Gabelhofer, Joh. Julius. Predigt von den schrecklichen Verirrungen eines verderbten Volkes bey Gelegenheit des Dankfestes in Pesth 1793 gehalten. Pest, 1794. 0.137.

Gazzanigae, F. Petri Mariae, Praelectiones de Deo. Tomus I—IV. Vindobonae, 1770—1780. 4. k. 0.198.

— Dissertationes duae de creatione rerum et de angelis. Vindobonae, 1777. 0.199.

Georgievits Áron. Kis Kátekizmus, avagy rövidre vett igaz hitű vallás tétele a napkeleti görög anyaszentegyháznak. Győrben, 1801. 0.54.

Gerbert, Martinus. De aequa morum censura adversus rigiditatem et remissionem. S. Blasii, 1763. 0.231.

Gervasio, Augustini, De Sacramentis Eucharistiae, poenitentiae, ext. unctionis, ordinis et matrimonii libri quinque. Viennae, 1760. 0.250.

Geschichte Patriarchen. (Von dem Verfasser der Geschichte Jesu) I—II. Band. Frankfurt am Mayn, 1776. 0.189.

— Moses. (Von dem Verfasser der Geschichte Jesu.) I—II. Band. Frankfurt am Mayn, 1776. 0. 111.

— Josua und der Heerführer (von dem Verfasser der Geschichte Jesu). I—II. Band. Frankfurt am Mayn, 1780. 0.190.

— Der Könige Juda und Israel nach der Trennung des Reichs (Von dem Verfasser der Geschichte Jesu) I—II. Band. Zürich, 1787. 0.91.

Geschichte der Reformation. Rom, Wittenberg, Genf, 1796. 0.218.

Gregorii, Sancti, papae XI. homiliarum in evangelia libri II. Augustae Vindelicorum, 1761. 0.211.

Goodwini, Thomae. Moses et Aaron seu civilis et ecclesiastica ritus Hebraeorum. Lugduni Batavorum, 1723. 0.59.

Gutrath, Ruperti, Orationes academicae. Salzburgi, 1785. 0.228.

Guzmics Iszidór. A keresztényeknek vallásbeli egyesülésekről írt levelek. (c. h.) 0.202.

— A vallási egyesülés ideájának vizsgálatai. Győr, 1824. 0.201.

— Vallási és Egyházi Tár. I—II. füzet. Pest. 1832. 0.269.

Halesii, Ioannis, Historia consilii Dordraceni. Hamburgi 1724. 0.78.

Haller Albertnek a Szent Írásban levő Igazságokról írott Levelei. Ford. Szilágyi Márton. Pozsony és Kassa, 1785. 0.217.

Haller, Caroli Ludovici, Scriptum quo familiae suae reditum suum a R. catholicam ecclesiam exponit. Posonii, 1811. 0.161.

Haller Károly Lajos a berni főtanács tagjának levele Familiájához, melyben a római katholika apostoli anyaszentegyházba lett megtérését jelenti. Pesten, 1821. 0.130.

Hayd, Stephanus. Introductio hermeneutica in sacros novi testamenti libros. Vindobonae, 1777. 0.254.

Hegedüs Sámuel. Halotti beszéd Gr. Széki Teleki József koporsója felett 1817. 0.1114.

— A lelki nagyságnak legszebb vonása az emberiség (Halotti beszéd gr. Teleki József felett 1817.) 0.1114.

— A főkormányon ülő férjfiunak érdemei és jutalma (Halotti beszéd gr. Bánffy György Gubernátor felett) Kolosváron, 1822. 0.219.

Heideggeri, Joh. Henrici Tumulus Tridentini concilii. Tomus prior et posterior. Tiguri, 1690. Q. 1.

— Enchiridion Biblicum Iepomnemonikon. Tiguri, 1681. 0.213.

Hess, Johann Jakob. Geschichte der drei letzten Lebensjahre Jesu. Zweite Auflage. I—III Band. Zürich, 1773. 3 k. 0.81.

Hillmar, Josephus. Oratio funebris, quam in laudem Simonis Ambrosii de Stock episcopi Rosonensis a. 1773 dixerat. Viennae, 1773. 0.157.

Hirtenbrief, Zweyter, eines neuen ersten Bischofs im Oesterreichischen über die Ohrenbeichte. Linz, 1786. 0.64.

Historia sacra. (c. n.) 0.1058.

Historia familiae sacrae (c. n.) 0.37.

Hottinger, Joh. Henricus. Thesaurus philologicus seu clavis scripturae. Tiguri, 1649. 0.156.

— Exercitationes Anti Morinianae de Pentateucho Samareitano. Tiguri, 1644. 0.156.

Hugo, Hermannus. Pia desideria emblematis elegiis et affectibus SS. Patrum illustratae. Antverpiae, 1728. 0.8.

Högyéshi, Martinus. Doctrina religionis R. catholicae de septem novae legis sacramentis. Posonii, 1805. 0.216.

Ikenius, Conradus. Antiquitates Hebraicae secundum triplicum Iudaeorum statum: ecclesiasticum politicum et oeconomicum. Ed. altera. Breae, 1741. 0.95.

Illés Pál, Edvi. Vallás Türedelem Példái a legujabb időkből. Pesten, 1826. 0.259.

Imago, Summi pontifici vera — quam nuper magistri novissimi Viennae Austriae effixerunt. Venetiis, 1782. Q. 47.

Intoleranz der Katholischen Klerus gegen die ungarischen Protestanten. (h. n.) 1792. 0.90.

Jäger, Joh. Wolfgangus. Theologia moralis seu practica synoptice tractata. Tubingae, 1714. Q. 23.

Jakob, Ludwig Heinrich. Beweis für die Unsterblichkeit der Seele. Züllichau, 1794. 0.129.

Jani, Nicei Erythraei, Exempla virtutum. Ed. secunda. Coloniae Ubiorum, 1644. 0.26.

Jordánszky, Alexius. De haeresi abjuranda quid statuatur Ecclesia Catholica. Strigonii, 1822. 0.242.

Juenin, Gaspar. Theologia redacta in compendium per interrogata et responsa. Bassani, 1773. 0.99.

Kampfplatz, Theologischer, im Jahre 1788. Wien. 0.49.

Kampmiller, Ignatius. Laudatio funebris Benedicto XIII. Viennae, 1740. 0.57.

Kandy, Petrus. Itinerarium Athei ad veritatis viam deducti. Tyrnaviae, 1742. 0.11.

Kapuziner Mönch. Was ist der Kaiser? Herausgegeben von Fessler. I Stück. Wien, 1782. 0.1678

Károli Gáspár. Ujj Testamentom. Magyar nyelvre fordította —. Kiadta K. Sz. Pethe Ferentz. Pesten 1817. 0.271.

Kátekismus, A frantzia birodalom minden anyaszentegyházainak hasznára szolgáló öreg — A posonyi Deák kiadás szerint magyarra fordított. Pesthenn, 1819. 0.262.

Kátekismus, Keresztyén, készítettett a Helvétziai vallástételt követő Tul a Dunai Superintendenzia rendelkezéséből. Győrben, 1819. 0.152.

Katona István. Az oltári szentségről egy elszökött katolikus keresztyénnek vallás tételére Felelet. Kalocsa, 1811. 0.261.

Káts, Stephanus. Tractatus de conjugio et coelibatu clericorum. Viennae, 1791. 0.113.

Klaunitius, Martinus. Christiana Saeculi XVI. per Hungariam in Religione tolerantia seu exercitatio historica de benignissima voluntate regum ex domo Austriaca eiga Evangelicos. Pestini, 1783. 0.69.

Klinger, Georg. Rede bey den Einweichung der Leopoldstadter Gemeinde in Pest daselbst errichteten Nothkirche 1817. Zweite Auflage. Ofen, 1818. 0.134.

K. M. Észrevételek illy tzmű prédikáziók eránt: Az evangeliomi keresztyén tolerantzia két prédikáziókban elől adva Pesten, 1824. 0.249.

Knapp, Georg Christian, Neuere Geschichte der Evangelischen Missions Anstalten in Ostindien. 66. Stück. Halle, 1816. Q. 20.

Kollarics, Joakim. Keresztény-világi intések. Pesten, 1766. 0.100.

* *Kolmár* József. Katedrai dorgáló beszéd. Rév Komárom, 1821. 0.88.

*— Egy szó a maga idejében a vallásbeli türedelem gyarapodásáról. Rév Komáromban, 1814. 0.89.

Kolosváry, Stepána. Pohrebnej Kázanj nad hrobem Jozefa Teleky de Szék (Gyász beszéd Teleki József felett) W. Pessti 1798. Q. 39.

Kopácsy József. Egyházi beszéd 1822-ben midőn az esztergomi fő-anya-templomnak fundamentuma letétetnék. Esztergomban, 1821. 0.163.

Kovacsich, Martini Georgii. Dissertatio de religione, ut ea reipublicae curae esse debet. Pestini, 1788. 0.107.

Kovásznai G. Josef. A Szent Péter apostol által egy bokrétába köttetett virtusokkal ékeskedő Keresztyén. Kolosváron, 1807. 0.185.

Kováts Mátyás. Barátságos Értekezés a Vallási Egyesülés Ideájának szerzőjével. Pest, 1823. 0.200.

Könyvetske, Butsuról szóló — az 1826-dik esztendei Jubileumra. Németből fordítva. Esztergomban. (é. n.) 0.35.

Kritisches Journal für das katholische Deutschland I. Band 1—2 Heft. Rotweil, 1820. O.1533.

Krommer, Francisci, Institutiones historiae litterariae theologiae (c. h.) 0.234.

Lagomarsini, Hieronymi, Orationes publice dictae Florentiae. Augustae Vindelicorum, 1743. Q. 21.

Landovics István. Novus succursus az az Uj segitség, melyet . . . vasárnapokra rendelt Prédikációkkal nyújtott. Első Része. Nagy-Szombatban, 1689. O.1733. (R. M. K.)

Langius, Joachimus. Mystrium Christi ac Christianismi, quo ritus Hebraeorum ecclesiastici circa loca, personas, tempora et actiones explicantur. Halae Saxorum, 1717. Q. 61.

Lauber, Joseph. Der strenge Beichtvater. Praktisch am Krankenbette betrachtet. Dritter Stueck. Wien, 1783. 0.53

— *Josephi*, Institutiones theologicae pastoralis compendiosae. Ed. altera. Viennae, 1782. 0.236.

Leger, Michel. Sermon sur le jubilé de la Réformation 1728. Geneve, 1728. Q. 49.

Leibnitii, G. G. Tentamina Theodicaeae de bonitate Dei, libertate hominis et origine mali. Versio nova et aucta. Francofurti et Lipsiae, 1739. 2 k. 0.31.

Lelki orvos beteges és haldokló keresztén embernek különös segedelmére. Németből magyarra fordítatott Némely Lelki atyától. Szombathelen, 1795. 0.71.

Less, Gottfried. Wahrheit der Christlichen Religion. Zweyte Ausgabe. Goettingen und Bremen, 1773. 0.183.

— Christliche Religions Theorie oder Versuch einer practischen Dogmatik. Zweite Ausgabe. Schaffhausen, 1781. 0.184.

Leusden, Ioannes. Novum Testamentum (Hé Kainé Diathéké) Amstelaedami, 1701. 0.1.

Lipsius,— Justus-nak az áhitatosságról két könyvei. Ford. Egyházas Rádóczi Boda Joseph. Pesten, 1808. 0.268.

Litterae, Josephi II. de caelis missae contra impositam sibi epistolam posthumam ac praemissa dogmatum Catholicos inter acatholicos synoptica declaratione, rectam unionis reparandae viam monstrat. (h. n.) 1790. 0.109.

Mabillon, Joannes, Vetera analecta sive collectio veterum, aliquot operum et opusculorum omnis generis, Carminum, Episto-

lorum, Diplomatum, Epitaphiorum etc. Ed. nova. Parisiis, 1723. F. 10.

Maistre, Le — de Sacy. L' apocalypse de S. Jean traduite en francais avec l' explication du sens litteral et du sens spirituel. Dernière édition. Bruxelles, 1703. 0.27.

Mandosius, Prosper. Theatron in quo maximorum Christiani orbis pontificum archiatros spectandos exhibet. Romae, 1784. Q. 54.

Manuale Catholicum 1619. 0.54.

Martyrologium Romanum, Gregorii XIII. jussis editum, Urbani VIII.-et Clementis X. auctoritate recognitum. Editio novissima a Benedicto XIV. pontifici maximo aucta. Venetiis, 1802. Q. 55.

Márton István. Keresztyén morális kis kathekismus. Bétsben, 1817. 0.240.

Martonfalvi, Georgii, Exegesis libri primi medullae amesianae. Debrecini, 1670. 0.1740. (R. M. K.)

Mayer, Joseph. Geschichte und Schriften der Apostel. Nach dem Französischen. I—III. Band. Wien, 1785. 0.247.

Medulla operum omnium Sancti Bernardi abbatis primi Clarae Vallensis. Collecta a Benedictino Monasterii S. Petri in Silva Nigra. Freiburgi Brisgoviae, 1779. 0.203.

Meier-s, George Fridrich, Philosophische Betrachtungen über die Christliche Religion. III. Stück. Halle, 1762. 0.1679.

Melchioris, Johannis, Opera omnia theologica, exegetica, didactica, polemica quibus veteris ac novi testamenti libri conferuntur. Tomus. I. Franequerae, 1706. Q.

Michaelis, Johann David. Abhandlung von den Ehe-Gesetzen Mosis welche die Heyrathen in die nahe Freundschaft untersagen. Goettingen, 1755. Q. 16.

— Johannis Davidis, Curae in versionem Syriacam actuum apostolicorum. Goettingae, 1755. Q. 16.

Miskólczi István. Igaz vallástétele a nap keleti közönséges és apostoli ekklesiának. Ford.—. Kiadta Miskolczi Miklós. Pesten, 1791. 0.239.

Molnár János. Szent Ágoston hármias levele. Posonyban, 1780. 0.248.

Molnár, Johann. Eine Trauerrede bey dem Sarge des Herrn Joseph Grafen Teleki de Szék, gehalten in Pesth 1796 von—. Pesth, 1717. 0.1114.

Molnár, Ioannes. Ratio Rei Scholasticae et Studiorum Insti-

tutis Literariis Temporibus Reformationis propria. Particula I. Pestini, 1818. 0.149.

Monsperger, Josephi Juliani, Institutiones Hermenutices v. t. Pars I—II. Vindobonae, 1781, 1777. 2 k.

Montfaucon, Bernardi de — Sancti Ioannis Chrysostomi de sacerdotio libri sex. Ex Graeco translati a —. Strigonii, 1763. Q. 15.

Mosheim, Johann Lorenz von —. Sitten Lehre der Heiligen Schrift. I—II, V—IX Theil. (VI-tól: Johann Peter Miller) Leipzig, Helmsstädt, Göttingen. 1754—1773. 7 k. Q. 5.

— U. az. Andere Auflage. Helmstädt, 1737. Q. 6

Muratorii Lud. Ant. De ingeniorum moderatione in religionis negotio libri tres. Augustae Vindelicorum, 1779. 0.151.

Mutschelle Sebestyén. A teremtőnek esmérete a teremtmények vizsgálásából. Magyarázta Pucz Antal. Pesten, 1807. 0.263.

Nagy András, Idősb, Péli—. Egy szó a vallási egyesülést óhajtókhoz. Esztergariban, 1824. 0.67.

Németh József. Az Ur Istennek tetsző evangéliumi szolgálat. (Báthori Gábor dunáninneri püspök felszentelésekor mondott beszéd) Pesten, 1815. 0.260.

Neumayer, Franciscus. Glaubens und Lebens-Lehren über den Artickel von dem heil. Sacrament des Altars Augspurg und Ingolstadt, 1754. 0.96.

Niemeyer, D. Aug. Herm. Briefe an Christliche Religionslehrer III. Sammlung. Haile, 1799. 0.227.

Norbertus. Breve compendium totius vitae aetatis Christi. Bruxellis, 1705. 0.223.

— Breve compendium beatissimae virginis Mariae, matris Jesu. Bruxelles, 1705. 0.223.

Nothwendigkeit der individuellen Säkularistion, 1802 (h. n.) 0.148.

Novum sidus Hungariae, sive Sanctissima Dei et Dolorum Mater Maria in S. statua Sassinnensi in fine saeculorum Thaumaturga. Tyrnavie, 1746. Q. 60.

Ode, Jacobus. Theologia naturalis metaphisicis innixa principiis more mathematicorum conscripta. Trajecti ad Rhenum, 1728. 0.124.

Oederus, Ge. Lud. Catechesis Racoviensis seu liber Socinianorum primarius. Francofurti et Lipsiae, 1739. 0.119.

Oliverius, Horatius. Epistolae praepositorum generalium ad patres et fratres Societatis Jesu. Pragae, 1711. 0.47.

Opaleni, Lucae, De officiis libri tres in quibus sapientiae Christianae explicantur. Augustae, 1700, 0.28.

Opera, Sancti Leonis papae I. — omnia. Pars I—II. Tyrnaviae, 1765—1767. 2 k. 0.155.

Opstraet, Ioannis, De locis Theologicis dissertationes decem. Tractatus Theologicus de scripturae sacrae Nic. Le Gros. Tomus I—II. 2 k. Venetiis, 1777. 0.55.

Oratio Angelica: id est Divini Amoris mensis angelicus. Ex Bibliotheca Mariana Societatis Jesu. Viennae, 1744. 0.3.

Oratio, Ingenua et vera, ad regem Christianissimum per-scripta, de eo quod postulatus: ut Jesuitae restituantur regno Gal-liae. Ed. secunda. Lugduni Batavorum, 1603. 0.48.

Orationes habitae occasione illa, dum Alexander de Rudna urbem Strigoniensem residentiamque suam archiepiscopalem per principem Franciscum Koháry commissarium regium installaretur. Budae, 1820. 0.1680.

Organisation, Neue, des Gottesdienstes in Frankreich. Aus dem Französischen. Leipzig, 1802. 0.127.

Orgler, Josephus. Oratio funebris, quam honoribus Stephani e Liberis Baronibus Fischer de Nagy Szalatnya ecclesiae metropolitanae Agriensis Archiepiscopi in Agriensi ecclesia 1822 dixit. Budae, 1822. F. 7.

Osterwaldii, Johannis Friderici, Compendium Theologiae Christianae. Basileae, 1739. 0.146.

Osterwald, Petri ab — . De religiosis ordinibus et eorum reformatione. In Germania, 1781. 0.147.

Outramus, Guilielmus. De sacrificiis libri duo. Amstelaedami, 1688. 0.30.

Oweni, Johannis, Theologoumena pantodapa sive de natura, ortu, progressu et studio verae theologiae libri sex. Ed. novissima. Breae, 1684. Q. 10.

Palafor, Don Juan. Briefe an Pabst Innocenz X. seine Streitigkeiten mit den Jesuiten betreffend. Frankfurt und Leipzig, 1772. 0.58.

Pantaleon, Candidus. De praeparatione Christi fidelium ad mortem. Orationes funebres. Herbornae Nassoviorum, 1600. 0.25.

Pap Mihál, Szatmári. Az igaz Isten előtt kedves isteni féle-

lemnek . . ditsóséges győzedelme (Halotti beszéd báró Bánffy László fölött Kolosvárott 1784) Q. 46.

Pennalosa, Ambrosius. Opus egregium de Christi Spiritus Sancti divinitate nec non SS. Trinitatis Mysterio contra Judaeos, Photinum, Socinum aliosque veteres et novos Arrianos. Viennae, 1635. F. 16.

Philosophie, Die, der Religion. I—VII. Bandl Augsburg, 1775—1781. 4 k. 0.52.

Picteti, Benedicti, Theologia Christiana. Debrecini, 1745. 0.209.

Poli, Matthaei, Londinensis, Synopsis criticorum aliorumque scripturae sacrae interpretum et commentatorum. Vol. I—V. Francofurti ad Moenum, 1710—1712. 5 k. F. 16.

Pongracz, Gasparus. Andidotum universale saluberrimum ac summe necessarium contra omnes morbos A catholicorum Hungariae. Tyrnaviae, 1733. 0.24.

*Pölit*z, Karl Heinrich Ludwig. Populäre Moral des Christenthums nebst einer historischen Einleitung in das Zeitalter Jesu. Leipzig, 1794. 0.126.

Poots András, Tsenkészfai. Század eleire készítettett papi, historiai és orátori tanítás. Pesten, 1802. 0.174.

Porta, J. Baptista. Magiae naturalis sive de miraculis rerum naturalium libri III. Antverpiae, 1561. 0.51.

Präliminarium zu einer historisch kritischen Untersuchung ueber die Rechte und Freyheiten der protestantischen Kirche in Ungarn. (h. n.) 1790. 0.121.

Prédikátzió, Néggy, az anyaszentegyház négy Evangelistáinak ünnepére és a Salve Regina magyarázatya. Pesten, 1803. 0.266.

Prileszky, Joannes Baptista. Acta et scripta Sancti Theophili et M. Minutii Felicis. Tyrnaviae, 1764. 0.194.

— Sancti Justini philosophi et martiris acta et scripta suo ordine digesta et annotationibus historico theologicis illustrata. Cassoviae, 1765. 0.191.

— Acta et scripta SS. Cornelli Firmiliani Pontii et Victorini suo ordine digesta et annotationibus historico theologicis illustrata. Cassoviae, 1765. 0.193.

— Acta et scripta sanctorum Gregorii Neocaesarensis, Dionysii Alexandrini et Methodi Lycii suo ordine digesta et annotationibus historico theologicis illustrata. Cassoviae, 1766. 0.192.

Ratio status animae immortalis ascetice, historice, polemice. A quodam Soc. Jesu Sacerdote. Tyrnaviae, 1715. 0.15.

Recenziók, Prof. tisz. Márton István urnak Ker. Morális Katekhismus nevü munkájára irt, — az azokra tett feleletekkel egybekötve. Béts, 1818. 0.232.

Recognitio, Im et opportuna sui ipsius, — in variis subsolaris naturae statibus. Budae, 1758. 0.50.

Regenvolscii, Adriani. Systema historico chronologicum, Ecclesiarum Slavonicarum per provincias varias. Trajecti ad Rhenum, 1652. 0.255.

Regulae societatis Jesu. Exercitia spiritualia S. P. Ignatii Lojolae. Viennae, 1712. 0.13.

Reineccius, Christianus. Novum Testamentum Graecum. Lipsiae. 1753. 0.46.

Relandi, Hadriani, Palaestina ex monumentis veteribus illustrata. Tomus I—II. Trajecti Batavorum, 1714. Q. 12.

— De religione Mohamedica libri duo. Ultrajecti, 1705. 0.29.

Romer, Augustinus Maria. Servitus Mariana auspiciis Austriae in Germaniae, Hungariae et Bohemiae regnis reparata seu historia ordinis servorum B. Mariae Virginis. Viennae, 1667. Q. 4.

Romanus, Carolus Fridericus. Schediasma Polemicum expendens questionem an deutra spectra Magi et Sagae. Lipsiae, 1703. 0.159.

Rosenthal, Fr. Malachias. Actio Sacri Ordinis Cisterciensis in ea monasteria avita. Viennae, 1649. Q. 2.

Rozgonyi József. Drágalátos részekből öszve állítottatott Ditsőség koronája (h. é. n.) Q. 39.

Sabbatum Marianum. Viennae, 1743. 0.12.

Salzmann, Christian Gotthilf. Ueber die wirksamsten Mittel Kindern Religion beyzubringen. Zweite Auflage. Frankfurt und Leipzig, 1789. 0.116.

Schanza, Wenceslai, De theologia morali positiones. Vindobonae, 1784. 0.207.

— Animadversiones in theologiam moralem. (h. n.) 1785. 0.206.

Schmitt, Nicolaus. Institutiones theologicae dogmatico-scholastico-morales. Tyrnaviae, 1762. Q. 14.

Schneider, Eulogius. Predigt über Christliche Toleranz in den Koenigreich Ungarn. (h. n.) 1783. 0.101.

Schultens, Albertus. Liber Jobi cum nova versione ad Hebraeum fontem et commentario perpetuo. Tomus primus. Lugduni Batavorum, 1737. Q. 58.

— Institutiones ad fundamenta lingvae Hebraeae. Ed. secunda. Claudiopoli, 1743. Q. 58.

Seyfferdt, Joseph Prosper. Besitz und Ertheilung des Friedens Eine Sittenrede. Pressburg, 1787. 0.66.

Sigonius, De republica Hebreorum. Medioburgi, 1678. 0.5.

Sikos István. A temető és annak virági. Győrben, 1818 Q. 43.

Simonius. Dictionarium manuale biblicum ex Gallico Joanne Antonio Dalmaso redditum. Tomus I—II. Augustae Vindelicorum, 1746. 0.154.

S . . . n, G. Materialien der Reformation des höheren katholischen Klerus in Ungarn. (h. n.) 1709. 0.65.

Somogy, Leopold. Lob-und Trauerrede dem hochseligen Andenken des Cardinals Josephs von Battyán. Raab, 1799. 0.122,

Spanheimi, Friderici, Opera quatenus complectuntur Geographiam Chronologiam et Historiam sacram atque ecclesiasticam utriusque temporis. Lugduni Batavorum, 1701. F. 5.

Status Catholicae et Evangelicae religionum in regno Hungariae ex sollennibus pacificationibus regiis diplomatibus et regni constitutionibus Opera Imi veritatis Cultoris. (h. n.) 1790. 0.36.

Stöckii, Christiani. Clavis lingvae sanctae veteris testamenti. Ed altera. Jenae, 1727. Q. 26.

— Clavis lingvae sanctae novi testamenti. Ed. tertia. Jenae, 1737. Q. 25.

Suiceri, Joh. Casparis. Thesaurus ecclesiasticus e patribus Graecis ordine alphabetico concinnatus. Tomus I—II. Amstelaelami, 1682. F. 9.

Sylvani, Martini, Triga divortialis seu dissertationum theologicarum trias de causis Divortii. Debrecini, 1690. 0.1737. (R.M.K.)

Szabó Elek, Nagyernyei Egyházi beszéd Calasancius Szent Józef tiszteletére (1819-ben, Pesten) Pest, 1819. 0.56.

Szabó János (Beszéd Gróf Bánffy György felett) Kolosvártt, 1822. 0.142.

Szalay Imre. A Jubileum üdvösséges intézet. (Két beszéd Budán a várbéli főtemplomban 1826) Buda, 1826. 0.167.

Szelle Sámuel. Themis a Rákos mezején vagy a virtus bizodalma. Pest, 1823. 0.86.

Szent-Györgyi Gelérd. Józan elmélkedés a Religióról. Fordította — . Pesten, 1795. 0.258.

Szent-Györgyi István. Theologia naturalis. Posonii et Cassoviae, 1784. 0.132.

Szent-Imrei Sigmond. Biblia Summája Részei mint versekbe foglalva. Kassán, 1807. 0.104.

*Szent-Miklósi Timótheus. Kathedrai gyűjtemény vagy külömb-külobmféle Prédikációk. IV. Győrben, 1792. 0.226.

Sziksza György. Községes lelki áldozatok avagy az Istent imádó sz. gyülekezet imádságai az előfordulni szokott alkalmatosságok szerint. Negyedik kiadás, I—II darab. Pesten, 1821. 2 k. 0.225.

Szilágyi Ferenc. Az igaz Emberbarát valóságos képe (Halotti beszéd gr. Teleki József felett 1817). 0.219. (h.n.)

— A nagyság mértéke (Halotti beszéd gr. Bánffy György felett 1822) Kolosváron, 1822. 0.219.

Szily, Ioannes, de Felső Szopor. Instructio v. cleri Sabariensis. Vindobonae, 1717. Q. 36.

Szó, A Magyar Keresztyénséghez egy alkalmas időben mondott—. Német kéz írásból fordítottatott. Duna Partján, 1791. 0.72.

Szörény, Alexander. Philippicae sacrae seu orationes. 1729. 0.1483.

Szvorényi, Mich. Causa religionis contra Helveticae et Augustanae confessionis cultores defensa. Budae, 1781. 0.112.

Theodul estvéi vagy a különböző religiói felek egybeengeszteléséről. Budán, 1719. 0. 252.

Thuani, Jacobi Augusti. Historia concilii Tridentini Tiguri, 1684. Q. 1.

Tormási János. Hazáját és az Isten házát buzgóan szerető Nehemiás emlékezete (Halotti beszéd gróf Teleki József felett) Pesten, 1797. Q. 39.

Tóth Ferentz. Homilétika. A Lelki Pásztori Theológiának I-ső darabja. 2-dik kiadás. Győrben, 1819. 0.253.

Tournely, Honorato. Praelectiones theologicae Tomus I—V. Venetiis, 1758. 6 k. 0.39.

— Praelectiones Theologicae Tomus I—II. Venetiis, 1736. 2 k. 0. 38.

Történetek, A Szent Írásból szedett ó, és új Testamentombéli—. Budán, 1808. O. 73.

Tractatus duplex fidei orthodoxae in Ungaria stabiliendae serviens. Tyrnaviae, 1725. O. 14.

Trasibuli, Theodosii, Anianum Eliphium epistolae II. Viennae 1792. O. 245.

Trauerrede bey Gelegenheit der Todten Feyer des . . . Grafen Georg Bánffy in der Klausenburger evangelischen Kirche gehalten 1822. O.133.

Tulsitzky, Franciscus. *Supremum moralitatis, omniumque officorum principium*. Agriae, 1785. O.1677.

Turretin, Jean Alphonse. *Sermon sur de jubilé de la Réformation*. Genève, 1728. Q. 49.

— *Sermon sur les inconveniens du jeu* Genève, 1727 Q. 49.

— *Défense de la dissertation — sur les articles fondamentaux de la religion contra une brochure intitulé Lettre de M. T. C.* Genève, 1727. Q. 49.

Turettini, Joh. Alph. *Compendium historiae ecclesiasticae a Christo nato usque ad annum 1700. cum continuatione ad praesens usque tempus* Editum a Joh. Simonis. Hallae Magdeburgicae, 1750. O.222.

— *Cogitationes et dissertationes theologicae. Volumen I—II.* Genevae, 1737. Q. 53.

Vajkovics, Emericus. *Cura superfluum superflua occupari convincuntur, qui putant nova quapiam regulatione beneficiorum opus esse*. Pestini, 1792. O.160.

Vallemont, D. *Historia veteris testamenti usque ad Jesum Christum. Cum discursu de successione religionis Jacobi Bossuet*. Tyrnaviae, 1748. O.19.

Vantil, Salamonis. *Methodus concionandi illustrata commentariis et exemplis. Quibus additae sunt Bibliotheca Theologica. Trajecti ad Rhenum, 1717. Q. 11.*

Vég-Veresmarti, Sámuel. *Drága Talentomnak el-ásása* (Halotti beszéd gr. Teleki József felett) Pesten, 1797. Q. 39.

Veritas consilii Burgofonte initi seu verum systema Jansenismi et evolutio mysterii iniquitatis. Tomus I. Augustae Vindelicorum et Friburgi Brisg. 1764. O.102.

Versuch einer Geschichte der abwechselnden Schicksale der Protestantischen Religion in Ungarn. Zürich, 1797. 0.106.

Vertheilung, Ueber, der Pfarreien und Besoldung der Geistlichkeit in Baiern. (h. n.) 1803. 0.83.

Vexatio dat intellectum episcopis Hungariae. 1790. (h. n.) 0.87.

V. F. M. P A templombeli elsőségről való beszélgetés (Matoltson 1800) Sárospatak, 1815. 0.131.

Vigasztalója, A keresztény katolikus betegeknek és haldoklóknak —. Pesten, 1797. 0.105.

Vilela, Joannes Baptista de—. Itinerarium pro peregrinis ad aeternitatem. Seu praxis juvandi aegros ad bene moriendum nec non sanos promovendi pie vivendum. Viennae, 1745. 0.6.

Villers, Charles. Essai sur l' esprit et l' influence de la Réformation de Luther. Second édition. Paris et á Metz, 1804. 0.235.

Vindiciae cleri Zagrabiensis contra reflexiones Hieronymi Szabadhegyi et Ladislai Fogasi eiusdem cleri Reformatorum. Philadelphiae, 1793. 0.243.

Vossii, Issaaci, De septuaginta interpretibus eorumque translatione et chronologia dissertationes. Hagae Comitum, 1661. Q. 3.

— Appendix ad librum de LXX interpretibus. Continens Responsiones ad objecta aliquot Theologorum. Hagae Comitum, 1673. Q. 3.

— De Sybillinis aliisque quae Christi natalem praecessere Oraculis. Lugd. Batav. 1680. 0.214.

—Ad objectiones nuperae Criticae Sacrae responsio (é. n.) 0.214.

Votum et promptum cuivis subsidium unionis in unam salvificam ecclesiam. Budae, 1821. 0.229.

Vuckerus, Joannes Jacobus. De secretis libri XVII. Basileae, 1614. 0.108.

Wächter J. und K. Cleymann. Ueber die jetzige Verfassung der protestantischen Schulen in Ungarn. Wien, 1803. 0.172.

Wagner, Adalbert. Ausfuehrlicher Kanzelunterricht ueber die dem hoechsten Landesherrn schuldigen Unterthanspflichten. Prag, 1794. 0.215.

Walchii, Christ. Guil. Franc. De persecutionum Christianorum Romanorum causis. Leopoli, 1784. 0.70.

Was der Pabst sey? Ein aechtes Bild am Gotteswort. (h. n.) 1782. 0.85.

Walther-s, M. Friedrich Andreas, Geschichte der Weltweisheit der alten Hebräer. I—II Theil. Goettingen 1750. Q. 16.

Werenfelsi, Samuelis. Dissertationum theologicarum sylloge. Basileae, 1709. O. 32.

— *Opuscula theologica, philosophica*. Tomus I—III. Basileae, 1782. O. 241.

Werenfels, Samuel. Predigten ueber einige Haupt Lehrender Christlichen Religion. In französischen Sprach gehalten von—. Basel, 1733. O.93.

Winckelmann, Johannes. Repetitio praecipuorum capitum doctrinae Christianae. Giessae, 1618. O.1227.

Winkler, M. Adam Friedrich. Beweis dass der gegenwärtigen sichtbaren Welt am jüngsten Tage keine ganzliche Vernichtung sondern nur eine zufällige Verwandlung bevorstehe. Weimar, 1771. O.77.

Witsii, Hermanni, Miscellaneorum sacrorum libri IV. Trajecti ad Rhenum, 1692. Q. 27.

— *Meletemata Leidensia*. Quibus continentur praelectiones de vita et rebus gestis Pauli Apostoli, necnon dissertationes exegeticarum duodecas, denique commentarius in epistolam Judae apostoli. Lug. Batavorum, 1703. Q. 28.

— *De oeconomia foederum Dei cum hominibus* libri quatuor. Ed. emendatior. Basileae, 1739. Q. 29.

— *Aegyptiaca et dekaphylon sive de Aegyptiacorum sacrorum Hebraicis collatione* libri tres. Basileae, 1739. Q. 30.

Wohenegger, Laurenz. Beleuchtung der Gregor Berzeviczyschen Schrift Nachrichten über den jetzigen Zustand der Evangelischen in Ungarn. Gran, 1825. O.1681.

Wolfius, Christianus. Theologia naturalis methodo scientifica pertractata. Pars posterior. Francofurti et Lipsiae 1741. Q. 8.

Wood Edward. Gazda ember Könyvetskéje, Mellyben arra tanittatik, hogy az ő rendes Hivatallyában követése közben mi módon viselje magát, hogy Munkája Istennek előtte kedves Lelkére nézve pedig idvességes lehessen. Fordította Wesszprémi István. Posony, 1776. O.176.

Wouters, P. Martinus. Dilucidationes selectarum s. scripturae quaestionum pars I—VII. Wirceburgi (Bambergae et Fuldae) 1773—1774. 3 k. O. 115.

W. P. P. Ist ein Mann seinem Eheweibe Liebe Treue Nach-

giebigkeit schuldig? Macht ihn die Erfüllung diese Pflichten glücklich? Beantwortet von Herrn —. Wien, 1788. Q. 48.

Wurz J. Trauerrede auf Marien Theresien. Wien, 1781. O.1710.

Zsivics, Matthiae, Sermones in solemnitatibus Domini et Sanctorum. Pestini, 1799. O.150.

II. Jog- és államtudomány.

Achenwall, Gottfried. Staatsverfassung der heutigen vornehmsten Europäischen Reiche und Voelker im Grundrisse. I—II Teil. Siebende Ausgabe. Goettingen, 1790, 1798. 0.397.

— Die Staatsklugheit nach ihren ersten Grundsætzen. Dritte Ausgabe. Goettingen, 1774. 0.395.

— Französischer Finanz Staat aus dem koeniglichen Steuer Edict, 1771. Fortgesetzt und herausgegeben I. C. S. Göttingen und Gotha, 1774. 0.398.

— U. az. Göttingen, 1779. 0.396.

Allgemeine Staats Korrespondenz. Herausgegeben von einer Gesellschaft. Jahrgang 1811. I. Band. Francfurt am Mayn, 1811. 0.399.

Analysis repraesentationis circa libertatem preli. Budae, 1796. 0.336.

Annalen der Preussischen Staatswirthschaft und Statistik. I—II. Band. Halle und Leipzig, 1804.

— Der Politik. Herausgegeben von dr. Theodor Schmalz. Berlin, 1809. O. 1763.

Ansichten des Rheinbundes. Briefe zwei Staatsmänner. Zweite Ausgabe. Göttingen, 1809. 0.342.

Antiphiysocrat. Der umstaendliche Untersuchung des sogenannten Physiocratischen Systems. Francfurt am Mayn, 1789. 0.369.

**Aszalai Stephanus. Index seu compendium operis Tripartiti incltyti Regni Hungariae, Expost vero subsecutorum Diaetalium Articulorum sensu ad Novissimam usque Diaetam Posonien. Anni 1687. inclusive auctus. Tyrnaviae, 1694. 0.1735.

**Articuli iuris Thavernicalis. Adiectis Articulorum titulis, aucti ac divulgati. Tyrnaviae, 1694. 0.1735.

— Juris Thavernicalis. Posonii, (é. n.) 0.331.

— Diaetales Posonienses Anni 1715, 1729, 1741, 1751, 1765 Posonii (é. n.) 0.331.

— U. az. 1715, 1723. Debrecini, 1726. 0.332.

— Diaetales anni 1791. Claudiopoli (é. n.) Q. 68.

— Diaetales Budenses Anni 1792. S. bariae (é. n.) 0.334.

— U. az. Claudiopoli. (é. n.) Q. 68.

— Comitiorum anni 1805. Posonii (é. n.) 0.368.

— Diaetales Budenses Anni 1807. Pestini. (é. n.) 0.333.

— Regni Hungariae in generali conventu 1790. in civitatem Budensem inchoato demum vero in civitatem Posoniensem tractato ibidem 1791. celebrato conclusi. Sabariae (é. n.) 0.335.

— Jazygum et Cumanorum. Posonii (é. n.) 0.331.

Balduini, Francisci, Ad leges de jure civili Voconiam Falcidiam, Juliam Papiam Poppaeam, Rhodiam, Aquiliam commentarii. Halae, 1730. 0.283.

Bannizae, Jo. Petri. Systema jurisprudentiae criminalis. Accessit constitutio criminalis Caroli V. Viennae, 1755. 0.300.

Bauchwitz. Ueber die politische Lage und das Staatsinteresse Preussen nach der neuesten Holländischen Revolution. Königsberg, (?) 1795. 0.282.

Beccaria, Des Herren Marquis von — unsterblichen Werk von Verbrechen und Strafen. Aus dem Italienischen übersetzt mit durchgängigen Anmerkungen des Ordinarius- zu Leipzig Herren Hommels. Breslau, 1778. 0.377.

Benkő, Josephus Diaetae sive rectius comitia Transsilvanica eorumque decreta quae vulgo adpellantur articuli diaetales. Cibinii et Claudiopoli, 1791. Q. 70.

Bertieri, Fr. Josephi, Tractatus de legibus nec non libri duo de peccatis et peccatorum poenis. Vindobonae, 1771. 0.364.

Beurtheilung, Freimüthige, des zurückgelegten Landtages von Jahr 1791. Erste Heft. Germanien, 1791. 0.355.

Beytrag zur Apologie der baierischen Demokraten. (h. n.) 1802. 0.302.

Böckelmanni, Johannis Friedrici, Compendium institutionum Justiniani sive elementa juris civilis. Ed. accuratior. Claudiopoli, 1777. 0.296.

Brand, Johann Gottfried. Tabellarische Uebersicht ueber die Grundaetze der Staatsrechnungswissenschaft. Wien, 1785-1790. 3 k. 0.412

Brechter, Franz. Urbarial Regulation oder Richtsschnur für

Ingenieurs zur Regulierung der Unterthanen im Königreich Ungarn. Wien und Eisenstadt, 1805. 0.392.

Brown, C. F. G. Kurzgefasste Darstellung der unverjährbaren Rechte und gesetzmässigen Ansprüche des Kaisers auf verschiedene holländische Oerter. (h. n.) 1784. 0.391.

Carpzovii, Benedicti, Practicae novae imperialis Saxonicae rerum criminalium. Pars I—III. Ed. undecima. Lipsiae, 1723. F. 19.

— Practicae novae imperialis Saxonicae rerum criminalium synopsis. Extrahente Gottfrido Svevo. Francofurti et Lipsiae, 1686. 0.423.

— Practica nova imperialis Saxonicae rerum criminalium contracta a Petro Bortio. Lipsiae et Francofurti, 1686. 0. 423.

— Jurisprudentia ecclesiastica seu consistorialis libri III. Ed. nova. Lipsiae, 1788. F. 20.

Catteau, Jean Pierre. Tableau des etats Danois. Tome I—III. Paris, 1802. 3 k. 0.1691.

Causa decisa divisarum potestatum in legibus matrimonialibus impedimentorum dirimentium. Francofurti et Lipsiae, 1777. 0. 376.

Clapmarius, Arnoldus. De arcanis rerum publicarum libri sex. Francofurti, 1691. Q. 78.

Constitutio, Benigna, Regia circa regulationem fororum ecclesiasticorum seu consistorialium regni Hungariae de dato 6. Martii 1786. publicata. Posonii, 1786. 0.1684.

Constitution de la republique Francoise 1795. (h. n.) 0. 419.

— Die spanische — der Cortes. Leipzig, 1820. 0. 420.

Consultation de messieurs les avocats des parlement de Paris. 1728. Q. 49.

Cörver, Jean Nepomucene. Politique Chretienne aisee abregee methodiquement a l'usage des jeunes Princes et de la noblesse. Vienne, 1770. 0. 328.

Crispinus, Ioannes Atre Imp. Caes. Justiniani institutionum libri IV. Praeterea leges XII. tab. Ulpiani tit. XXIX. Cai lib. II. Institutionum. Lugduni, 1580. 0. 272.

Csergheö, Franz v. Von dem Ursachen pflichtwidriger Handlungen und den Mitteln dagegen. Pesth, 1806. 0.1704.

Czövek István, Magyar hazai polgári magános törvényről irt Tanítások, melyeket néhai Kelemen Imre halhatatlan munkája szerint készített—. I—II. könyv. Pest, 1802. 2. k. 0. 388.

Decken, F. von der — Betrachtungen ueber das Verhältniss des Kriegstandes in dem Zwecke der Staaten. Hannover, 1800. O. 410.

Demién, Antonius. Dissertatio inaug. ex jure Hungarico de eo: an pater libros suos per testamentum simpliciter excludere possit? Tyrnaviae, 1776. O. 362.

Desing, Anselmus. Regnum rationis hodiernum nihil praesantius esse vetere. Pedeponti vulgo Stadt am Hof., 1752. Q. 92.

— Spiritus legum bellus an et solidus disquisitio. Pedeponti, 1752. Q. 92.

— Hypodigma politicum juris naturae. Pedeponti 1752. Q. 92.

— Praejudicia reprehensa praejudicio majore. Pedeponti, 1752. Q. 92.

Didaci, Saavedrae Faxardo, Idea principis Christiano Politici centum symbolis expressa. Ed. omnium locupletissima. Pestini, 1718. F. 22.

Disquisitio, Neo asserti juris reipublicae in bona ecclesiasticorum —. Pestini, 1792. O. 153.

Dissertatio politico publica de regiae potestatis in Hungaria limitibus, (h. n.) 1791. O. 329.

— De diversis subsidiis publicis. (h. n.) 1792., O. 330.

Eibel. Von Recht der Ehe Hindernisse zu setzen. Wien, 1782. O. 415.

Ein Mensch. Beweis das Zahlheim als eine Opfer der Unwissenschaft seiner Richter und durch Gewalt des Stärkern hinberichtet worden. Ottahaite, 1786. O. 316.

Ein paar Worte über die Publicität von Staatsurkunden. Regensburg, 1799. O. 281.

Erklärung in Namen Seiner Koeniglichen Majestät von Preussen der allgemeinen Reichsversammlung (h. n.) 1795. O. 314.

Eveque de Montpellier, Lettre L' — an Roi (h. n.) 1728. Q. 49.

Extractus articulorum et diplomatum super religionis negotio in inclyto regno Hungariae conditorum (h. n.) 1790. O. 390.

Farkas, Franciscus, de Farkasfalva. Reflexiones circa benignas patentales de dato 20 Febr. emanatas. (Circa devaluationem) 1811. O. 341.

Fideikomnisse, Ueber Familien —. 1802. O. 383.

Frank J. Specimen elaborandarum institutionum iuris civilis

Hungarici continens: I. Praecognita. II. Doctrinam de donatione Regia Cassoviae, 1823. O. 375.

Fredro, Andreae Maximiliani, Monita politico moralia et Icon ingeniorum. Editio secunda. Tyrnaviae, 1763. O. 285.

Freiheiten, Ueber den Werth und die Folgen der staendischen — in Baiern. Zweite Auflage. 1798. O. 393.

— U. az. 1797. O. 394.

Georch Illés. Honny Törvény. I—III. könyv. Pesten, 1806—1809. 3 k. 0.413.

Gerichtsordnung, Allgemeine, für das Koenigreich Ungarn. Pest, 1785. 0.309.

Gibault, H. B. Codex Napoleonianus e patrio in Latinum sermonem translatus, quadam addita legum e jure Romano. Pestini, 1810. 0.380.

Grellmann, H. M. G. Statistische Aufklärungen über wichtige Theile um Gegenstände der österreichischen Monarchie I—II Band. Göttingen, 1795—1797. 2 k. 0.289.

Goldegg u. *Lindenburg*, Joseph von—, Von den Pflichten welche aus der Verderbniss eines Staates fluessen. Wien, 1774. 0.321.

Grotii, Hugonis, De jure belli ac pacis libri tres. Amsterdami, 1632. 0.304.

— Mare liberum sive de jure quod Batavis competit ad Indiana commercia dissertatio. Amsterdami, 1632. 0.304.

Grundsätze, Juristisch-oekonomische, von Generalverpachtungen der Domainen dem Preussische Staaten. Berlin, 1785. O. 1685.

Hagen, Joannes Hugo Lib. Baro ab—. Decisionum imperatoriarum syntagma continens quinquaginta Imp. Justiniani decisiones. Viennae, 1795. F. 23.

Hartleben. Die deutsche Staatsverfassung nach vollbrachten Entschädigungssysteme. Mit Gesichtspunkten für ihre Vollkommenheit. Erste Abtheilung. Salzburg, 1818. 0.385.

Haushaltungs-Kunst, Die, im Kriege und in der Theurung nebst denen dazu gehörigen Policei Anstalten. Stutgart, 1771. Q.75.

Heineccii, Jo. Gottl. Historia juris civilis Romani et Germanici. Lugduni Batavorum, 1740. 0.433.

— Opusculorum variorum sylloge. Pars II. Venetiis. 1748. 0.431.

— Praelectiones academicae in Sam. Pufendorffii de officio hominis et civis libros II. Vindobonae, 1757. 0.432.

— Praelectiones academicae in Hugonis Grotii de iure belli et pacis libros tres. Venetiis, 1771. 0.430.

Heßingi, Arnisaei Halberstadiensis, De iure connubiorum commentarius politicus. Francofurti, 1613. Q. 78.

Hessl, Ignaz Benedict, Die Gebrechen der neuen Steuer Rektifikation. Wien, 1790. 0.295.

Hiperantiepiskepsis. Raab, 1816. 0.322.

Historia juris Hungarici per suas positiones cum provocatis ad rem fontibus legibus ac rationibus adumbrata. Tyrnaviae, 1779. Q. 76.

Hoffmann-s, Johann Adolf, Politischer Anmerkungen von der wahren und falschen Staatskunst. Dritte Auflage. Hamburg, 1759. 0.352.

Horváth Ádám. Magyar Országának belső ismerete vagy egy kis rövid Statistica. Veszprém, 1817. 0.293.

Horváth, Ignatius Stephanus. Institutionum juris publici particularis regni Hungariae. Pars I. De territorio Hungariae. Posonii, 1786. 0.347.

Indicatio, Realis securitatis—. (h. n.) 1791. 0. 294.

Institutiones juris Hungarici praemissis eiusdem historia ac prolegomenis tres in libros divisae. Posonii, 1795. 3 k. Q. 69.

Instructio pro foris politicis circa inquisitionem contra quempiam de delicto politico delatum. Pressburg, 1787. 0.1684.

— seu norma manipulationis pro universis foris iudiciariis. Posonii, 1786. 0. 291.

— U. az. Q. 65.

Introductio ad politicam regni Hungariae. Budaë, 1790. 0. 343.

Jouy, E. La morale appliquée a la politique. Tome I—II. Paris, 1830. 2. k. 0. 308.

Jus rei publicae in bona ecclesiasticorum, (h. n.) 1791. 0.125.

Justi, Johann Heinrich Gottlob von —. Die Chimäre des Gleichgewichts von Europa, eine Abhandlung worinnen die Richtigkeit dieses zeitherigen Lerhgebäudes des Staatskunst deutlich vor Augen gelegt. Altona, 1758. Q. 66.

Iustitia, Quid est — in Hungaria? (h. n.) 1790. 0. 280.

Jegyzései, Naponként való — az 1790 dik Esztendőben...

Budára... s Posony városába rendelt Magyar Ország Gyűlésének. Béts, 1791. O. 417.

Jeszenszky, Michael. Synopsis publicae manipulationis dominis magistratualibus comitatensibus subserviens | Pestini, 1792 O. 386.

Keess Ueber die Aufhebung der Wuchergesetze. Wien, 1791. O. 429.

Keresztury, Josephus de Szinerszek. Constituta regia quae regnante Josepho II. pro regno Hungariae nec non Principatu Transylvaniae condita sunt, politicorum pars I. Tomus I. Viennae, 1788. Q. 73.

— Introductio in opus collectionis normalium constitutorum quae regnante Josepho II. pro regno Hungariae Magno item Principatu Transylvaniae condita sunt. Pars I—II. Viennae, 1788. Q. 74.

Kovacsich, Martinus Georgius et Josephus Nicolaus. Astraea complectens subsidia literaria ad historiam legislationis et jurisprudentiam Hungaricam. Tomus I—II. Budae, 1823. 2 k. O. 422.

Kritik der neuen Constitution in Frankreich. Leipzig, 1794. O. 312.

Landtag, Nur ein— kann Baierns Selbständigkeit und Glück für di Zukunft gründen (h. n.) 1800. O. 311.

Lapide. Dissertatio de ratione status in imperio nostro Romano Germanico. Freistadii, 1647. O. 275.

Libellus, Ad conventum nationis Gallicae paraeneticus. Ex Gallico. (h. n.) 1797. O. 371.

Limitatio taxarum alias ad subsequendam legum emendationem articulatim remissa. Posonii (é. n.) O. 331.

Lipsius. Monita et exempla politica (é. n.) O. 273

Lipsii, I., politicorum libri sex. Pestini, 1806. O. 855.

Lolme, M. de—. Constitution de l'Angleterre ou etat gouvernement Anglais comparé avec la forme republicaine et avec les autres monarchies de l'Europe. Geneve, 1787. O. 406.

Lowe, Joseph esq. England nach seinem gegenwärtigen Zustande des Ackerbaues, des Handels und der Finanzen betrachtet. Nach dem Englischen Br. L. H. von Jakob. Leipzig, 1823. O. 1690.

Maistre, Des Grafen Joseph de—. Versuch ueber Ursprung und Wachsthum der politischen Constitutionen. Aus dem Französischen von Albert von Haza. Naumburg, 1822. O. 421.

Manuale iuris peritorum Ungariae continens regulas juris patrii, quibus accedunt regulae juris pontificii et caesarei. Jaurini. 1749. O. 284.

Manuductio, Summaria, ad emendationem fororum iudiciariorum in Hungaria. (h. n.) 1790. O. 287.

Markovics, Matthias Ant. Principia juris ecclesiastici regni Hungariae. Budae, 1786. O. 1689.

Marlianus, Ambrosius. Theatrum Politicum, in quo quid agendum sit a principe et quid cavendum accurate praescribitur. Tyrnaviae, 1757. O. 297.

Martinez, Don Francisco Marina. Theorie des Cortes ou histoire des grandes assemblées nationales des royaumes de Castille et de Leon. Traduit de l'espagnol par P. F. L. Fleury. Tome I—II. Paris, 1822. O. 405.

Martini, Caroli Antonii de—, Positiones de jure civitatis. Ed. altera. Vindobonae, 1779. O. 400.

— De lege naturali positiones. Vindobonae, 1782. O. 401.

— Ordo historiae iuris civilis. Ed. quarta. Viennae, 1779. O. 402.

— Des Freyherrn von, Lehrbegriff des Natur Staats und Voelkerrechts. Aus dem Lateinischen. Wien, 1783-1784. IV. Band. O. 403.

Memoriale textuum cardinalium juris. Jenae, 1710. O. 310.

Mendikanten, Etwas von den — in Ruecksicht auf dem Staat, (h. n.) 1802, O. 320.

Meress, Josephus Anton. Dissertatio philosophico-politica: nulla respublica sine religione consistere possit. (h. n.) 1793. O. 318.

Meusel, Johann Georg. Nachtrag zu der Litteratur der Statistik. Leipzig, 1793. O. 407.

— Litteratur der Statistik. Leipzig, 1797. O. 409.

— Zweyter Nachtrag zu der Litteratur der Statistik. Leipzig, 1797. O. 408.

Miller, Joann. Ferdinandus. Tractatus de processu credali cum concursu creditorum. Budae, 1764. Q. 64.

Modus fundum publicum constituendi ad mentem Art. 21. et 67. Anni 1791. elaboratus de exstirpanda usuraria pravitate. Pestini, 1791. O. 414.

Montesquieu, Werk vom Geist der Gesetze. I—IV. Band. Altenburg, 1782. 4 k. O. 377.

Multzii, Jacobi Bernhardi. Dissertatio de libertate omnimoda. Norimbergae, 1668. 0.350.

Müller. Allgemeines Handbuch der Statistik. In vier Abtheilungen I. Abt. in vier Stücken. 1. Stück. Die Grosse Konsularrepublik Frankreich 2. Das Grossbritannische Reich 3. Das gesammte Russische Reich. Bremen, 1804. Q. 65.

Müller-s, Adam, Vermischte Schriften über Staat, Philosophie und Kunst. I. Theil. Wien, 1812. 0.411

Müller, Johann Heinrich. Abriss der Länder und Staaten Kunde besonders von Deutschland. Münster, 1805 0.382.

Nagy, Joannes Georgius, de Csátár. Syntagma juris Hungarici complectens etiam peculiare Transylvaniae leges. Claudiopoli, 1743. 0.278.

Norma fixorum judiciorum ex ordinatione regia Josephi II. in omnibus regni Hungariae comitatibus inducenda dd. 7 febr. 1785. emanata. Posenii et Cassoviae, 1786. 0.359.

Obrecht, Ulricus. Imp. Caes Iustiniani institutionum libri IV. Cum notis perpetuis Georgii Davidis Jocameri et additionibus Joannis Rebhanii. Ed. quarta Jenae, 1693. 0.276.

Observationes, super legis religionariae paragrapho 13. (Author Nuncius ad Diaetam) (h. n.) 1791. 0.315.

Oinotomi alias Schneidewini, Ioannis, In IV institutionum imperialium Justiniani imp. libros commentarii. Ed. nova. Genevae, 1726. Q. 71.

Ordo judiciarius pro omnibus tribunalibus et foris iudiciariis regni Hungariae partiumque eidem adnexarum praescriptus. Viennae, 1785. 0.360.

— U. az. Posenii et Cassoviae, 1786. 0.359.

— universalis taxarum processualium a 1. Maji. 1786 desumendarum. Posenii, 1786. 0.359.

— Criminalis (Kriminal Gerichtsordnung) (é. n.) 0.361.

Ottonis, Everardi, Primae lineae notitiae rerum publicarum Ed. II. Jenae, 1735, 0.298.

Pannonius, Eleutherus. Josephus II. in Campis Elyseis (é. n.) 0.292.

Politik, Oesterreichs — und Kaiserhaus. Frankfurt am Main, 1815. 0.327.

Positiones ex universa iurisprudentia atque scientiis politico-cameralibus. Pestini, 1799.

Posse, Dr. Adolf Felix Heinrich — Ueber das Staatseigenthum in den deutschen Reichständen und das Staatrepräsentationsrecht der deutschen Landstände. Rostock und Leipzig, 1749. 0.349.

Propositiones ex jure ecclesiastico publico communi et historia ac institutionibus juris Ungarici in universitate Pestinensi 1796. 0. 1689.

Pufendorfii, Samuelis, De jure naturae et gentium libri octo. Ed. secunda. Francofurti ad Moenum, 1684. Q. 62.

— De officio hominis et civis secundum legem naturalem libri duo cum Ioannis Barbeyracii notis. Ex Gallico in Latinum sermonem transtulit Sebastianus Masson. Editio quarta a Christophoro Frid. Ayrmanno. Claudiopoli, 1773. 0.351.

Puky Károly, Bizaki. Honni Törvény-Szótár. Második kiadás. Posonyban, 1831. 0.418.

Radossay, Ioannes. Dissertatio inaug. iuridica de matrimonio senum. Pestini, 1788. 0.303.

Ragg, Joseph. Zwey Gelegenheitsreden gehalten als der Herr v. Sonnenfels abermal zum Rektor der Universität zu Wien gewählt wurde. Wien, 1796. 0.286.

Randel, Adolph Friederich. Annalen des Staats Kräfte von Europa. I. Theil. Das deutsche Reich. Berlin, 1792. F. 21.

Ratio jurisprudentiae Hungaricae cum quibusdam locis eius obscuris ad ductum Institutionum Kelemeniarum propositis. Viennae, 1817. 0.358.

Reiner, G. Allgemeine Rechtslehre nach Kant. I Theil. Allgemeine Rechtslehre; Das Privatrecht. Landshut und Augsburg, 1801. 0.305.

Rescriptum, Benignum, Regium in puncto novae ordinationis universorum fororum judiciariorum Hungaricorum ad 12. Decembris 1785. publicatum. Posonii et Cassoviae, 1786. 0.359.

Resolutio, Benigna, circa regulationem venationis in regno Hungariae 1786. publicata. Pressburg, Pest, und Kaschau, (é. n.) 0.1674.

Ricord, Ainé. Correspondence entre un Anglais et un Français relative a l'etat actuel de leurs nations, et aux différens partis qui les divisent. Paris, 1820. 0.404.

Riegger, Paulus Josephus. Speciminis corporis iurisprudentiae ecclesiasticae regni Hungariae et partium eidem adnexarum libri V. Pars II (Libri III—V) Vindobonae, 1773. 0.365.

— Pauli Josephi a—. Institutionum iurisprudentiae ecc-

lesiasticae pars I. III. IV. Vindobonae, 1773, 1777, 1778. 3 k. 0.366.

Rosenman, Stephanus. Tractatus de jure cambiali juxta praestabilita apud plerasque gentes principia elaboratus. Vindobonae, 1802. 0.324.

Rueder, F. A. Politische Schriften. Leipzig, 1823. 0.416.

Sabatier des Castres. Pensées et observations morales et politiques pour servir a la connaissance des vrais principes du gouvernement. Viennae, 1794. Q. 72.

Sammlung der älteren Kaiserlich Königlichen Landesfürstlichen Gesetze und Verordnungen in Publico-Ecclesiasticis. I. Abtheilung vom Jahre 1578—1740. Wien, 1785. F. 18.

Sanctio Universalis, de delictis eorumque poenis. Neosolii (é. n.) 0.424.

— U. az. Viennae, 1787. 0.425.

— U. az. Kaschau, (é. n.) 0.1684.

Sätze aus der allgemeinen Einleitung in die Staatswissenschaft aus der Polizey und Handlungswissenschaft auf den hohen Schule zu Tyrnau. 1771. 0.338.

Saurau, Sigismundus S. R. J. Comes a—. Specimen J. juris publici Austriaci. Viennae, 1750. Q. 63.

Schaetzel, Michael. Kann das sogenannte Weinprivilegium der Stadt Oedenburg, am Landtage gesetzmässig aufgehoben werden? Oedenburg, 1807. 0.288.

Schaumann, Joh. Christian Gottlieb Kritische Abhandlungen zur philosophischen Rechtslehre. Halle, 1795. 0.345.

Schloezer, August Ludwig von—. Theorie der Statistik. Nebst Ideen ueber das Studium der Politik ueberhaupt.. Erster Heft. Goettingen, 1805. 0.337.

Schmalz, Theodor. Das reine Naturrecht. Königsberg, 1795. 0.346.

Schraud, Franciscus. De forensibus iudicum et medicorum relationibus. Pestini, Posonii et Lipsiae, 1797. 0.1687.

Schummel, Johann Gottlieb. Kleine Welt Statistik. Berlin, 1805. 0.356.

Sententiae in excelsa Curia Regia anno 1822. latae et publicatae. Pesthini, 1822. F. 54.

Sonnenfels. Politische Abhandlungen. Wien, 1777. 0.426.

— Erste Vorlesung in diesem akademischen Jahrgange. Wien, 1782. 0.428.

— Grundsätze der Polizey, Handlung und Finanz. I—III. Fünfte Auflage. Wien, 1786. 3 k. 0.427.

— Ueber Wucher und Wuchergesetze. Eine Vorstellung, Wien. 1789. 0.429.

— Zu Herrn Hofraths von Keess Abhandlung: Ueber die Aufhebung der Wuchergesetze. Eine Vorstellung. Wien, 1789. 0.429.

Spilenberg Pál, Hadusfalvi. Szabad elmélkedések a Földeknek ki-mérése szerént fel állítandó adózás systémájának tökéletlenségéről. Kassán, 1790. 0.306.

Staatsbürger. Politische Lage und Staatsinteresse des Königreich Preussen. Zweite Auflage. (h. n.) 1795. 0.279.

Staatsverwaltung, Die, des Herrn William Pitt in und ausser Grossbritannien vor und während seinem Staats-Secretariat. Aus dem einer Berühmten Feder entworfenen Englischen Original. London, 1763. 0.299.

*Straller, Joseph, Von der Verwandlung der Domänen in Bauerngueter. Wien, 1770. 0.338.

Stratemannus, M. Wilhelmus. Synopsis politica seu epitome doctrinae politicae, 1664. 0.679.

— Synopsis doctriae oeconomicae 1664. 0.679.

Struvii, Frid Gottlieb, Compendium Digestorum juxta serium pandectarum. Jenae, 1711. 0.310.

Summaria manuductio ad emendationem fororum judiciorum in Hungaria, (h. n.) 1790. 0.287.

Svaiger, Emer. Antonius. De testamentis. Weszprimii. 1823. 0.363.

Synopsis juris ecclesiastici publici et privati, quod per terras haereditarias augustissimae imperatricis Mariae Theresiae obtinet. Posonii, 1776. 0.348.

Systema, Novum — politicum Galliae. (h. n.) 1742. 0.373.

Szendrey Weres Dávid. A statistika tárgyainak és tanítása módjának meg esmertetésére vezető út-mutatás. Béts, 1797. 0.370.

Szlemenics, Paulus. Elementa juris criminalis Hungariae. Posonii, 1817. 0.344.

Szokolóczy, Ioannes Michael. Tribunal ecclesiasticum fori utriusque patriae quoque legibus accommodatum. Posonii, 1762. Q. 32.

Szrógh, Samuel. Vergleichung zwischen Engelland und Ungarns Regierungsform oder ein Wort an diejenigen von welchen die Ungarn für Unruhige Köpfe gehalten werden. (h. n.) 1791. 0.290

Thiers, A. Geschichte der Französischen Staatsumwälzung. Uebersetzt von Dr. R. Mohl. I. Band. Tübingen, 1825. 0.372.

Tököly, Sabbas. Dissertatio iuridica de causa et fine civitatis. Pesthini, 1786. 0.340.

— Sermo, quem—qua deputatus ad nationalem Illyriacum congressum in sessione Temesvarini 1790, fecit, in lingvam Latinam traductus. Pestini, 1791. 0.339.

Törvény, Közönséges — a vétkekről és azoknak büntetések-ről. Budán, 1788. 0.1686.

Törvény Könyv, Közönséges polgári — Első rész. Pesten 1780. 0.326.

Unger, Vincentius. Dissertatio de vi et efficacia sanctionis pragmaticae. Viennae, 1782. 0.387.

Verbesserungsanstalten fuer das Koenigreichs Hungarn. In Deutschland, 1785. 0.307.

Verböczii, Stephani, Extractus sive succincta explicatio decreti tripartiti juris consuetudinarii regni Hungariae. Ed. tertia. Pestini et Posonii, 1822. 0.325.

Veritable, La, Politique des Personnes de qualite. Paris, 1708. 0.274

Versuch ueber den Ursprung und Umfang der Landstaendischen Rechte in Baiern. I Abtheilung. (h. n) 1798. 0.357.

Vindiciae Austriacae seu de irrefragabilibus Augustissimae Romanorum Imperiatricis Mariae Theresiae Hungariae et Bohemiae reginae in regna et provinciae paternas succedendi iuribus oratio iuridicis politicis et historicis notis illustrata. Viennae, 1745. Q. 172.

Vlach, Joh. Aloys. Abhandlung über den Wucher. Pest. 1790. 0.429.

Volksdespotismus, Ueber, Ein Versuch. Leipzig, 1793. 0.313.

Voltaire Az igazság kiszolgáltatásának jutalma. Franciából fordította Egy M * *. (h. n) 1790. 0.1731.

Voltiggi, Josephus. Codex criminalis Hetruriae serenissimi Archiducis Petri Leopoldi nunc regis Hung. traductus Viennae, 1790. 0.289

Voss, D. Christian Daniel. Versuch über die Erziehung für die Staat I—II Theil. Halle, 1799. 2 k. 0.353.

Voss, Julius. Fragmente ueber Deutschlands Politik und Kriegskunst. Berlin, 1807. 0.384.

— Handbuch der allgemeinen Staatswissenschaft nach Schlözers Grundriss. Fünfter Theil: Anleitung in die Geschichte und die Litteratur der allgemeinen Staatswissenschaft. 1—2 Theil. Leipzig, 1800. 0.354.

Vuchetich Mathias De origine civitatis. Cassoviae, 1802. 0.317.

— Institutiones iuris criminalis Hungarici. Budae, 1819. 0.378.

Wedekind, Georg Joseph. Koennen die deutschen Stammgutsgrundsätze einem Regierungsnachfolger befreyen? Heidelberg, 1802. 0.381.

Witsch, Rudolf. Vorschlag wie das Gestz die Urbarmachung des Flugsandes in Ungarn betreffenden leichter realisirt werden könnte. Wien, 1808. 0.317.

Wittola. Gutachten etlicher holländischen Rechtgelehrten ueber die Grundsätze, welche die Curialisten auf die Bahne bringen. 1782. 0.277.

Wuchergesätze, Ueber die Wichtigkeit der —. Ein Gegenstück zu des Herrn Hofraths von Kees Abhandlung: Ueber die Aufhebung der Wuchergesetze. Wien, 1791. 0.429.

W., P., v. H. Oesterreich über alles wann es nur will. Das ist wohlmeynender Fuerschlag wie mittelst einer wohlbestellten Landes Oeconomie die Kayserl. Erb Lande kurtzem über alle andere Staaten von Europa zu erheben. Regenspurg, 1727. 0.1683.

III. Természettudomány.

(Természetrájk, természettan; orvosi és gazdasági művek.)

Abhandlungen, welche von der oekonomisch-patriotischen Gesellschaft im Koenigreich Böhmen zur Bekanntmachung bestimmt worden. Prag, 1797—1801. 4 k. 0.594.

Ackermann, Joannes Fridericus. Aristae chemico pharmaceuticae indicendis solemnibus honorum in medicina summorum aditalibus. Gottingae, 1751. Q. 171.

Aizinger, Andreas. Emphysema specimen inaugurale. Budae, 1832. 0.518.

Anleitung zur Erkenntniss der Gruende und des Verfahrens bei der Landwirthschaft. Wien. 1776. 0.464.

— zur Mechanik oder Bewegungskunst. Wien, 1777. 0.1597.

Annalen der Berg und Hüttenkunde. Herausgegeben von Karl Erenbert Freyherrn von Mohl. Salzburg, 1801—1805. 3 k. 0.1761.

Annulus Platonis oder physikalisch-chemische Erklärung der Natur von einer Gesellschaft echter Naturforscher. Berlin und Leipzig, 1781. 0.583.

Anordnungen, Medizinisch politische — dem Bisse toller Thiere und der Wuth Krankheit vorzubeugen. Ofen, 1836. 0.500.

Anweisung wie man hier zu Lande in Ungarn die Feldfruechte vor Wippel und Faulgeruch in genussbaren Stande lange Jahre aufbehalten kann. Pest, 1795. 0.503.

— Kurze — fuer dem Landmann. Leipzig, 1789. 0.502.

Annalen der niedersächsischen Landwirthschaft. I—III. Jahrgang. Zelle, 1799—1801. 6 k. 0. 0.1772.

Astromonisches Jahrbuch für das Jahr 1809. Berlin, 1809. 0.1754.

Bakody, Josephus. Dissertatio inaug. medica sistens salutare naturae et artis connubium. Budae, 1820. 0.418.

Baláshúzy János. Tanácslatok a Magyarországi mezei gazdák számára. Sáros-Patakon, 1829. 0.603.

Balemann, Henricus. Dissertatio inauguralis de silentio medico. Gottingae, 1725. Q. 171.

Baligha, Samuel. Propositiones medicae quas in alma Georgia Augusta pro rite obtinendis honoribus ac privilegiis doctoris exhibet. Gottingae, 1753. Q. 171.

Balogh, Paulus, de F. Almás. De evolutione et vita encephali. Dissertatio inauguralis medica. Pestini, 1823. 0.580.

Baumgarten, Lud. Christianus. Dissertatio inaug. med. de recto calefacientium in morbis usu. Gottingae, 1752. Q. 171.

Batsó, Valentinus. Dissertatio inaug. chemica de aspidio filice mare. Vindobonae, 1826. 0.529.

Bekanntmachung einer neuen Curmethode des Wund Starrkrampfs (Tetanus traumaticus) Wien, 1800. 0.506.

Belehrung über die Thierseuchen für Dominien, Wundärzte, Ortsrichter. Ofen, 1836. 0.477.

Bene, Dr. F. Kurzer Inbegriff der nöthigsten Grundsätze zur Kenntniss und Heilung der gewöhnlichsten innern Krankheiten der Menschen. Pest, 1801. 0.618.

— Francisci, Elementa politicae medicae. Budae, 1807. 0.617.

Bene Ferentz. A himlő veszedelmei ellen való oktatás. Pesten, 1800. 0.450.

Berger, Christophorus Guilielmus de—. Commentarius medicus de praesagiis ex algore in febribus acutis. Gottingae, 1750. Q. 171.

Biedermann, Georgius Christianus. Dissertatio inaug. med. De cognatione paraphrenitides et febrium malignarum. Goettingae, 1742. Q. 171.

B—gh und *G—y*. Bemerkungen ueber der Fortgang der landwirtschaftlichen Kultur der feinern Schaf-Zucht in Ungarn. Pressburg, 1823. 0.572.

Blaskovitsch, Joseph. Darstellung des gegenwärtigen Zustandes der Seidenzucht in Ungarn. Ofen, 1807. 0.513.

— Vollständig theoretisch praktischer Unterricht zur Seiden Cultur den oesterreichen Kaiserstadt mit besonderen Rückblicken auf das Königreich Ungarn. Wien, 1820. 0.514.

— Vollständiger Unterricht des Seidenbaues für das König-

reich Ungarn. Erste Abtheilung. Von der Maubeerbaumzucht. Pesth, 1802. 0.1794.

Blaeu, Guillemi, Institutio astronomica. Latine reddita a M. Hortensio. Amstelaedami, 1608. 0.542.

Blumenbach, Jo. Frid. De generis humani varietate nativa. Ed. tertia. Gottingae, 1795. 0.488.

Bonnet. A természet vizsgálása. Fordította Tóth Pál. III. darab. Pesten, 1819. 0.553.

Brendel, Jo. Gothofr. De herniarum natalibus. Goettingae, 1751. Q. 171.

Bruesten, Von den weiblicher — und die mittel die gesund zu erhalten. Wien, 1798. 0.467.

Buecking, Joh. Heinrich. Bemerkungen ueber die Erdmandel. Giessen und Darmstadt, 1801. 0.497.

Bugát Pál. Közönséges körtudomány Pesten, 1830. 0.1788.

Calendarium Oeconomicum Perpetuum az az Esztergomi Érsek urunk ő Nagysága Posoni Gondviselőjének Majorságról irt Laistroma, minden esztendőre. Kassán, 1751. 0.511.

Carro, Jean. Observations et expériences sur l' inoculation de la vaccine. Vienne, 1801. 0.602.

Casati, Pauli, Dissertatio physica de montibus flammiferis. Graecii, 1749. 0.435.

Chabicsovszky, Georgius. Apiarius systematicus seu nova apum cultura. Colocae, 1800. 0.589.

Columellae, L. Junii Aboderati. De re rustica libri XII et liber de arboribus. Edidit Franciscus Szilágyi. Claudiopoli, 1820. 0.487.

Conrad, Andreas. Dissertatio inauguralis medica de depositionibus criticis. Gottingae, 1748.Q. 171.

Cromius, Jo. Carolus. Dissertatio inaug. med. de vomica pulmonis. Gottingae, 1741. Q. 171.

Csaplovics, Joannes, de Jeszenova. De apum cultura in duplicatis alvearibus. Viennae, 1814. 0.546

— János. A méhtartásnak új, könnyü és hasznos módja kettős köpükben. Fordította Sz. Szent-Iványi László. Miskolcz, 1816. 0.547.

Csekonics, General. Praktische Grundsätze die Pferderzucht betreffend. Pesth, 1817. 0.484.

Cseresnyés Sándor. Orvosi értekezés a köszvényről. Budán, 1826. 0.596.

—, Felső Eöri. A hallás élöműszereiről, hallásról, ezeknek bajairól s orvoslásokról. Veszprémben, 1832, 0.597.

Csorba, Josephus. Dissertatio inaug. med. de phlebeurysmate in specie de hämorrhoidibus. Pestini, 1817. 0.516.

Cs. P. K. A selyem míveléséről való oktatás. Eperjesen, 1783, 0.460.

Czenpinszky, Pauli de—, Dissertatio inaug. zoologico medica sistens totius regni animalis genera in classes et ordines Linacana methodo digesta. Viennae, 1778. 0.600.

Czövek István, Legujabb s hasznosabb Méhész könyv. Pesten, 1816. 0.533.

Dalberg Károly Theodor. Visgálódások a Mindenség felett. Kiadta Lánghy István. Pesten, 1828. 0. 537.

Derczeni János, Derczeni. A tokaji bornak természetéről, szűréséről. Magyarul Ö. F. G. P. P. által Kassánn, (é. n.) 0.490.

Deyák József. Gyökeres Rendszabások a Dohánynak természetéről és a Dohány és Tabák leveleinek megnevesítéséről. Pesten, 1826. Q. 158.

Domin, Josephi Francisci, Dissertatio physica de aeris natura, et utilitatibus. Jaurini, 1784. 0. 550.

— *Ars electricitatem aegris tuto adhibendi.* Pestini, 1795. 0. 549.

Doppelmayer, Johann. Dritte Eröffnung der neuen Mathematische Werck Schule in welcher die Zubereitung und der Gebrauch verschiedener astromonischen Instrumenten beschrieben wird. Nürnberg, 1741. Q. 151.

— *Johann Gabriel.* Weitere Eröffnung der neuen Mathematische Werkschule Nicolai Bion. Nuernberg, 1741. Q. 151.

Dutens, L. Abhandlung von den Edelsteinen von ersten und zweiten Rang. Aus dem Französischen übersetzt. Nuernberg, 1779. 0. 452.

Eckstein, Franz v. — Tabellarische Darstellung der gebräuchlichsten chirurgischen Instrumente, Binden und Maschinen älterer und neuer Zeit. Ofen, 1822. F. 25.

Ehrenreich, Johann, von Fichtel. Nachricht von den Versteinerungen des Grossfürstenthums Siebenbürgen. Nuernberg, 1780. Q. 88.

Elementa historiae naturalis in usum scholarum gramaticarum et gymnasiorum per regnum Hungariae. Pars I—III. Regnum animale, vegetabile, minerale. Budae, 1781. 1780. 0.545.

— U. a. Budae, 1779, 1778. 0.545.

Emmerling. Lehrbuch der Mineralogie. I. Theil. Giessen, 1793. 0.616.

Engenhagen, Jo. Henricus. De drimiphagia. Gottingae, 1741. Q. 171.

Ephemerides Astronomicae Anni 1757, 1761, 1766, 1771—1773, 1777, 1785, 1789, 1794, 1796—1799. Vindobonae. 14 k. 0.1753.

Erdélyi Borgazda avagy a szőlőknek plántásáról való oktatás. Kolosváratt (é. n.) 0.444.

Erxleben, Johann Christian Polykarp. Anfangsgrunde der Naturlehre. Sechste Auflage. Mit Verbesserungen G. C. Lichtenberg. Goettingen, 1794. 0.492.

Esmark, Jens. Kurze Beschreibung einer mineralogischen Reise durch Ungarn, Siebenbuergen und das Bannat. Freyberg, 1798. 0.538.

Etzler, Augustus-Albimontanus. Isagoge Physico Magico Medica in qua signaturae non paucorum vegetabilium et animalium depinguntur. Argentinae, 1631. 0.695.

Faust, Bernhard Christoph. Gesundheits Katechismus zum Gebrauche in den Schulen und beim haeuslichen Unterrichte. Ofen, 1795. 0.496.

Fejér György. Anthropologia vagy is az ember esmértetése. Budán, 1807. 0.622.

Fekésházi György. Buvár: vagy is a Marha Dögrül annak eredeti okairól és tulajdon orvosságáról. Pesten, 1812. 0.475.

Feller, Maximilianus Joannes. Dissertatio inauguralis medica sistens prodromum ad historiam fungorum agri Vindobonensio. Viennae, 1775. 0.1793.

Feuerlein, Georgius Guilielmus. Praesagia medica ex praecordiis. Goettingae, 1752. Q. 171.

Forstner Sándor, Báró. Vizsgálódások a világ alkotmánya felett. Kiadta Lánghy István. Pesten, 1827. 0.557.

Fortmayer, Josephus. Dissertatio inauguralis chemico medica de iodio. Budae, 1827. 0.530.

Frank József. A nemorvosokat az orvosok megesmérésére és

kiválasztására vezérlő Utmutatás. Magyarul Felső Öry Fülöp Sámuel által. Miskólcz, 1814. 0.515.

Gaspari, Adam Christian. Lehrbuch der Erdbeschreibung zur Erläuterung des neuen methodischen Schul Atlases. I—II Cursus. Vierte Ausgabe. Weimar, 1801. 0.579.

Gedde János. Angliai Méhes Kert. Német nyelvből ford. Szatmáry Király György. Eger, 1759. 0.435.

Geiger Xav. Ferenc. A gyümölcsfatenyésztés. Négy kötetben — után kiadta Lánghy István, Pesten, 1830. 4 k. 0.1696.

Gesner, Jo. Matth. Scriptores rei rusticae veteres Latini Vol. I—III. Biponti, 1757. 3 k. 0.540.

Giesecken, Hilmarus Adolphus Ludovicus. Dissertatio inaug. med. qua probatur prophylaxin morborum non esse peculiarem hygyaenes partem. Gottingae, 1752. Q. 171.

Goclenius, Rodolphus. Scholae seu disputationes physicae more academico fere propositae et habitae plaeraeque. Marburgi, 1595. 0.440.

Goclenii, Rodolphi, Physicae disputationes in septem libros distinctae. Francofurti, 1598. 0.623.

Gorraei, Jo. Parisiensis Definitionum medicarum libri XXIV. Francofurti 1601. F. 26.

Gratarolus, Guilielmus. Dialogus de substantiis physicis ante annos ducentos confectus a Vuilhelmo Aneponymo philosopho. Argentorati, 1567. 0.439.

Grellmann, H. M. G. Historisch—statistisches Handbuch von Teutschland und den vorzüglichsten seider besonderen Staaten I—II. Theil. Göttingen, 1801. 2 k. 0.595.

Hajós Sándor. A mezei gazdaságnak különös formája és annak különös számolása. Székes-Fejérvárott, 1819. 0. 510.

Hallerus, Albertus. De rupto in partu utero observationes. Goettingae, 1749. Q. 171.

— De morbis uteri. Gottingae (é. n.) Q. 171.

— Opuscula sua botanica. Gottingae, 17 . . 0. 485.

Hammerschmidt, Ioannes Andreas. Notabile discrimen inter sangvinem arteriosum et venosum. Gottingae, 1753. Q. 171.

Hanák, Michael. Historia catalepseos compositae somnambulisque per se evoluti. Agriae, 1832. 0. 495.

Hartmann, Fr. J. Was hat die Welt zu fürchten von dem Kometen des Jahres 1834? oder über die sechste Erscheinung der

Halley-schen Kometen. Zweite Auflage. Quedlinburg und Leipzig, 1831. O. 610.

Hartmann, Johannes. Praxis Chymiatrica. Edita a Johanne Michaelis et Georgio Everharto Hartmanno. Lipsiae, 1633. Q. 81.

Hartmann, P. K. Analyse der neuern Heilkunde. Analyse des brownischen Systems. I—II. Theil. Wien, 1802. O. 609.

Haydenreich, J. Ludov. J. J. Districtuum Jazygum et Cumanorum physici instructio medico chyrurgica in usum gremialium ruralium chyrurgorum. Pestini, 1785. O. 466.

— Historia astheniae scorbuticae in multis gremialibus locis comitatus Aradiensis 1803 graviter saevientis. Temesvarini, 1803. O. 465.

Heisler György. Rövid vetélkedés: Mi jobb a természetes vagy a mesterséges himlőzés? Pozsonban, 1791. O. 446.

Heisteri, Laurentii, Compendium anatomicum. Accedit ejusdem auctoris compendium institutionum medicinae. Venetiis, 1744. O. 472.

Hellweg, Christoph Friedrich. Erfahrungen über die Heilkräfte der Galvanismus. Nebst Maximilian Jacob Beobachtungen bey der medizinischen Anwendung der Voltaischen Säule. Hamburg, 1802. O. 461.

Hellwigen, L. Christoph. Neu eingerichtetes Lexicon Pharmaceuticum oder Apotheker Lexicon. Franckfurt und Leipzig, 1710. O. 457.

Herbert, Josephus. Theoriae Phaenomenorum electricorum. Viennae, 1772. O. 491.

Hesse, Adamus. Dissertatio medica inaug. de praecipuo studiosorum morbo eiusque genuinis caussis. Lipsiae, 1746. Q. 171.

Hoffmann Emanuel. A selyemtenyésztetés módjának előadása. Bétsben, 1833. O. 451.

Horváth, Ioan. Bapt. Physica particularis Ed. quarta Tyrnaviae, 1777. O. 607.

— Physica generalis. Ed. quarta. Tyrnaviae, 1776. O. 1699.

Hugue, A. Vollständiges praktisches Handbuch für Pferde-lieber und Rossaerzte. Hamburg und Altona, 1800. O. 493.

Hungaria coelestis astronomiam et chronologiam in synopsi complectens edita et distributa. Cassoviae, 1741. O. 448.

Ilseman, Joannes Guilielmus. Dissertatio inauguralis medica de colica saturnina metallurgorum. Gottingae, 1752. Q. 171.

Jahrbücher der Berg und Hüttenkunde. Herausgegeben von Karl Erenbert Freyherm von Moll. I—V. Band. Salzburg, 1797—1801 5. k. 0.536.

Jankovich, Antonius. Dissertatio inauguralis medico practica sistens memorabilia clinica in noscomio civili Pesthiensi anno 1826. collecta. Budae, 1826. 0.522.

Joannis Ernesti, Burgravii Neost. Palatini, Biolychnium seu lucerna cum vita eius, cui accensa est Mystice vivens iugiter. Huic accessit cura morborum magnetica ex Theophrasti Paracelsi Mumia, porro adiunctus est Ribolae, de facultate Metallorum Germanatrice. Francofurti, 1630.

Jósa, Stephanus. Scrutinium aquarum mineralium in possessionibus Sindlér et Lipótz i. comitatui Sárosiensi existentium. Cassoviae, 1794. 0.436.

Juncker, Joannes. Conspectus medicinae theoretico practicae tabulis CXXXVII omnes primarios morbos methodo Stahlianæ pertractandos. Halae, 1724. Q. 83.

Justi, Johann Heinrich Gotlobs von —, Oeconomische Schriften ueber die wichtigsten Gegenstände des Stadt und Landwirtschaft. I—II Band. Berlin und Leipzig, 1760. 0.499.

Karsten, Wencesl. Joh. Gustav. Anfangsgrunde der Naturlehre. Halle in Magdeburgischen, 1780. 0.489.

Kenntnisse von natuerlichen Dingen zum Gebrauche der studierenden Jugend im Koenigreich Hungarn. Ofen und Tyrnau, 1787. 0.469.

Kinsky, Graf Franz — Abhandlung von Druck der Erde auf Futtermauern. W. Neustadt, 1788. 0.564.

Klein, Michael. Sammlung merkwuerdigster Naturseltenheiten des Koenigreichs Ungarn. Pressburg und Leipzig, 1778. 0.437.

Knie, Martin Joseph. Klinische Anekdoten über die Sanitäts-Geschaffenheit der Kön. Freystadt Szegedin. Pest, 1788. 0.437.

Kósa, Carolus. Dissertatio inauguralis medica de epidemia anno 182 $\frac{1}{5}$ Pesthini regnante. Pestini, 1826. 0.573.

Kováts Antal J. Utasítás a fák betegségeiről gyógyításairól s a természet mi voltáról munkáiról. 2. kiadás. Maros Vásárhelyen, 1809. 0.480.

Kováts Mihály. Chemia vagy természettitka. Gren Fridrik A. szerint írta —. I—II db. Budán, 1807. 0.532.

— Antiorganon az az Orgona rosta. Toldalék az Orgona-rostához Broussaisság vagy Nadály dühösség. Pesten, 1830. 0.531.

Krafft, Georgius Wolfgangus. Praelectiones academicae publicae I. in physicam theoreticam, II. in physicae partes mechanicas et his cognatas. Pars I—II. Tubingae, 1751. 0.470.

Kries, Fridrich. Lehrbuch der Natuhrlehre für Anfanger. Zweite Auflage. Gotha, 1808. 0.471.

Kunckelii, Johannis. Ars vitraria experimentalis oder vollkommene Glasmacher Kunst. Dritte Edition. Nuernberg, 1743. Q. 82.

Lábos, Joannes. Dissertatio de cultura tabacae Hungariae. Viennae, 1789. 0.508.

— Ioan. Abhandlung von der Pflegung des Ungarischen Tabackes. Wien, 1789. 0.507.

Lánghy István. Az Értelmes Gyakorlott és Gondos Szarvas-Marha Tenyésztő Gazda és Orvos. Pesten, 1831. 0.582.

La Rose, Franciscus. Dissertatio inaug. medica de tenesmo. Budae, 1779. 0.443.

Lastryrie Filibert Károly. Oktatás a pamuk termesztésről Jegyzésekkel megvilágította Mitterpacher Lajos. Buda, 1810. 0.570.

Lászlavik, Eugenius And. Dissertatio inauguralis medica sistens fermentationem. Pestini, 1822. 0.523.

Launay, Ludwig von —. Versuch ueber die Mineralogie der Alten. Erste Abhandlung. Aus dem Französichen. Prag, 1797. 0.584.

Lederer, Jo. Gaspar. Dissertatio inauguralis medica de sensibus in genere. Gottingae, 1742. Q. 171.

Lehrbuch, Systematisches, ueber die drei Reiche der Natur I—II. Band. Nuernberg, 1777—1778. 2 k. 0.481.

Leibitzer, Johann. Vollständige Abhandlung von der Runckelruebe. Leutschau, 1801. 0.494.

Lencsés Antal. Értekezés a Gyapjunak hasznos és káros tulajdonságairól. Pesten, 1830. 0.449.

Liebbald, Julius. Ratio studiorum thoretico practico scientiarum et artium ruralium conservatorio Georgicon. Commentatio qua annum scholasticum 1821/22 amplexatus est. Viennae, 1824. Q.90.

Linæi, Caroli, Philosophia Botanica in qua explicantur fundamenta botanica. Stockholmiae, 1751. 0.567.

— *Genera plantarum eorumque characteres naturales*. Edidit Christoph. Carolus Strumpff Ed. quarta. Halae Magdeburgae. 1752. 0.566.

Linpruner, Josephus Antonius, *Dissertatio inauguralis med. de paraphrenitide*. Gottingae, 1747. Q. 171.

Lupin, Edvardus Jacobus. *De tenuitate humorum temere laudata*. Gottingae, 1750 Q. 171.

Lübeck, Dr. Joh. Karl. *Der patriotische Rathgeber für den ungarischen Stadt und Landwirth*. I—III Band. Zweite Ausgabe des Patriotischen Wochenblattes. Pesth, 1807. 0.486.

Lübken, Christianus Georgius Justus von —. *Dissertatio inaug. med. de purpura retrogada per vesicatorii ulcus soluta*. Gottingae, 1743. Q. 171.

Maetke, Augustinus Henricus Jacobus. *De ciborum digestionem*. Gottingae, 1752. Q. 171.

Makó Pál. *A menykőnek mivoltáról s eltávoztatásáról való böltsekedés, mellyet deák nyelven irt* —. Magyarázta pedig Révai Miklós. Posonyban és Kassán, 1781. 0.587.

Manuale Horographicum Ed. secunda. Cassoviae, 1734. 0.434.

Mare, Franz Xav. de —. *Chemisches Versuch des Nieder Oesterreichischen Baadener Bades*. Wien, 1763. 0.519.

Marinonius, Joannes Jacobus. *De astronomica specula domestica et organice apparatu astronomico libri duo*. Viennae, 1754. F. 24.

Márton József. *A juhímlőről és ennek béoltásáról* Szick György Berliini Profeszszornak munkájából. Hozzájárul Egy Rövid Értekezés a Gyapju Javításnak hasznos voltáról. Bétsben, 1818. 0.512.

Martonfi, Antonius. *Initia astronomica speculae Batthyani-anae Albensis in Transilvania*. Albae Carolinae, 1798. Q. 86.

Mayer, Johann Thobias. *Anfangsgrunde des Naturlehre zum Behuf der Vorlesungen ueber die Experimental Physik*. Zweyte Auflage. Goettingen, 1805. 0.565.

Medicina mentis sive inveniendi praecepta generalia. Ed. nova. Lipsiae, 1695. Q. 79.

— *Corporis seu cogitationes admodum probabiles de conservanda sanitate*. Lipsiae, 1695. Q. 79.

Medizinisch Chirurgische Zeitung. Herausgegeben von Johann Jacob Hartenkeil. I—IV. Band 1798—1800. Salzburg. 12 k. 0.605.

Mezei Gazda vagy a mezei házi gazdaság minden ágaira terjedő Folyóírás. I. darab. Pesten. 1832. 0.1756.

Mitterpacher, Lodovicus. *Elementa rei rusticae.* Pars I. Budae, 1777. 0.551.

— *Primae lineae historiae naturalis in usum gymnasiorum regni Hungariae et regnorum eidem adnexorum.* Budae, 1816 0.1692.

Morelot, Simon. *Histoire naturelle appliquée a la chimie, aux arts, aux différents genres de l'industrie et aux besoins personnels de la vie.* Tome I. Paris, 1809. 0.575.

Muschenbroek, Petri van — *Dissertatio physica experimentalis de magnete.* Viennae, 1754. Q. 91.

Musculus, Jo. Balthasar. *Dissertatio inaug. med. De gonorrhoea.* Erfordiae, 1751. Q. 171.

Muth, Placidus. *Noth und Hilfsbuch oder lehrreiche Freuden und Trauergeschichte der Einwohner zu Mildheim.* I. Theil. Pest, 1813. 0.555.

**Nagy Sámuel.* *Az oltalmazó himlőről.* Komáromban, 1801. 0.498.

Naturgeschichte in Hinsicht auf Brauchbarkeit der Natur-Producte im gemeinen Leben. I. Abteilung. Das Thierreich. II. Abteilung. Das Pflanzen- und Mineral-Reich. Wien, 1816. 2 k. 0.521.

Nemzeti Gazda, Melljet készítetett Kisszántói Pethe Ferentz III. évf. 1816—1818. Pesten, 1816—1818. 3 k. 0.1769.

Oeffner, Josephus. *Commentatio de inoculationis variolarum in oves factae.* Pestini, 1803. 0.476.

Oesterreicher, Josephi Manis, *Analyses aquarum Budensium praemissa methodo prof. Winterl.* Budae, 1781. 0.576.

Oktatás a Marha dögről uradalmak, seborvosok, falusi birák sat. számára. Budán, 1836. 0.483.

Orvosi Tár. Havonként kiadják. Bugát és dr. Schledel Ferencz. 1831—1832. Pesten, 0.1774.

Panckl, Matthaeus. *Compedium oeconomiae ruralis.* Ed. altera. Posonii, 1813. 0.552.

Pataki Dániel, *A Cholera Kolosvárt.* Kolosvár, 1832. 0.698.

Pauer, Augustus Ignatius. *Dissertatio de morbis simulatis.* Pesthini, 1782. 0.569.

Paul Wentzel Jánosnak a Juh-tartásról való rövid oktatása, melyhez adatott a dohány termesztésnek mestersége. Posonyban, 1773. 0.429.

*Pázmándy, Gabriel. Dissertatio inaug. physico-chemica sistens ideam natrii Hungariae veterum nitro analogi. Vindobonae, 1770. 0.469

P. G. S. Unterricht ueber den Anbau und die Benutzung der Kartoffeln oder Erdaepfeln. Wien, 1799. 0.459.

Pharmacopoea Austriaca Provincialis, Posonii, 1789. 0.534.

Pichler, Johann Friedrich Christian. Taschenbuch der Gesundheit in alphabetischer Ordnung. Gratz, 1793. 0.453.

Pictorius, Georgius, Villinganus. Physicarum quaestionum centuriae tres. Basileae, 1548 0.439.

Pilger, Fridriknek könyve a marha tartásról. Fordította D. F. S. Pesten, 1809. 0.561.

Plenck, Josephi Jacobi. Hygrologia corporis humani sive doctrina chemico physiologica de humoribus in corpore humano contentis. Viennae, 1794. 0.620.

— *Prima lineae anatomes. Ed. quarta. Viennae, 1794. 0.619.*

-- *Elementa chymiae. Viennae, 1800. 0.621.*

Poiret. Reise in die Barbarey oder Briefe aus Alt Numidien geschrieben in den Jahren 1785—1786. Nebst einem Versuche über die Naturgeschichte dieses Landes. Aus dem Französischen übersetzt. I—II Theil. Strassburg, 1782. 2 k. 0.571.

Positiones ex universa philosophia in regia academia Jaurinensi anno 1784. 0.550.

Praktische Land und Hauswirth, Der. X—XXX Jahrgang. Halle, 1812—1822. Q. 187.

Propiac. Neue Hundert Weltwunder, Naturgeheimnisse und ausserordentliche Erscheinungen auf und unter der Erde. Kaschau 1824. 0.560.

Rácz Sámuel. Orvosi praxis I—II. rész. Budán, 1801. 2. k 0.577.

Reichmann, Joannes Ludovicus. Dissertatio inaug. med. De phtisi pulmonali. Gottingae, 1744. Q. 171.

Retteg, Franciscus Laurentius. De typho nosocomiali contagioso prima saeculi hujus annorum decade. Pestini, 1812. 0.517.

Reuss, Christianus Fridericus. Compendium Botanices systematicae Linnaeani conspectum. Ulmae, 1714. 0.548.

Reuss, Franz Ambros. Lehrbuch der Mineralogie. Dritten Theiles erster Band, welcher die Geognosie enthält. Leipzig, 1805. 0.574.

Rhades, Ioachimus Jacobus. Dissertatio inauguralis medico chemica de ferro sanguinis humam aliisque liquides animalium. Gottingae, 1753. Q. 171.

Richterus, Carolus Augustus. Dissertatio inaug. medica de tremore. Goettingae, 1750. Q. 171.

Richter, Georgius Gottlob . . post habitam academicarum disputationum specimina 1752. in templo academico summis medicinae honoribus ornandorum humanissime invitat. Gottingae, 1752. Q. 171.

Riem, Johann. Das ganze des allgemeinen Futter Kräuterbaues. Verbesserte Auflage. Leipzig, 1801. 0.482.

Rieswetter, Aloysius Ferdinand. Das Illeshasische naechst Trenschin in Koenigreich Hungarn gelegene Toeplitzerbad. Bruenn, 1774. 0.455.

Rode, August. Beschreibung der fuerstlichen Anhalt Dessauischen Landhauses und Englischen Gartens zu Worlitz. Dessau, 1798. 0.593.

Rosen Miklós, Rosensteini. Orvosi Tanítás a Gyermek nyavalyáiknak meg esmérésekről és orvoslásokról. Fordította G. Domby Sámuel. Pesten, 1794. 0.556.

Rost, Johann Leonhard. Der aufrichtige Astronomus. Nuernberg, 1727. Q. 85.

Roth, Samuel. Generalia biostaticae. Dissertatio inaug. politico-medica. Pestini, 1821. 0.585.

Rupp János iktatási Értekezése a Cholera nem ragadványos voltáról. Pesten, 1831. 0.599.

Scheele, Caroli Guil. Opuscula chemica et physica. Vol. I—II. Lipsiae, 1788—1789. 0.1797.

Schlegel, Theodor August. De venae sectionum abusu apud Gallos. Helmstadii, 1750. Q. 171.

Schmidl, Ernestus Gottlieb. Observationum chirurgicarum tetradem sistet. Goettingae, 1751. Q. 171

Schmidt, Johannus Conradus Guilielmus. Dissertatio inaug. med. de termino venaesectionis in acutis. Goettingae, 1749. Q. 171.

Schnell, Christophorus Henricus. Dissertatio inaug. exponens doctrinam generalem de haemorrhoidibus. Jenae, 1745. Q. 171.

Schordann, Sigismundus. Dissertatio inaguralis medica de medicina populari. Pestini, 1817. 0.526.

Schönbauers, Anton Joseph—, Neue analytische Methode die Mineralien und ihre Bestandtheile richtig zu bestimmen. Erster Theil. Ofen, 1805. 0.588.

Schönbauer, Josephus. Dissertatio inauguralis medica sistens euthanasiam. Pestini, 1820. 0.525.

Schraud, Franciscus. De febribus tentamina duo. Viennae, 1891. 0.615.

— Aphorismi de politica medica. Pestini, 1795. 0.613.

— Elementa medicinae forensis. Pesthini, 1802. 0.614.

Schuster, Johann. System der dualistischen chemie des Prof. Jakob Joseph Winterl. II Band. Berlin, 1807. 0.592.

Sculleti, Joannes. Armamentarium chirurgicum bipartitum cum I.VI Tabulis sive figuris aeneis. Francofurti, 1666. Q. 77.

Seeburger, Joannes. Dissertatio inaug. medico pharmacologia de camphora. Vindobonae, 1822. 0.528.

Selpert, Georg Albert de—. Insolatio seu potestas solis in corpus humanum. Gottingae, 1747. Q. 171.

Settegast, Anton Franc. Institutiones medicae ad motum leges, ordines, mores harmoniam et therapiae ministerium instruentes. Pars I—II. Francofurti ad Moenum, 1768. 0.473.

Sind, J. B. von—. Gruendliche Unterricht von der Pferdezucht und Anlegung der Gestuette. Frankfurt und Leipzig, 1777. 0.462.

Sirturi, Hieronymi, Telescopium sive ars perficiendi novum illud Galilaei visorium instrumentum ad sidera in tres partes divisa. Francofurti, 1618. 0.543.

Sprengel, Kurt. Handbuch der Pathologie, I—III Theil. Pesth. 1801. 0.535.

Staut József. A Mezei Gazda Kézi Könyve. Kassán, 1831. 0.601.

Strnadt. Phsykalischer Witterungskalender. Prag, 1788. 0.541.

Struve Kerestely Ágoston. A gyenge élet meghosszabbításának és annak gyógyíthatatlan nyavalyákban való húzásának a mester-sége. Fordította Kováts Mihály. I—II Rész. Pesten, 1802. 2 k 0.558.

Süstermann, Jo. Ludovicus. Dissertatio inaug. med. de valetudine ex hypochondriis. Goettingae, 1752 Q. 171.

Szabó György, Nemes Csáti. Magyar Országí Méhes Gazda. Debreczen, 1792. 0.447.

Szabó József. Vátzi Gabona. Iratott — egyházi pap által. 1783. 0.441.

Szarka, Josephus Dissertatio de vaporum mutationibus quas in atmosphaera terrae subeunt. Budae, 1799. 0.520.

Szoboszlai József. A fársángot követő nyavalyákról. Fordította németből —. Bétsbenn, 1800. 0.442.

Tanárky Mihály. Magyarország természeti ritkaságai. Németből fordította —. Pozsonyban és Pestenn, 1814. 0.504.

Tárház, Az Erdély Országi gazdaságbeli —. Kolosváron, 1801. 0.559.

Teichmeyer, Hermann Frider. Institutiones medicinae pathologicae et practicae. Jenae, 1741. Q. 84.

Teschedik, Samuel Der Landmann in Ungarn. (h. n.) 1784. 0.568.

Teichmeyer, Hermann Frider. Institutiones medicinae pathologicae et practicae. Jenae, 1741. Q. 84.

Thonhauser, Leopold. Dissertatio inaug. medico-chemica Analyses aquarum Egranae Montis Falconis Venet. Pouhont Stecknitzensis. Viennae, 1772. 0.505.

Tóthfalusi, Carolus. Dissertatio inauguralis medica practica sistens observationes medicas ex annalibus nosocomii. Pesthini, 1824. 0.524.

Tournefort, Josephi Pitton, Institutiones rei herbariae. Tomus I—III. Parisiis, 1719. Q. 87.

Töltényi, Stanislaus. Dissertatio inaug. medica sistens diagnosin erysipelatis. Pestini, 1825. 0.527.

Trautmann Leopold. Az öszvehasznító Élőtermészettudományak Alapvonatjai. Kiadta Lánghy István. Pesten, 1829. 0.581.

Udvardy János. Gazdasági regulációk tüköre. Pesten, 1828. 0.604.

Unterricht von Leim und Haufbaue für Landleute. Ofen, 1789. 0.539.

Vaetterli, Joannes Jacobus. Dissertatio inaug. med. de ictero illoque speciatim quo infantes recens nati laborant. Gottingae, 1753. Q. 171.

Varnhagen, Henricus Godofredus Justus. De praerogativa medicamentorum simplicium compositis. Gottingae, 1752. Q. 171.

Vezérlés, A Természetnek vizsgálójára és helyes esmétetére—a magyar nemzeti iskolák számára. Első rész. Budán, 1781. 0.474.

Voigt, Johann Carl Wilhelm. Practische Gebirgskunde. Weimar, 1797. 0.608.

— Erklärendes Verzeichniss seiner neuesten Cabinets von Gebirgsarten. Weimar, 1797. 0.608.

Wächter, Joseph. Abhandlung über den Gebrauch der vorzüglichsten Bäder und Trinkwässer. Wien, 1817. 0.463.

Wagner, Michael Beyträge zur philosophischen Anthropologie. I—II. Bändchen, Wien, 1794. 0.578.

Walcher, Joseph. Nachrichten von dem Eisbergen in Tyrol. Wien, 1773. 0.554.

Wedelius, Joannes Adolphus. De imitatione emboli Morlandini. Jenae, (é. n.) Q. 171.

Wenckheim József. Gondolatok a Magyarországi hanyatló ló tenyésztetésnek helyre állításáról. Ideen über eine Wiederherstellung der verfallenen Ungarischen Pferde Zucht. Pesten, 1815. 0.509.

Wernischek, Jacobi. Genera plantarum secundum numerum laciniarum corollae disposita. Vindobonae, 1764. 0.563.

— Tractatus physicam astrorum notitiam ex principiis mechanicae proponens. Viennae, 1764. 0.562.

Wiegand János. Az Ausztriai paraszt Ifjúságot a jól rendelt mezsei gazdaságra oktató kézi könyvetske. Fordította Szilágyi Sámuel. Posonyban és Kassán, 1776. 0.586.

Winterl, Jacobi Josephi, Accessiones novae ad prolusionem suam primam et secundam. (h. é. n.) 0.590.

— Prolusiones ad chemiam saeculi decimi noni, 1800. 0.591.

Wolfius, Christianus. Cosmologia generalis methodo scientifica pertractata. Ed. nova. Francofurti et Lipsiae, 1737. Q. 80.

Wolstein Amadeus János. A marha dögről való jegyzések. Ford. Tolnay Sándor. Bécsben, 1784. 0. 611.

— A pusztai, hadi és házi ménesekről irt könyv. Fordította Tolnay Sándor. II. rész. Bétsben, 1786. 0.612.

— Johann Gottlieb. Das Buch von Viechseuchen für Bauern. Pressburg, 1785. 0.454

Wurm, Johann. Anleitung zum Gebrauche der Mineralwaesser und Baeder mit besonderer Hinsicht auf das Fuereder Mineralwasser und Bad. Pressburg, 1807. 0. 456.

*Zay Sámuel. Magyar Mineralógia avagy az ásványokról való tudomány. Komáromban, 1791. 0. 458.

IV. Filozófia.

(Filológia, esztetika, kritika.)

Abhandlung von der gehoerigen physischen Erziehung der Kinder von ihrer Geburt an bis in ihr sehszentes Lebensalter. Wien. 1788. 0.910.

Abicht, Johann Heinrich. Philosophie der Erkenntnisse I—II. Theil. Bayreuth, 1791. 0.808.

A. B. P. A. I. T. N. T. A. könyvek szabados olvasásáról két fő tikkely. Pesten, 1792. 0.856.

Ádám, Joannes. Fragmentum statisticae Graecorum de disciplina civium et educatione juventutis. Posonii, 1801. 0.76.

Adelung-s, Johann Christoph, Deutsche Sprachlehre für Schulen. Fünfte Auflage. Berlin, 1806. 0.716.

Albanus, Annibal. Philosophia nova-antiqua Thomae Cevae Soc. Jesu. Mediolani, 1718. 0.637.

Anleitung zur lateinischen Sprache zum Gebrauche der studierenden Jugend im Koenigreich Hungarn. II. Theil. Ofen und Tyrnau, 1787. 0.712

Annalen der Literatur und Kunst in österreichischen Staaten. II—IV. Jahrgang. Wien, 1803—1805. Q. 185.

Antonii, Genuensis, Elementorum artis logico criticae libri V. Ed. novissima. Bassani, 1774. 0.790.

Antonini, Marci, imperatoris ac philosophi libri XII. Introductionem ad philosophiam stoicam ex mente M. Antonini prae-misit Joan. Franciscus Buddaeus. Lipsiae, 1729. 0.790.

Aphthonii sophistae Progymnasmata a Rodolpho Agricola partim a Johanne Maria Cataneo latinitate donata. Amstelodami, 1665. 0.627.

Aristotelis opera. Edidit Joannes Bapt. Regnauld (c. n.) 0.879.

— De interpretatione. Lugduni, 1613. (?) (c. h.)

— opera omnia Graece Annotationem criticam adjecit Jo. Theophilus Buhle Vol. I—IV. Biponti, 1791—1793. 4. k. 0.878.

Assertiones ex universa philosophia in universitati Pesthiensi. 1800. Pestini, 1800. 0.856.

— u. az. 1806. Pestini, 1806. 0.855.

Bajza. Kritikai Lapok. I. füzet. 1831.0.735.

Ballexserd/ Fontos kérdés, miképpen kelljen a gyermekeket természet szerint úgy nevelni, hogy egészségesek, nagyok, erősek és hosszú életűek lehessenek? Németből fordította G. Domby Sámuel. Posenban és Pesten, 1807.0.715

Batsányi János. A Magyar Tudósokhoz I. Faludi Ferentz s több más magyar Költők Munkájának kiadásáról. II. A Nemzeti Nyelvről s Poézisről és a mai Nyelvrontók törekedéséről. Pestenn, 1821.0.785

Batteux. Einleitung in die Schönen Wissenschaften. Nach dem Französischen vermehret Karl Wilhelm Ramler. IV. Auflage, I—IV. Band. Leipzig, 1774.0.684.

Baumeister, M. Fridericus Christianus. Philosophia recens controversa complexa definitiones theoremata et quaestiones nostra aetate in controversiam vocatas. Lipsiae et Gorlicii, 1749. 0.882.

Baumeisteri, M. Frid. Christ. Institutiones philosophiae rationibus methodo Wolfii conscriptae. Ed. tredicima. Witembergae, (é. n.) 0.881.

— Philosophia definitiva hoc est definitiones philosophicae ex systemate Lib. Bar. a Wolf. Ed.nova. Witembergae, 1767.0.880.

— Philosophiae moralis institutiones ius naturae, ethicam et politicam complexae. Budae, 1779.0.884.

— Elementa Philosophiae recentioris usibus iuventutis scholasticae accommodata. Ed. novissima. Viennae, 1774.0.883.

Baumeisterus, M. Frid. Christ et M. Jo. Christ. Messerschmid Philosophiae definitivae pars altera capiens definitiones ex omni philosophia activa quarum Lib. Bar a Wolf atque Mich. Christ Hanovius auctores sunt. Ed. tertia. Witembergae, 1771.0.880.

**Beckerii, Georgii Elbingensis. Orator extemporaneus seu artis oratoriae brevium bipartitum. Varadini, 1656.0.1739. (R.M.K.)

Beckius, Christianus Daniel. Commentarii societatis philologicae Lipsiensis. Vol. II—III. Lipsiae et Plaviae, 1802.0.821.

Benat, Gerard von —. Die Redekunst in Beispielen oder ausgesuchte Stücke der Beredsamkeit aus dem berühmten Rednern. Aus dem Französischen übersetzt M. Johann Daniel Heyde I—III. Theil. Leipzig, 1782—1785. 2 k. 0.846.

Bencsik József. Az emberi kötelességek rajzolattja rövid erkölcsi oktatásokban. Posenban, 1818. 0.636.

*Benyák, Bernardus. Sermocinationes criticae super ortu et progressu philosophiae apud priscos homines ad aetatem nascentis eruditionis. Romanae. Pestini, 1779. 0.693

Beregszászi, Paulus. Ueber die Aehnlichkeit der hungarischen Sprache mit den morgenlaendischen. Leipzig, 1796. Q. 104.

Bilfingeri, Georgii Bernhardi De Harmonia animi et corporis humani maxime praestabilita ex mente illustris Leibnitii. Ed. tertia. Tubingae, 1741. 0.710.

Bódogh, Michael. De philosophematum omnis aevi ac impiris recentissimi in theoriam medicam influxu dissertatio inaug. med. S. Patakini, 1817. 0.796.

Boehmius, Andreas. Metaphysica ordine scientifico conscripta. Giessae, 1753. 0.738.

— Logica. Ed. II. Francofurti ad Moenum, 1762. 0.628.

Boethii, Anicii Manlii Torquati Severini, De consolatione philosophiae libri V. Tyrnaviae, 1735. 0.628.

Braun, Heinrich, Anleitung zur guten deutschen Schreibart. Muenchen, 1785. 0.683.

Bruckeri, Jacobi, Compendium historiae philosophiae. Claudiopoli, 1768. 0.698.

Buesch, Johann Georg. Ein Wort an die Bürger Hamburgs über ihre Nichtachtung in der Erziehung ihrer Soehne. Hamburg, 1800. 0.666.

Buesching, D. Anton Friedrich. Unterricht für Informatoren und Hofmeister. Hamburg, 1773. 0.657.

Buddei, Jo. Francisci, Elementa philosophiae practicae. Ed. sexta. Halae Magdeburgicae, 1714. 0.885.

— U. az. Halae Magdeburgicae, 1727. Q. 887.

— Elementa philosophiae theoreticae seu institutionum philosophiae ecclecticae. Tomus II. Ed. quinta. Halae Saxonum, 1715. 0.886.

Burgh, Joannes. Der Wert des Menschen. Aus dem Englischen übersetzt. Erster Theil. Braunschweig, 1778. 0.727

Burkhaeuser Nicolaus. Institutiones logicae. Wirceburgi, 1771. 0.809.

— Institutiones metaphysicae. Pars II—III. Bambergae et Wirceburgi, 1773—1774. 2 k. 0.810.

Caelii, Lodovici Rhodigni, Antiquarum libri XXX. Basileae, 1542. F. 29.

Calepini, Ambrosii, Linguae Latinae dictionarium cui accedit onemasticon propriorum nominum per D. Conradum Gesnerum collectum. Basileae, 1555. F. 27.

*Cámpe. Psychologia. Pozsonban és Komáromban, 1794. 0.719.

Carli, I. R. Graf. Von der physischen, moralischen und bürgerlichen Ungleichheit der Menschen. Wien, 1793 0.859.

Cellarii, Christoph. Orthographia Latina ex vetustis monumentis nec non recentium ingeniorum curis excerpta digesta. Ed. Theoph. Christophorus Harles. Tomus I—II. Altenburgi, 1748. 0.218.

Chompré, Selecta Latini sermonis exemplaria. Vol I—VI. Budaë, 1787. 6 k. 0.772.

Ciceronis, M. Tullii, De officiis libri III. Emendata a Joanne Sturmio. Argentorati, 1564. 0.865.

— opera omnia, quae exstant. Annotationibus Dionysii Lambini. Argentorati, 1591. 0.864.

— Orationes selectae, Christophori Wahl interpretatione. Tom. I—III. Tyrnaviae, 1754—1755 3 k. 0.867.

— Ad familiares Epistolae. Interpretatione illustravit Philibertus Quartier. Tyrnaviae, 1782. 0.866.

— Tusculanarum Quaestionum ad M. Brutum libri V. Cura Francisci Schoenberger. Viennae et Tergesti, 1815. 0.879.

Cicero, M. Tullius. Az embernek tisztéről és kötelességeiről a maga fiához írt három könyvei. Magyarra fordította Kovásznai Sándor. Kiadta Engel Krisztián János. Posony, 1795. 0.868.

— Az Üdösbb Kátó vagy —nak beszélgetése az öregségről. Magyarázta Virág Benedek. Pesten, 1803. 0.870.

— (Tzitzero), Markus Tullius-nak kiválogatott Levelei, melyeket a tanuló ifjuság hasznára magyar nyelvre fordított Hegyi József. Szegeden, 1804. 0.869.

Comenii, J. Amos. Oratio de cultura ingeniorum A. 1650. Sárospatakin dicta; ex tenebris protracta per Samuelem Theschedik. Pesthini, 1791. 0.642.

Cserey Farkas, Nagyaitai iffiabb. A falusi nevelésnek módjáról való vélekedés. Nagy Váradon, 1806. 0.837.

Cseri Péter. A köz Szorgalom esedezése a Magyar Ország Nemeseihez. Schönfeld után kiadta —. Budán és Pozsonyban, 1811. 0.671.

Csergheő, Franz v. — Von den Ursachen pflichtwidriger Handlungen und den Mitteln dagegen. Pest, 1806. 0.1704.

Cs. J. Az Indiai Bölts vagy miként lehet az ember boldog e társaságos életbenn. Magyar nyelvre fordítódott — által. Debreczenben, 1815. 0.662.

Cunaei, Petri, Orationes argumenti varii, Lipsiae, 1735. 0.694

Cygne, Martinus du—. Fons eloquentiae sive explanatio rethoricae. Ed. nova. Coloniae Agrippinae, 1739. 0.717.

Czimmermann 1. Zimmermann.

Dalberg Károly Theodor. Visgálódások a Mindenség felett. Kiadta Lángy István. Pesten, 1828. 0.537.

Damm, Christian Tobias. Einleitung in die Goetter Lehre und Fabel Geschichte der alten Griechischen und Roemischen Welt. Berlin, 1786. 0.734.

Danetius, Petrus. Dictionarium novum Latinum et Gallicum. Ed. altera. Parisii, 1680. Q. 108.

Des Cartes, Renati, Specimina philosophiae seu dissertatio de methodo recte regendae rationis et veritatis in scientiis investigandae. Amstelodami, 1650. Q. 96.

— Meditationes de prima philosophia. Amsterodami, 1644. Q. 95.

— Epistolae. In quibus omnis generis quaestiones philosophiae tractantur. Pars I—II. Amstelodami, 1648. Q. 97.

— Renatus. Passiones Animae. Amstelodami, 1560. Q. 96.

— Principia philosophiae. Amstelodami, 1050. Q. 96.

Desing, Anselmus. Diatribe circa methodum Wolffianam in philosophia practica universali. Pedeponti, 1752. Q. 91.

Dial. Ueber die Hofmeister ein Nachtrag. Prag, 1776. 0.720.

Didacus, Fr. Masinus Valentinus. Commentariorum in universam Aristotelis philosophiam una cum quaestionibusque a gravissimis philosophis agitantur tomi duo. Moguntiae, 1621. Q. 112.

— U. az. Coloniae Agrippinae, 1628. Q. 111.

Dorians Briefe von der Freundschaft. I—II Band. Augsburg und Leipzig, 1767. 0.705.

Douglas, James. Ueber die Fortschritte der Gesellschaft. Stuttgart und Tübingen, 1825. 0.763.

D*y, L. Ch. v., Die Lampe. Wien, 1773. 0.624.

Eberhard, Johann August. Sittenlehre der Vernunft. Verbesserte Auflage. Berlin, 1786. 0.891.

— Theorie der schoenen Wissenschaft. Zweite Auflage. Halle, 1786. 0.890.

Eberhard, G. A. Aesthetika vagy is a Szép Tudományoknak Theóriája. Magyarázta Pucz Antal. Pesten, 1817. 0.892.

Eberth, Conradus. Elementa logicae ecclecticae IV. in libros tributa (h. n.) 1763. Q. 94.

Educatione, Nonnihil de — juventutis scholasticae et studiorum reformatione in ditionibus Pannonicis. Pampeloniae, 1792.

Elementa artis cogitandi in usum Gymnasiorum et gramarum scholarum per regnum Hungariae. Budae, 1178. 0.675.

— U. az. 1792. 0.676.

Encyclopaedia philologiae Graecorum et Romanorum. Posonii, 1803. 0.758.

Engel, J. J. Der Philosoph fuer die Welt. I—II. Theil. Carlsruhe, 1789. 0.755.

Epicteti Enchiridion et Cebetis Tabula Graece et Latine Viennae, (é. n.) 0.782.

Epiktetos-nak kézi könyvetskéje avvagy az életet akármelly állapotban kinek kinek magának türhetővé sőt kedvessé tehetésének mestersége. Fordította Mokry Benjamin. Pesten, 1825. 0.783.

Erasmus (Roterodamus) in genere consolatorio de morte declamatio. Nurenbergae, (é. n.) Q. 102.

— Absolutissimus de octo orationis partium constructione libellus. Basileae, 1515. Q. 102.

Erasmi, Des. — Roterodami, De duplici copia verborum ac rerum commentarii duo. Basileae, 1595. Q. 102.

— De utraque verborum ac rerum libri duo. Claudiopoli, 1795. O. 909.

Ernesti, Jo. Augustus. Jnitia Rhetorica. Ed. nova. Lipsiae, 1770. 0.792.

Ernesti, Johann Heinrich Martin. Sittenbuch oder von den Pflichten des Menschen. Koburg und Leipzig, 1800. O. 793,

Erziehung, Uiber die koerperliche und moralische — bey Kinder beyderley Geschlechts. Grätz, 1792 0.749.

Eusebii, Joannis, Nierembergii, De arte voluntatis libri sex. Lugduni, 1649. 0.682.

Fabri, Honorati, Euphyander seu vir ingeniosus. Tyrnaviae, 1763. 0.644.

Fabricii, Jo. Alberti. Bibliotheca Latina mediae et infimae aetatis. Liber I—V. Hamburgi, 1736. 2 k. 0.689.

Feder, Johann Georg Heinrich, Untersuchungen über den menschlichen Willen. I—III Theile. Göttingen und Lemgo, 1785—1794. 3 k. 0.812.

— Untersuchungen über den menschlichen Willen. Neueste Auflage. Linz, 1785. I—IV. Theil. 4 k. 0.813.

Feders, Nach—Leitfaden Erklärung der Logik Metaphysik und praktischen Philosophie. I—III Theil. Wien, 1793. 3 k. 0.871.

Fejér György. Értekezés egy magyar Tudós Társaság legkönyebb és leghelyesebb felállításáról. Pesten, 1809. 0.907.

Felbiger, Johann Ignaz von—. Die wahre Saganische Lehrart in den niedrigen Schulen. Wien, 1774. 0.816.

Fenelon. Nagy emberek beszélgetései Eliziom mezején. Ford. Czinke Ferentz. Budán, 1816. 0.1411.

Fenne, Franciscus de—. Grammatica Gallica (c. n.) 0.911.

— Indiculus ac series dictionum. Lugd. Batav. 1702. 0.911.

— Entretiens familiares pour les amateurs de la langue Francoise. Leyde, 1702. 0.911.

IV. Ferdinand, a két Szitziliai országok Királlya. A Szent Lutzai új szállóknak Eredetek s Szaporodások. Ford. Hrabovszky György. Veszprémben, 1792. 0.724.

Fichte, Johann Gottlieb. Ueber den Begriff der Wissenschaftslehre oder der sogenannten Philosophie. Weimar, 1794. 0.829.

F., J. F. Principia adornando systemati rationis rei litterariae deservitura. Pestini, 1791. 0.664.

Fischerus, Joh. Frider. Theophrasti characteres recensuit animadversionibus illustravit—. Accessit commentarius Jsaaci Casauboni. Coburgi, 1763. 0.824.

F., Karl, Reichsgraf. Die Harmonie oder Grundplan zur bessern Erziehung, Bildung und Versorgung des weiblichen Geschlechts. Deutschland, 1788. 0.754.

Folnesics, J. Ludwig. Winke für weibliche Erziehungs Anstalten meines Vaterlandes. Erstes Heft. Ofen, 1815. 0.817.

Freyheits Kappe, Die rothe ——. Chemnitz, 1793. 0.726.

Frisii, Joannis. Dictionarium Latino Germanicum nec non Germanico Latinum. Pars I—II. Coloniae Agrippinae, 1701. 2 k. 0.702.

G. Etelkából ki-válogatott Remekje a helyes Magyarságnak. Posonyban, 1800. 0.788.

Galtruchius, Petrus. Philosophiae ac mathematicae totius institutio. Logica et philosophia moralis. Viennae, 1661. 0.626.

Gandutius, Jo Baptista. Descriptiones oratoriae ex probatissimis Auctoribus excerptae. Venetiis, 1708. 0.632.

Gassendi, Petri, Disquisitio metaphysica seu dubitationes et instantiae adversus Renati Cartesii metaphysicam et responsa. Amsterodami, 1644 Q.95.

Gedanken, Zufaellige, über die Wahl der Hofmeister. 1—2 Schreiben. Wien, 1780. 0.668.

Gedike, Friedrich. Lateinische Lesebuch fuer die ersten Anfaenger. Dritte Auflage. Berlin, 1785. 0.680.

— U. az. Bistritz. (c. h.) 0.681.

Gefahr, Ueber die — die den Thronen den Staaten, und dem Christenthume den gänzlichen Verfall drohet des falsche System der heutigen Aufklärung. (Von einem Freunde der Fuersten und der wahren Aufklärung) (h. n.) 1791. 0.739.

Geist der neuesten Philosophie des In- und Auslandes von K. A. Caesar P. I—III Band. (1—12 Heft). Leipzig, 1801. 0.860.

Gerard, Alexander von—Versuch ueber den Geschmack. Breslau und Leipzig, 1766. 0.649.

Geulinc-s, Arnoldi, Ethica (Gnothi Seauton) omnibus suis partibus in lucem edita per Philarethum. Amstelaedami, 1691. 0. 635.

Glareanus, Henricus. De ratione syllabarum brevis isagoge. Eiusdem succincta de figuris, quibus crebro Poetae utuntur. Ingolstadii, 1570. 0.1267.

Gmeiner, Franz. Literargeschichte des Ursprungs und Fortganges der Philosophie. I—II Band. Graz, 1789. 2 k. 0.777.

Goess, M. Georg Fried. Daniel. Systematische Darstellung der Kantischen Vernunftkritik. Nürnberg, 1794, 0.786.

Gorove László. A férjfiunak tökéletességei. Pesten, 1823. 0.857.

Gravesande, G. I. Introductio ad philosophiam metaphisicam et logicam. Ed. secunda. Venetiis, 1748. 0.688.

— Philosophiae institutiones in usus academicos. Vindobonae, 1760. 0.687.

Gretseri, Jacobi, Institutionum linguae Graecae liber III. (h. é. n.) 0.894.

— U. az. Tyrnaviae, 1738 0.896.

Grossmuth, Ueber die —, Leipzig, 1788. 0.833.

Händlera, Franciscus. *Historia critica philosophiae*. Budae, 1782. 0.743.

— *Institutiones logicae in usum academiarum regiarum per regnum Hungariae*. Budae, 1772. 0.835.

Hannriás szerzője. Az igazság ki-szolgáltatásának és a felebaráti szeretetnek jutalma. Frantziából fordította egy M.* (h. n.) 1791. 0.173.

Harles, Theophili Cristophori, *Introductio in historiam linguae Graecae*. Altenburgi, 1788. 0.902.

— *Anthologia Graeca Poetica*. Norinbergae, 1775. 0.1428.

— *Brevior notitia litteraturae Romanae*, Lipsiae, 1803. 0.901.

Hatvani, Stephani, *Introductio ad principia philosophiae solidioris*. Debrecini, 1757. 0.697.

Hegel. *Kritisches Journal der Philosophie* (V. ö. *Schelling*).

Heineccii Jo. Gottl. *Elementa philosophiae rationalis*. Ed. quarta. Amsterdami, 1730. 0.805.

— U. az. Lipsii, 1748. 0.803.

— *Fundamenta stili cultioris* Jo. Matthiae Gessneri *animadversionibus*. Digessit Io Nicolaus Niclas. Lipsiae, 1766. 0.7804.

Heinsius, Th. *Wegweiser für Volksschullehrer*. Ein pädagogisches Handbuch. Berlin, 1801. 0.759.

Helyesirása, A magyar nyelvnek — és kimondása más felől, a vagy ortografia a nemzeti iskolák számára. Budán, 1798. 0.661.

Herold, M. Jacob Martin. *Die Vorzuege der oeffentlichen Schulen vor dem Privatunterricht*. Leipzig und Rostock, 1766. 0.711.

Heumannus, Christophorus Augustus D. *Conspectus rei publicae literariae sive via ad historiam literariam*. Ed. septima. Hanoverae, 1763. 0.903.

— U. az. Ed. octava. 1791—1797. 2 k. 0.904.

Heydenreich, Carl Heinrich. *Originalideen über die interessanten Gegenstände der Philosophie*. III. Leipzig, 1796. 0.802.

— *Originalideen über die Kritische Philosophie*. I—II. Band. Leipzig, 1793—1774. 0.801.

Hinterlassenschaft, Die, der Grafen von H.*** für seine Toechter. Frankfurt und Leipzig, 1790. 0.711.

Holle, Philippi Josephi, *Mythologia seu fabulosa deorum historia*. Budae, 1806. 0.1701.

Horváth Joannes Bapt. Institutiones logicae. Ed. tertia. Budae, 1799. 0.875.

— U. az. Ed. sexta. Tyrnaviae, 1776. 0.877.

— Institutiones metaphysicae Ed. secunda. Budae, 1705. 0.876.
H., P. G. Ueber die Schönheiten des Poetischen Enthusiasmus. Halle, 1776. 0.756

Huetii, Petri Danielis, Censura philosophiae Cartesianae. Campis, 1690. 0.631.

Hufeland. Az anyákhoz való Jó Tanácsa—nak, a gyermekek testi nevelésének nevezetesebb Pontjairól az ő Életének első esztendejekben. Magyarra fordította Őri Fábián László. Pozsonban, 1802. 0.823.

Institutiones ad eloquentiam. Pars prior institutiones oratorias complectens. Vindobonae, 1782. 0.699.

Institutionum grammaticarum linguae Graecae pars altera ad usum scholarum Austriacarum. Viennae, 1781. 0.700.

Instructio privata seu typus cursus annui in usum magistrorum Soc. Jesu editus. Tyrnaviae, 1735. 0.643.

Isocratesz erkölcsi intései. Latinul s magyarul. Isocratis paraenesis ad Demonicum e Graeco per Rudolfum Agricolam. Curavit Franciscus Josephus Schedel. Pesthini, 1822. 0.639.

Jakob, Ludwig Heinrich. Prüfung der Mendelsohnschen Morgenstunden. Nebst einer Abhandlung von Herrn Prof. Kant. Leipzig, 1786. 0.889.

— Beweis für die Unsterblichkeit der Seele. Zweite Auflage, Züllichau. 1794. 0.129.

— Grundriss der allgemeinen Logik und Kritische Anfangsgründe der allgemeinen Metaphysik. Dritte Auflage. Halle 1794. 0.888.

John, Carolus. Institutiones philosophiae activae. Vetero Praegae, 1772. 0.854.

Justi, Johann Heinrich Gottlobs, Moralische und Philosophische Schriften. I—III. Band. Berlin, Stettin u. Leipzig, 1760—1761. 0.776.

Kalmár, Georgius. Prodomus idiomatis scythico-mogorichuno (seu hunno) avarici, sive adparatus criticus ad linguam Hungaricam. Posonii, 1770. 0.807.

Kant, Immanuel. Metaphysische Anfangsgründe der Naturwissenschaft. Zweite Auflage. Riga, 1787. 0.849.

— Kritik der Urtheilskraft. Zweyte Auflage. Berlin, 1793. 0.851.

— U. az. Riga, 1788. 0.853.

— Kritik der reinen Vernunft. Fünfte Auflage. Leipzig, 1799. 0.850.

Kanti, Immanuelis, opera ad philosophiam criticam. Latine vertit Fredericus Gottlob Born. Vol. II—IV. Lipsiae, 1797—1798. 3 k. 0.852.

Kaschnitz, Joseph. Gedanken ueber die Erziehung der Jugend. Pest, 1787. 0.711.

Kern des Methodenbuch besonders für die Landschulmeister. Wien, 1782. 0.656

Kiesewetter, I. G. C. Ueber der ersten Grundsatz der Moralphilosophie. I—II. Theil. Nebst eine Abhandlung Prof. Jakob über die Freiheit des Willens. Zweite Auflage. Berlin, 1790. 0.701.

Kirschii, Adami Friderici, Abundantissimum cornucopiae lingvae Latinae et Germanicae selectum. Editio quinta. Noribergae, 1731. Q. 103.

Kis János. Thebai Cebes Képe. Hozzájárul toldalékul Aristoteles Paeanja és Homerus Hymnusa a Földhez. Görögből fordította ifjabb —. Pesten, 1825. 0.678.

Klobusitzky, P. Der Sittenlehrer oder der gute Hausfreund. I—II. Theil. Pesth, 1827. 0.766.

Knutzenius, Martinus. Systema causarum efficientium seu commentatio philosophica de commercio mentis et corporis per influxum physicum explicando. Lipsiae, 1755. 0.710.

Kolczawa, Carolus. Epistolae familiares. Praegae, 1722. 0.686.

Könyve, A Böltsességnek és jó Erköltsnek — a kegyes Ifjuságnak a tisztelendő öregségtől nyertt ajándéka. Posonyban, 1774. 0.646.

Kreil, A. Handbuch der Logik. Wien, 1189. 0.744.

Labyrinth der Welt nebst glücklichen Ausgang aus demselben. Ein Uebersetzung. Potsdam bey Carl Christian Horváth. 1781. 0.1700.

Lambini, Dionysi, In Q. Horatium Flaccum — commentarius locupletissimus. Aureliae Allobrogum, 1605. Q. 106.

Landaïs, M. Abhandlung von den Vortheilen des Selbstillens der Muetter. Uebersetzt C. N. Leppentin. Hamburg, 1782. 0.723.

Lejay, Gab. Franc. Bibliotheca rhetorum praecepta et

exempla complectens quae ad oratoriam facultatem pertinent. Claudiopoli, 1751. 0.906.

— U. az. Tomus I—II. Venetiis, 1747. Q. 105.

Lessing, Gotthold Ephraim. Hamburgische Dramaturgie. I—II Theil. 1767—1769. 0.647.

† *Epistolarum selectarum III centuriae*. Antverpiae, 1601. 0. 779.

Lipsii, Iusti V. C. opera omnia postremum ab ipso aucta et recensita. Tomus I—III. Vesaliae, 1675. 0.778.

Liptay Sámuel. A thebéli Kébesz erkölcsi rajzolványa. Szabadon fordította —. Kiadta Rutkay Gábor (H. é. n.) 0.669.

Lorentz, Johann Gotthilf. Lesebuch für die Jugend der Bürger und Handwerker. Dessau und Leipzig. 1785 3 k. 0.1043.

Lycosthenis, Conradi, Similium loci communes cum Theodor. Zvingeri similitudinum methodo (h. n.) 1602. 0.819.

Macrobiani, Ambrosii Aurelii Theodori, In somnium Scipionis libri II. Saturnaliorum libri VII Venetiis (é. n.) 0.706.

Magyar! Légy igaz magyar, láss tovább, bétöld nyelvedet, Pesten, 1807. 0.640.

Magyar nyelv, A védelmeztetett — Vagy is a Deákság menyire szükséges voltáról való kettős beszélgetés. Bétsben, 1790. 0.843.

Makó. Compendiaria Metaphysicae Institutio. Vindobonae, 1761. 0.768

Malebranche, P. De inquirenda veritate libri sex, in quibus mentis humanae natura disquiritur. Genevae, 1685. Q. 110.

Martenez, Matthiae, Dictionarium tetraglotton novum in quo voces Latinae et Graecae Alphabetico proponuntur. Amstelodami, 1698. 0.773.

Mátyási József, Vélekedés, mellyet a magyar nyelv eránt ország eleibe tétetett tudós kérdésre rövid és együgyü feleletül adott —. Pesten, 1806. 0.660.

Meiners Kristófnak oktatása, miképpen kellessék az Ifjoknak haszonnal dolgozni. Magyarra fordította Kis János. Győrben, 1798. 0.650.

Mendelsohn, Mosis, Opera philosophia. E Germanico Josephus Grossinger. Viennae, 1783. 0.752.

Mendelsohn-s, Moses, sämtliche Werke. I—XII. Band. Ofen, 1819—1825. 12 k. 0.753.

Messerschmid (v. ö. *Baumeisterus*)

Meursii, Joannis, *Elegantiae Latini sermonis seu Aloisia sigaea Toletana de arcanis Amoris et Veneris Adjunctis quibusdam Eroticis*. Nova editio. Pars II. Londini, 1782. 0.634.

Meusel, Johann Georg. *Leitfaden zur Geschichte der Gelehrsamkeit*. I—XI. Abtheilung. Leipzig, 1800. 2 k. 0. 826.

Miller, D. Johann Peter. *Grundsätze einer weisen und Christlichen Erziehungskunst*. Zwote Ausgabe. Goettingen, 1771. 0.652.

Miscellanea quibus regnum rationis Christianorum animalium prototidem rationis legibus adoptantium dilucidatur uti Epicteti, Tabulae Ceбетis, Senecae, Plutarchi, Isocratis etc. circa disciplinam civium et educatione „juventutis. Posonii, 1802. 0.740.

Morelli, Theodorici — Campani, *Enchiridion oratoricum*. Viennae, 1629. 0.625.

Morhofii, Danielis Georgii, *Tractatus polyhistoricus de excerptendi ratione*. Lubecae, 1692. Q. 101.

— *De ratione conscribendarum epistolarum libellus*. Emendavit Jo. Burchardus Maius. 1716. Q. 92.

— *Polyhistor sive de notitia auctorum et rerum commentarii*. Ed. secunda. Lubecae, 1695. Q. 101.

Mureti, M. Antonii, *Orationum volumen alterum*. Accesserunt Publī Syri mimi Lubecae, 1652 0.776.

— *Orationes, et epistolae, nec non praefationes*. Tomus I—II Venetiis, 1771. 0.775

Muzelii, Friderici, *Introductio in linguam Latinam sive vestibulum*. Viennae, 1791. 0.667.

Müller-s, Adam, *Vermischte Schriften über Staat, Philosophie und Kunst*. I—II. Theil. Wien, 1812. 0.858

Nachrichten von dem deutschen Schulwesen in Baiern. Eine Monatschrift. I. Jahrg. München, 1803. 0.832.

Nagy László, Peretsenyi. *Mester szavak a mellyek a magyar etsetezés vagy estely a stylistikában elő fordulnak*. Aradon, 1822. 0.670.

Nagy, Paulus, de Beregszász. *Dissertatio philologica de vocabulorum derivatione ac formatione in lingua Magyarica*. Pestini, 1815. 0.872.

Natalis Comit. *Mythologiae sive explicationis fabularum libri decem*. Genevae, 1641. 0.685.

Náttly József. Némelly vélekedések a magyar nyelv ügyében. Szegeden, 1825. 0.800.

Necker über naturerliche Moral. Leipzig, 1789. 0.641.

Neeb, Johann. System der kritischen Philosophie auf den Satz des Bewusstseyns gegründet I—II. Theil. Materielle Philosophie. Bonn und Frankfurt, 1795—1796. 2 k. 0.741.

Neue Annalen der Literatur des österreichischen Kaiserthumes. I—II. Jahrgang. Wien 1807—1808. 4 k. Q. 186.

Neuhusii, Edonis. Gymnasium eloquentiae sive studii oratorii institutio. Amstelodami, 1664. 0.630.

N. J. E. Dictamina variae doctrinae. Politicae, Moralis, Stoicae et Christianae. Viennae, 1726. 0.7.

Nollius, Henricus. Theoria philosophiae hermeticae septem tractatibus. Hanoviae, 1617. 0.695.

Ode, Jacobus. Principia philosophiae naturalis. Pars I—II. Trajecti ad Rhenum, 1727—1727. 2 k. Q. 89.

Olivier, F. Nachtrag einiger wichtigen Zeugnisse und Urtheile über meine neue Methode lesen und rechtschreiben zu lehren. Leipzig, 1802. 0.831.

Orationes Rhetorum collegii Soc. Jesu almae academiae Casoviensis in schola eloquentiae dictae. Tyrnaviae, 1716. 0.10.

Patriot, Der, aus Grundsätzen. Pest, 1797. 0.762.

Perchich, Thaddaeus. Tentamen publicum ex annuis Institutionibus philosophicis. Pestini, 1870. 0.722.

*Perlaki Dávid. A Gyermekeknek jó nevelésekről való rövid oktatás. Komáromban, 1791. 0.795.

Peplier. Nouvelle grammaire françoise. Berlin (é. n.) 0.731.

— Nouvelle et parfaite Grammaire Royale. Neue und vollkommene Koenigliche Französische Grammatica. Berlin, 1779 0.732.

Persii, Trevi, Ad librum de sero lactis Stephani Roderici Castirensis Lusitani declamationes, exercitationes. Parisiis, 1634. 0.695.

Pestalozzi-s Elementarbücher Anschauungslehre der Zahlenverhältnisse I—II. Heft. Zürich, Bern und Tübingen. 1803—1804. 3 k. 0.767.

— A. B. C. der Anschauung oder Anschauungslehre der Massverhältnisse. Zweiter Heft. Zürich und Tübingen, 1803. 0.766.

— Buch der Mütter oder Anleitung für Mutter ihre Kinder bemerken und reden zu lehren. Zürich u. Tübingen, 1803. 0.755.

Petrárcha Ferentz Az igaz és valóságos Böltselkedésnek az emberi elmét arra mérséklő kútfejei, hogy sem a boldogságban el ne enyészsen sem a nyomoruságban el ne tsüggedjen. Magyar nyelve fordítottak egy Magyar Nemes által. Debrecenben, 1813. 0.737.

Philosophia morum. In usum universitatis et academiarum per regnum Hungariae. Budae, 1796. 0.729.

Piccollomineus, Franciscus. Universa philosophia de moribus. Francofurti, 1627. 0.815.

P. I. G. d. A. Abhandlung von der gehoerigen physischen Erziehung der Kinder. Wien, 1785. 0.

Plutarchi, Chaeronensis, Ethicorum sive moralium pars III. Francofor. ad. Moen. 1592. 0.1705.

Plutarchus Chaeronei opusculum de liberorum institutione. Item Isocratis orationes tres. Witebergae, 1585. 0.1268.

Posselii, Johannis, Syntaxis Graeca. Witebergae, 1586. 0.1268

Positiones ex universa philosophia in regia academica Jaurinensi 1783. 0.789.

Privatlehren, Von — und Hausinstruktoren. Wien, 1776. 0.659.

Prochaska, Faustini, De saecularibus liberalium artium in Bohemia et Moravia fatis commentarius. Pragae, 1782. 0.771.

Propositiones ex lingua Hungarica . . . secundum praelectiones Joannis Nicolai Révai. Pestini, 1804. 0.830.

Quinctiliani, M. Fabii, De institutione oratoria libri duodecim emendati per Petrum Burmannum. Patavii, 1736. 0.704.

**Rami, Petri Veromandui regii professoris Dialecticae libri duo Debrecini. 1677. 0.1788. (R. M. K.)

Rebours, Madam Le—, Vorschläge an Mütter, welche ihre Kinder selbst zu stillen gedenken. Aus dem Französi-schen übersetzt von I. F. I. Basel, 1780. 0.674.

Regeln, Grammatiche, zur philosophischen oder allgemeinen Sprache das ist der Sprache alter Voelker Zeiten, und Lebensarten. Wien, 1774. 0.820.

Reim, Der, meistens mit dem eigenen Worten der vornehmsten Kunstrichter beschrieben und beurtheilet. Basel, 1777. 0.787.

Révai Miklós. Egy magyar Társaság iránt való Jámbor Szándék. Béts, 1790. 0.844.

Révai, Joannis Nicolai, Elaboratio grammatica Hungariaa Vol. I. tomus 1—2, vol. II. tomus 1. Pestini, 1803. 3 k. 0.842.

Rivier, M. A. Amar du — Le Lycée der arts utiles et ag-

réables ou cours complémentaire de l' education publique et particuliere. Paris, 1804. 0.825.

Rocheaucald, Herczeg, Maximái és morális reflexiói. Magyarra ford. Kazinczy Ferencz. Béts és Triest, 1810. 0.794.

Rochow, Friedrich Eberhard. Catechismus der gesunden Vernunft. Frankfurt und Leipzig, 1786. 0.893.

Rostálgatása, A Kánt szerént való filosofiának — levelekben. Magyarra fordítva és jegyzésekkel meg bővitve. Pozsonyban, 1801. 0.728.

Rozgony, Josephus Aphorismi Historiae Philosophiae. Sárospatakini, 1821. 0.861.

— Dubia de initiis transcendentalis idealismi Kantiani. Pestini, 1792. 0.862.

Rumy, Georgius Carolus. Tropologia et schematologia practica seu exemplaris. Pragae, 1819. 0.780.

— Karl Georg. Theoretisch praktische Anleitung zum deutschen prosaischen Stil. Wien, 1813. 0.781.

Sanctii, Francisci, Minerva seu de causis linguae Latinae commentarius. Amstelaedami, 1733. 0.814.

Sandherr, Anton von. Wie begründet Schelling die Naturphilosophie a priori? Augsburg, 1805. 0.665.

Scapulae, Joannis, Lexicon Graeci Latinum novum. Auctarium a Jacobo Zvingero. Ed. ultima. Londini, 1619. F. 28.

S. C. C. Erste Suende der Erziehung. Wien, 1788. 0.633.

Schaller, K. L. Handbuch der deutschen Dicht- und Redekunst Erstes Theil. Wien, 1806. 0.703.

Schelle, Augustin. Praktische Philosophie zum Gebrauche akademischer Vorlesungen. I—II Theil. Salzburg, 1782—1794 2 k. 0.848.

Scheller-s, Imman. Jo. Gerh., Kleiner lateinisches Woerterbuch Zweyte Auflage. Leipzig, 1781. 0.828.

— Kurzgefasste lateinische Sprachlehre oder Grammatik für die Schulen. Dritte Auflage. Leipzig, 1785. 0.827.

Schelling. Bruno oder über das göttliche und naturliche Princip der Dinge. Berlin, 1802. 0.833.

Schelling Fr. Wilh. Joseph. und Ge. Wilhelm Fr. Hegel Kritisches Journal der Philosophie. I—II Band. Tuebingen, 1802—1803. 0.834.

Schmid, Carl Christian Erhard. Grundriss der Moralphilosophie. Jena, 1793. 0.836.

Schütz, Christiani Godofr. Liber scholasticus in usum tironum lingvae Latinae. Magno—Varadini, 1807. 0.750.

Schwarzii, Christ. Gottl. Compendium institutionum oratoriarum. Norinbergae et Altorfii, 1783. 0.709.

Schwartz Antal. Első esméretek a siketnémák számára May szerént. Budán, 1817. 0.713.

— Erste Kenntnisse für Taubstumme nach May. Ofen, 1817. 0.714.

Scioppii, Gasparis, Grammatica philosophica. Amstelodami, 1664 0.648.

Selecta authorum in scholis humanitatis praelegi solitorum. Budae et Tyrnaviae, 1792. 0.894.

Sels, Henricus. Initia Philosophiae theoreticae. Budae, 1795. 0.730.

Smetii, Henrici. Prosodiae (c. n.) 1599? 0.638.

Soarii, Cipriani, Artis Rhetoricae libri III. Tyrnaviae, 1779. 0.896.

— U. az. Budae, 1792. 0.894.

— U. az. Budae, 1798. 0.895.

— U. az. Budae, 1780. 0.1707.

Sófalvi József. Oeconomia vitae humanae, az az emberi életet igazgató bölts Régulák. Magyarra fordítottak — által (h. n.) 1777. 0.784.

Sonnenfels, J. v. Ueber die Liebe des Vaterlandes. Wien, 1771. 0.708.

— über dem Geschäfts Stil. Wien, 1784 0.707.

Stanlejus, Thomas. Historia philosophiae vitas, opiniones, resque gestas et dicta philosophorum sectae cujusvis complexa et tribus tomus digesta. Venetiis, 1731 Q.109.

Stancsics Mihály. Nyelvészet. Pest, 1833. 0.725.

Steinbart-s, Gotthilf Samuel, Vorschläge zu einer allgemeinen Schulverbesserung. Züllichau, 1789. 0.847.

Stephanus, Carolus. Dictionarium historicum geographicum, poeticum. Genevae, 1660. Q.107.

Stratemanus, M. Wilhelmus. Institutionum ethicarum libri V. Erfurti, 1664. 0.679.

Studium, Ueber das — der Kantischen Philosophie und ihren Werth. Frankfurt am Main, 1774. 0.760.

Sulzer, Johann Georg. Theorie der Dichtkunst zum Gebrauch der Studierenden bearbeitet von Albrecht Kirchmayer I—II Theil. München, 1788—1789. 2 k. 0.822.

Sutor, Andreas. Die Kindererziehung nach Vernunft und Religion. Landshut, 1791. 0.721.

Swieten, Gerardi L. B. van —. Commentariorum in Hermanni Boerhaave Aphorismos compendium studio et opera R. Schomberg. Francofurti et Lipsiae, 1762. 0.629.

Synopsis vitae et doctrinae Confucii philosophi Sinensis Viennae, 1707. 0.10.

Szakonyi József. Oskolai vezér, vagy az okos és hasznos oskolai tanításra vezető könyvetske. Pozsony, 1792. 0.673.

Szép, Joannes. Notitia artis oratoriae veteris et novae. Pars I. Theoretica. Posonii, 1807. 0.751.

Szerdahelyi, Georgius. Aesthetica sive doctrina boni gustus ex philosophia pulcri deducta. Pars I—II Budae, 1778. 2 k. 0.797.

Szluha Georgius. Puncta et animadversiones pro rei litterariae per regnum Hungariae emendatione. Budae, 1790. 0.818.

Szuhányi, Franciscus Xav. Considerationes probi ac sinceri patriae civis super causis, quae juvenum mores corrumpunt. Cassoviae, 1793. 0.748.

Tanítás módja, melyet követnek a Helvetica confessiót tartó Dunán innen levő superintendentia megyejebéli minden iskolák. Pesthen, 1801. 0.672.

G. Teleki László, A magyar nyelv elé mozditásáról buzgó esdeklései — — nak. Pesten, 1806. 0.873.

Thieme, M. Karl Traugott. Ueber den sittlichen Ton in oeffentlichen Schulen. Leipzig, 1789. 0.845.

Thümgius, Ludovicus Philippus. Institutiones philosophiae Wolfinae. Tomus I—II. Francofurti et Lipsiae 1729—1730. 2 k. 0.897.
— U. az. Halae Magdeburgicae. 1762. 0.898.

Tiedemann, Diet. Dialogorum Platonis argumenta. Biponti, 1786. 0.874.

Török Damasacenus. Az időt töltő Mulatságok és különös figyelemmel a Játék Szin erköltsi tekintethen. Miskólczon, 1818. 0.653.

Török, Ludwig, Graf. Etwas von der Erziehung. Pressburg, 1789. 0.677.

Töke, Stephanus. Institutiones philosophiae naturalis dogmatico experimentalis. Cibinii, 1736. 0.645.

Troxler, Dr. Fuerst und Volk nach Buchanans und Miltons Lehre. Aarau, 1821. 0.806.

Tursellinus, Horatius. Particulae Latinae orationes, a Jacobo Facciolato auctae. Budae et Tyrnaviae, 1777. 0.655.

Ungar-s, Raphael, Gedanken von dem Zustande der Schulen und der lateinischen Literatur in Boehmen. Prag, 1784. 0.863.

Unterricht, Nuetzlicher und verbesserte — wie die Französische Titel so wohl in den Briefen als deren Aufschriften eingerichtet werden können. Berlin, 1759. 0.732.

Untersuchungen ueber den Geburtsadel und die Möglichkeit seiner Fortdauer im neunzehnten Jahrhundert. (Von Verfasser des neuen Leviathan) Berlin und Leipzig, 1807. 0.764.

Valckenaer, Ludov. Casp. Hectoris interitus Carmen Homeri Leovardiae, 1747. 0.905.

Valckenari, Lud. Casp. Epistola ad Matthiam Röverum. Leovardiae, 1747. 0.905.

Vályi András. Beszéd a nemzeti nevelésről. Pesten, 1791. 0.798.

— A magyar nyelvnek hathatósságáról mondott beszéd. Pesten, 1791. 0.799.

Vallae, Laurentii, De lingvae Latinae Elegantia libri sex. Lugduni, 1538. 0.742.

Vedres István. A magyar nyelvnek a magyar hazában való szükséges voltát tárgyazó hazafiui elmélkedés. 2. kiadás. Szeged, 1806. 0.838.

— A magyar nemzeti lélekről egy két szó. Pesten (é. n.) 0.893.

Verner, Josephus. Logica seu dianoecologia. Jaurini, 1821. 0.770.

Versegi, Francisci, Proludium in institutiones linguae Hungaricae. Pestini, 1793. 0.551.

Villaume. Methode jungen Leuten zu der Fertigkeit zu verhelfen. Bruenn, 1787. 0.711.

— Praktisches Handbuch für Lehrer in Bürger und Landschulen. Zweite Auflage. Frankfurt und Leipzig, 1787. 0.900.

— Vom Vergnügen. Erster Theil. Tübingen. 1788. 0.899.

Vossii, Gerardi Joannis, De arte grammatica libri septem. Amsterdami, 1635. Q. 93.

Wagner, Franz. Crito seu de comparanda vera eruditione Dialogus. Augustae Vindelicorum. Ed. secunda. 1720. 0.1483.

Warscheinlichkeiten, von einem unpartheischen Beobachter entworfen. Philadelphia, 1785. 0.747.

Walchii, Jo. Georgii, *Historia critica Latinae linguae Lipsiae*. 1716. 0.745.

— U. az. Ed. nova. Lipsiae, 1729. 0.746.

Wenzel, Gottfried Immanuel. Welche Philosophie hat unser Zeitalter und worinn besteht in Ansehung dieser Philosophie die Pflicht des Philosophischen Lehrers? Eine akademische Rede. Liez und Leipzig, 1801. 0.663.

Windheim Kristián Ernest. Szüntelen való örvendezésnek mestersége melyet Sarasa Alfonz Antal könyvéből készített —. Németből magyarra fordított Weselényi Mária Gróf Széki Teleki Ádám élete kedves párja. Kolosvárat, 1784. 0.774.

Wolfius, Christianus. *Philosophia prima seu ontologia methodo scientifica pertractata*, qua omnis cognitionis humanae principia continentur. Ed. nova. Francofurti et Lipsiae, 1736. Q. 98.

— *Psychologia empirica methodo scientifica pertractata*. Editio nova. Francofurti et Lipsiae, 1738. Q. 99.

— *Philosophia rationalis methodo scientifica pertractata de anima humana*. Francofurti et Lipsiae, 1740. Q. 173.

— *Philosophia rationalis sive logica methodo scientifica pertractata ad usum scientiarum atque vitae aptata*. Ed. tertia. Francofurti et Lipsiae, 1740. Q. 100.

— *Psychologia rationalis methodo scientifica pertractata quae ea, quae de anima humana et ad intimiorem naturae proponuntur*. Ed. nova. Francofurti et Lipsiae, 1740.

Wötel-s, Dr. J. C. Grundriss einen allgemeinen und fasslichen Lehrgebäudes oder Systems der Declamation nach Schochers Ideen. Wien, 1814. 0.844.

Zarka a Bar tságról. Pesten, 1807. 0.654.

Zeichenklassen, wie die—der Normalschulen in den k. k. Staaten beschaffen seyn. Ofen, 1786. 0.1702.

Zerrenner, K. G. Der Deutsche Schulfreund ein nuetzliches Hand- und Lesebuch. Zehntes Bandchen. Erfurt, 1785. 0.757.

— Carl Cristoph Gottlieb. *Methodenbuch für Volksschullehrer*. Zweite Auflage. Magdeburg, 1816. 0.696.

Zimmermann, J. G. Vom Nationalstolze. Fünfte Auflage. Zürich, 1779. 0.690.

Zimmermann János György. A nemzeti büszkeségről. Ford. Őri Fülöp Gábor. Posonyban, 1793. 0.691.

*— *A magános életről.* Ford. Sz. M. T. Posonyban, 1793. 0.691.

Zobel, Rud. Wilh. Von der Gemeinnuetzigkeit der Wissenschaften. Frankfurt an der Oder, 1779. 0.658.

V. Történelem és segédtudományai.

Abfertigung der Riedelischen Kritik der Biographie Marien Theresiens. Zweite Auflage. Wien, 1780. 0.1184.

Abt von Saint Real. Abhandlugen der Gegenstände der alten und neuern Geschichte. Aus den Französischen. I—II. Band. Riga, 1767. 0.1115.

Achenwall, Gottfried. Geschichte der allgemeinen Europäischen Staatshandel des vorigen und jetzigen Jahrhunderts. Dritte Auflage. Goettingen, 1767. 0.1089.

— Geschichte der heutigen vornehmsten Europäischen Staaten im Grundrisse. Vierte Aufage. Göttingen, 1773. 0.1090.

Achery, D', Lucae. Spicilegium sive collectio veterum aliquot scriptorum qui in Galliae bibliothecis delituerant. Nova editio, quarum varias lectiones Stephanus Baluze et Edmundus Martene collegerunt, expurgata per Ludovicum Franciscum Joseph. De la Barre. Tomus I—III. Parisiis, 1733. 3 k. F. 32.

Ad Hungaros. Vindobonae, 1798. 0.1070.

Aeliani de varia historia. Francofurti, 1548. 0.1253.

— El. sophistae variae historiae libri XXV. Ed. postrema curante Joh. Henrico Lederlino. Argentorati, 1713. 0.1239.

Aktenstuecke und Materialien zu der Geschichte des grossen Kampfes und die Freyheit Europas in den Jahren 1812. und 1813. I—II. Germanien, 1813. 2 k. 0.1032.

— zur Geschichte der Oesterreichischen Niederlande gehoerig (é. n.) 1777. 0.1031.

Ancillon, Frédéric. Considérations générales sur l'histoire ou introduction à l'histoire des revolutions du systeme politique de l'Europe pendant des trois derniers siecles. Berlin, 1801. 0.1161.

Annaei, L. Flori, Rerum Romanarum editio nova. Accurante Ioanne Freinshemio. Argentorati, 1636. 0.1051.

Annales de l'empire depuis Charlemagne (Par l'auteur du siecle de Louis XIV.) Francfurt, 1754. Tom. I—II. 0.951,

Annus primus belli Turcici a victricibus armis Caroli VI. Graecii, 1717. 0.10.

Anonymus, Béla királynak nevetlen író deákja, a ki ama Hét magyaroknak Szittyából Álmos hertzeg vezérlése alatt lőtt kijövetelőket meg-irta. Fordította Lethenyei János. Pesten, 1790. 0.1173.

Appiani Alexandrini de bellis Punicis, Syriaciis, Parthicis, Mithridaticis, civilibus, Gallicis, Hispanicis, Illyricis libri. Lugduni, 1588. 0.1126.

— U. az. Basileae, 1554. F. 38.

— Hannibalica. Lugduni, 1588. 0.1226.

Archenholz, Joa. Guil. Historia belli septennis in Germania ab a. 1756-ad a. 1763. gesti. Latine vertit Henricus Godofredus Reichardus. Ed. altera. Baruthi, 1792. 0.1085.

Arnott, Archibald. Napoleon Bonapartes Krankheit, Tod und Leiche. Leipzig, 1823. 0.1149.

Babai, Franciscus. Hungariae Reges. Eorum genealogia acta item illustriora et fata. Tirnaviae, 1773. 0.1192.

— Archi-Episcopi Strigonienses de utraque republica praeculare meriti. Tirnaviae, 1776. 0.1193.

Babuk oder der Volks Verleumder in dem angeblichen grossen Wahrheiten und Beweisen in einem kleinem Auszuge aus der ungarischen Geschichte. Pressburg, 1792. 0.1022.

Balo Bálint. Novissima homagialis devotio az az Fejedelmi legutolsó hivséges sz. Tisztelet. (Emlékbeszéd M. Terézia felett) Fogarason 1780. Q. 124.

Barbon, Ludwig Julius (Herzog von Mancini Nivernois) Versuch über das Leben J. J. Barthelemy-s (V. ö. *Malesherbes*).

Barkóczi, Franciscus de Szala. Hungaria suis cum regibus compendio data. Tyrnaviae, 1729. F. 35.

Barthelémy, M. Abrégé du voyage du jeune Anacharsis en Grèce. Nuremberg, 1794. 0.1716.

Bastille, Die entlarvte, oder Sammlung authentischer Nachrichten zum Behuf ihrer Geschichte. Erstes Heft. Baireuth, 1789. 0.969.

Bauchwitz. Ueber die politische Lage und das Staatsinteresse Preussens nach der neuesten Holländischen Revolution Königsberg. 1795. 0.282.

Baudius, Dominicus. Libri tres de induciis belli Belgici. Lugduni Batavorum, 1613. 0.1145.

Beauchamp, Alphonse de —. Vie de Louis XVIII. roi de France et de Navarre. Paris, 1821. 0.1205.

Becmannus, J. C. Historia orbis terrarum geographica et civilis de variis negotiis. Ed. secunda. Francofurti ad Oderam, 1680. Q. 115.

Bel, Mathias. Compendium Hungariae geographicum in partes IV. divisum. Ed. altera. Posonii, 1767. 0.1234.

— U. az. Posonii et Pestini, 1792. 0.1235.

Belius, Mathias. Notitia Hungariae novae historico-geographica. Accedunt Samuelis Mikovinii mappae. Tomus II. Viennae, 1736. F. 31.

Belmont. Prinz Eugen und sein Hof. Nach dem Französischen eines Augenzeugen bearbeitet von —. Dresden, 1824. 0.957.

Belnay, Georgius. Historia literarum' bonorumque artium in Hungaria. Pozsony, 1799. 0.1214.

*Benyák Bernárd. Felséges Második Józsefnek az ő közjóbéli tiszteihez adatott Intése 1783-dik esztendőnek végén. Fordította —. Budán, 1784. 0.998.

Beobachter. Die Franzosen in Wien. Von einem unpartheischen —. Leipzig, 1806. 0.985

Bergk. Das Leben des Kaisers Napoleon, nach Norvins und anderen Schriftstellern. Leipzig, 1826. 0.1200.

Bergmann, Dr. Benjamin. Peter der Grosse als Mensch und Regent. I. Theil. Königsberg, 1823. 0.1219.

Beschreibung, Historische, von der milden Szecsenisch-Kollo-nicsischen Stiftung Hungarns. 1789. 0.1003.

— Neueste, Wien mit vorzüglicher Rücksicht auf alle Merkwürdigkeiten dieser grossen Kaiserstadt. Wien und Triest, 1812. 0.1004.

Beszédek, mellyek . . Pest, Pilis, Solt vármegyéknek 1832. . . az ország nádorának elől-ülése alatt az Ország házában tartatott Tiszt-újjító széke alkalmatosságával . . elmondattak. Pesten, 1832. 0.1650.

Betrachtungen ueber den Frieden zu Wien. Wien, 1809. 0.1153.

— ueber die fünf Friedensschlüsse. 1802. 0.1152.

Bibliothek, Auserlesene — der Geschichte, V—VIII. Heft. (Gebhardi-s Geschichte Ungarn) Pesth, 1802. 0.1751.

Bielek, Ladislaus. Maiores Hungarorum. Pars I. Pestini, 1796. 0.1163.

Blond. Elemens de Fortification. Cinquieme edition. Par M. —. Paris, 1764. 0.1113.

Bochartius, Samuel. De questione num Aeneas unquam fuerit in Italia? Ex Gallico in sermonem Latinum versa a Johanne Scheffero. (é. n.) Q. 7.

Boxhornii, Marci Zueri. Historia universalis sacra et profana a Chr. natum ad ann. usque 1650. Lugduni Batavorum, 1652. Q. 120.

Bodini, Joannes. De Republica libri sex. Ed. tertia. Francofurti, 1614. 0.1091.

Bolla, Martinus. Primae lineae historiae universalis. Tomi I—III. Claudiopoli, 1798—1799. 3 k. 0.1072.

Bonfini, Antonii, De rebus Hungaricis decades (c. n.) 0.928.

Bourscheid, J. W. Geschichte des ersten Feldzuges der Russen gegen die Türken im Jahre 1769. (H. n.) 1789. 0.1202.

Breitenbach. Uebersicht der vornehmsten Erzeugnisse Europa's und der auswärtigen Welttheile. Zweyte Auflage. Leipzig, 1807. 0.1001.

Bret, Le. Urtheile Napoleons während seines. Aufenthalts auf St. Helenas über Vergangenheit und Zukunft. Gesammelt von dem Lascases. Stuttgart und Tübingen, 1821. 0.1100.

Bruchstück am der griechischen Geschichte vom Jahr 559 Rom-s Erbauung (h. n.) 1806. 0.1081.

Bruzen la Martinière. Historisch—Politisch—Geographischer Atlas der gantzen Welt, oder grosses und vollständiges geographisch und kritisches Lexicon. Vorrede von Christian Wolffensl—XII. Theil, I. Supplement. Leipzig, 1740—1750. 13 k. F. 50.

Buesching, D. Anton, Fridrich. Vorbereitung zur Kenntniss der geographischen Beschaffenheit und Staatsverfassung. Hamburg, 1764. 0.997.

Buonaparte und Londondery Ein Gespräch im Reiche der Todten. Pest, 1823. 0.1715.

Bürger, Kurzen Inbegriff der neuesten Wahlkapitulation des Römischen Kaisers Leopold des Zweiten. Von einem Deutschen —. Mainz und Francfurt, 1791. Q. 132.

Busbequii, Augerii Gislenii, omnia quae extant, Pestini, 1758. Q. 126.

Cantwel. De la naissance et de chute anciennes Republiques. Traduit de l' Anglois par le Citoyen —. A Paris, 1793. 0.1020.

Carionis, Joannis, Chronicorum libri III. (c. n.) 0.919.

Carnot, M. Memoire adresse au Roi en Juillet 1814. Bruxelles, 1814. 0.1007.

C ***, D. Lebensgeschichte Stanislai I. Koenig in Polen. I—II. Theil. Franckfurt und Leipzig, 1741. 0.944.

Cellarii, Christophori, Historia antiqua multis accessionibus aucta et emendata cum notis perpetuis et tabulis synopticis. Cizae, 1785. 0.1231.

— Historia medii aevae temporibus Constanstini ad Constantinopolim a Turcis captam deducta cum notis perpetuis et tabulis synopticis. Cizae, 1688. 0.1231.

Cellarius, Christophorus. Compendium Antiquitatum Romanarum. Ex manuscripto libro editum a M. Jo. Ern. Imman. Walchio. Halae Magdeburgicae, 1748. 0.1232.

Chalcondylae, Laonici, de rebus Turcicis libri X. E Graeco Latinum conversi Conrado Clausero. Basileae, 1556 (c. n.) F. 46.

Chiris. Reflexions generales sur l'histoire . . avec une dissertation sur le bonheur. Vienne, Prague, Trieste, 1758. 0.949.

Cluveri, Philippi, Introductionis in universam geographiam libri VI. Accessit P. Bertii Breviarium orbis terrarum. Amstelodami, 1661. 0.920.

Colini, Discours sur l'histoire d'Allemagne. Francfort sur le Main, 1761. 0.956.

Compendiolum regnorum Slavoniae Croatiae Dalmatiae Galliciae et Lodomeriae magnique principatus Transilvaniae geographicum. Posonii et Cassoviae, 1792. 0.1235.

Considerations sur la France. Londres, 1797. 0.979.

Conspectus historiae universitatis Viennensis ex actis veteribusque documentis ab anno 1565—1701 deductae. Vienna, 1725. 0.992.

— Equestrium ordinum per Europam omnem florentium. Tyrnaviae, 1742. 0.991.

Constant, Benjamin de —. Reflexions sur les Constitutions la distribution des pouvoirs et les garanties dans une Monarchie constitutionnelle. Paris, 1814. 0.1157.

Cornides, Daniel. Regum Hungariae qui saeculo XI. regnare genealogiam illustrat —. Posonii et Cassoviae, 1778. Q. 127.

Correspondenz zwischen dem roemischen und französisch-kaiserlichen Hofe. Germanien, 1808. 0.1029.

Coussergues, Clausel de —. Quelques considerations sur la revolution d'Espagne et sur l' intervention de la France. Troisieme edition. Paris, 1825. 0.1168.

Cramer, Antonius. Status Bojemiae veteris et nostrae synoptice delineatus. Viennae, 1796. 0.1069.

Csergheő, Franciscus. Historia tabulae judiciariae districtualis Trans Danubianne 1724—1824. Sopronii, 1824. 0.1107.

Csevapovich, Gregorius. Synoptico-memorialis cathalogus observantis minorum provinciae S. Joannis a Capistrano olim Bosnae Argentinae, a dimidio saeculi XIII. usque recentem aetatem. Budae, 1824. 0.1141.

Czeh János, Győr vármegye Fő-Ispánjairól értekezik —. Győrben, 1827. 0.1083.

Danes, Petrus Ludovicus. Generalis temporum natio. Venetiis, 1733. 0.933.

Daniel, Marcellus. Commentatio de titulo haereditarii Austriae imperatoris a nobili Hungaro concinnata. Pestini, 1810. 0.1709.

Dánkowszky, Gregorius. Hungariae gentis avitum cognomen origo genuina. Posenii, 1825. 0.1189.

Darstellung der Begebenheiten vor und nach Aufloesung der Nationalgarde in Paris. Von einem Augenzugen. Aus dem Französischen. Stuttgart, 1827. 0.1203.

Decreta vitae regum Ungariae qui Transylvaniam possederunt. Pars II. Claudiopoli, 1744. 0.934.

Décsy Antal. Koronás Magyar Országi Királynék az ő királyi jussokkal együtt. Pesten, 1795. 0.1224.

Decsy Sámuel. A magyar szent Koronának és az ahoz tartozó tárgyaknak históriája. Bétsben, 1792. 0.1179.

Denkschrift von Napoleon Buonaparte. Wiesbaden, 1814. 0.987.

Denkwürdigkeiten Friedrichs des Grossen jetztregierenden Königs in Preussen. (h. n.) 1757. 0.1128.

— aus dem Leben des Freiherrn de la Motte Fouque. I. Theil. Berlin, 1788. 0.1127.

— der Markgräfin von Anspach. Aus Englischen übersetzt. Stuttgart, 1826. 2 k. 0. 1129

Dorfmeister, Stefan. Kurze Erklärung des historisch gemahlten Bilder Saals zu Hegyfalú 1794. A hegyfalvi történetbeli Képes szálának magyarázatja. (h. é. n.) 0.1071.

Deserici, Josephi Innocentii, Dissertatio apologetica Commen-

tariorum de initiis et majoribus Hungarorum amice alloquens Georgium Pray auctorem Annalium veterum Hunnorum Avarum et Hungarorum (é. n.) F. 48.

— *Dissertatio II. apologetica super epistola Georgii Pray auctoris Annalium veterum Hunnorum Avarum et Hungarorum. Pestini (é. n.) F. 49.*

— *Parergon adnexum dissertationi II. Pestini, 1763. F. 49. Dictys Cretensis et Daretis Phrygii de bello Troiano historia. Lugduni, 1570. 0.1153.*

Dionysii, Halicarnassei, Antiquitatum Rom. Libri. XI. Ab Aemilio Porto Latine redditi. Coloniae Allobrogum, 1614. 0.914.

D' Jvernois, Francis. Immenses Préparatifs de guerre. Londres, 1804. 0.1158.

Dissertatio Hungari auctoris de gente Serbica perperam Rasciana dicta ejusque meritis ac factis in Hungaria. 1790. 0.1011.

Dubois J. B. Historischer Versuch über Christian Wilhelm Lamoignon Malesherbes (L. Malesherbes) 0.931.

Dumourier, Correspondence du General — avec Pache ministre de la Guerre. Paris, 1793. 0.1294.

Durand-s, J. B. L. Reise nach den Senegal-Ländern. Nebst Lamiral-s Landreise nach Galam. G. Lajaille Reise nach Senegal 1784 und 1787. Labarthe-s Reise nach der Kueste von Guinea. Übersetzt von Theophil Friedrich Ehrmann. Wien, 1804. 0.1212.

E, B. Voyages historiques de l'Europe. Tome I—III. Bruxelles, 1704. 0.964.

Eckhel. Kurzgefasste Anfangsgründe zur alten Numismatik. Wien (é. n.) 0.1243.

— *Josephi, Elementa Numismaticae veteris ex Germanico in Latinum transtulit Math. Petr. Katancsich. Budae, 1799. 0.1242.*

Eimann, Johann. Der Deutsche Kolonist, oder die deutsche Ansiedlung unter Keiser Joseph dem Zweyten in dem Jahren 1782 bis 1787 absonderlich im Koenigreich Ungarn in dem Bacszer Comit. Pesth, 1822. 0.1047.

Ein Deutsch. Betrachtungen über Napoleon Bonaparte-s bis jetzt ungehinderte Fortschritte zur Unterjochung aller Staaten und Völker von Europa und die Verbindungen der noch freyen Monarchen zur Rettung der Voelker. Erstes Heft. Erfurt und Neuburg. 1805. 0.1006.

Ein Vertheidiger des Volks, an Kaiser Joseph den Zweyten

in Betref seiner Auswanderungs Verordnung. Aus dem Französischen, 1785. (h. n.) 0.1002.

Előadása, A hadi mesterséget tárgyzázó szükségesebb tudományoknak summás —. I—II kötet. Pesten, 1807—1808. 0.1119.

Engel, Christiani, Leutschovia-Hungari, Commentatio de republica militari seu comparatio Lacedaemoniorum Cretensium et Cosaccorum. Gottingae, 1790. Q. 133.

Epitome, Sexti Aurelii Victoris de vita et moribus imperatorum Romanorum a Caesare Augusto usque ad Theodoricum imperatorem. Viennae, 1707. 0.10.

— *Historiae Byzantinae* e compluribus Graecis praesentium scriptoribus concinnata ab Andronico juniore ad expugnatam per Turcos Constantinopolim. Tyrnaviae, 1742. 0.945.

Erber, Bernardinus. Notitiae illustris regni Bohemicae volumen primum. Vindobonoe, 1760. F. 34.

Erdbeschreibung zum Gebrauche der Studirenden Koenigreich Ungarn und den damit verbundenen Staaten. I—IV. Theil Ofen und Tyrnau, 1788—1787. 5 k. 0.1109.

Erdemann-Schmidelein v. Kleinhammer. Kurzgefasste Geschichte des Grafen Miklos v. Markovich k. k. Hauptmanns. Pest, 1788. 0.1000.

Ernestus, Jo. Augustus. Initia doctrinae solidioris. Lipsiae, 1776. 0.1567.

Essai sur la vie de Seneque le philosophe, sur les ecrits et sur les regnes de Claude et de Neron. A la Haye, 1779. 0.961

Europäische Annalen. 1795, 1797, 1799, 1801—1806, Tübingen, 1795—1806. 30 k. O. 0.1759.

Eutropii Breviarium Romanae Historiae. Claudiopoli, 1791. 0.924.

Fáber Kristián Farkas, Báró. Hadi embernek oktatása. Kasán, 1759. 0.1008.

Fabri, der ältere. Neues Elementarwerk für die niedern Klassen lateinische Schulen und Gymnasien. Zweiter Theil: Geographisches Lehrbuch für die ersten Anfänger. Halle (c. h.) 0.1116.

— I. E. Handbuch der neuesten Geographie für Akademien und Gymnasien. I—II. Abtheilung, Halle 1784—1785. 0.1117.

Feigius, Joannes Constantinus. Adler Schwung oder Fernere

Geschichts Fortsetzung Ortellii Redivivi et Continuati. Anderes Theil. Wien, 1694. Q. 121.

Fejér, Georgius. Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Tomus I., II., III. 1—2. IV. 1—3, V. 1—3, VI. 1—2. Elenchus. Budae. 1829—1830. 13 k. 0.1755.

— Decretum originale Andreae secundi quo regnum Hungariae constituit 1222. Budae, 1829. 0.1181.

— De avitis Magyarorum ac Cunorum, Jasonumque Hungariae accolarum sedibus initis. Budae, 1830. 0.1182.

— Henricus Portugalliae comes origine Burgundus non Hungarus. Budae, 1830. 0.1180.

— György. Henrik portugalliai gróf Velenczei Péter magyar király fia volt-e? Budán, 1830. 0.1183.

Feldzug, Der, von 1800. Militärisch politisch betrachtet von dem Verfasser der Geistes des neuern Kriegssystems. Berlin, 1801. 0.1140.

Fenestellae, L. De magistratibus, sacerdotiisque Romanorum libellus Pomponii Laeti itidem de magistratibus et sacerdotiis praeterea de diversis legibus Romanorum. Lugduni, 1568. 0.1253.

Ferrarius, Guido. De rebus gestis Eugenii principis a Sabauda bello Pannonico libri III. Tyrnaviae, 1749. 0.940.

Fessler. Actenmässige Aufschlüsse über den Bund der Evergeten in Schlesien. Freyberg, 1804. 0.1073.

Fischerus, Joh. Frid. Selectae e profanis scriptoribus historiae in usum iuventutis scholasticae tertium recensuit —. Francofurti et Lipsiae, 1785. 0.1021.

— u. az. Tyrnaviae, 1755. 0.1721.

Flavii Josephi, Hebraei, De Bello Judaico ac expugnata per Titum Caesarem Hierosolyma libri septem. Interprete Rufino Aquilejensi. Edidit Antonius Csomortányi. (h. n.) 1760. Q. 138.

Fortitudo Bellica Hungarorum. Tyrnaviae, 1745. 0.962.

Fourmont. Historische und geographische Beschreibung der Gegend um Heliopolis und Memphis; aus dem Französischen von Georg Friedrich Casimir Schad. Nuernberg und Leipzig, 1782. 0.1175.

Fragmente über die Verschiedenheit der Einwohner Wiens und ihrer moralischen Karakter. Erstes Bändchen. Wien, 1781. 0.1010.

Francheville, M. de—. Le siècle de Louis XIV. Tom I—II. Troisième édition. Leypsic, 1754. 4 k. 0.996.

Franckenfeld, Ludovicus Georgius. De historiae eiusque nominis abusu. Helmstadi, 1745. Q. 118.

Franzky, Franz Joseph Theodor. Buerger treue. Versuch einer Geschichte der Buerger Brünns und ihrer Vereinigung in ein Buerger Korps. Brunn, 1798. 0.1005.

Fridelius, Johannes. B. Domini Christophori Lackneri consulis quondam civitatis Semproniensis vitae curriculum. Ratisbonae, 1714. Q. 119.

Friedel, Johann. Fragmente ueber die Litteraturgeschichte der Perser (Nach dem lateinischen des Baron Rewitzki von Revisnie) Wien, 1899 0.1015.

— Historisch, philosophisch und statistische Fragmente mehrentheils die Oesterreichische Monarchie betreffend. Leipzig und Klagenfurt, 1786 0.1014.

Friedrichs II. hinterlassene historische Werke. 1788. (h. n.) 0.1096.

II *Fridrik* Burkusok királlya. Az országlások nemeiről és az országlóknak kötelességeikről. Fordította Póka-teleki Kondé József Benedek. Pesthenn, 1790. 0.1098.

— prussiai király. Az igazgatás formáiról es az uralkodók kötelességeiről. Ford. a VI. darabból Aranka György. Kolosvárótt, 1791. 0.1097.

Friedens-Schluss zu Osnabrück im Jahr 1648 aufgerichtet. Leipzig, 1048. 0.1033. (V. ö. *Instrumentum*) 0.1033.

Friedens-Tractat, Definitiv — zwischen Sr. Maj. dem Kaiser und dem Deutschen Reiche und der Französischen Republik. Wien, 1801. 0.1156.

Froelich, Erasmi, Quattuor tentamina in re numaria vetere. Ed altera. Viennae, 1737. Q. 139.

— Erasmus. Dialogus qui disceptatus anne Rudolphus Habsburgius regi Bohemiae Ottocar ab obsequiis fuerit eundemque tentorio lapsili deluserit? Viennae, 1745. Q. 129

— Ad numismata regum veterum Anecdota aut rariora accessio nova (Francisco Rom. Joseph. Aug. dedicata, a Joanne Udalrico L. B. Thauonat) Viennae, 1755. Q. 130.

— Notitia elementaria numismatum antiquorum illorumqua.

urbium literarum, regum et principum ac personarum illustrium appellantur. Viennae, Pragae et Tergesti, 1758. Q. 128.

**Froelichius, David, Medulla Geographiae practicae. Bártfa, 1639. 0.1736.

Galetti, A. G. A. Allgemeines geographisches Wörterbuch. Dritte Auflage. Pest, 1822. 3 k. 0.1067.

Garinet, M. J. De la puissance temporelle des Papes et du concordat de 1817. Paris, 1818. 0.1146.

Garve, Christian. Fragmente zur Schilderung des Friedrichs des Zweyten. II Theil. Breslau, 1801. 0.948.

Gáti István. Második Josef a Máramarosi éhségben. 1792. 0.1099.

Gebhardi. Geschichte Ungarn (V. ö. Bibliothek).

Geidler József, Farkasmezei. Az felséges Prussiai Király Második Fridricus által Generalissainak adatott Hadi-Oktatások. Ford. — Kolosváratt, 1775. 0.1121.

Geisler, Adam Friedrich. Skizen aus dem Karakter und Handlungen Josephs des Zweiten. I—XV Sammlung. Halle, 1783 —1791. 13 k. 0.990.

Genersich, Christian. Merkwürdigkeiten der Königlichen Freystadt Késmárk in Oberungarn. II Theil. Leutschau, 1804. 0.1218.

Genersich, Johann. Kurzer Abriss der Geschichte von Oesterreich Böhmen und Ungern. Tyrnau, 1823. 0.1087.

Genlis, De. Mémoires inédits de madame la comtesse — sur le dix huitième siècle et la revolution francaise. Tome I—VIII Paris, 1825. 0.1722.

Gentz, Friedrich. Seiner Königlichen Majestät Friedrich Wilhelm dem III. bei der Thronbesteigung. Berlin, 1797. 0.1185.

Geographie, Allgemeine, zum Elementar und Selbst Unterricht insbesondere für Militär Erziehungs Institute. Pesth, 1818. 0.1072.

Geschichte der nachtheiligen Folgern der Staatsrevolutionen alter und neuer Zeit. Hohenzollern (é. n.) 0.1034.

— Fortgesetzte, des Staatsveränderungen des russisches Reichs. (é. n.) 0.1036.

— Kurze, des Provincial Buergermeister von Hermannstadt in Siebenbürgen. Hermannstadt, 1792. 0.1035.

G. J. Discussio descriptionis Valachorum Transylvanorum

editae Patrioticis Paginis (Vaterländische Blätter). Pestini, 1812. 0.1041.

Graenze, Welches ist die aechte und naturliche — zwischen Deutschland und Frankreich, 1815. (h. n.) 0.1077.

Gramundus, Gab. Bartholomaeus, Historiarum Galliae ab excessu Henrici IV. libri XVIII. Francofurti et Lipsiae, 1674. 0.954.

Grondski, Samuel. Historia belli Cossaco-Polonici. Pestini, 1789. 0.1122.

Gryphii, Christiani, Kurtzer Entwurf der Geist und weltlichen Ritter Orden. Leipzig und Bresslau, 1709. 0.1042.

Gual, Stephani Ioann. Bapt. Chronologia theoretico practica. Claudiopoli, 1820. 0.982.

Gyássza, a magyar Sionnak felséges Asszonya véletlen halálán öltözött közönséges—. (Beszédek Mária Terézia halála alkalmával) Kolosvárott, 1782. Q. 124.

Gyöngyössi János. Halhatatlan emlékezetü Debora. (Emlébeszéd Mária Terézia felett Uj Tordán 1781.) Q. 124.

Gyűjtemény, mellyben az Austriai Fő Ármádiánál és a Magyar Nemes Felkelő Seregnél ki jövődő Tábori Parantsolatok sat. foglaltatnak (h. n.) 1809. Q. 180.

Hall, Basil. Auszüge aus einem Tagebuche geschrieben auf dem Kueslen von Chili, Peru und Mexiko in dem Jahren 1820—1822. Aus dem Englischen übersetzt. I—II. Stuttgart und Tübingen, 1825. 2 k. 0.1215.

Hamberger, Georg Christoph und Johann Georg Meusel. Das gelehrte Deutschland, oder Lexikon der jetztlebenden Teutschen Schriftsteller. Dritte Auflage. Lemgo, 1776. 0.1101.

Handbuch, Chronologisch Genealogisches, der Reiche und Staaten Europens zur Erleichterung des Studiums und der Bearbeitung der neuen Geschichte. Aus dem Französischen. Berlin, 1798. 0.1178.

— zur Kenntniss der Provinzen und der Staatsverfassung des türkischen Reichs. Prag und Leipzig, 1789. 0.1177.

Haner, Georg Jeremias. Das koenigliche Siebenbürgen. Erlangen, 1763. Q. 123.

Hasenmullerus, Elias. Historia Jesuitici ordinis. Francofurti ad Moenum, 1595. 0.932.

Heimb, Theophilus. Notitita historica de ortu et progressu Ab-

batiae sacri ordinis Cisterciensis B. M. V. ad S. Gothardum dictae in Hungariae regno sitae. Viennae, 1764. F. 47.

Hellebranth János Szarvas városáról érkezett ugyanazon város százados ünnepi alkalmatosságára. Pesten, 1822. 0.1165.

Herodiani historiarum libri VIII. Ingolstadii, 1593. 0.946.

Herodoti Halicarnassei historiographi libri VIII. Musarum nominibus inscripta. Lugduni, 1758. 0.913

Histoire de l'empire de Russie sous Pierre le Grand. (Par l'auteur de l'histoire de Charles XII.) Tome I—II. (h. n.) 1759. 0.1059.

— de Milady Julie Mandeville. Amsterdam, 1764. 0.1057.

— politique du mariage de son altesse royal monseigneur l'archiduc Joseph. (h. n.) 1741. 0.1056.

Historia regni Hungariae ab anno seculi decimi septimi trigesimo septimo ad annum ejusdem seculi sexagesimum tertium. Tyrnaviae, 1741. F. 44.

— sacra (c. n.) 0.1058.

— universitatis Viennensis (c. n.) Viennae, 1722. 0.1055.

Hodey de Saultchevreuil. De la conduite du Sénat sous Buonaparte ou les causes de la journée du 31. Mars 1814. Seconde édition. Paris, 1814. 0.1720.

Hoerschelmann, Friedrich Ludwig Anton. Europäisches Staatskriegs und Friedens Lexicon I. Theil: Friedensschlüssen II. Theil: Tractaten und Urkunden. Frankfurt und Leipzig. 1765. 2 k. 0.1138.

Holbergii, Ludovici. Synopsis Historiae universalis methodo erotematica exposita. Curante Nicolao Jonge. Hauniae et Lipsiae, 1771. 0.993.

Horányi, Alexius. De Sacra Corona Hungariae ac de regibus eadem redimitis commentarius. Pestini, 1790. 0.1198.

Hornii, Georgii, Orbis imperans. Lugduni Batavorum, 1668. 0.921.

— Ulyssea sive studiosus peregrinans omnia lustrans littora. Lugd. Batav. 1671. 0.922.

— Arcanoe sive historia imperatorum et regnorum a condito orbe ad nostra tempora. Francofurti et Lipsiae, 1674. 0.923.

Horvát István. Pest szabad királyi városnak régi Ofen német nevééről. Pest, 1810. 0.1251.

— Nagy Lajos és Hunyadi Mátyás hires magyar királyoknak

védelmeztetések a nemzeti nyelv ügyében Tekintetes, tudós Schwar-
ner Márton ur vádjai és költeményei ellen. Pesten, 1815. O.1250.

— Magyar Ország gyökeres régi Nemzetségeiről. Pesten,
1820. O.1102.

Horváth, Petrus. Commentatio de initiis, ac maioribus Jazy-
gum et Cumanorum eorumque constitutionibus. Pestini, 1801.
O.1164.

Hostus, Matthaeus. Historiae rei nummariae veteris libri quinque.
Francoford. ad Oderam, 1580. O.935.

Hübnerus enucleatus sive duo et quinquaginta pensa ex his-
toria politica. Ex Germanico in Latinam lingvam convertit Ge.
Frid. Brechenmacher. Ulmae, 1755. O.1045.

Huszt András. Ó és uj Dácia az az Erdélynek régi és mos-
tani állapotjáról való historia. Kiadta Diénes Sámuel. Bétsben,
1791. O.1221.

Instrumentum pacis Caesareo Gallicae oder Friedens-Schluss
zu Münster in Westphalen im Jahre 1648 in öffentlicher Ver-
sammlung unterschrieben und bekräftiget. Leipzig, 1648. O.1033.

Iselin, Isaak. Geschichte der Menschheit. I—II. Band. 1791,
1779. 2 k. O.1050.

— u. az. I. Band. Karlsruhe, 1784. O.1049.

Jagemanns, C. I. Auszug aus der Riguccio Galuzzi Geschichte
des Grossherzogtums Toskana unter der Regierung der Fürsten
aus dem Hause Medici. I—II. Band. Dresden und Leipzig, 1784.
O.1172.

Janitsch, Aemilian. Geschichte der Entstehung und des Wachs-
thums der deutsch-österreichischen Monarchie. I. Band. Wien,
1805. O.1210.

Jekel, Franz Joseph. Darstellung der Staatsveränderungen
Polens von der Gründung dieses Staates bis auf die neuesten
Zeiten. Erster Theil. Wien, 1784. O.947.

Jenisch, D. Theorie des Lebens Beschreibung. Nebst einer
Lebens Beschreibung Karls des Grossen. Einer Preisschrift. Berlin,
1802. O.1104.

Julii, Caesaris, C. rerum ab se gestarum commentarii. Lug-
duni, 1545. O.912.

Justi, Johann Heinrich Gottlob von —. Die Wirkungen und
Folgen sowohl der wahren als der falschen Staatskunst in der

Geschichte des Psammitischus Koeniges von Egypten. Frankfurt und Leipzig. 1759. 0.1217.

Katancsich, Math. Petrus. In veterum Croatorum patriam indagatio philologica. Zagrabiae, 1790. 0.1108.

Katona, Stephanus. Synopsis chronologica historiarum ad sublevandam memoriam historiophilorum concinnata. Pars I—II. Tirnaviae, 1771—1775. 0.1245.

Kaunitz und Herzberg. Ein Gespräch im Reiche der Todten den Preussischen Separatfrieden betreffend. (h. n.) 1795. 0.319.

Klagebuch, Poetisch patriotisches, zum unsterblichen Andenken der Grossen Theresia. Von zwey Freunden. Wien (é. n.). 0.1326.

Kenderesi Mihály Válassza Nagy Érdemü S. Pataki Professor Nagy Ferentzhez a Kozón és Lysymach aranyokról. Kolosváronn 1812. 0.1106.

Keralio, M. de. Histoire de la guerre des Russes et des impériaux contre les Turcs en 1736—1739. Tome I—II. Paris, 1780. 2 k. 0.1166.

Keresztury, Josephus. Animadversiones historico-critico diplomaticae in opus de insurrectione nobilium, cum recensione apocrisium de banderiis Hungaricis Viennae anonymo auctore 1785 editarum per Ioannem Bárdosy conscriptae. Budae, 1792. 0.1139.

Keri, Franciscus. Imperatores Orientis compendio exhibiti e compluribus Graecis praecipue scriptoribus a Constantino Magno ad Constantinum ultimum et expugnatam per Turcos Constantiopolim. Tyrnaviae, 1744. F.40.

Kis János. A régi Görögök erköltseinek és szokásainak, vagy vallásbéli, hadi és házi rendtartásainak leírása. Eschenburg szerint készítette — Pozsonban, 1809. 0.1120.

Kolinovics, Gabrielis. Nova Ungariae periodus anno primo Gynaeco-cratiae Austriacae inchoata sive comitiorum generalium ... ibris novem recensens absolutissima narratio. Edidit Marthinus Georgius Kovacsich. Budae, 1790. 0.1191.

Koller, Emericus Franciscus. Historia Regni Hungariae Libri I—IV. (c. n.) F.43.

Komarzewski. Coup-d'oeil rapide sur les causes réelles de la decadence de la Pologne. Paris, 1806. 0.1162.

Kováts-Martiny, Michaelis. Fragmenta Literaria rerum Hungaricarum. Jenae, 1809. Q.134.

Kováts, Mathias. Biographia Ioannis Hunyadi. Agriae, 1818. 0.958.

Kriegs-Schauplatz, Curieuse in Spanischen Niederlanden (c. n.) 0.917.

Kunstkabinet, Das, in dem Minoriten Kloster zu Wirzburg. Wirzburg, 1792. 0.989.

Laeti, Johannis. Compendium historiae universalis civilis et ecclesiasticae ab Augusto ad annum 1640 Ed. secunda. Francofurti et Lipsiae, 1679. 0.1233.

Laetus, Johannes, Compendium historiae universalis civilis et ecclesiasticae ab imp. Augusto ad ann. usque Chr 1640. Nunc ad finem usque anni (16) 78 continuatum a L. Joachimo Felleri. Amsterdami, 1653. 0.939.

Lally-Tolendal. An Seine Koenigliche Majestät Friedrich Wilhelm II. Bittschrift für den General de la Fayette (é. n.) 1795 0.1037.

Lambecii, Petri, Commentariorum de bibliotheca caesaerea Vindobonensi liber I—II. Ed altera opera et studio Adami Francisci Kollarii. Vindobonae, 1766—1769. 2 k. F. 30.

Lapide, Hippolitho a —. Dissertatio de ratione status in imperio nostro Romano Germanico. Freistadii, 1647. 0.275.

Laudatio, Guidobaldi Stahrenbergii herois — funebris. Vindobonae, 1737. 0.1126.

Leben, Philipp Melanchtons — Ein Seitenstück zu Luthers Leben von denselben Verfasser. Leipzig, 1795. 0.1237.

— und Schicksale Emanuel Aug. Dieudonnés Grafen v. Las Casas, Begleiters Napoleons. Leipzig, 1818. 0.1144.

Lebensgeschichte und Charakteristik Napoleons Kaisers der Franzosen und Königs von Italien. Von seiner Geburt bis zum Wiener Frieden. Neue Auflage. Strassburg, 1810. 0.994.

Lehrbuch der allgemeinen Weltgeschichte zum Gebrauche der studirenden Jugend in Königreich Ungarn und damit verbundenen Staaten. Ofen und Tyrnau, 1787. 0.955.

Lexicon, Neu vermehrtes Historisch und Geographisches allgemeines —. Dritte Auflage. Supplement Von Jacob Christoph Beck und August Johann Burtorff. I—IV. Theil. Basel, 1742—1744. 6 k. F. 33.

Linda, Lucas de —. Descriptio orbis et omnium ejus rerum publicarum. Amstelodami, 1669. 0.984.

Lipowski, Felix Joseph. Uebersicht der deutschen Geschichte. I—II. Band. München, 1794. O.1190.

Lipsii Justi monita et exempla politica (é n.) 0.273

T. *Livii* opera quae supersunt cum supplementis ex recensione Arn. Drakenborki. Tomus I—VI. Patavii, 1751. 6 k. 0.938.

Lombardi, Hieronymus. Georgii Stoboei episcopi Lavantini epistolae ad diversos. Vienna, 1758. Q. 125.

Lorentz, Johann Gottfried. Lesebuch für die Jugend der Bürger und Handwerker. 1—3. Band. Leipzig, 1785—1786, 1792. 3 k. 0.1043.

Loudons Ehrendenkmal. (h. n.) 1790. O.1123.

Louis XV. Les fastes de — de ses ministres, maitresses, Généraux et autres notables personnages de son Regne. Tome I—II. Ville-Franche, 1792. 2 k. 0.930.

Luka, Michael. Decreta et vitae regum Ungariae, qui Transylvaniam possederunt. Claudiopoli, 1743. 0.930.

Lukánus első könyve. Ford. Bessenyei György. Posonyban, 1776. 0.1376.

Lübeck, Dr. Joh. Karl. Ungarische Miscellen. Erster Band. Pesth, 1805. 0.1076.

Majansius, Georgius. Emmanuelis Martini vita. Amstelaedami, 1738. Q. 135.

Malesherbes und Barthelémy. Zwei historische Versuche. Aus dem Französischen. Basel, 1796.

Mallet Du Pan, über die französische Revolution und die Ursachen ihrer Dauer. Uebersetzt Friedrich Gentz. [Berlin, 1794. 0.1046.

Manutii, Pauli, Epistolarum libri XII, ad quos accesserunt ejusdem praefationes. Ed. novissima. Tyrnaviae, 1752. Q. 117.

Materia tentaminis publici (Comes Otto Schrattenbach). Viennae, 1755. Q. 129.

— u. az. (Comes Joannes Nep. Bertholdus de Schaffgotsche) Viennae, 1760. F.

— u. az. (Joannes Udalricus L. B. de Thauonat) Viennae, 1755. Q. 130.

Maximi, Valerii, Historia (c. n.) 0.1016.

M., C. Histoire de la Moldavie et de la Valachie. Jassy, 1777. 0.966.

Meisner, A. G. Capua-s Abfall und Strafe. Mannheim, 1800. 0.981.

— *Leben des Epamimondas*. Wien, 1814. 0.980.

Mellen, Jacobi, *Series regum Hungariae e nummis aureis*. Das ist eine Reihe ungarischer Koenige aus goldenen Münzen. Ins Teutsche gebracht, fortgesetzt vermehret von D. Gottfried Heinrich Burghart. Bresslau und Leipzig, 1750. Q. 122.

Memoria Leopoldi II. apud Hungaros. Pestini, 1802. 0.1060.

Memoria, Posthuma — *trium insignium ex Ungarica Societate Jesu virorum*. Tyrnaviae, 1749. 0. 61.

Meusel, Johann Georg. *Anleitung zur Kenntniss der Europäischen Staatenhistorie nach Gebaurscher Lehrart*. Dritte Ausgabe, Leipzig, 1788. 0.1135.

Miller, Jacobus Ferdinandus. *Dissertatio inaug. historico critica de jure Andreae III. ad coronam Hungariae aliisque huic adfinibus*. Posonii, 1782. 0.1169.

— *Pristaldus ex antiqua latibus juris Hungarici interpretatione critica restitutus*. Pesthini, 1805. 0.1170.

— *Hercules Mehadiensis animadversionibus criticis illustratus*. Pestini, 1806. 0.1171.

Ministerium cardinalis Mazarini cum observationibus politicis (c. n.) 0.1064.

Morgenstunden Kaiser Joseph des Zweyten. Leipzig, 1788. 0.972.

M.* Regestrum bursae Cracoviensis Hungarorum. Budae, 1821. 0.1240.

Müller, Johann von —. *Ueber die Geschichte Friedrichs des Zweyten*. Eine Vorlesung. Berlin, 1805. 0.1186.

Mylæus, Christophorus. *De scribenda universitatis rerum historia libri V*. Basileae, 1551. F.38.

Nachrichten, Ausfuehrliche, ueber Boehmen. (Von Verfasser der Nachrichten ueber Polen.) Salzburg, 1794. 0.1028.

Nagy László, Peretsenyi. *A régi Orod vagy is a mostani Aradnak Dólgai*. Nagy Váradon, 1814. 0.1105.

Napoleon élete (c. n.) 0.1187.

Napoleon und Pitt oder wird siegen? Hamburg und Altona, 1805. 0.965.

Necker. *Eloge de Jean Baptiste Colbert*. Dresde, 1780. 0.965.

*Nedeczky, Franciscus. *Epistolae Matthiae Corvini regis Hun-*

gariae ad pontifices, imperatores, reges, principes, aliosque viros illustres datae. Pars I—III Tyrnaviae, 1745. 0.941.

Nettament, M. Introduction a l'histoire de Buonaparte. Paris, 1814. 0.1125.

Nieupoort, G. H. Rituun qui olim apud Romanos obtinuerunt succincta explicatio. Tyrnaviae, 1778. 0.1024.

— U. az. Claudiopoli, 1782. 0.1026.

— U. az. Budae, 1784. 0.1027.

— U. az. Budae, 1793. 0.1025.

Notulae in Agamantis Palladii responsa ad dubia Anonymi adversus privilegium S. Stephani abbatiae S. Martini de monte Pannoniae anno Ml. concessum proposita. Viennae, 1780. 0.1211.

Nyerup-s, Rasmus, Historisch statistische Schilderung von Dänemark und Norwegen Aus dem Dänischen übersetzt H. Gardhausen (é. n.). 0.1207.

Officier. Versuch einer militärischen Geschichte des Bayerischen Erbfolge Kriegs im Jahre 1778. I—II. Theil. Königsberg, 2 k. 0.1063.

— k. k. Österreichische, Vertheidigung des Brückenkopfes von Pressburg im Jahre 1809. Pressburg, 1811. 0.1062.

Olahi, Nicolai, Hungaria et Atila sive de originibus gentis regni Hungariae situ, habitu, opportunitatibus et rebus bello paceque ab Atila gestis libri duo. Vindobonae, 1763. 0.1124.

Oratio ad insurgentes Nobiles super eo: Hungariae nobilitatis privilegia sunt patriae tuendae officia. Dicta 1797 in Máramaros Szigeth apud scholas pias. Vacii, (é. n.) 0.1252.

Orichovi, Okszi, Stanislai, Annales Polonici. Vita Petri Kmithae. Dantisci, 1643. 0.926.

Ortus et progressus almae archiepiscopalis Societatis Jesu universitatis Tyrnaviensis. Tyrnaviae, 1725. 0.918.

Pacificatio-num Austro-Hispano- Gallicarum capita (c. n.) 0.943.

Paine, M. Thomas. Remarques sur les erreurs de histoire philosophique et politique de Guillaume Thomas Raynal. Bruxelles, 1783. 0.1174.

Palatini Hungariae bello paceque clarissimi e diversis scriptoribus a primis temporibus Sancti Stephani ad nostram usque aetatem cum accurata chronologia deducti. Ed. tertia. Tyrnaviae, 1760. F.42.

Palm, Franz Karl von —. Abhandlung von den Titeln und Wappen, welche Maria Theresia als apost. Königin von Ungarn führet. Wien, 1774. 0.1717.

Panegyrici praelatorum et magnatum Hungariae. Tyrnaviae, 1718. 0.915.

Pap Mihály, Szatmári. Halált nem ismerő Igaz Hivségnek . . . felindult szavai (Emlékbeszéd M. Terézia fölött Kolosvárott 1781) Q.124.

Paulus, D. H. E. G. Historisch-Politische Schilderungen und Denkzeichen. Erstes Bändchen. Heidelberg, 1823. 0.1194.

Pfeiffer, Christoph Ludwig. Die teutsche Wahl und Croenung des Kaisers und roemischen Koenigs. Frankfurt am Main, 1787. 0.967.

Pföter, A. I. Betrachtungen ueber die Quellen und Folgen der merkwürdigen Revolutionen unseres Jahrhunderts. Wien, 1794. 0.1143.

Pistorius, Joannes Nicolaus. Rerum Germanicarum scriptores tomi III. Ratisponae, 1731. 3 k. F.41.

Plinii, C. Caecilii, Secundi Epistolae et Panegyricus. Recensuit et commentariis illustravit Christophorus Cellarius. Ed. nova. Lipsiae et Regiomonti, 1741. 0.925.

Pokora, Josephi Ant. Dissertatio politico-iuridica de publica aedium apud Romanos cura. Pestini, 1800. 0.1718.

Polyaeni stratagematum libri octo interprete Justo Vulteio Hermanni patre. Francofurti, 1601. 0.916.

Posselt, D. Ern Ludov. Bellum populi Gallici adversus Hungariae Borussiaeque reges eorumque socius. Annus 1792. Gottingae, 1793. 0.1195.

Pradt, M. de —. L'Europe et l'Amerique en 1821. I—II. Partie. Paris, 1822. 0.1167.

Pretensio Brandenburgica electoralis 1758. (h. n.) 0.1216.

Prochaska, Faustin. Miscellaneen der Boehmischen und Mährischen Litteratur seltener Werke, und verschiedener Handschriften. I. Band. Prag, 1794. 0.1196.

Pro memoria, Wichtiges, an die weltliche Regenten. Mit zween Anhaengen. Anmerkungen ueber dem Widerruf des Justinus Febronius und die Vorzüge und Gerechtsame des römischen Kaisers gegen die Behauptungen der Röm. Curialisten. Frankfurt am Mayn, 1781. 0.950.

Prudentiae politicae et militaris (c. n.) 0.927.

Pucz Antal. A keresztes hadaknak rövid leírása. Pesten, 1816. 0.1112.

Puffendorf, Samuelis von —. Einleitung zu der Historie der vornehmsten Reiche und Staaten so jetziger Zeit in Europa sich befinden. Frankfurt am Mayn, 1733. 0.977.

— Des Freyherrn von —. Einleitung in die Geschichte des Koenigreichs Schweden nebst einer Fortsetzung dessen neuerer Historie vom Jahr 1679—1750 (als der Puffendorfschen Einleitung in die Historie den vornehmsten Europäischen Staaten Zweyter Theil). Frankfurt und Leipzig, 1750. 0.979.

Puffendorfius, Samuel. Introductio ad historiam Europaeam Latine a Jo. Frid. Crammero. Ed. secunda. Ultrajecti, 1693. 0.975.

Putter, Joannes Stephanus. Synopsis historiae imperii Romano-Germanici. Göttingae, 1793. 0.1066.

Quadus, Mathias Chalcographus. Europae totius terrarum orbis partis praestantissimae generalis ac particularis descriptio. Coloniae, 1596. Q.137.

Rambach, A. L. Blick auf Deutschlands gegenwärtige Lage. Berlin, 1824. 0.1110.

Raynal, L' abbé — Revolution de l' Amerique. Londres. 1781. 0.1075.

Regulamentuma, A Gyakorlás — a Magyar Felkelő Nemesség Lovasságának számára. Pesten, 1809. 0.1713.

— A Gyakorlás — a Magyar Felkelő Nemesség Gyalogságának számára. Pesten, 1809. 0.1714.

— A szolgálat — a Magyar Felkelő Nemesség Lovasságának számára. Pesten. 1809. 0.1238.

— A Tanításnak — a Magyar Felkelő Nemesség Gyalogságának számára. Pesten, 1809. 0.1812.

Remer, Uibersicht den alten und neuen Weltgeschichte vorzüglich in Rücksicht auf Kuenste und Wissenschaften. Wien, 1797. 0.1118.

Reusner, Nicolaus. De bello Turcico selectissimarum orationum et consultationum variorum et diversorum auctorum vol. I—II. Lipsiae, 1596. 0.116.

Réwa, Petrus de —. Commentarius de sacra regni Hungariae Corona ad nostra usque tempora continuatus. Claudiopoli, 1735. Q. 113.

— u. az. Tirnaviae, 1742. Q. 114.

Richelieu, Lettre sur le Testament politique du cardinal de —. Paris, 1764. O.1206.

Ritterwesen, Das, und die Templer Johanniter und Marianer oder Deutsch Ordens Ritter insbesondere. III. Theil. Stuttgart, 1823. O.1137.

Rocka, Johann. Krieges und Friedens Geschichte zwischen der Krone Hungarn und Ottomanische Pforte seit dem Jahre 1526. Ofen, 1785. O.1040.

Rohrer, Joseph. Versuch über die deutschen Bewohner der österreichischen Monarchie. I—II. Theil. Wien, 1804. O.1208. (v. ö. Versuch.)

Rosenberg, Nicolai, De situ, moribus, et diversitate scythicarum gentium liber singularis. (V. ö. *Oláh*: Hungaria et Atila)

Rosnack, Martin. Die Belagerung der koenigl. Freystadt Guens im Jahre 1532. Wien, 1789. O.1023.

Rudimenta historica pro Gymnasiis Societatis Jesu. Auctore ejusdem Societatis Sacerdote. Opuscula 1—6. Tirnaviae, 1731. O.942.

Rumy Károly György. Monumenta Hungarica az az Magyar Emlékezetes Irások. I., III. Pesten, 1815—1817. O.1111.

Russie, Etat présent de la —. St. Petersbourg et Leipzig, 1783. O.1048.

Russland, Neu verändertes, oder Leben Catharinae der Zweiten Kaiserinn von Russland. I Theil. Riga und Mietau, 1769. O.1044.

— Eine Zeitschrift für Staats und Kriegs Kunst herausgegeben von R. v. L. I—II. Jahrgang. Weimar, 1809—1810. 7 k. O.1768

Salagii, Stephani. De columna Romana miliaria ad Budam nuper reperta dissertatio. Quinque Ecclesiis, 1780. O.722.

Salamon, Jos. Bassilii, Introductio ad historiarum institutiones. Posonii, 1812. O.1039.

Sammarthani Scaevolae Elogia Gallorum saeculo XVI. Notas adiecit Christophorus Augustus Heumannus. Subiunctum est Gulielmi Wottoni elogium Thomae Stanleii.. Isenaci, 1722. O.971.

Sammlung der Actenstücke über die spanische Thronveränderung. II. Abtheilung. Germanien, 1808. O.1080.

— sämtlicher Actenstuecke, welche auf Befehl Kaisers und Königs Napoleon dem Senat zu Paris in Bezug auf das bisherige Benehmen Oesterreichs durch den Minister der Auswärtigen

Angelegenheiten Reichsgrafen Champagny vorgelegt worden sind. (h. n.) 1809. 0.1079.

— Vollständiges, von Staatschriften zum Behuf der Bayerischen Geschichte nach Absterben Churfürst Maximilian III. I—IV. Theil. Frankfurt und Leipzig, 1778—1779. 4 k. 0.1078.

Sandini, Antonii, Vitae Pontificum Romanorum ex antiquis Monumentis collectae. Pars I. Tyrnaviae, 1756. 0.1038.

Schäffer, Dr. Ritter von —. Brasilien als unabhängiges Reich in historischer mercantilischer und politischer Beziehung. Altona, 1824. 0.1199.

Schatzen, M. Johann Jacob. Kern der Geographie, 'das ist kurze und deutliche Beschreibung unseres Erb Kugel. Stark Vermehret von Friedrich Wilhelm Taube. Wien, 1784. 0.1054.

— U. az. Frankfurt und Leipzig, 1770. 0.1053.

— Examen geographicum das ist auserlesene Fragen aus der Geographie. Frankfurt und Leipzig, 1770. 0.1053.

— U. az 1780. 0.1054.

Schiksals, Das traurige, der zweyen Grafen Struensee und Brand (Geschrieben von einem getreuen Unterthan des besten Königs) Aus dem Daennischen übersetzt. 1772. 0.1013.

Schilkenrieder, Josephus Joannes. Chronologia diplomatica universitatis Vindobonensis ab anno 1237 ad annum 1384. Viennae, 1753. 0.1150.

Schilling, Friedrich, Betrachtungen ueber die Revolution und das neue sogenannte Demokratische System in Frankreich (é. n.) 1790. 0.937.

*— Fridericus. Animadversiones in revolutionem novamque sic dictum systema democraticum in Gallia. Latinitate donavit Hungarus quidam Comaromiensis. Viennae, 1791. 0.936.

Schloezer, August Ludwig. Oskold und Dir eine russische Geschich te Erste probe russische Annalen. Göttingen und Gotha, 1773. 0.1708.

Slötzer, Augusztusz Lajos. A világ történeteinek tudományára való készület. Forditotta Németh László. Sopronban, 1795. 0.1246.

Schloezer, August Ludwig, Oeffentliches und privat Leben von ihm selbst beschrieben. Erstes Fragment. Goettingen, 1802. 0.1247.

Schmitth. Nicolaus. Imperatores Ottomanici a capta Constan-

tinopoli. Cum epitome Principum Turcarum. Tomus I— II. Tyrnaviae, 1760. F. 39.

Schmeizel, Martinus. Commentatio historica de coronis tam antiquis quam modernis iisque regiis. Speciatim de origine et fatis sacrae, angelicae, et apostolicae regni Hungariae Coronae. Jenae, 1712. 0.1204.

Schönwisner, Stephanus. De rudaribus laconici caldariique Romanis et nonnullis aliis monumentis is solo Budensi anno 1778. repertis liber unicus. Budaë, 1778. F. 45.

— Antiquitatum et historiae Sabariensis ab origine usque ad praesens tempus libri novem. Pestini, 1791. Q. 136

— Compendium antiquitatum Romanarum. Budaë, 1815. 0.1239.

Schroeckh, Johann Mathias. Allgemeine Weltgeschichte für Kinder. Vierten Theiles 1—3 Abschnitt. Fortsetzung der neuern Geschichte. Leipzig, 1784. 3 k. 0.1711.

Schwartner, Martini, Introductio in artem diplomaticam praecipue Hungaricam. Pestini, 1790. 0.1248.

— Martin von — Vertheidigung der berühmten Könige Ungerns Ludwig des Grossen und Mathias Corvinus in Betreff der ungrischen Sprachkultur wieder die Anklagen und Erdichtungen. Übersetzt Stephan v. Horvát. Pest, 1815. 0.1249.

Scott, Walter. Skizze einer Biographie des Herzogs von York. Aus dem Englischen. Stuttgart, 1827. 0.986.

Seel, Heinrich. Die Völker Spaniens und ihre Fürsten. Ein historisch, statistisch, geographisches Denkbuch. I—II. Abtheilung. Augsburg und Leipzig, (é. n.) 2 k. 0.1176.

Severini, Joannis, Conspectus historiae Hungariae a prima gentis origine. Pars I—II. Ed altera. Posonii 1775. 0.1052.

S., J. G. Verzeichniss aller römischer Bischöfe und Päpste von Anfang des Christenthums an bis auf den heutigen Tag. Leipzig, 1780. 0.1151.

Skizzen zur Geschichte der Menschheit. Berlin und Leipzig, 1782. 0.983.

Sleidani, Joannis, De statu religionis et reipublicae Carolo V. caesare commentariorum libri XXVI. (h. n.) 1569. 0.1229.

— De quattuor summis imperiis libri tres. Wittebergae. 1613. 0.1227.

— De quattuor monarchiis libri tres. Lugd. Batav. 1669. 0.1134.

— U. az. Ed nova. Francofurti, 1655. 0.1230.

Sleidanus, Johannes. Der erste Theil Erdenlicher Beschreibungen und Verzeichnisse allerley fürnemer Haendel so sich in Glaubens und anderen Weltlichen Sachen bei Regierung Keyser Carls des Fünfften mehrerentheyls in Teutscher Nation zugetragen. Hernach in rechtgeschaffen Teutsch gebracht durch Michaellem Beuther. Strassbourg, 1574. F. 37.

Sommersberg, Frider. Wilh. de. —. Silesiacarum rerum scriptores aliquot adhuc inediti quibus historia ab origine gentis ad obitum usque Imperatoris Rudolphi II. speciatim recensetur. Lipsiae, 1730. F. 36.

Spányik, Glycerius. Compendium Historiae Hungariae. Tomus I—II. Pesthini, 1816. 0.1133.

— Historia pragmatica regni Hungariae compendio proposita. Pestini, 1820. 0.1134

Spittler, L. T. Geschichte des Fuerstenthums Calenberg seit den Zeiten der Reformation bis zu Ende des siebenzehnten Jahrhunderts. Erster Theil. Goettingen, 1786. 0.1132

— Geschichte des Fürstenthums Hannover seit dem Zeiten der Reformation bis zu Ende des siebenzehnten Jahrhunderts. Zweyte Theil. Göttingen, 1786. 0.1131.

— Entwurf der Geschichte der Europaeischen Staaten I—II. Theil. Berlin, 1793—1794. 2 k. 0.1130.

Stengel, Mathias Christian. Geschichte des wichtigsten geographischen Entdeckungen bis zur Ankunft der Portugesen in Japan 1542. Halle, 1792. 0.1086.

Sternberg, Joachim Grafen von —. Bemerkungen über Russland auf einer Reise gemacht im Jahre 1792 u. 93. 1794. 0.995.

Stetten, Paul von —. Beschreibung der Reichs Stadt Augsburg. Augsburg, 1788. 0.1009.

Stipsics, Aloisius Emanuel. Archeologiae rituum et morum veteris Romae adumbratio. Pesthini, 1814. 0.1213.

Sulzer, Franz Joseph. Geschichte der Transalpanischen Daciens das ist Walachey, Moldau und Bessarabien. Erster Band. Wien, 1781. 0.1136.

Struensee, Der Graf von — oder die Zusammenrottung von

Dänemark. (Geschrieben von einem getreuen Unterthan des besten Königs) Aus dem Daennischen übersetzt 1772. 0.1013.

Svetonius Tranquillus. Patavii, 1714. 0.929.

Synopsis historiae Romanorum imperatorum. Budae, 1782. 0.1155.

— novae Chronologiae regnorum Hungariae Croatiae, Dalmatiae etc. Pars I—II. Tyrnaviae, 1714. 0.1154.

Systema, Novum, politicum Galliae ex epistola Anglica. 1742. (h. n.) 0.373.

Szabások, A szolgálátot illető — a Magyar Felkelő Nemes Lovasság számára. Pesten, 1809. 0.970.

Szabó, Joannes. Descriptio Persici imperii. Heidelbergae, 1810. 0.1197.

*Szekér Aloysius. Marengoi csata és azt megelőző körülmények. Pesten, 1807. 0.1095.

Szép, Joannes. Epitome historiae regum Hungariae. Budae, 1815. 0.1019.

Szilágyi, Franciscus. Historia universa politica. Pars I—II. Claudiopoli, 1816. 2 k. 0.1236.

Szirmay, Antonius, de Szirma. Notitia historica, politica, oeconomica montium et locorum viniferorum comitatus Zempliniensis. Cassoviae, 1798. 0.1082.

Szolga, Herrn Gideon —. Anmerkungen über Herrn F. I. S. litterarische Reise in so weit sie Ungerland betrifft. (h.n.) 1783. 0.999.

Szörényi, Ladislaus, de Kis Szörény. Vindiciae Sirmienses seu descriptio Sirmii cum suo episcopatu. Ed. altera. Budae, 1746. 0.963.

Szrógh Sámuel. Palaestina vagy is a Szent Földnek jelen való állapotja Maundrell Henrik ánglus utazó után. Magyarra fordította —. Miskólcz, 1817. 0.1719.

Tacitus, Cornelius, munkái. Első kötet. Fordította Baritz György. Bétsben, 1821. 0.1225.

Tailhié. Abrégé de l'histoire ancienne de monsieur Rollin, Quatrieme edition. Tome I—V. Neuchatel, 1776. 5 k. 0.1061.

Tankó, Mathias. Decreta vitae Regum Ungariae, qui Transylvaniam possederunt. Claudiopoli, 1763. 0.968.

Teleki Ádám, G. Id. Teleki József ur halálára. 1817. 0.1114.

Teleki József, Néhai r. sz. bírodalombéli gróf Széki — ur sirhalma. Pesten, 1819. 0.1114.

Tentamen publicum de historia ecclesiastica et litteraria

Hungariae nec non imperii Romano Germanici in regia academia Posoniensi 1806. 0.1103.

Ternyey, Stephanus. Historia comitis Gabrielis Antonii Erdödy. (V. ö. *Wülffen*.)

Thewrewk Jánosné, Götfy Borbála. Néhaj Mátisfalvi Götfy László háznépének Hóra pórhada miatt esett romlása. Pesten, 1825. 0.978.

Thewrewk József, Ponori. Három értekezés Hunyadi Székely János Magyarországi Kormányzó . . . törvényes ágyból lett születésének bebizonyítására. Pozsony, 1825. 0.1222.

— Magyar Anthologia. Első kötet. Pozsony, 1832. 0.1223.

Thucydides, De bello Pelopponesiaco libri VIII. Ex interpretatione Laurentii Vallae ab Henrico Stephano recognita. Francofurti, 1589. 0.1093.

— orationes cum animadversionibus Caroli Ludovici Baueri. Lipsiae, 1788. 0.1094.

Tomka-Szászky, Joannes. Introductio in orbis hodierni Geographiam. Praefatus est Matthias Belius. Posonii, 1748. 0.953.

Tron der Tugend das ist kurtze Lebens Beschreibung Pabstes Pii diss Nahmens des Fuenfften. Wienn, 1712. 0.120.

Trenck a nemes szivü Magyarokhoz eggy az ország Napjához illő levélben. (h. n.) 1790. 0.959.

— Franz Freiherrn von der —. Friedrich Freyherrn von der Trenck wahrhafte Lebensgeschichte. (h. n.) 1790. 0.960.

Uebersicht, Chronologische, die vorzüglichsten Begebenheiten der Jahre 1805, 1806 und 1807. bis zum Schlusse des Tilsiter Friedens. Berlin, 1809. 0.1020.

Ulmenstein, Friedrich Wilhelm Freiherr von —. Geschichte und topographische Beschreibung der kaiserlichen freyen Reichstadt Wetzlar. Erster Theil. Hadamar, 1802. 0.1084.

Une année de l' Empereur Alexandre ou résumé de ses principaux actes. Paris, 1814. 0.1160.

Vaelckeren, Joannes Petrus. Vienna a Turcis obsessa a Christianis eliberata sive diarium obsidionis Viennensis. Viennae, 1683. 0.1088.

Vay László, báró. A Német Hivség a vagy Bécs polgárjai a Frantz Hadban. Nagy-Váradonn. 1806 0.1074.

Verfassungszustand, Der, sächsischen Nation in Siebenbürgen. Hermannstadt, 1890. 0.1012

Verestoi György. Hazánk feje Koronájának El-esése (Emlébeszéd M. Terézia felett Kolozsvárott 1781.) Q. 124.

Versuch über die slavischen Bewohner der oesterreichischen Monarchie. I—II. Theil. Wien, 1804. 0.1209.

Villaume. Geographie und besondere Geschichte. Allgemeine Geschichte. (V. ö, *Lorentz* Lesebuch II—III.)

Voss, Christian Daniel Europa beym Anfange des neunzenten Jahrhunderts. Erster Theil. Russland. Erste Abtheilung: Geographie und Staatsverfassung. Leipzig, 1802. 0.1143.

Weltgeschichte, Allgemeine, im Englischen herausgegeben von W. Guthrie und Joh. Gray. Troppau, Brünn, Wien, 1785—1792. 82 k. 0.952.

Westenrieder. Beschreibung der Haupt und Residenzstadt Muenchen. München, 1792. 0.1068.

Wesprémi István. Magyar Országi öt különös Emlékezések. I. A Magyar Szent Koronáról. II. A Magyar Királyné Vizérül. III. A Legrégibb Magyar Grammatikáról. IV. Némelly régi Magyar Királyoknak ritka Pénzeikről. V. A Magyar országi Szőlő tökéken nőtt s nevelkedett Aranyról. Pozsony, 1795. 0.1241.

— *Pannoniae luctus*. Cracoviae anno 1544. nunc vero Praefatione Hungarica auctus recursus est. Viennae, 1798. 0.1443.

Wimpiller, Georgius. Historia comitis Gabrielis Antonii Erdödy. (V. ö. *Wülffen*.)

W. I. M. Werbőczy Istvánt Igazságának Fényében helyhez-teti —. Pesten, 1829. 0.1147.

Windisch, Carl Gottlieb. Neues Ungarisches Magazin. I. Band. Pressburg, 1791. 0.1084.

Winkopp, P. A. Die Rheinische Konfoederations-Akte oder der am 12. Julius 1806 zu Paris abgeschlossene Vertrag. Frankfurt am Mayn, 1808. 0.1201.

W., J. v. Versuch eines kurzen Begriffes der Universalgeschichte. Wien, 1778. 0.1018.

W. P. v. H. Historische Anzeige in denen Privilegiis des durchleuchtigsten Ertz Hauses Oesterreich samt beygedrucktem Chur Meyntzischen Vidimus gedachter Privilegien. Regensburg. 1733. 0.1683.

Würtz, J. Trauerede auf Marien Therezien. Wien, 1781. 0.1710.

Wülffen. Xav. Franciscus, Ternyey Stephanus, Wimpiller Geor

gius. Historiae comitis Gabrielis Antonii Erdődy, Cassoviae, 1745. 0.973.

Zinner, Johann. Empfindungen ueber das Denkmal, welches Peter dem I. Katharina die II. feyerlich errichtet hat. Wien, 1783. 0.1150.

Zrinyi Miklós, Gróf. Ne bántsd a Magyart. Marosvásárhellyen, 1790. 0.1065.

Xenofon, Sokrates. Aus dem Griechischen des —. Leipzig, 1789. 0.983.

VI. Szépliteratúra.

Abendstunden in lehrreichen und anmuthigen Erzählungen. V. Theil. Bresslau, 1765. 0.1325.

Aeschylus, A le bilintsezett Prometheus. —ból. Budán, 1792. 0.1343.

Aesopi Phrygis Fabulae Graece Latine cum aliis quibusdam opusculis. Basileae, 1674. 0.1254.

Alciati, Andreae, Emblematum libri II. Antverpiae, 1565. 0.1255.

Alquie, D'.La science et l'école des amans ou nouvelle découverte des Moyens infaillibles de triompher du amour. Amsterdam, 1617. 0.1275.

Anacreons-Gedichte nebst zwey andern anakreontischen Gedichten und den Oden der Sappho. Aus dem Griechischen in die Versarten des Originals übersetzt. Leipzig, 1776. 0.1436.

Anakreontis Teii carmina Graece. Iterum edidit Joh. Frieder. Fischerus. Lipsiae, 1776. 0.1437.

Andrád Sámuel. A magyar Démocritus életének délig való része. (h. n.) 1791. 0.1320.

Anecdotes de la cour de Philippe Auguste. Tome second. Amsterdam, 1733. 0.1230.

— sur Me la comtesse Du Barri. Londres, 1775. 0.1281.

Aranka György. A Budai basa. Frantziából ford. —. Béts, 1791. 0.1395.

— Elme Játékai. Nagy Váradon, 1806. 0.1397.

— A Magyar Nyelv-Mivelő Társaság Munkáinak első darabja. Szebenben, 1796. 0.1396.

Aristophanis Nubes. Edidit Christianus Godofredus Schütz. Halae, 1786. 0.1447.

Arien aus der Opera Der bestrafte Weiberfeind. Pest, (é. n.) 0.1327.

Árvaffy Béla Hornai levelek feleletül a papucs kormány alapos utmutatásaira. Pesten, 1832. 0.1401.

*Baicsi, Joannis Sen. Ad serenissimum principem regium Josephum Antonium locumtenemtem in Hungaria Elegia. Comaromii, 1795. 0.1348.

*— Epigrammatum libri III cui accedunt selectae miscellaneis. Comaromii, 1796. 0.1348.

Balogh Sámuel. Az ezüst lakodalom. Néző játék öt felvonásban. Koczebue után —. Kolosvárt, 1831. 0.1345.

Balzac, Les oeuvres diverses du sieur de —. Leide, 1551. 0.1259.

Barclaii, Joannis, Argenis. Noribergae, 1724. 0.1384.

— U. az. Norimbergae, 1776. 0.1382.

Barclay-s, Johann. Argenis : Ein politisches Roman. Aus dem lateinischen übersetzt. I—II. Band. Augsburg, 1770. 2 k. 0.1383.

Beaumont, Frau Maria le Prince de —. Lehrreiches Magazin für Kinder. Zweyte Auflage. Leipzig, 1759. 0.1367.

— U. az. I—IV. Theil. Siebente Auflage. Wien, 1777. 0.1366.

Becani, Guilielmi, idyllia et elegiae (V. ö. *Hoschii*, elegiarum libri). 0.1316.

Besseney György. Ágis tragédiája, öt játékban, versekben. Bétsben, 1772. 0.1373.

— Az Eszter-Házi Vigasságok. (h. n.) 1772. 0.1374.

— A filosofus. Pesten, 1777. 0.1375.

— Buda tragédiája öt játékban. Posonyban, 1773. 0.1376.

Bionis et Moschi Idyllia cum metaphrasia Latina. Recensuit M. Johann Adam Schier. Lipsiae, 1792. 0.1378.

Bion és Moschus idyllumai. Görögből magyarra fordítva hexameterekben. Sáros-Patakonn, 1811. 0.1377.

Bleibtrenn, Ludwig. Versuche in Gedichten. Wien, 1799. 0.1285.

Bonhot, Milady. Hélène Woudlei. Traduit de l'Anglais de —. Tome I—II. Paris, 1793. 0.1270.

Bors Sámuel, Budafalvi. Az Őr Angyal vagy a Névnapi Vadászat. Eredeti Vig Játék három Felvonásban. Pesten, 1830. 0.1353.

— Szemüveg. Valódi érzéssel gyönyörködtető eredeti Munka. Pesten, 1830. 0.1352.

Briefwechsel zweyer Freunde. Halberstadt, 1792. 0.1337.

Buch, Das Goldene — oder Moral für-s Herz. Leipzig, 1777. 0.1297.

Burgermeister, Der. Ein Original-Lustspiel in fuenf Aufzuegen. Zweyte Auflage. Wien, 1786. 0.1324.

Bürger, Gottfried August. Gedichte. I—II. Theil. Wien, 1789. 2 k. 0.1272.

Callymachi Hymni et epigrammata ex recensione Jo Aug. Ernesti. Curavit Cristophorus Fridericus Loesnerus. Lipsiae, 1774. 0.1319.

Collin. *Regulus*. Eine Tragödie in fünf Aufzügen. Wien, 1802. 0.1306.

Confession naive de Victorine tendant a la reforme du sexe. (Par l'Auteur des Caractères des Amitié.) Paris, (é. n.) 0.1262.

Cooper. *Die Prairie*. Ein Roman aus dem Englischen übersetzt. I—II. Theil. Wien, 1829. 0.1264.

Corneille, M. Maximian. Tragedie. Paris, 1691. 0.1482.

Corneille, Pierre, Chef-d'ouvres de —, avec la vie de l'auteur par le Fontenelle et les commentaires de Voltaire. Tom I—IV. Berlin, 1792—1793. 3 k. 0.1474.

Corneille, P. Cinna. Tragedie. Paris, 1690. 0.1479.

— D'Sanche d'Arragon. Comedie heroique. Paris, 1690. 0.1475.

— Le galand double. Comedie. Paris, 1690. 0.1480.

— Pertharite Roy des Lombards. Tragedie. Paris, 0.1475.

— Rodogune princesse des Parthes. Tragedie. Paris, 1690.

0.1475.

— Attila roi des Huns. Tragedie. Paris, 1691. 0.1482.

— Le menteur. Comedie. Paris, 1691. 0.1481.

— La suite de menteur. Comedie. Paris, 1691. 0.1481.

— Pompee. Tragedie. Paris, 1691. 0.1478.

— Theodore vierge martyre. Tragedie chretienne. Paris, 1691. 0.1471.

— Andromede. Tragedie. Paris, 1692. 0.1476.

— Horace. Tragedie. Paris. 1692. 0.1476.

— Polyceute Martyr. Tragedie chretienne. Paris, 1692. 0.1476.

— Sr. La toison d'or. Tragedie. Paris, 1692. 0.1477.

— Le Cid. Tragedie. Paris, 1792. 0.1476.

Corneille, T. Dom Caesar d'Ivalos. Comedie. Paris, 1690. 0.1480.

- La comtesse d' Orgueil. Comedie. Paris, 1690. 0.1479.
- Le Berger extravagant. Pastorale burlesque. Paris, 1690. 0.1480.
- Persée et Demetrius. Tragedie. Paris. 1690. 0.1479.
- La mort de l'empereur Commode. Tragedie. Paris, 1691. 0.1482.
- Le charme de la voix. Comedie. Paris, 1691. 0.1481.
- Le conte d' Essex. Tragedie. Paris, 1691. 0.1482.
- Berenice. Tragedie. Paris, 1691. 0.1478.
- Stilicon. Tragedie. Paris, 1691. 0.1482.
- Laodice Reyne de Cappadoce. Tragedie, Paris, 1692 0. 1478.
- L'inconnu. Comedie. Paris, 1692. 0.1477.
- Csepcsányi Gábor*. Hasznos Mulatság. Vátzon, 1796. 0.1462.
- Cserei Farkas, If.* A fekete ember. Egy tréfa két felvonásban. Fordította —. Kolosvárat, 1800. 0.1425,
- Cseri Péter*. Katinka vagy a Márienburgi szép Leány. A XVIII. századból előadta magyarul —. Pesten, 1824. 0.1410.
- Cunichii elegiae* (v. ö. *Zamagna*.) 0.1310.
- Czinke Ferentz*. Az új holmi, 1810. I. Tsomó. Pesten, Q. 181.
- Irokéz. Bohódsi vagy Bohózat Abderában. Budánn, 1825. 0.1435.
- Delille, Jacques*. Les Jardins. Poeme. Paris, 1810. 0.1269.
- Democritus* ridens sive campus recreationum honestarum cum exorcismo melancholiae. Pressburg, 1770. 0.1311.
- Denisii, Michaelis*, carmina quaedam. Vindobonae, 1794. Q. 145.
- Deslions, Antonii*. De cultu B. V. Mariae elegiarum libri tres. In lucem denuo reproducti. Accessere XII Elegiae Sidronii Hoschii. Praegae, 1682. 0.1258.
- Dorell József*. Istenes jóságra és szerentsés boldog életre oktattatott Nemes Ember. Fordította olaszból Faludi Ferentz. Második kiadás. Posonyban, 1787. 0. 1726.
- Istenes jóságra és szerentsés boldog életre oktattatott Nemes Urfi. Fordította olaszból Faludi Ferentz. Második kiadás. Posonyban, 1787. 0. 1388.
- Istenes jóságra és szerentsés boldog életre oktattatott

Nemes Asszony. Utóbb pedig a hadi és Udvari Embereket néző közbeszédék. Második kiadás. Posonyban, 1787. O. 1389.

Dömötör Pál. Szünő bánat és fakadó öröm (Gróf Győry Ferenc főispáni beiktatására 1825.) Pesten, 1825. O. 1725.

Düval. Eduárd Skórcziában avvagy egy szökevénynek az éjszakája. Valóságos Történetből csináltt Nézőjáték három felvonásban. Németre fordított Kotzebue Augusztus . . . magyarra V. F. Pesten, 1805. O. 1364

D—y, L. Ch. v. Die Lampe. Wien, 1773. O. 624.

Eckartshausen, Karl von — Der Prinz und sein Freund. Ein Buch für Fürstenkinder. Pest und Ofen, 1789. O. 1347.

*Édes Gergely Enyelgései avagy időt töltő tréfás versei. Pozsonban, 1793. O. 1398.

Endrődy Jánosnak a francia háboruban írt költeményes munkái III. könyvekben. Pesten, 1801. O. 1412.

Epigrammatum libri IX. (c. n.) 1673. O. 1261.

Farkas András, Berei. Örök illatu poétai virágok, melyekkel kedveskedik szeretőinek —. Kassa, (é. n.) O. 1432.

— Dietai és Korona Versek. Poson, 1825. O. 1430.

Farkas András, Szinyei. József császárhoz más Világra írt Levél és a beteg Halott. Posonban és Vátzon. 1825. O. 1431.

Favart, M. La Rosiere de Salenci. Comedie en trois actes. Er-lang, 1770. O. 1296.

*Fenelon*i, Francisci. Telemachus (c. n.) Cassoviae. O. 1284.

Fenelon. Nagy emberek beszélgetései az Eliziom mezején. Ford. Czinke Ferentz. Buda, 1816. O. 1411.

Ferenczy József. A Gyümölcs hozó ősz. Pesten, 1826. O. 1405.

Flores Mariani e diversis Viennensium sodalium virtutibus collecti. Viennae, 1710. O. 10.

Florian, M. Galatée. Roman pastoral. Paris, 1787. O. 1257.

Freyeri, Hieronymi. Fasciculus poematum Latinorum ex optimis antiqui et recentioris aevi poetis collectus. Ed. sexta. Halae Magdeburgicae, 1766. O. 1368.

Friedel, Johann. Briefe aus Wien verschidenen Inhalts an einen Freund in Berlin. Zweite Auflage Leipzig und Berlin, 1784. O. 1336.

Friz, Andreas. Penelope. Tragoedia. Viennae, 1761. O. 1312.

G*** Leben der Schwedischen Gräfinn. Leipzig, 1755. O. 1423.

Galanterien aller Koenige von Frankreich. Von Anfang der

Monarchie biss auf die gegenwärtigen Zeiten. Aus dem Französischen uebersetzt. Leipzig, 1700. 0.1305.

Gandutius, Jo. Baptista Descriptiones poeticae ex Probatioribus Poetis excerptae. Nova editio. Coloniae, 1698. 0.1265.

Gartner, Andreas. Proverbialia (c. n.) 0.1266.

— Sortilegium rhythmicum (h. é. n.) 0.1266.

Gellert, C. F. Fabeln und Erzählungen I—II. Theil. Zweyte Auflage. Leipzig, 1754. 0.1420.

— Lustspiele. Dritte Auflage. Leipzig, 1755. 0.1420.

— U. az. Leipzig, 1765. 0.1421.

— Von den Trostgruenden wider ein sieches Leben. Dritte Auflage. Leipzig, 1755. 0.1423.

— Briefe nebst einer praktischer Abhandlung von dem guten Geschmacke in Briefen. Leipzig, 1758. 0.1423.

— Briefe. Hermannstadt, 1781. 0.1422.

Gesner-s Schriften. III—IV. Theil. Wien, 1765. 0.1470.

— U. az I—IV. Theile. Wien, 1774. 0.1471.

Gessner Salamon munkáji. Ford Kazinczy Ferencz (Kazinczy Ferencz Munkáji III.) Pesten, 1815. 0.1469.

Gilbert, Ludvig Wilh. Handbuch für Reisende durch Deutschland. I—III. Theil. Leipzig, 1791, 1795. 2 k. 0.1730.

Girzick, Xavier. Stephan der erste König der Hungarn. Ein Schauspiel in sechs Aufzügen. Pest, 1792. 0.1334.

Gömbös Antal. Kemenesi Lyra. Szombathely, 1817. 0.1429.

Göthe. Az ifju Verter Gyötrelmei. Forditotta K. S. S. K. Pesten, 1823. 0.1390.

Graf von Sonnenthal, Der. Ein Lustspiel in zween Aufzuegen. Frankfurt und Leipzig, 1777. 0.1297.

Gruber, Carl Anton von —. Saul eine Tragoedie fruenf Acten. Wien, 1829. 0.1443.

Guzmics Iszidór. Pannonia Századjai. 1830. Györött. Q.143.

**G. G. J.* (Gróf Gvadányi József) Nándor Fejér Várnak megvétele. Posony és Komárom, 1790. 0.1419.

Gyöngyössi Jánosnak Magyar versei, melyeket külömb külömbféle alkalmatosságokra készített. Mostan pedig kibocsátotta Szatsvai Sándor. Bétsben, 1790. 0.1452.

Harles, Theophili Christophori. Anthologia Graeca poetica. Norimbergae, 1775. 0.1428.

Haupt Sebastiani Carmina (c. h.) 0.1277.

H., Th. Der Jugendfreund A. F. G. Die Fastnacht. Theodor Hell: Der Einkauf (h. n.) 1819. 0.1402.

Hensler, Karl Friedrich. Ferrandino. Fortsetzung der Geschichte des Räuberhauptmanns Rinaldini. Ein Schauspiel in 3 Aufzügen. I—III Theil. Wien, 1800. 0.1317.

Heroes laureati (c. n.) Tyrnaviae. 0.1293.

Heydenreich, Karl Heinrich. Gedichte. I—II Theil. Leipzig, 1802. 2 k. 0.1379.

Hilaria, Collegii Croatia Viennensis — ante cineres. Viennae (é. n.) 0.1303.

Hoff, H. G. Goldene Legende oder Lehr-Hand und Anekdoten Buch. I—II Theil. Leipzig und Grätz, 1794. 0.1307.

Hoffmann. Der Dorfpfarrer. Schauspiel in zwei Aufzügen. Pest und Wien, 1789. 0.1341.

Hollósi Egyed. Egymással való barátságos beszélgetés. Posonban, 1805. 0.1394.

Homeri Odyssea. Graece et Latine edita D. Giphanii. Argentorati, (é. n.) 0.1318.

Horátzius Poetikája. Ford. Virág Benedek. Pesten, 1801. 0.1458.

Horatii, Q. liber de arte poetica. (V. ö. *Phaedri*.)

Horátius Flakkus Levelei. Fordította Virág Benedek. Budán, 1815. 0.1467.

Horváth Ádám a lélek halhatatlansága felől való gondolatok. Pápán, 1787. Q. 141.

— Leg rövidebb nyári éjtszaka Pozsonyban, 1791. 0.1448.

Horváth Endre, Pázmándi. Kisebb költemények. Pesten, 1832. 0.1346.

Horváth Sigmond. Meermannak utazása északi Európában. Fordította —. Pesten, 1819. 0.1444.

Hosschii Sidronii elegiarum libri sex. Item Guilielmi Becani idyllia et Elegiae. Venetiis, 1733. 0.1316.

*Illei, Joannes. Ludi tragici in academia Budensi nuper exhibiti. Comaromii, 1791. 0.1295.

Jahr, Das Zwey tausend vier hundert und vierzig —. Ein Traum aller Träume. 1772. (h. n.) 0.1308.

Jani, Pannonii libri III, poematum elegiarum et epigramatum. Budaë, 1754. 0.1313.

Jekoniás szomorú szabásu vig kimenetelű Játék melyet egy

némelly Jesus Társasága béli Tanító Mester szerzet és elő állatot. Győrben (é. n.). 0.1302.

Juvenális, D. Junius, Szatirái. Magyarra fordítva Kis János által. Pesten, 1805. 0.1391.

Kazinczy utja Pannonhalmára, Esztergomba, Vácra. Pesten, 1830. 0.1438.

Kereskényi Ádám. Mauritius Tsászár. Szomoru játék Mellyet magyar nyelvre fordított —. Kassán, 1767. Q 139.

Kis János. Spanyol Országba és Portugalliába való utazás. Németből fordította —. Pesten, 1809. 0.1335.

— Nevezetes utazások tárháza. Pest, 1819. 0.1444.

Kisfaludi, Carl v. — Stibor. Schauspiel in 4 Aufzügen. Übersetzt v. Grafen Carl Albert Festetics. Pest, 1823. 0.1455.

Klagebuch, Poetisch patriotisches — zum unsterblichen Andenken der grossen Therēsia. Wien (é. n.) 0.1326.

Kleist, Des Herrn Christian Ewald von — sämtliche Werke. I—II. Theil. Wien, 1765. 0.1776.

— U. az. II. Theil. Wien, 1774. 0.1777.

— Sämtliche Werke. I—II. Theil. Wien, 1789. 2 k. 0.1271.

Klimii, Nicolai. Iter subterraneum novam telluris theoriā ac historiam quintae monarchiae adhuc nobis incognitae exhibens. Hafniae et Lipsiae, 1766. 0.1309.

Koczebue. Az arábiai por. Egy tréfa két felvonásban. Magyarította Domahidai Domahidy Menyhárt. Pozsonyban, 1814. 0.1362.

— Béla futása. Nemzeti Néző Játék két Felvonásban. Magyarára tette Csery Péter. (H. n.) 1815. 0.1361.

— A szerencsétlenek. Vigjáték egy felv. Abrudbányai Szabó Anna által. Buda, 1831. 0.1361.

— A Bosszuló Lelkiismeret. Szomoru Játék 4 Felvonásban. — után Dudok Pál. Kolosvárott, 1832. 0.1359.

Kotzebue. Die Corsen. Schauspiel in vier Aufzügen. Wien, 1814. 0.1363.

Kreskay Jmre. Békesség. Veszprém, 1806. Q.144.

Kruse, Fr. Fragen über mehrere für das höhere Alterthum wichtige Verhältnisse in heutigen Griechenland beantwortet von einem Philhellenen. Aus den Alten commendirt —. Berlin, 1827. 0.1723.

*Kultsár István. Hasznos Mulatságok. A Hazai és Külföldi

Tudósításokhoz toldalékul 1823—1828, 1831. Pest, 1823 – 1828, 1831. 14 k. 0.1770.

*Kultsár. (István) Práy György emlékezete. Pesten, 1801. 0.1418.

Langle, Marquis von —, Des Herrn — Reisen in Spanien. Aus dem Französischen uebersetzt von K. H. Zwei Theile. Leipzig, 1786. 0.947.

Laura oder Briefe einiger Frauenzimmer in der französischen Schweiz. II. Leipzig, 1788. 0.1300.

Lázár, Joannis Com. Lib. Baron. de Gyalakuta, Opera poetica varii argumenti. (h. n.) 1765. 0.1183.

Lehmann, Johann. Reise von Pressburg nach Hermannstadt in Siebenbürgen. Dünkelspiel und Leipzig, 1785. 0.1332.

Levelek, Galant. (H. é. n.) 0.1354.

Linsius, M. Johannes, Jacobus. In Johannis Wolfii lectionum memorabilium et reconditarum Index locupletissimus. Lipsiae, 1672. F.50.

Locī communes Carminum proverbialium totius humanae vitae statum breviter delineantium. Basileae, 1576. 0.1266.

Lotichii, Petri-Secundi, Poemata, quae exstant, omnia. Dresdae, 1773. 0.1315.

Lucani, M. Annaei. Pharsalia. Curante Angelo Illycino. Vindobonae, 1811. 0.1365.

Luciani Samosateni Dialogi Deorum. Basileae (c. n.). 0.1301.

Mackenzie-s, Alexander, Reisen von Montreal durch Nord-west Amerika nach dem Eismeer und der Süd See in den Jahren 1789 und 1793. Aus dem Englischen, Berlin und Hamburg, 1802, Q. 140.

Malatides Dániel. Édesi Gergely vagy is az Erkölts Diadala egy eredeti Hősrege négy Tselvékben. Posony, 1824. 0.1370.

*Mantuan*i Carmelitae Theologi Adolescentia seu Bucolica. Ingolstadii, 1570. 0.1267.

Marcolphus. Disputationes, quas dicuntur habuisse inter mutuo rex Salamon et Marcolphus. (h. é. n.) 0.1266.

Marjai, Nobilis Alberti Alexandri, Carmina. Strigonii. 1825. 0.1449.

Marsollier. Marschall Catinat oder das alte Gemählde. Eine Oper in einem Aufzuge. Wien. 1818. 0.1330.

Mastaliers Gedichte nebst Oden aus dem Horaz. Wien, 1774 0.1304.

Mazzolarii elegiae. (V. ö. *Zamagna*)

Memoires at avantures d'un homme de Qualité. Tom 1—6. Paris, 1766. 6 k. 0.1276.

Metamorphosis Hungariae seu fabulosa regionis, praesidiorum, aliarumque rerum quarundam memorabilium origo. Trynaviae, 1716. 0.1483.

M. és *N.* Uj szellem vagy is Ujmagyarok utja Helikonra. (Bohózat) Szegeden, 1824. 0.1349.

Michaelis, Johann Benjamin. Sämmtliche poetische Werke. I—IV. Theil. Wien, 1791. 3 k. 0.1271.

Milton. József eladatása. Egy Próba tétel — szerént. Hunyadi Ferencz által Pozsonyban, 1795. 0.1392.

Moliere. Les oeuvres de monsieur de —. Nouvelle edition. Tome V. (Les fourberies de Scapin. Psyche. Les femmes savantes. Dom Garcie de Navarre ou le Prince jaloux. L'impromptu de Versailles. Dom Juan ou le festin de Pierre Melicarte, pastorale.) Paris, 1716. 0.1332.

— *Der Geitzige.* Eine Lustspiel in fuenf Aufzügen. Fuer die deutsche Buehne von Heinrich Zschokke. Wien, 1818. 0.1333.

Molnár András. Életet példázó Regék és Lélek esmértető Ábrázolások. Fordította —. Kassán, 1823. 0.1338.

Moschi idyllia. (V. ö. *Bion.*) 0.1377.

Müchler. Voltaire: La Henriade avec des notes historiques. Publiée par J. G. —. Troisieme edition. Berlin, 1805. 0.1727.

Nagy Ferentz. A pártos Jérusálem IX. énekekben. Pozsony és Pest, 1799. 0.1442.

Nagy Ferencz, Vályi. Polyhymnia II. könyvekben. Sáros-Patakon, 1820. 0.1441.

Nagy János, Udvari Kátó vagy is Grátzián Boldizsárnak Faludi Ferentz által magyarra fordított CCC makszimái, melyeket alagyas versekbe foglalt —. Győrött, 1790. 0.1393.

Nagy László, Peretsenyi. Galliás az az a Frantziákkal elébb azután a Frantziák ellen viselt 1812, 1813, 1814 és 1815-dik Esztendőkbéli háborukról. Pesten, 1816. 0.1463.

Nagy Sámuel, Dálnoki. Az elszenderedett nyugvó tetemetek keseregve kíséő Melpomene avagy Halotti Énekek. Miskólcz, 1825. 0.1371.

Noble, Le. L'ecole du Monde, ou instruction d' un père a un fils. Tome I—II. Amsterdam, 1715. 0.1260.

Othello, der Mohr in Wien. Eine Posse mit Gesang. Wien, 1806. 0.1339.

Ovidio, Le Metamorphosi de—. Ridotte da Gio. Andrea Dall' Angvillaria. Venetia, 1624. 0.1253.

Ovidius, P., Naso Szomorú Verseinek öt Könyve. Fordította Irnesi Homonnay Imre. Pesten, 1825. 0.1460.

— Készevei. Öt Könyv. Fordította Egyed Antal. Székes-Fejérvárott, 1826. 0.1461.

Pap Gábor. Imre, vagy a királyi tekintet hatalma. Négy felvonásban. Székes Fejérvárott, 1830. 0.1400.

Papp József. Öröm-Ünnep az az Folyó és kötött Beszéd. Kiadta—. Pesten, 1824. 0.1415.

Parnassus sacer caelitibus qui Nomen habent commune Poetis apertus. Viennae, 1715. 0.10.

Pesti Magyar Társaság kiadásainak első darabja. Fél kötet. Pest, 1792. 0.1673.

*Pétzeli József. Henriás az az Negyedik Henrik Francz Királynak Életének némelly része. Győrben, 1786. 0.1454.

Pfeffel, Konrad Gottlieb. Neueste Gedichte. Aarnheim, 1802. 0.1355.

Pflicht, Ueber die — der Ehemänner ihren Weibern zu gehorchen. Wien, 1791. 0.1323.

Phaedri fabularum Aesopiarum libri V. Accedunt Publilii Syri mimi seu sententiae, item Q. Horatii liber de arte poetica. Debreceini, 1774. 0.1794.

Plauti, M. Acci, Comoediae superstites XX. ad ultimam editionem J. F. Gronovii accuratissime a pressae. Amstelodami. 1721. 0.1272.

Plautus és Terentius. (Plautus Mostelláriája) Két komédia. Ford. Kovásznai Sándor. Kolosvárott, 1782. 0.1466.

Pupikofer, Augustinus. Pindari Olympia. Budae, 1779. 0.1424.

Rabener-s, Gottlieb Wilhelm, Satiren. I—II. Theil. Vierte Auflage. Wien, 1776. 0. 1369.

Racine, Jean, Oeuvres de —. Tom I—VI. (Collection d'auteurs classiques françois) Berlin, 1797, 1787. 6 k. 0.1289.

Rapini, Renati, XIII. Eclogae Marianae cum auctario ejusdem authoris. Denuo in lucem editae. Praegae, 1682. 0. 1258.

Reichardt-s, Johann Friedrich, Vertraute Briefe aus Paris

geschrieben zu den Jahren 1802 — 1803. I — II. Theil. Hamburg, 1804. 2 k. O. 1414.

Reisen des grünen Mannes durch Deutschland und Ungarn. Halle, 1788. O. 1285.

Rittgräff, A. F. Romantische Denksteine. Wien, 1823. O. 1385.

Roland de Amoureux, Nouvelle Traduction de —. Tome second. Paris, 1720. O. 1282.

Rosenfest, Das, zu Salenci, ein Singspiel in drey Aufzügen Wien, 1719. O. 1328.

Saphir, Samuel. Poesien. Wien, 1825. O. 1381.

Sappho, Oden (v. ö. Anakreon) O. 1437.

Sarbevii, Matthiae Casimiri, Lyricorum libri tres. Coloniae Agrippinae, 1625. O. 1273.

Sautel, Petrus Justus. Lusus poetici allegorici sive Elegiae. Tyrnaviae, 1715. O. 1263.

Saur Joséfa. A Bötsületes Embernek kézi Könyve, avagy mindenütt és mindenkoron szükséges Régulák, melyeket Németből Magyarra fordított —. Kolosváratt, 1776. O. 1342.

Schaden, Adolph von —. Katersprung von Berlin über Leipzig nach Dresden. Dessau, 1821. O. 1380.

Schneider, Eulogius. Gedichte. Frankfurt, 1790. O. 1287.

Sebők József, Szentmiklósi, Szinjátékai I. A gyöngyösi Menyasszony II. A Gyöngyösi Remete. Esztergom, 1828. O. 1356.

Sedaine. Rose et Colas. Comedie en un act. Copenhague. 1767. O. 1296.

Secrétaire, Le nouveau de la coeur ou lettres familières. Paris, 1742. O. 1321.

Seelmann Károly. Váiler, és Aloysia. Egy néző játék öt felvonásokban. Magyarra fordítottatott — által. K. Fejérvárott, 1791. O. 1340.

Segítő. Hónapos írás a szépnek előmozdítására, ki adja Kis Csóltói Ragályi Tamás. I. kötet, 1 darab. Budán, 1806. O. 1329.

Seidl, Johann Gabriel. Beim Anblicke der Denkmünze auf die Wider Genesung unseres Landesvaters. Wien, 1826. O. 1331.

Sengéje, A Sopronyi Magyar Társaság próba munkáinak. Első darab. Sopronyban, 1804. O. 1427.

*Simai Kristóf. Mesterséges ravaszság. Vigságos játék. Pesten, 1775. O. 1357.

Sombori. Jó Hazafi Bároczi Neve és Munkái Fenn maradnak. Kolosváronn, 1811. O.1358

Spectacula Carmina (c. n.) O. 1483.

Steinhaver, Antonius. Vado mori sive via omnis carnis morte duce. Pestini, 1829. O. 1434.

St., J. Spoetter oder Zytherens Sieg. Kein Fabel. (h. n.) 1793. O. 1387.

Syri, Publii, mimi. (V. ö. *Phaedri*.)

Szabó László, Szent Jóbi. Mátyás király vagy a nép szeretete jámbor fejedelmek jutalma. Nemzeti érzékeny játék. Három felvonásban. Budán, 1792. O. 1399.

Szalay László. Alphonse levelei. Budapestén, 1832. O. 1350.

*Szekér Aloysius Joachim. Magyar Robinson: vagy is Ujvári és Miskei Magyar Vitézeknek viszontagságai. Egy eredeti költeményes Igazság. Pesten, 1810. O. 1416.

Szép-Literaturai Ajándék a Tudományos Gyűjteményhez. 1827, VII. Pesten, 1827. O. 1767.

Szerdahelyi, Georgius Aloysius. Historia Uraniae carmine exposita. Viennae, 1787. O. 1450.

— *Silva Parnassi Pannonii.* Budae, 1803. O. 1451

Szommer József. Zombory vagy a Titok. Nézőjáték 3 felvonásban. Pesten, 1821. O. 1403.

Teleki László, Gróf. Buzgó fiui tiszteletnek s szeretetnek emlékezet köve. Pesten, 1797. Q. 39.

Terentius Andriaja (v. ö. *Plautus*) O.1466.

Terentii, P. Afri, Comaediae sex. Edidit Esaias Budai. Tomus I—II. 2 k. O.1472.

— fabulae. His accedunt Petri Menenii libellus de fabularum et M. Antonii Mureti in sex Terentii comaediae Annotationum liber I. Tiguri, 1550. O.1473.

— comaediae sex. Lugduni Batav. 1678. O.1274.

Tertina, Michael. Festivum syncharma quod comiti Francisco Széchényi . . . nuncupavit 1800. Cassoviae, 1801. Q. 142.

Theognidis Megarensis Sententiae Elegicae cum interpretatione et scholiis Eliae Vineti. Accesserunt et horum poetarum opera sententiosa: Phocylidis, Pythagorae, Solonis, Tyrtaei, Naumachii, Callimachi, Mimnermi, Eueni, Rhiani, Eratosthenis, Panyasidis, Lini, Menecratis, Posidippi, Metrodori, Simonidis libellus. Omnia collecta per Jacobum Hertelium. Basileae, 1576. O.1268.

Thümmel, Moritz August. Poetische Schriften. Wien, 1792. 0.1273.

Tóth László, Ungvárnémeti, versei. Pesten, 1816. 0.1453.

— *Görög versei*, Magyar Tolmácsolattal. Pesten, 1818. 0.1724.

Töltényi Szaniszló. Sonettek Pesten, 1821. 0.1439.

Treitschke. Die Uniform. Eine Oper in zwey Aufzügen. Frey nach Carponi. Wien, 1806. 0.1440.

**V. Le Huron ou l'ingenu*. 1—2 partie. Lausanne, 1758. 0.1292.

Valéria és Scipio avagy a Toskánai Változások. (H. n.) 1790. 0.1351.

Vanierius, Jacobus. Praedium rusticum. Ed. novissima. Tyrnaviae, 1772. 0.1417.

Vedres István. A Szegedi Múzsák százados ünnepe. Szegeden, 1820. 0.1404.

Verseghy Ferentz. A magyaroknak hűsége és nemzeti lelke (Die Treue und der Nationalgeist der Ungarn). Énekes játék két felvonásban Sorz Obester verseiből szabadon fordította—. Musikába tette Pacha Gáspár. Pestenn, 1809. 0.1344.

Veszprémi István. Pannoniae luctus. Viennae, 1798. 0.1443.

Vicekänzler, Der. Ein Schauspiel in fünf Aufzügen. Wien, 1789. 0.1291.

Vida Marcus Hieronymus Cremonensis. Opera metrica. Tomulus I—III. Posonii, 1789. 0.1288.

Vierthaler, Fr. Mich. Reisen durch Salzburg. Salzburg, 1799. 0.1426.

Virág Benedek Poétai Munkái. Pesten, 1799. 0.1459.

— Magyar poéták kik római mértékre írtak 1540-től 1780-ig. Pesten, 1804. 0.1457.

— Költemények Phaedrusként. Két szerzeléssel. Budán, 1819. 0.1458.

— Poémák. Pest, 1811. 0.1456.

Virágkoszoru. A Magyar Ifjuságnak, a hazanyelv kedvellőinek, Barátimnak szelid mulatságokra. I. kötet. Posony, 1827. 0.1290.

Vergilii, Publii—Maronis, Bucolica. Ingolstadii, 1570. 0.1267.

Virgilii, P.—Maronis opera cum notis Barnabae Farnabii. Amsteladami, 1650. 0.1409.

— Opera quibus accesserunt Hermannii Buschii in Aeneida

commentariola et Jodoci Willichii in Bucolica Georgicaque annotata, Basileae, 1546. 0.1408.

Virgil-s Eklogen. Leipzig, 1777. 0.1407.

Virgilius, Magyar, az az Virgilius Aeneássának némelly Darabjai. Ford. Nagy János. Győrben, 1806. 0.1406.

Voies historiques de l' Europe. IV. VI. Paris, 1696. 2 k. 0.1279.

Voltaire. La Henriade. Nouvelle edition. Amsterdam, 1764' 0.1445.

— u. az. V. ö. *Müchler*.

Voltaire-s ausgesuchte Romane Erzählungen und Dialogen. I—IV. Band. Wien, 1790. 2 k. 0.1446.

*— Alzir vagy az Amerikánusok. Szomorú játék. Ford. Péter József. Komáromban, 1790 0.1446.

Vörösmarty Mihál. Csongor és Tünde. Színjáték öt felvonásban. Székes Fehérvárott, 1831. 0.1464.

— Zalán futása. Hősköltemény. Pesten, 1825. 0.1465.

Vulpus, C. A. Die Maenner der Republik. Ein Lustspiel in zwey Aufzügen (h. n.) 0.1278.

Wallii, Jacobi, poematum libri novem. (V. ö. *Hoschii* elegiarum libri) 0.1316.

Weitenauer, Ignatii, Carmina selecta. Liber I. Heroica. Liber II. Lyrica. Augustae Vind. et Friburgi Brig. 1787. 0.1322.

Wieland. Idris ein heroisch-comisches Gedicht. Carlsruhe, 1777. 0.1299.

— Der verklagte Amor. Nadine und an Chloe. Frankfurt und Leipzig, 1781. 0.1298.

Wolfii, Joannis, Lectiones memorabiles et reconditae. Francofurti ad Moenum, 1671. F. 50 (Index l. *Linsius*).

Zamagnae, Cunichii et Mazzolarii Romanorum elegiae. Praefixa est dissertatio de stylo Catulliano quam elucubratus est Carolus Michaeler. Augustae Vindellicorum, 1776. 0. 1310.

Zechenter Antal. Fedra és Hippolitus. Szomorú játék. Posonyban, 1750. 0. 1342.

Zimani. Stephani Ludovici, carminum libri IV. Vacii, 1784. 0. 1413.

VII. Vegyesek.

Adressbuch, Churfuerstlich Wuerttembergisches, auf das Jahr 1803. Stuttgart, O. 1522.

Allgemeine Literatur Zeitung vom Jahre 1788., 1792. 6 k. Q. 182.

Allgemeine Uibersicht der Wissenschaften und Künste in den k. k. Staaten. II. Band, 1—3. Heft. Wien, 1789. O. 1532.

Almanach, Militaer. XII. für des Jahr 1801. O. 1508.

— Oekonomischer, auf das Jahr 1802. O. 1613.

Almanák, Magyar Theátrumi — 1814-ik Esztendőre. Pest, 1814. O. 1556.

— U. az. 1815-ik esztendőre. Pest, 1815. O. 1360.

Anleitung zur bürgerlichen Baukunst. Zum Gebrauche der deutschen Schulen in den kaiserl. königl. Staaten. Wien, 1777. O. 1540.

— zur Mechanik oder Bewegungs Kunst. Wien, 1777. O. 1537.

Anweisung, Gründliche, wie die mathematische Instrumenten zuverfertigen und zugebrauchen sind. Nürnberg, 1741. (c. n.) O. 151.

— in der Neuesten Moden eingerichteten Kunst, sich zu kleiden. Mit einer Beschreibung der weiblichen Schönheit. Wien, 1806. O. 1553.

Appert. Die Kunst alle animalischen und vegetabilischen Substanzen mehrere Jahre zu halten. Aus dem Französischen. Wien, 1811. O. 1601.

Aufmesser, Aug. Anfangsgruende der Mechanik. Zwey Theile. Neustadt, 1810. O. 1580.

Autoren. Ueber Wiens — Von zwey Reisenden X. X. 1785. O. 1492.

Baierns, Ueber, Reichthumer. Muenchen, 1800. O. 1670.

Banquier, Le, Francois ou la pratique des lettres de' Change

suivant l'usage der principales Places de France. I—II. Partie. Paris, 1724. 0.1606.

Barth, Joseph. Abbildung und Beschreibung eines Sparofens zum Kochen und Heitzen. Wien, 1805. Q. 148.

Beckmann, Johann. Anleitung zur Technologie oder zur Kenntniss der Handwerke, Fabriken und Manufacturen. Neue Ausgabe. Wien, 1789. 0.1538.

Bemerkungen, Merkantilische, und Vorstellungen in Bezug auf das Koenigreich Ungarn mit dem angränzenden Oesterreichischen Staaten betrachtet. Durch dem Hungarischen Handelstand der Pressburger Pester Ofner und Raaber Handelsleute 1802. unterthänigst eingerichtet. Pressburg, 1802. 0.658.

— über das Scharwerkswesen in den Oberpfälzischen Fürstenhümern. (h. n.) 1800. 0.1631.

Benennung, Deutsche, italienische englische und französische — aller Hauptdinge der Welt. Ein Lesebuch für die Jugend. Wien, 1787. 0.1671.

Benke József. A Theathrum tzélja és haszna. Budán, 1809, 0.1627.

— A Pesten felállitandó Magyar Játékszinről. Pesten, 1832. 0.1628.

Beregszászi Pál. Az építés tudományának azon része, melyben az épületeknek erős és alkalmas volta adódik elő. Debreczenben, 1824. 0.1592.

Berghaus, Johann Isaac. Anleitung zum landwirthschaftlichen Rechnungswesen nach Grundsätzen der kaufmännischen Doppelbuchhaltung. Erster Theil. Braunschweig, 1796. 0.1654.

Berplepsch, Oeffentliche Erklärung des Hofrichters — in Rücksicht zweyer Verfuegungen die Besteuer und Beschatzungen des Fuerstenthums Goettingen betreffend. (h. n.) 1803. 0.1651.

Berzevitz, Gregor. Ansicht des asiatisch-europäischen Welthandels. Pesth, 1808. 0.1563.

Beschreibung der Daisenberger-schen Thermolampe oder einer Sparofens. Stadtamhof, 1802. 0.1587.

— der neu errichteten Eisenbad Anstalt zu Pesth, 1827. 0.1609.

Beszédek, 1821-ben Lónyay Gábor Beregh vármegyében a főispán hivatalnak adminisztrátorságába beiktatása alk. Sárospatakon, 1821. Q. 157.

Bibliothèque choisie. Amsterdam, 1703—1713. (V. ö. *Clerc*, Jean de—.) 0.1490.

Blaskovits, Josephus. Schedium de praesenti statu fabricarum et manufacturarum in Hungaria. Magno Varadini, 1793. 0.1590.

Brackenhoffer, Johannes Jeramias. Sphaericorum formulare in auditorum usus digestum. Argentorati, 1770. 0.1630.

Braunin, Katharina. Neuestes bewährtes Kochbuch für Fleisch und Fasttage. Wien, 1798. 0.1534.

Brennus. Eine Zeitschrift für das noerdliche Deutschland. I. Band. Berlin, 1802. 0.1743.

Bresztyenszky, Adalberti Ant., Lectiones academicae ex mathesi adplicatae. Jaurini, 1819. 0.1607.

Britannia oder Neue englische Miscellen. Verantwortlicher Redakteur Karl Hermes. Stuttgart, 1825—1827. 10 k. 0.1650.

Buesch, Chr. A. Väterlicher Rath für meinen Sohn, der sich der Handlungswissenschaft gewidmet hat. Giessen, 1798. 0.1547.

— Johann Georg. Abhandlung von den Banken. Hamburg, 1817. 0.1591.

Buesching-s, D. Anton Friedrich, Woehentliche Nachrichten von neuen Landcharten, geographischen, statistischen, und historischen Buechern und Sachen. I—III. Berlin, 1773—1775. 3 k. 0.1535.

Caille, D. de la —. Lectiones elementares mathematicae seu elementa algebrae et geometriae ex editione Parisiana anni 1756, in Latinum traductae. Viennae, Pragae et Tergesti, 1758. 2 k. Q.166.

Ceres. Originalien für Zerstreung und Kunstgenuss. II. Theil Wien, 1824. 0.1579.

Clairant. Anfangsgründe der Geometrie. Aus dem Französichen übersetzt von F. J. Bierling. Neue Auflage. Hamburg, 1773. 0.1546.

Clerc, Jean de —. Bibliothèque choisie. Tome I—XXVI. Amsterdam, 1703—1713. 13. k. 0.1490.

Conspectus institutionum in Georgicon. Anno scholastico 1821/2. Viennae, 1824. Q.90.

Courier aus Ungarn. Pest, 1798—1799. 2 k. Q.176.

*Cserey, Lőrintz, Nagyajtai. Háláló beszéd. Jegyzéseivel megbővitette Varga Márton. Komárom, 1794. 0.1525.

D. D. S. Magyar Almanák 1795-dik esztendőre. Az Ó-Poly-nesiának históriájával együtt. Bétsben, 1795. 0.1608.

Deschales, Claudii Francisci Milliet, Cursus seu mundus mathematicus. Tomus I—III. 3 k. Lugduni, 1674. F.53.

Description abrégé de l'hôpital Royal de la Marine à Graen-wich. (h. n.) 1795. 0.1585.

Deyák József. Az Országbeli természetsek Megnemesítését és a kifelé Kereskedés Előmozdítását tárgyzó Nemzeti Egyesület rendszabásaira való Javallat egy Függelékkel. Pesten, 1826. Q.158.

Dictionnaire domestique portatif. Tome I—II. Paris, 1762—1764. 2 k. 0.1423.

Dienst und Exercierreglement für die sämtliche Kayserl. Koenigliche Infanterie. Frankfurth und Leipzig, 1786. 0.1610.

Dimulont, B. Vash. Beschreibung zweiter ganz neuer und origineller Vernunft oder Verstandspiele. Wien, 1814. 0.1588.

Domin, Josephus Franciscus. Lampadis electricae optimae notae descriptio eoque utendi ratio. Pestini, 1799. 0.1672.

Dyacus Senertus. Der hermetische Triumph oder der siegende Philosophie Stein. Frankfurt und Leipzig, 1765. 0.1505.

Ehlen, Lothar Franz. Entwurf eines Pensions und Belohnungs Instituts für Dienstbothen beyderley Geschlechts in Städten. Würzburg, 1802. 0.1602.

Ehrlicher Mann. Noten zur Texte über das Verbrechen und die Strafe des Garde- Oberstleutnant Szekely. Augsburg, 1776. 0.1549.

Eisenbad, Uiber die Wirksamkeit und den richtigen Gebrauch der eisenhaltigen Mineralwassers in dem — zu Pesth, 1828. 0.501.

Eleji, Várasí Épitésnek —. Budán, 1780. 0.1542.

Elementa geometriae practicae in usum gymnasiorum et scholarum grammaticarum. Budae, 1797. 0.1565.

Endrődy, Joannes Nep. Oratio habita cum collegium scholarum piarum in urbem Szegedinensem introductionis annum saecularem celebraret. Szegedini, 1820. 0.1584.

Ephemerides Politicae et Litterariae pro regnis et provinciis sacrae coronae Hungaricae ad Annum Christi 1790. Budae. Q.155.

Erfindung, Neue, wie man in Zeit von einer Stunde ohne Lehrer das Zeichnen auch alle Gemälde, Kupferstichen illuminiren und reinigen kann. Von einem Engländer. 1806. (h. n.) 0.1574.

— Neue, Eine feuchte teigartige Masse aus geringem Materiale zu verfertigen die nach vollendeter Austrocknung die Härte des festesten Holzes übersteigt. Zweyte Auflage. Wien, 1822. O.1575.

Ernesti, Jo Augustus. Initia doctrinae solidioris. Initia Rhetoricae. Ed. quinta. Lipsiae, 1776. O. 1567.

— u. az Lipsiae, 1783. O.1568.

Ertel, J. und F. *Hybl*. Theater Taschenbuch auf das Jahr 1817. Pesth, 1817. O.1491.

Eschenburg Joachim János. A tudományok esméretére tanító könyv. Magyarul közli Lánghy István. Pesten, 1827. O.1674.

Esprit, L',des journaux. Neuvième année. Tome V. Mai, 1780. Paris, O.1747.

Euclidis Megarensis mathematici clarissimi Elementorum geometricorum libri XV. a Bartholomaeo Zamberto Veneto latinitate donata. Basileae, 1558. F. 51.

Extrablattl, Ofen und Pester, oder Michael Rachschimls Briefe an seinen Herrn Vettern. Zweites Heft. 1803. O.1596.

Faerber, Der vollkommene —, oder Unterricht zur Wollen Faerberey. Aus dem Französischen uebersetzt. Sorau, 1759. O.1573.

Felső Magyarországi Minerva. Folyó Irás. 1825—1827. 3 k. Q. 184.

Floberg, P. Beschreibung eines neu erfundenen Stubenofens, Uebersetzt von Carl Fried. Primon. Kopenhagen, 1802. O.1515.

Französische Annalen. Herausgegeben von Dr. C. H. Pfaff und dr. Friedländer in Paris. 1802. I—III. Heft. O.1758.

Gatterer. Benutzungs-Art der Steinkohlen als Brandmittel in Stuben Oefen. Wien, 1800. O.1578.

Gautier. Az utak és utszák építésének módja. Magyarul kiadta Kováts Ferentz. Posonyban és Kassán, 1778. O. 1614.

Gedaechtnisshuelfe für Zeitungsleser (Erster Leitfaden durch das Labirinth der Geschichte. -- Kurze Uibersicht der Europäischen Staaten. — Merkwürdigkeiten der neuesten Kunde. — Neuer englischer Wahrsager für 1820) Prag, 1820. Q. 153.

Gedanken ueber Banknoten und oeffentliche Fondsobligationen zur Beruhigung seiner Mitbürger. Von einem oesterreichischen Rechtsgelehrten. Wien, 1810. O.1623.

Gergelyffi András. Technologia vagy is a mesterségek és némelly alkotmányok rövid leírása. Pozsony, 1809. O.1528.

Gilbert, Ludwig Wilhelm. Handbuch für Reisende durch Deutschland. I—III. Theil. Leipzig, 1791, 1795. 2 k. 0.1730.

Günther, Georg Christoph. Praktische Anweisung zur Pastellmalerey. Nuernberg, 1762. 0.1621.

Hadaly, Carolus, de Hada. Ars delineandi coloribusque localibus adumbrandi aedem. Jaurini, 1785. 0.1644.

— *Elementa hydrotechniae*. Ed. quarta. Posonii, 1798. 0.1645.

— *U. az*. Jaurini, 1783. 0.789.

Haffner Mihály, doktor. Szabad királyi Pest városa nemes Tanácsának és közönségének szóló Projectum Egy alkalmas. Betegek Ispotályának felállítására. Pesten, 1793. 0.1552.

Hahнемann, Samuel. Abhandlung ueber die Vorurtheile gegen die Steinkohlenfeuerung. Dresden, 1787. 0.1659.

Hartl, Franz Konrad. Abhandlung von der Tastenharmonika. Brünn, 1798. Q. 169.

* *Hazai Tudósítások*, melyeket készített *Kultsár István*. I. fél-esztendő. Pesten, 1806. Q. 174.

Hecht, Joseph. Einleitung zum universal europaeischen Post Recht. Pressburg, 1749. 0.1548.

Hechtel, I. K. Beiträge zur geselligen Freude. Auswahl neuer Karten, Pfaender und Unterhaltungsspiele. Nuernberg, 1798. 0.1562

Heineccii, Jo. Gottl. Opusculorum variorum sylloge. Pars altera. Venetiis, 1784. 0.431.

Hirzel. Die Wirtschaft eines philosophischen Bauers. Wien, 1768. 0.1614.

Hohnhorst. Vollständige Uebersicht der gegen Carl Ludvig Sand wegen Meuchelmordes verübt an dem Russischen Staatsrath v. Kotzebue geführten Untersuchung, I—II. Abt. Stuttgart und Tübingen, 1820. 0.1609.

Horvát István. A ditső Marczibányi Familia tudományos jutalom tételnek fényes kimutatása 1820. Pesten, 1820. 0.1669.

Horváth, Joannes Bapt. Elementa matheseos. Philosophiae auditorum usibus accommodata. Tomulus I—II. Tyrnaviae, 1772—1773. 0.1618.

Huszár Károly A tiszti irás alkotásának és módjának sommás tudománya. Pesten, 1816. 0.1570.

Hybl, F. J. und J. *Oertel*. Theater Taschenbuch auf das Jahr 1816. Pesth, 1816. 0.1495.

Institutio, Universae matheseos brevis — theoretico practica. Pars I—II. Tyrnaviae, 1752. O.1536.

Iselin, Isaak. Träume eines Menschenfreundes I—II. Theil. Carlsruhe, 1784. 2 k. O.301.

Isis oder Encyclopädische Zeitung. 1817, I—IX. Heft. Jena, 1816—1817. Q.183.

Izzo, Joannes Baptista. Elementa architecturae militaris. Tomulus I. Vindobonae, 1765. O.1626.

Jósa János. Magyar Theatromi Zseb-Könyvetske, 1819. Székes-fehérvárott, 1820. O.1526.

— U. az. 1820. Pécssett, 1820. O.1527.

Journal, Le, des Scavans hoc est: Ephemerides eruditorum anni 1667—1668. Tomus III—IV. Lipsiae, 1668. O.1507.

Jung, D. Johann Heinrich. Gemeinnütziges Lehrbuch der Handlungswissenschaft. Zweite Ausgabe. Leipzig, 1798. O.1664.

Jung Adressbuch der Koeniglichen Frey Stadt Pest 1815. Pesth, 1815. O.1663.

Kalendárium, Közhasznú Honni Vezér, Gazdasági, Házi s Tisztai — 1832 eszteneőre. I. évf. Pesten. Q.167.

Károlyi István. Nemzeti vagy Hazai Vándor 1831, 1832. I.—II. évi folyamata. Pesten. Q.162.

Káts, Stephanus. De calculo hexapede ejusque partium in duo decimas sub divisarum tum quadrato tum cubico compendioso. Budae, 1798. O.1593.

Kettner, G. F. Verbesserte Waerme und Kochfeuer Behaelter in Betreff der Holzsparung. Leipzig, 1801. O.1577.

K., D. Denkschrift an die ungrische Nation enthaltend einen Vorschlag zu einer Land Expedition nach Nord West Asien. Pressburg, 1822. O.1521.

Knigge, Adolph Freyherrn, Über den Umgang mit Menschen. Vierte Auflage. Wien, 1793. O.1558.

Kötelességei, A közkatonáknak, Gefrajter, Dobos, Káplár és Strázsamesternek külömbféle — kérdéseiben és feleleteiben. Németből magyarra fordított. Pozsony, 1808. O.1559.

Krünitz, Johann Georg. Encyclopädie Oekonomisch oder allgemeines System des Staats, Stadt, Haus- und Land Wirtschaft und der Kunst Geschichte. I—XLVIII. Berlin, 1773—1789. 56 k. O.1632.

Lehrbegriff, Praktischer, der Baukunst auf dem Lande. I—IV. Abtheilung. Wien, 1792—1794. 4 k. 0.1633.

Leírása, Korompai gróf Brunszvik József Neográd vármegyének főispányi hivataljába 1807. végbe vitetett Béiktatásának — Vátzonn (é. n.) Q. 154.

Lempe, Johann Friedrich. Erläuterungen der Kästnerischen Anfangsgründe der Arithmetik, Geometrie, ebenen und sphärischen Trigonometrie. III Theil. Altenburg, 1781. 0.1539.

Leuchs, Johann Michael. System des Handels. I—II. Nuernberg, 1804. 0.1612.

Liesgang, Josephus. Tabulae memoriales praecipua arithmeticae tum numericae tum literalis. Viennae, 1754. Q.156.

Limp, Josephus. Propositio quanam ratione domestica producta in exteras regiones exportari et activum commercium promoveri possint. Posenii et Budae, 1782. 0.1660.

Literaerischer Anzeiger für Ungern. 1799. Q.171.

Lo-Presti, Ludwig Freyherrn, An Seine geheiligte Königlich Apostolische Majestät an Grossfürsten von Siebenbürgen Bescherden . . . wider das Urtheil des kön. Sibenbuergischen Guberniums. (h. n.) 1792. 0.1589.

Löscher, Carl Immanuel. Der Bergmaschinenmeister. Dresden, 1805. Q.160.

Lugo-s, sistematisches Handbuch für Jedermann, der Geschäftsaufsätze zu entwerfen hat. I—II. Theil. Vierte Auflage. Wien, 1786. 0.1541.

Magie für gesellschaftliches Vergnügen. Gotha, 1793. 0.1592.

Magyar Hirmondó. Posonybann 1780, (I. évf.) Bétsben, 1796. 1800. 4 k. 0.1746.

Mährisches Magazin oder Beiträge zur Geschichte, Statistik, Naturgeschichte und Litteratur. I. Band. Brünn, 1792. 0.1744.

Makó, Paulus. Compendia matheseos. Ed. tertia. Vindobonae, 1771. 0.1604.

Mannhart, Franz. Xav. Bibliotheca Domestica bonarum artium ac eruditionis studiosorum usui instructa. Tomulus I—V. VII—XII. Augustae Vindelicorum, 1762. 9 k. 0.1504.

Markovich, Paulus. Oratio funebris dum regia scientiarum universitas Hungarica Josepho Petrovich ultima justa persolveret 1819. Budae, 1820. 0.1637.

Maurerische Ansichten. Herausgegeben vom Hofrath von Schütz in Zerbst. 3—5 Heft. Leipzig, 1825. O.1520.

Mayerffy, Carl v. Darstellung der Vortheile der Fässer aus Marmor im Verhältniss zu den Holzfässern. Pesth (é. n.) O.1657.

Méhes György. Arithmetica. Kiadta Méhes Sámuel. Kolosváron, 1819. O.1564.

Méhes Sámuel. Közönséges aritmetica. Kolosváronn, 1817. O.1524.

Memoriale Capituli ecclesiae Varadiensis ad excelsos Proceres et J. SS. contra quattuor possessionum capitularium Bagamér, Mike-Pérts, Harsány et Tépe iteratas instantias. Pestini, Budae et Cassoviae, 1790. O.1597.

Merkur von Ungarn oder Litterarzeitung für das Koenigreich Ungarn und dessen Kronländer. Pest, 1786—1787. 23 k. O.1748.

Mikusay János. Magyar-mutató tükör. Budán, 1827. O.1616.

Mischung, Ueber die Verbesserung und — der Weine. Vierte Auflage. Kaschau. 1830. O.1497.

Mollenhauser, Joseph. Praktisch Waid — und Schoenfaerber zum Gebrauch für Werkmeister und Liebhaber. Buedingen, 1801. O.1599.

Molnár Jánosnak belakuti apáturnak szepesi kanonoknak magyar és deák könyvei. Győrött, 1792. O.1649.

Monatliche Früchte einer gelehrten Gesellschaft in Hungarn. Pest und Ofen, 1784. O.1653.

Möhling, Johann. Anleitung zur Markscheidekunst. Wien, 1793. O.1605.

Mönnich, Bernhard Friedr. Lehrbuch der Mathematik. Erster Theil. Berlin, 1781. O.1634.

Muskatovics János. Rövid gondolatok azon módok eránt, mellyek szerént kedves magyar hazánkat jó féle hussal és hallal állandóan lehetne segiteni. Budán, 1804. O.1569.

Nachricht, Ausfuehrliche, von dem Zwecke und der innern Einrichtung der königlichen Handlungsschule in Berlin, 1803. O.1511.

Németh Joannes. Memoria Typographiarum incltyi Regni Hungariae et magni Principatus Transsilvaniae. Pesthini, 1818. O.1729.

Nemetz, Joseph Johann. Vorrath neuer Beytraege zur Physik, Oekonomie, Mechanik und Technologie das ist Naturkunde, Wirthschaft, Maschinenwegen. Erster Theil. Pest, 1784. O.1624.

* *Nemzeti Ujság* Melyet Hazai és Külföldi tudósításokból irt s kiadott *Kultsár István* 1823—1829, 1831—1832. Pest, 1823—1832. 18 k. Q.175.

Neue Zeitung der Industrie und Spekulation. Wien, 1804 0.1757.

Névkönyv a Magyar Tudós Társaságról 1832-re. Szerkesztette Döbrentei Gábor. Pesten, 1832. 0.1636.

Norberg, J. G. Beschreibung von neu erfundenen Brandtwein Brenner und Destillir Geräthen. Übersetzung I. J. F. Plagemann. Stockholm. (é. n.) 0.1576.

Oertel, s. Theater Taschenbuch (v. ö. *Hybl*)

Offizier, Der subalterne Officier oder Unterricht für Officiere, Kadeten, Unterofficiere. Von einen — der Infanterie der k. k. Armee. Prag, 1783. 0.1620.

Ordnung, Holz und Wald — fuer das Koenigreich Hungarn. Ofen, 1769. 0.1581.

Pallas. Eine Zeitschrift für Staats und Kriegs Kunst. Herausgegeben von R. v. L. I—II Band. Weimar, 1809—1810. 3 k. 0.1771.

Pardies, Ignatius Gaston. Elementa geometriae. Quantum Gallice edita nunc Latine reddita. Trajecti ad Rhenum, 1711. 0.1488.

Parnassus illustratus sive nomina et elucidatio Historiarum poeticarum, Fabularum, Incolarum, Regionum, Urbium, Fluviorum, Montium, Fontium etc. Tyrnaviae, 1728. 0.1486.

Pántzél Dániel. Tiszti Kalendárium 1819 esztendőre. Béts, 1819. 0.1625.

Pictet, Ch. — de Genève. Traité des des assolemens. Genève, 1801. 0.606.

Plan — zu einer Ungrischen Gesellschaft für Naturkunde Ökonomie und Medizin. Pesth, 1802. 0.1619.

Poetii, Joh. Mich. Gruendliche Anleitung zu der arithmetischen Wissenschaft. Andere Auflage. Halle, 1738. 0.1544.

Politische Gespräche der Todten. Nebst Politische Reden. Für das Jahr 1794. (h. n.) Q. 179.

Pongrátz, Niclas, von Szent Miklós und Óvár. Die Überschwemmung in Jahre 1813. Gran, 1824. 0.1489.

Post und Reisebuch, Allgemeines. Sechste Auflage. Wien, 1794. 0.1494.

Predigt über die Pflicht sich auch seines Viehes erbarmen. (h. n.) 1799. 0.1561.

Pressburger Zeitung für das Jahr 1793—1796, 4 k. Q.178.

Preussische Staatsanzeiger. I—II. Band. Berlin, 1806. 0.1750.

Pyerker, Joseph v. Fölső Eör. Practische Anleitung über die

zweckmässige Eintheilung Geometrischer Grundrisse mittelst eines Berechnungs Apparats. Pesth, 1826. 0.1648.

Ragg, Joseph Zwey Gelegenheitsreden. Gehalten als der Herr Sonnenfels abermal zum Rektor der Universität in Wien gewählt wurde. Wien, 1796. 0.286.

Raisz, Carl v. Bruchstücke zur Theorie des Strassenbaus. Leutschau, 1825. 0.1646.

Rath, Paul. Adressbuch der Stadt Pesth auf das Jahr 1803. Ofen, 1803. 0.1571.

Rausch, Franciscus de Traubenberg. Elementa architecturae Budae, 1799. 0.1665.

— U. az. Budae, 1779. 0.1666.

— Compendium geometriae. Budae, 1797. 0.1667.

Rechenkunst zum Gebrauch der Gymnasien und grammatische Schulen in dem Königreiche Ungarn. Zweyter Theil. 1788. 0.1514.

Regulament und Ordnung nach welchen sich kayserl. Infanterie in denen Hand Griffen und Kriegs Exercitien als in denen Kriegs Gebräuchen zu achten haben. Wien, 1737. 0.1506.

Reich, Das, der Todten. Für das Jahr 1796. (Zur Pressburger Zeitung) 0.323.

Reimarus, J. A. H. Le commerce. Amsterdam, 1808. 0.1510.

Reiner, G. L. Allgemeine nach Kant. Landshut und Augsburg, 1801. 0.305.

Relatio, Celsitudinis suae Caesareae Domini Archiducis Caroli Generalissimi ad Majestatem . . . Franciscum I. Regem Hungariae Apostolicum. Budae, 1807. 0.1148.

Relation der Affaire des Graffen Zobor mit dem Baron von Strahlenheim königlichen Schwedis Gesandten am Käyserl. Hoff Anno 1707. (h. n.) Q. 147.

Responsum civitatis Fluminensis ad libellum cui titulus: Littorale Hungaricum. Reflexiones JJ. Statibus propositae a Nunciis urbis maritimae Segniensis. Budae, 1790. 0.1555.

Retteg, Franciscus Laurentius. Rationes seu decas relationum annuarum medico physicarum ad incl. universitatem comitatuum Pest, Pilis et Solth. Budae, 1807. 0.517.

Révy, Joannes Nicolaus. Angularum rectaeque lineae trisection et consectoria circuli quadratus. Viennae, 1797. 0.1583.

Richter, Johann. Russische Miscellen. I—III Band. Leipzig, 1803. 8 k. 0.1742.

Rieger, Christianus. Universae architecturae militaris elementa. Vindobonae, 1758. Q. 165.

Riegger Pál József. Értekezés az ördögösségről. Irta —. Magyarázta Pucz Antal. Pesten, 1820. 0.165.

Ripa. Der Kunst Göttin Minerva liebeiche Entdeckung. Aus der Italianers — in das Deutsche übersetzt. Augsburg, 1774. 0.1502.

Rollin, M. De la maniere d'enseigner et d'etudier les belles lettres. Tome IV. Amsterdam, 1745. 0.1503.

Rumford, Le comte. Essai sur la meilleure construction des cheminées. 1796. 0.1647.

Rumy, Georg Karl. Bewillkommungsrede an die Theilnehmer der oekonomischen Besuchs im Georgikon zu Keszthely 1815. Oedenburg, (é. n.) 0.1635.

— Musen Almanach auf das Jahr 1808. Leutschau, 1807. 0.1314.

Sammlung der neuesten auserlesensten Kaufmanns und anderer Briefe in deutscher, französischer und italienischer Sprache. Vierte Auflage. Augsburg, 1779. 0.1509.

Sándor István. Sokféle. III—IV darab. Győrött, 1795—1796. 2 k. 0.1745.

Sanson, Wolfgang. Anweisung zu einer neuen Schnellräucherungs Methode jede Gattung Fleisches ohne Feuer und Rauch. München, 1824. 0.1517.

Sardus, Alexander. De rerum inventoribus. (V. ö. *Virgilius* De rerum inventoribus.)

Sas, Vegyes tárgyú iratok az olvasni és tudni méltó minden ágaiból. Kiadták Theisz és Cserneczy. I—V, VII—XI. kötet. Pesten, 1831—1832. 0.1773.

Schauff, Johann. Theorie in Säulenordnungen sammt einer ungarischen Nationalsäulenordnung. Pressburg, 1790. 0.1655.

Schedius, Ludovicus. Oratio, qua Josepho de Ürmény 1825 vita pie functo a regia literarum universitate Ungarica rite persolutis parentav t Pesthini in palatio universitatis 1825. Budae. Q. 163.

Schema, Gemeinnütziges, des kaiserl. kœnigl. Haupt- und Residenzstadt Wien. Wien, 1779. 0.1531.

— Kommerz und Civil — des Herzogthums Steyermark. Gratz, 1803. 0.1530.

Schematismus, Hof und Staats — der Haupt- und Residenzstadt Wien. 1776. 0.1529.

Schotti, Gasparis, Schola steganographica in classes octo distributa, quibus inter alia multa explicantur artificia nova. Herbi-pol. 1663. Q. 149.

Schottus, Caspar. Compendium arithmeticae practicae generalis. Cassoviae, 1751. O. 1485.

Schreiben eines Wienerers an einem in heil. roem. Reiche wohnenden Ungarn. (h. n.) 1763. O.101.

Schraud, Franciscus, Georgio Stahly parentat —. Pesthini, 1803. O.1638.

Schreyer, Joseph. Kommerz, Fabriken und Manufacturen des Königreichs Böhmen. Handbuch für teutsche Kaufleute. I—II Theil. Prag und Leipzig, 1793. O.1519.

— Joseph Anton. Ueber Commerz, Fabriken und Manufacturen in Koenigreich Böhmen. Prag und Leipzig, 1793. O.1518.

Schneid, Desiderius. Ueber den Werth des öffentlichen Anklägers. Eine Denkschrift dem Publikum gewidmet. München, 1803. O.1550.

Schwarzer, Anton. Deutsche Sprachlehre für Taubstumme. I—II Theil. Ofen, 1817. O.1703.

Schweighofer Versuch über dem gegenwaertigen Zustand der oesterreichischen Seehandlung. Wien, 1783. O.1512.

Segner, Johann Andreas von —. Anfangsgrunde der Arithmetic, Geometrie und der geometrischen Berechnungen. Halle im Magdeburgischen, 1773. O.1557.

Sermones dum Joannes e comitibus Keglevich de Buzin in comitatus Barsiensis supremum comitem a 1825. solenniter installaretur dicti. Strigoni, 1825. O.1603.

Siebenbürgische Quartalschrift. I. IV—VI. Jahrgang. Hermannstadt, 1790, 1795, 1798. 4 k. O.1752.

Sipos, Paul. Beschreibung und Anwendung eines mathematischen Instrumentes für die Mechaniker zur unmittelbaren Vergleichung der Cirkulbogen (h. é. n.) Q. 164.

Spányik, Glycerius. Oratio, qua . . . Martino Bolla scholarum piarum praeposito provinciæ in comitiis provincialibus Vacii celebratis a. 1832. parentavit. Pesthini, 1832. Q. 170.

Spectateur, Le, ou variétés historiques, littéraires, critiques. Tome I—III. Paris, O.1760.

Spinnengewebe, Gerichtliches — oder Kuriose Gerichtshändel und Urtheile. (h. n.) 1798. O.1513.

Staats-Almanach, Oesterreichische, für das Jahr 1790. Wien, 1790. O.1484.

Staats-Papiere, Die, der Oesterr. Monarchie. Wien, 1823. O.1656.

Stock, Christian. Homiletisches Real Lexikon oder reicher Vorrath zur geist- und weltlichen Beredtsamkeit. Jena, 1734. Q. 168.

St, P. H. Beschwerden und Vorschlag wie dem Handel in Ungarn aufzuhelfen wäre. (é n.) O.1498.

Studentenstiftungen in Boehmen. Prag und Wien, 1787. O.1652.

Szakáts Mesterségnek könyvetskéje. Kolosváratt, 1793. O. 1615.

Szapary, Graf Johann von —. Der unthätige Reichtum Hungarns. Nuernberg, 1784. O.1551.

Szártóry Imre. A marhahus drágaságáról s bősége Fő akadályáról. Nagy-Károlyban, 1816. Q.159.

Széchenyi István, Gróf és Döbrentei Gábor. Pesti Ló-Verseny könyv 1828-ról, 1829-re. Pest, 1828—1829. O.1629.

†*Szent-Ivány*, Martinus. Curiosora et selectiora variarum scientiarum Miscellanea in tres partes divisa. Tyrnaviae, 1689. O.1732. (R. M. K.)

— Continuatio dissertationis paralipomenonicae rerum memorabilium Hungariae. Tyrnaviae, 1700. O. 1732. (R. M. K.)

Szklenár, Georgius. Oratio quam 1780. dum regium Tallosiense orphanotrophium Szemptzini collocaretur, adornavit. Posonii. 1780. O.1600.

Szózat, Hazafiui, a magyar nemességhez (h. n.) 1809. O.1646.

Tabulae logarithmorum cum canone sinuum et tangentium Tyrnaviae, 1771. O.1586.

*Talyga István. Utmutatás a számtudomány tanítására Pestalozzi regulái szerént. Első darab. Első fogás. Rév-Komáromban, 1827. O.1728.

Taschen-Bibliothek der wichtigsten und interessantesten See- und Landreisen. Herausgegeben von Joachim Heinrich Jäck. I—XIII. Lieferung. 13 k. O.1741.

Taschenbuch, für junge Handwerker und Künstler in allen Verhältnissen. Hermannstadt, 1814. O.1496.

Tedeschi, Anton. Grosser allgemeiner National Kalender 1821. Grätz, 1821. Q.150.

Teschedik, Samuel. An das Ungarische besonders Protestantische Publikum detaillirte Erklärung der Ursachen des Entstehens und des Einschlafens des ersten Praktisch-Oeconomischen Industrial-Instituts zu Szarvasch. 1798. (h. n.) 0.1563.

Tractatio, Physicae experimentalis innixae compendiosa — Ed. altera. Trajecti ad Rhenum, 1717. 0.1488.

Tractatus de pyrotechnica et balistica. Vindobonae, 1766. 0.491.

Tienk. Abtittete und Ehrenerklärung an alle die welche ich etwan durch meine Schriften beleidiget habe. Wien, 1790. 0.1554.

Trithemii, Johannis. Steganographia. Authore Wolfgango Emesto Heidel. Moguntiae, 1676. Q.149.

Tudományos Gyűjtemény I. III—XIII évf. Pesten 1817. 1819—1829. 52 k. 0.1766.

Ungarisches Magazin oder Beyträge zur vaterländischen Geschichte, Erdbeschreibung und Naturwissenschaft. I—IV. Band. Pressburg, 1781–1783. 3 k. 0.1762.

Unrechtmässigkeit, Ueber die — des kleines Zehends in Baiern. (h. n.) 1784. 0.1516.

Unterricht vom Lein und Haufbaue für Landleute. Ofen, 1789. 0.539.

Urania für Kopf und Herz. Herausgegeben von Ewald. Hannover, 1793—1794. 6 k. 0.1760.

Ünnepje, Somogy vármegyének polgári — az 1832-ik esztendei Tavasz elején (Kaposmérői Mérei Sándor főispán beiktatására.) Pest, 1832. 0. 1608.

Vásárhelyi, Paulus. Introductio in triangulationem. Budae, 1827. 0.1668.

Vedress Istvány. A Tiszát a Dunával öszve kaptsoló ujj hajókázható csatorna. Szeged, 1805. 0 1639.

— Egy nemzeti jószág. Szeged, 1807. 0.1640.

— A sívány homokság használhatása. Szegeden, 1825. 0.1643.

Vedres, Stephanus Dissertatio de fundo publico. Latine redita per Josephum Basilium Salamon. Szegedini, 1809. 0.1641.

Wedresch, Stefan. Ueber einen schiffbaren Kanal in Ungerland. Uebersetzt von Nikolaus Stankovitsch. Szegedin, 1805 0.1642.

Vereinigte Ofner und Pester Zeitung. 1800—1802. Ofen. 3 k. Q. 177.

Versegi Ferentz. Rövid értekezések a muzikáról. VI. énekekkel. Bétsben, 1791. 0.1617.

Virgilius, Polidorus. De rerum inventoribus. Neomagi (é. n) 0.1487.

Vlacq, A. Tabulae sinuum tangentium et secantium et logarithmi sinuum et numerorum. Ed. ultima. Francofurti et Lipsiae, 1738. 0.1500.

Vojdisek, Joseph. Adressbuch der königlichen Freyen Stadt Pesth. 1822. Pesth, 0.1560.

Vorschlag und Entwurf einer allgemeinen Buechermanufactur. Frankfurt und Leipzig, 1764. 0.1499.

Wagentrutz, Jacobus. Arithmetica pro lectionibus tradita. Oder Rechen Kunst für dem gemeinen Wesen. Bamberg, 1739. 0.1545.

Walthers, Jacob Christian. Erste Grundsätze der Arithmetik. Frankfurt am Mayn, 1764. 0.1572.

Weinwirth, Der vollkommene, — und Weinkellermeister, Grätz, 1803. 0.1542.

Wegweiser, durch Pesth, 1804. 0.1598.

Weltmensch, Der beliebte — welcher lehret die ueblichsten Arten der Spiele in kurzer Zeit. Wien, 1795. 0.1622.

Wiederkehr, Kaiserin Theresiens — nach der Oberwelt. Wien, 1788. 0.1501.

Wolfen, Christian. Der Anfangs Gruende aller mathematischen Wissenschaften I—IV. Theil. Andere Auflage. Halle im Magdeburgischen, 1717. 2 k. 0.1661.

Wolffius, Christianus. Elementa matheseos universae. Tomus I—V. Ed. nova. Halae Magdeburgae. 1742—1756. 5 k. Q.152.

— *Compendium elementorum matheseos universae in usum studiosae juventutis adornatum.* Tomus I—II. Ed. secunda. Lausanne et Genevae, 1758. 0.1662.

Wöchentliche Nachrichten von gelehrten Sachen auf das Jahr 1741. I. Stück. Regensburg. Q.146.

Zsebkönyvetske, Magyar Játék Szini — 1807 és 1808. Pesten. 0.1493.

A Kultsár-könyvtár multja és jelene

Erdélyi Pál, aki először ismerte Kultsár István könyvtárát,¹⁾ ezekkel a szavakkal végzi tanulmányát: „A fődolog, ami most már hátra van, a könyvtárnak a modern bibliographia állása szerint való rendezése és egy olvasóteremnek megnyitása — már a közel jövő feladata, s szólanunk nem kell, mi csak a mult történetét, a mult ismertetését tűztük ki feladatunknak, s azt elvégezvén egy a könyvtárra virradó szebb jövő reményében hagyjuk abba munkánkat.“

Több, mint négy évtized előtt írta e sorokat egy fiatal könyvtári tisztviselő, aki lelkesedéssel indult pályájának és éppen ezért fájt neki a könyvtár mostoha sorsa. Egy negyed századnak kellett elmulni, hogy a tanulmányban hangoztatott kívánságok valósággá váljanak. A könyvtárat 1911. évben a modern bibliografia szerint feldolgoztuk, cédula és szak-katalógus készült róla, az az olvasó terem pedig 1914. év első napján nyílt meg abban a palotában, melynek építésére Kultsár István könyvtára adott első ösztönzést. A könyvtár modern miliőben van elhelyezve, mint magva egy nagy könyvgyűjteménynek, mely sok-sok ezer könyvet számlál. És Kultsár tisztos neve mellé Komárom két nagy fiáé sorakozik: a politikus Ghyczy Kálmáné és a tudós Szinnyi Józsefé, kiknek könyvtárai egyesültek Kultsár Istvánéval, hogy hirdessék e földnek nagy elméket termő képességét és magyar nemzeti mivelődést terjesszék szülőföldjükön. Az a szebb jövő, melyről az író szólt, a könyvtárra ime elkövetkezett.

Mi most röviden számot adunk a könyvtár életének nevezetesebb mozzanatairól, hogyan lett Kultsár István könyvtára a kialakulás kristálykövévé, amelyre ráakódtak a jegecek, hogy világsan e nagymultu város és vármegye kulturális életében.

*

¹⁾ Magyar Könyvszemle, 1886 75—90 l. Utánközlés Komáromi Lapok 1887.

A könyvtár
megalapí-
tása

Erdélyi ismertetése kimerítően foglalkozik a Kultsár-könyvtár viszontagságos multjával, melyhez kevés hozzáadni és pótolni valónk van; célunk inkább a könyvtár feladata miként való teljesítésének és hatásának vizsgálata a könyvtár anyagának rendezése főbb elveinek és használatának ismertetése leendő.

A magyar nemzeti irodalom ujjaszületésének hajnala derengett akkor, amikor a betegeskedő Kultsár könyvtára jövőjét biztosítandó, nagylelkű ajánlatát Komárom vármegye rendesének megtette. A nagy alapítások ideje volt ez: Széchenyi Ferenc és István grófok, Marczibányi, Csaplovich, Mikó, Jankovich nagyszerű adományai az ezt megelőző időkben alapozták meg a magyar kultúra monumentális alkotásait. Kultsárra tagadhatatlan volt ezek hatása, de e mellett még két szempont működött közre elhatározásánál: európai miveltsege és a bibliofil nemes önzése, aki fájdalommal gondol egy élet munkájával és jelentős áldozataival megszerzett könyvtárának halála után kérelmelhetlenül bekövetkező elkötyavetyélésére, szétzúllására. Halála után is együtt akarja tudni gyűjteményét. Óh, ha gondolkozóba esnének nagyobb könyvtárak tulajdonosai, tudósok, gyűjtők, irodalom- és könyvbarátok, milyen szomorú sors jut némely könyvtárnak osztályrészéül tulajdonosa halálával: a Kultsár Istvánok száma légió lenne!

Hajlott kora, betegeskedése adta kezébe a tollat 1827. október elején, hogy megírja ajánlását. Október 5-én érkezett „Tekéntetes Nemes Komáromvármegye Statusainak és Rendesének” címzett *Könyvtárajánlás-a* a vármegyéhez, mely négy nappal később, október 9-én tárgyalta és fogadta el a nagylelkű ajánlatot.²⁾

²⁾ Kultsár István Könyvtárajánlás-a tulajdonképen a vármegyei könyvtár alapító levele. Hogy ismételt közlése után (Magyar Kurir 1827. II. 51—52 sz., Tudományos Gyűjtemény 1827. XI. füzet, Komáromi Lapok 1884 évi 12. sz.) egész terjedelmében ide iktatjuk, azt ezen alkalommal, amikor a könyvtárral részletesen foglalkozunk, nem mellőzhetjük.

Az ajánlás szövege így hangzik:

Tekéntetes Nemes Vármegye!

Álmélkodva tapasztalván más Nemzeteknek tudománybéli Culturáját, észre vettem, hogy azon előmenetelt mindenütt a számosabb Bibliothecák, és a Jurisdictióknál is található, s közhasználásra megnyitott könyvtárak segítették. Hazafiui indulatból szülőföldemnek óhajtanám megnyitni a ditsőségnek azon utját, hogy első lenne Magyarorszában egy nyilvánvaló, s közhasználásra megnyitott könyvtár felállításaiban. Illyen intézet különösen a Ns. Vármegye ifjabb Tisztviselőinek, a tudományokat szerető városi polgároknak, kiváltképpen pedig a Kath. és Reform. Gymnásiumok Professorainak, és tanulóinak kedvező alkalmatosságot nyújthatna tudományaik bővítésére.

Ennélfogva bátorkodom reményleni, hogy a Ns. Vármegyének nagyérdemű tagjai nem fogják idegenséggel fogadni azon szives, ámbár tsekély

ajánlásomat, hogy én 3—4000 darab tudományos és hasznos könyveket ajánlékozni kész vagyok Komáromban közhasznállásra megnyitandó Bibliotheca felállítására. A könyveket már össze irattatni kezdettem, és hogy a Ts. Ns. Vármegye szives ajánlásomnak valóságáról magát meg győzhesse, ezer darabonként bemutatni kész vagyok Most ugyan ezek tudományos rend szerint elrendelve nintsenek, minthogy ez különös és nagyobb fáradságot kíván; de előre bizonyossá tehetem a Ts. Ns. Vármegyét, hogy ezen ajánlékban küldendő könyvek között kissebb, nagyobb Theologicum, Juridicum, Medicum, Historicum, Phylosophicum, Mathematicum, Aestheticum, és Phylologicum munkák találtnak, és ezek között régibb és újabb Auctoroknak jeles Munkáik. Ha tehát ezen ajándékomat a Ts. Ns. Vármegyének elfogadni tettik, azon feltételtől méltóztassék engem bizonyossá tenni:

1. Hogy ezen ajándékomat mennél hamarább a közhasznállásra fogja állítani; 2 Ezen könyvgyűjteményt az elpusztulástól meg fogja menteni; — E végből óhajtanám, hogy a Ts. Ns. Vármegye a gond viselést egy tisztjére p. o. a Vice Archivariusra méltóztatnék bízni, a ki időnként a Ts. Ns. Vármegye által kirendelendő Deputatusoknak, a Sz. k. Város képviselője, a Cath. Gymnasium Directora és a Reform. Ecclesia helybeli Curatora jelenlétében a Bibliotheca tökéletes állapotjáról számot adni tartozzék; minthogy az volna hazafiui óhajtásom, hogy ezen könyvek a Ts. Ns. Vármegye, és Szabad Kir. Város tagjainak, a Városban levő minden Vallásu egyházi férfiaknak, a Professoroknak és a két Gymnasiumban tanuló ifjaknak kiváltképpen szolgáljanak.

Nem kételkedem, hogy ezen tsekély adományom a Ns Vármegyének, és Városnak több Nagylelkű férfiai arra fogja serkenteni, hogy amit én kis tehetséggel a nagy tzelra kezdettem, azt mások gazdag adakozásokkal bővítsék, és ez által a nemzeti Culturát, és a maradékoknak nagyobb tökéletesedését hathatósabban segítsék. A Ts. Ns. Vármegyének kedvezése, és egy, ilyen szent tzelra alkalmas épületnek felállítása annyival hihetőbbnek tettzik előttem, mennyivel bizonyosabb, hogy mind az Oskolákban lévő, mind az Oskolákból kilépett ifjuságnak nagyobb jótéteményt nem nyujthattunk, mint ha a tudományos tökéletesedésére ott, hol semmi egyéb segedelmek nincsenek, ilyen kedvező alkalmatosságot nyitunk.

Serkentő példánk lehet Frantzia Ország, hol a Cultura oly nagyra emelkedett; mert majd minden városnak 30—80 ezer kötetből álló közhasznállásra szolgáló Bibliothecája vagy. Illyen számos Bibliothecákkal dítseszkiz Anglia és Német Ország is, hol az ifjuság a közönséges könyvtárakból minden tudományokban segedelmet merithet. Hogy illyen buzdító példák annyival foganatosabbak lehessenek, én is Adományomat úgy intéztem, hogy abban Görög, Deák, Frantzia, Német, s Magyar könyvek találtnassanak, sőt, hogy ezen nyelveknek megtanulására is utat nyissak, mindenikből Grammatikákat, és Lexiconokat is kívánok ajánlékozni, s ez által a nyelvek megtanulását könnye biteni

Méltóztassék a Ts. Ns. Vármegye nem tsak ajánlásomat, hanem annak felsőbb tzelját is tekintetbe venni, és maga bölcs meghatározását tudomra adni, a ki vagyok mély tisztelettel a Tekintetes Nemes Vármegyének Pesten Octob. 4-dikén 1827. alázatos szolgálja *Kultsár István sk. a Pesti Nemzeti Ujság szerzője.*

A vármegye szokatlan melegséggel karolja fel a könyvtár ügyét és Kultsár minden kívánságát hajlandó teljesíteni. Ezek közül a legfontosabb az, amely nyilvános olvasószoba felállítását célozta: tervet is készíttetnek a Rendek, sőt pénzt is akarnak teremteni — közadakozásból. Bizony ez az időpont, melyet teljesen a politika uralt, és a reakciós kormányzat sérelmei, nem kedveztek a gyűjtésnek és a közadakozás igen gyengén indult meg 1828-ban.

Az udvardi járásból érkezik be az első gyűjtés 131 ft. 35 kr., a csallóközi járás nemességétől mindössze 70 ft.; a tatai járásból 116 ft. és egy arany, a gesztesiből 166 ft., ez összesen 483 ft. 35 krt tenne ki.³⁾ Ez az összeg meg is felel annak, amiről később, 1819-ben, Boldogasszony hava (augusztus) 19-én a főadószedő (főpénztáros) jelentést tesz a státusoknak, hogy a könyvtárra 498 ft folyt be.⁴⁾ A nagyobb könyvtári adományok közül Esterházy Miklós grófé érdemelne említést (300 ft. ezüstben), melyet a gróf bizonyos kikötéssel adományoz. Ez az adomány azonban sohasem folyt be. Zichy Miklós és Batthyány Kázmér grófok 50—50 ft adománnyal járulnak a könyvtárhoz, végül fel kell az első ajánlattevő nevét, Végh Antal consiliariusét jegyeznünk, aki 50 forintot ígért, ha az építkezés megkezdődik.⁵⁾ Ez az ajánlat természetesen tárgytalanná vált, mivel az építkezés sohasem kezdődött el a vármegyeházán, mert 1830-ban 5300 forintot, amibe az olvasószoba és a könyvtárépület került volna, nem lehetett könyvtárépítésre előteremteni.

Itt végződik a vármegyének egy könyvtárépület létesítésére irányuló első sikertelen kísérlete.

Kultsár könyvtárát 1828-ban bekövetkezett halála után özvegye küldi el a vármegyének, melynek ideiglenes szállást az első alispán ad hivatalos helyiségeiben.

1829-ben az archiváriusnak adják ki a könyvtárt, melynek a vármegye szekrényeket csináltat.⁶⁾ Ezekben a szekrényekben és a vármegyeházán maradt a könyvtár nyolcvanöt esztendeig. A vármegye archivumához fűződik azután a könyvtár jó és balsorsa. Kultsár másik kívánsága is teljesült ezzel, ki alapítólevelében a vice-archiváriusra óhajtotta bízni a könyvtár kezelését.

³⁾ Közgy. Jegyzőkönyv 1828 évi 276., 133., 1861. sz. határozatok.

⁴⁾ U. o. 1829. évi 405. sz. hat.

⁵⁾ U. o. 1829. évi 337., 1828. évi 932., 1830 évi 264. és 1828. évi 276. sz.

⁶⁾ U. o. 1828. évi 1861. és 2387. sz., 1829. évi 405. és 1636/37. sz.

A vármegye akkori érdemes és buzgó levéltárnoka, Nagyváthy Vendel táblabíró össze is állította a könyvtár lajstromát még 1830-ban,⁷⁾ mely a Hunyady Vince főjegyző, Pruzsinszky és Jezericzky táblabírákból álló könyvtári „küldöttség“-nek adott ki.⁸⁾

A következő 1831. évben a Rendek a könyvtár rendtartásáról hoznak határozatot és Komáromy János fiatal fiskálist választják meg a könyvtár őrévé, kit e munkájáért évente váltó cédulában 50 forinttal honorálnak.⁹⁾ E határozatban a vármegye úgy rendelkezik, hogy Hunyady főjegyző és Pruzsinszky küldöttségi tagok a könyvtárat leltár (elenchus) mellett adják át az új örnek, akinek meghagyják, hogy a könyvtár anyagát kikölcsönöznie nem szabad. A könyvtár használata tehát 1831. évvel kezdődik. Ezzel a rendelkezéssel a vármegye az alapítónak ismét egy kívánságát teljesítette, hogy t. i. az elpusztulástól a könyvtárat megmentse. Sajnos, az alapítónak ez a kívánsága csak részben teljesült. Az üdvös rendszabályt nem tartották be, mert 1836-ban már elveszett könyvekről tesz jelentést a könyvtár őre, melyek sohasem kerültek meg¹⁰⁾

Komáromy János könyvtárnok buzgósággal végzi feladatát, a könyvtárat gyarapítja és tisztéhez hiven jelentést tesz a Liska Dánielnél elveszett könyvekről. Öt évig tart a könyvek szorgalmazása a kölcsönvevő örökösein. Liska Dániel uram volt a kivétel, akiért a szépen megalkotott könyvtárszabályon csorba esett. Ha egy pillantást vetünk az olvasók névsorára, látjuk, hogy ezt a szabályt. t. i. a könyvkölcsönzési tilalmat, betartani nem is lehetett; nem pedig azért, mert olvasóhelyisége a könyvtárnak nem volt, bár az olvasók közé a kisvárosnak igazán az eleje tartozott. Az olvasók közt a következő nevekre akadunk:

Asztalos István urad. ügyvéd, Borbély László városi főjegyző, Buzás János törv. gyakorló, Buzás Antal, Brunano Lénárt és Franciska, Borghese Károly fűszeres, Balogh Ferenc táblabíró, Both Dániel, Czike Sándor ügyvéd, Csepy Antal, Csepy Mihály ref. predikátor, ifj. Csepy Zsigmond, Csorba János, Csorba László urad. ügyvéd, Csizmazia György ügyvéd, *Czuczor* Gergely sz. benedekrendi tanár, Farkas Péter esküdt, Farkas István gyógyszeres,

⁷⁾ U. o. 1830. évi 1129. sz.

⁸⁾ U. o. „ évi 403. sz.

⁹⁾ U. o. 1831. évi 1652. sz.

¹⁰⁾ U. o. 1836. évi 2018., 1838. évi 3032., 1839. évi 2498 sz.

Fogthüy Zsigmond esküdt, Fülöp István törvénygyakorló, Galambos Elek, Garay József, Ghyczy Mátyás törvénygyakorló, *Ghyczy* Kálmán táblabíró, Dabasi Halász Lázár főhadnagy, Horváth Bálint sz. B. r. tanár, Hunyady Lajos aljegyző, Huszár Ferenc szolgabíró, Illyés József törvénygyakorló, Janitsár Dömötör kereskedő, Jókay Ásvai Károly,¹¹⁾ Karácsony Adolf törv. tanuló, Karácsony Dániel táblabíró, Karácsony Klotilda, Kajdacsy Pál esküdt, Kereskényi 19. gy. e. hadnagy, ifj. Kalicza János törv. gyakorló, Komáromy János ügyvéd (a könyvtár őre), Komáromy István tanuló, Konkoly-Thege Balázs esküdt, Kossár Ferenc városi szenátor, Kürthy Pál esküdt, Liska Dániel, Laky Gábor, idősb Losonczy István tiszt. alügyviselő, Mechtler városi írnok, Mesko 19. gy. e. főhadnagy, Milkovits Zsigmond t. alügyviselő, Mindszenty Antal és Károly, Missits Elek főszolgabíró, Molnár Lajos tiszt. ügyviselő, Nagy Antal tanuló, Nedeczky Károly törv. gyakorló, Nigrinyi József és Lajos, Novák János gyógyszeres, Nyikos László, Orbán Gábor rajztanító, Ordódy Pius sz. B. r. tanár, Pajor István ügyvéd, Pálffy Sándor ügyvéd, id. és ifj. Pázmány Zsigmond szolgabírák, Penthe Sámuel esküdt, Peőcz József táblabíró, Pulay Gábor „honni“ főadószedő, Révész Ferenc ügyvéd, Redl Alajos esküdt, Rudolf genie corpnál hadnagy, Sándor Rudolf törv. gyakorló, Sárközy József szolgabíró, Sárkány Miklós sz. B. r. tanár, ifj. Sárkány Ferenc, Sebestyén József ügyvéd, Sipőcz István ügyvéd, ifj. Szabó Lajos, Szabó Zsigmond, Szathmáry Dániel tiszt. ügyviselő, Szekeres Constantin írnok, Wellesz András.¹²⁾

Nem sokat hallunk ezentúl a könyvtárról a megye gyűlésein. Némi izgalmat a Helytartótanács beavatkozása kelt, mely — nem tudni, mi okból — leír a vármegyére, hogy Kultsár könyvtára milyen karban van? A Karok és Rendek nem ismerik el a kormányzék felügyeleti jogát.¹³⁾

1832-ben Kultsár István özvegye újabb 1000 darab könyvet ajánl fel a könyvtár kiegészítésére, melyet a következő 1833. évben el is küld.¹⁴⁾

¹¹⁾ Jókai Mór bátyja.

¹²⁾ Tettes Ns. Komárom vgye Kultsári Könyv Tárától haszonvételre kiadott könyvek és kivevők neveit magába foglaló napi könyv 1832-diki Nov. 1-ső napjától fogva. (Könyvtári ügyiratok közt.)

¹³⁾ Közgy. jegyzőkönyv 1831. évi 949., 1832. évi 1397., 1631., 1882.

¹⁴⁾ U. o. 1832/2923. és 1938/1833. sz. hat.

A negyvenes években alig találunk feljegyzést a könyvtárról. A szabadságharc után is hosszabb szünet áll be a könyvtár életében. A vármegyénél alkalmazott császári hivatalnokokat elkerülte a közönség és így a könyvtártól is elfordult. A könyvtár rendes helyiség hiányában, többnyire áldozatul esik a hivatali érdekeknek, helyet adni kénytelen, ha a megyei hatóságnak helyiségre van szüksége. Végül a folyosóra kerül.

1855. nov. 1-től Kégly József megyei főjegyző őrizete alatt állott a könyvtár, ki egész 1860. végéig kezelte azt. Így tudjuk ezt a megyei pénztárak vagyonának megvizsgálására kiküldött bizottság jelentéséből.¹⁵⁾ Ez azonban tévedés, mert közbeesik a Kultsárkönyvtárnak egy jobb időszaka, mikor Nyulassy Antal bencés gimnáziumi tanár volt az őre, ki a könyvtár leltárát elkészítette és az arra vezetett záradék szerint 1857—1861. években kezelte a könyvtárat. Nyulassy rendben adta át a könyvtárat és annak kulcsát Ambrósz megyefőnököknek.¹⁶⁾ Az 1861-ben beköszöntött rövid magyar világ a könyvtárra is kedvezően folyt le. Gyűjtés indult meg a könyvtár javára szép eredménnyel, melyből magyar írók (Jókai, Jósika, Kemény, Eötvös) munkáit veszik meg a könyvtár részére. Ezeket olvassák szívtében, mert tíz évvel utóbb a könyvekből sok elkallódik. Ugy látszik, a könyvtárral nem sokat törődtek a második provizórium alatt sem. Egy 1865. okt. 10-én kelt hivatalos üggyirat a könyvtár új őre kinevezéséről szól;¹⁷⁾ Liphay főispáni helytartó dr. Persz Adolf aljegyzőt nevezi ki a könyvtár őrévé és utasítja Franits Lénárd alispánt, hogy a könyvtárt Kégly József főjegyzőtől vegye és dr. Persznek adja át. Ez a hivatalos irat valóságos lendülettel szól a könyvtárról:

„Önt a vármegyei könyvtár őrzetével megbízom . . . e teendőit mielőbb átvenni, azt kellően rendezni, s felette őrködni szíveskedjék; e megyei kincs őrzésének nemes öntudata, hiszem, megadandja tudományt kedvelő törekvésének azon jutalmat, melyet megadhatni a körülmények gátolnak “

Az alispánnak szóló értesítésből kiderül, hogy a könyvtár-állványok hiányosak és azokat javíttatni kell, hogy a könyvtárat a kisteremben felállithassák.

Kéglytől tehát dr. Persz vette át a könyvtárat. Rendezésről

¹⁵⁾ Közgy. jegyzőkönyv 1470/1868.

¹⁶⁾ Kultsár Könyvtár Könyvjegyzéke (záradék).

¹⁷⁾ Megyefőnöki iratok 1865. évi 1388. eln. sz.

persze szó sem volt. Ezekről az évekről a könyvtár használatának semmi nyoma nincsen. Valószínűleg térítvény nélkül adták ki a könyveket és így következhetett be az a körülmény, ami a könyvtáron máig is látszik — hogy belőle sok könyv elveszett.

Nyulassy érintett írásbeli nyilatkozata szerint a könyvtár rendben volt, mikor kulcsát 1862-ben átadta Ambrósz megyefőnöknek, erről a leltár is tanuskodik. Az utána következő interregnumban a könyvtárra szomorú korszak következik. A vármegye későbbi gyűlési jegyzőkönyveiben bőséges adatszolgáltatást találunk az alkotmánytalan korszak vagyonkezeléséről; a vármegye nem is késik azért az illetőket felelősségre vonni.

Ezekből kiderült, hogy a mulasztás Kégly József főjegyzőt terhelte, ki a könyvtár kulcsait őrizte. Kégly ugyan tagadta nyilatkozatában, hogy valaha a könyvtár őre lett volna. A könyvtárat szerinte 1864. évben¹⁸⁾ a felső emeleti szobából a nagyterembe hordták le. A rendezés alatt a könyvek garmadában felhalmozva heverték és minden rend nélkül rakták be a szekrényekbe, melyek bezárva nem voltak, a könyvtár kulcsa nála állt „és nem volt korlátozva senki, hogy könyvet ne kívánhassák“, a visszahozott könyveket szobájába is berakták és ezek a könyvei közé keveredtek.¹⁹⁾ Ezeket a könyveket visszaküldte 1869-ben a könyvtár új őrének. Későbbi nyilatkozatában a könyvtár hiányaiért dr. Perszet teszi felelőssé.²⁰⁾

A vármegye nem elégedett meg a nyilatkozattal és az ügyet átadja a tiszti ügyésznek, hogy perrel támadja meg Kéglyt. Asztalos Mór főügyész a megbízatást nem tekintette sürgősnek. 1872-ben azt jelenti, hogy Kégly felelősségre nem vonható. A vármegye azonban korántsem hajlandó napirendre térni az ügy felett, az ügyész jelentését nem fogadja el és újabb utasítás mellett adja vissza neki, hogy az eljárást folytassa.²¹⁾ Együttal Nyulassy Antal volt könyvtárost is megkeresi, hogy adjon a könyvtárról felvilágosítást. Nyulassy levele igen kedvezőtlen Kéglyre nézve.²²⁾ Az ügynek azonban folytatása nem lett és szép csendesen elaludt. Pedig a vármegye még 1880-ban is sürgeti a t. ügyészt, hogy az elveszett

¹⁸⁾ Bizonyára rosszul emlékezett, mert 1865. végén kapott erre alispáni utasítást.

¹⁹⁾ Kgy. jkv. 1869. évi 659. sz.

²⁰⁾ U. o. 1869. évi 1292. sz.

²¹⁾ U. o. 1872 évi 264. sz.

²²⁾ U. o. 1872 évi 422. sz.

könyvekért kártérítési pert indítson.²³⁾

Az 1867-ben bekövetkezett alkotmányos étellel a könyvtárra is új éra virradt. Thaly Géza megyei másodaljegyző lesz a könyvtár őre. Leltár mellett²⁴⁾ vette át a Kultsár-féle könyvtárat dr. Persztől és 3747 kötet helyett 3647 darabot talált; az újabb szerzeményekből pedig 491 drb. helyett csak 288-at.

Komáromvármegyét azzal a váddal illeti, hogy könyvtárával nem sokat gondolt, igazságtalanság nélkül nem lehet. Erdélyi idézett dolgozatában az alkotmányos éra kezdetéről e sorokat írja: „A megyék is elkezdtek korteskedéseiket, megválasztották tisztviselőiket és hozzáfogtak ügyeik viteléhez. Komárommegyében is így volt. Lassankint fogott mindenhez és végre rágondolt könyvtárára is, 1874-ben vette fel az ügyet...” Éppen az ellenkezője történt. Az alkotmányos éra első életnyilvánulásai közt találjuk a könyvtárról való gondoskodást. A vármegye a könyvtár őrét megválasztja,²⁵⁾ ugyanebben az évben felhívja a pénztárt, jelentse be a könyvtáralap állását. Még 1867-ben értesül könyvtárőrétől, hogy sok könyv maradt künn az olvasó közönségnél, ezért fölhívás útján haladéktalanul közzéteszi, hogy az 1848 előtt kiadott könyveket is szedjék be.²⁶⁾ 1869-ben az új őr már azt jelenti a közgyűlésnek, hogy csak 29 db könyv hiányzik a könyvtárból.²⁷⁾ Mikor pedig a Nyulassy-féle leltár alapján megtörténik a könyvtár átvétele, a vármegye szokatlanul erélyesen követeli a hiányok pótlását és a szenvedett kár megtérítését. „A megye közönsége tetemes áldozatokkal felállított és igen jelentékeny szellemi kincset magába foglaló könyvtárának ily nagy mértékbeni megcsonkítását könnyen nem nézhetvén a hűtlen kezelőknek a legszigorubb feleletre vonását mellőzhetetlennek találja.” Ha a vármegyének ez az álláspontja, azt lanyhaság vádjával illetni nem lehet.

Thaly Géza öt évig se viselte könyvtárőri tisztét, mert 1872-ben a közigazgatástól elválasztott igazságszolgáltatási szakhoz, a bírói pályára lépett át. Lelkiismeretes és pedáns működése a könyvtárnak előnyére vált, mert sok künn levő könyv kerül vissza, sokat pótoltak s a könyvtár nem károsodott.²⁸⁾

²³⁾ U. o. 1880 évi 174., 290.

²⁴⁾ Nyulassy Antal 1861. évi leltára értendő.

²⁵⁾ Közgy. jegyzőkönyv 1867 évi 264. sz.

²⁶⁾ U. o. 1867 évi 908. sz.

²⁷⁾ U. o. 1869 évi 189.

²⁸⁾ Közgy. jkv. 1871/570., 574., 1139.

Miskey Géza vármegyei levéltárnok követte őt könyvtárőri tisztségben, melyet 1872—1903-ig viselt.²⁹⁾ A rendes helyiség hiánya megbénította az ő működését is. Kultsár István könyvtára a hetvenes években a folyosóra szorult.³⁰⁾ A vármegye a könyvtárat székházának délnyugati utcai sarokszobájában akarta elhelyezni³¹⁾ és hogy a levéltárban erre a célra helyet nyerjen, levéltárának selejtezését határozta el.

Ez a művelet pár év múlva következett be. Mikor 1878—1883. években a selejtezés elkészült, kiderült, hogy a levéltárban nem lesz hely a könyvtár számára.³²⁾

Közben a könyvtári bizottság, mely 1874-ben Baranyay Gáspár földbirtokos elnöklete alatt Kálmán Rudolf árvaszéki elnök, Vagács Cézár gimn. igazgató, (utóbb Németh Vilmos), László József kocsi ref. lelkész, Ráczkevi Nagy Sándor ügyvéd (kinek helyét időközben bekövetkezett halála után Pulay Géza, a könyvtári bizottság későbbi elnöke foglalta el) és Miskey Géza levéltárnokból alakult meg, sürgeti a selejtezési munkátot³³⁾ és az ügyészt, akit a levéltárnokkal együtt a könyvtár átvizsgálásával és számbavételével is megbízott. Ez azonban a Kultsár könyvtárra nézve soha nem következett be, pedig ezt a határozatot 1884-ben, a könyvtár elhelyezése előtt is megújítja.³⁴⁾ A főügyész azzal mentette magát, hogy addig, míg a könyvek a folyosón vannak a szekrényekben, addig e megbízásnak eleget nem tehet.³⁵⁾ A könyvtárbizottság is ugyanezen a véleményen van, amely a következő 1881. évben az jelenti a közgyűlésnek, hogy míg a helyiségkérdés megoldva nem lesz, addig a könyvtár rendezéséről szó sem lehet, sem az a használatnak át nem adható.³⁶⁾ Mivel a selejtezés folytán sem lett a levéltárban hely a könyvtár számára, új megoldásról kellett gondoskodni.

A vármegye 1882-ben az istálló épület átalakításával óhajtott a kérdést megoldani.³⁷⁾ Elkészíttette a tervekét és költségvetést.

²⁹⁾ Komárom 1913. I. évf. 76. l.

³⁰⁾ Közgy. jkv. 1880/290. sz.

³¹⁾ U. o. jkv. 1874 évi 376. sz.

³²⁾ U. o. 1881 évi 172. sz.

³³⁾ U. o. 1880 évi 174. sz.

³⁴⁾ U. o. 1884 évi 161. sz.

³⁵⁾ U. o. 1880 évi 290. sz.

³⁶⁾ U. o. 1881 évi 172. sz.

³⁷⁾ U. o. 1882 évi 263. sz.

Ez a három oldalával szabadon, a megyeház udvarában álló, az utcára néző, erős boltozatú épület teljes tűzbiztonságánál fogva alkalmasnak látszott erre a célra, itt elhelyezést nyerhetett a levéltár mellett a könyvtár is. A hivatali eljárás utvesztőit megjárta az ügy; a belügyminisztérium nem akart beleegyezni az építésbe (abba, hogy a megye a saját vagyonából végezze az átalakítást 2611 fr 90 kr költséggel!) De a vármegye se hagyta igazát, továbbra is fentartja határozatát és „a tervezett épület átalakításokat, úgy a levéltár használható berendezésének állami s önkormányzati érdeke, valamint az igen értékes megyei könyvtárnak eddig mellőzést szenvedett s a nyilvános téren szigorú birálat alá vont kulturális érdeke indokolván, a megye közönsége a tervezett épületek átalakítását fel nem függeszti.”

Ez elől a tömör és megdönthetetlen indokolás elől a belügyminiszter se térhetett ki s a megye az átalakítást elvégeztette úgy, hogy a levéltár 1885-ben új helyiségébe költözhetett, a könyvtár helyét pedig a levéltár utolsó, az utca felé néző szobájában jelöli ki a közgyűlés.³⁸⁾

A könyvtár története itt véget is ér. Miután itt elhelyezést nyert 1885-ben, közel hat évtizedig tartó hányódás után, három évtizednek kellett elmulni, hogy Kultsár Istvánnak ajánlásában kifejezésre juttatott kívánságai teljesüljenek. Mert a levéltárban történt elhelyezés se emelte a könyvtár használhatóságát és a hozzáférhetést, itt is tulajdonképpen eltemetkezett a könyvtár.

Ami a könyvtár beléletét illeti, láttuk, hogy Thaly Géza könyvtárőri működése alatt inkább a könyvtár anyagának összegyűjtése és megmentése volt a főcél, Miskey Géza könyvtárnoksága alatt lehet beszélni a könyvtár használatáról is. A Kultsár-könyvtárral a hatvanas években együttesen kezelték az újabb szerzeményeket. Az újabb időben azonban és ennek kezdetét Ghyczy Kálmán nagyszabású alapítványától számíthatjuk, — mely 1888-ban került a vármegye könyvtárába, — a Kultsár könyvtárt külön választva kezelték.

*

Vessünk egy pillantást a könyvtáralap fejlődésére.

A 498 főt tevő könyvtár építési alap, melyet 1829-ben kölcsön adtak Balogh Lőrinc táblabírónak, csak per útján térül vissza. 1837-ben az 560 ftra emelkededett tőkét Högyész Antal táblabíró

A megyei
könyvtár-
alap

³⁸⁾ U. o. 1885 évi 238. sz.

veszi kölcsön. Majd Pulay Gábor főadószedő vesz kölcsönt a könyvtáralaptól, ki ellen később csődöt nyitottak. 18 évi kamattartozás állott fenn 1857-ben Pulay kölcsöne után. A vármegye nem helyezte el óvatosan pénzeit, mindenütt pert kell indítani, hogy visszakapja. 1847-ig rendes számadások készülnek a könyvtáralapról, az alkotmánytalan korszak alatt azonban erre nem helyeztek súlyt és 1861-ig nincsen számadásnak nyoma. 1855-ben Ambrósz János megyei főnök kimutatásában 2321 ft $27\frac{1}{8}$ krral szerepel a könyvtáralap, de ebben a künnlevő tőkék után felszaporodott kamatok is fel vannak számítva, amelyet idővel törölni kellett.³⁹⁾

Látjuk a tőkét a negyvenes évek patriarkális pénzkezelése mellett ingatag alapokon gyümölcsozni, ha ugyan gyümölcsozésnek lehet azt nevezni, mikor a táblabíró uraknál künn levő kölcsönökből se tőkében se kamatban évek során keresztül egy fillér se folyik be, az alkotmánytalan korszakban pedig számadás is alig készül a közpénzekekről. Az alkotmányos korszak beköszöntésével a vármegye alapjait is beható revízió alá vette és itt nem valami épületes dolgok derültek ki a cs. kir. megyei adminisztráció felől. Említettük, hogy 1847—1861-ig nem volt számadás a könyvtáralapról. Erről egy darabig (1855—1860) Kégly József megyefőnöki titkár, ki az alapítvány gondnoka volt, készít elszámolást, amelyet a megyei alapokat átvizsgáló küldöttség zavarosnak talál.⁴⁰⁾ Az alap három évi bevétele 497 ft 45 krt tett ki, amellyel szemben 427 ft $02\frac{1}{2}$ kr volt a kiadás, pénzmaradvány 70 ft 43 kr, melyet 1861-ben átadott Pázmány Zsigmond főpénztárnoknak a titkár.

Pázmány főpénztárnok 1868-ban azt jelenti a közgyűlés felhívására, hogy a könyvtáralap vagyona 1866 július 1-én 2536 ft 73 krt tett ki.⁴¹⁾ Az 1874-ben tárgyalt könyvtári számadás szerint az alap vagyona 1873. végén 3378 ft. $48\frac{1}{2}$ krt tett. A közgyűlés ekkor megállapítja, hogy a könyvtáralap állaga 3000 ft. legyen amelynek kamataiból 50 ft kiutalandó az őr tiszteletdíjára, a többi könyvek beszerzésére fordítandó. A könyvtári küldöttség erre nézve tartozik minden év március végéig jelentést tenni.⁴²⁾ A könyvtáralap kamatait azonban nem mindig használják fel könyvbeszerzésre.

³⁹⁾ Közgy. jkv. 1868. évi 1472. sz.

⁴⁰⁾ Közgy. jkv. 1868 évi 1472 sz.

⁴¹⁾ U. o. 1868 évi 233. sz.

⁴²⁾ U. o. 1874 évi 337. sz.

Igy a megyei könyvtáralap 1875 végén 3599 ft 81 kr, 1876-ban már 3748 ft 67 kr, 1877-ben 3803 ft 73 $\frac{1}{2}$ kr, 1878-ban 3951 ft 37 $\frac{1}{2}$ kr, 1879-ben 4108 ft 07 $\frac{1}{2}$ kr, 1880-ban 4412 ft 64 $\frac{1}{2}$ kr, 1885-ben 5108 ft 31 kr. Ime a könyvtárról való lelkiismeretes gondoskodás eredménye. 1911-ben pedig a könyvtár alap 15000 koronára szaporodott fel, melynek kamatait a könyvtárat fentartó Jókai Egyesület rendelkezésére bocsátotta a vármegye.

*

Hogy Kultsár István könyvtára kilenc évtizedre visszatekintő multjáról rajzolt képünk teljes legyen, be kell számolnunk a könyvtár használatáról és gyűjteményben végzett munkáról. Ha az eredmény meglepően vagy elszomorítóan csekély is, ne keressünk bünbakokat, a körülmények mostohasága volt ennek nagyobb akadálya az emberi gyengeségnél s kényelemnél. Egy könyvtár, mely életét szekrényekbe zárva, vándorlásokban tölti, nem fejthet ki kulturális munkát, mivelő és nevelő hatása is csekély marad. Így történt a Kultsár könyvtárral is.

A könyvtár
első rende-
zése

Mikor még újság volt, a harmincas években sürűen használják. A könyvtár őre arravaló ember és tisztét hozzáértéssel töltötte be. Látjuk az olvasók diszes névsorából a könyvtár körül csoportosuló helyi intelligenciát: honoráciorokat, tanárokat, sőt katonákat is. A könyvtárnak tehát megvolt a vonzóereje. Céltudatos fejlesztésével a könyvtár használatának mindenestre fokozódnia kellett volna. Igen, de ehhez hiányoztak az anyagi eszközök. A könyvtáralapítvány kamatai évek során nem folynak be az előkelő adósoktól, akiket senki sem sürgetett. Pedig a gyarapításra megvolt a jó szándék. Így pl. Kossuth Törvényhatósági Tudósításait is megrendeli a vármegye a szerkesztőnél; mikor a szállítást eltiltják és Kossuth politikai üldözést szenved, a vármegye akképpen határoz, hogy König fűszerest, aki gyakran fordul meg Pesten, kéri fel a tudósításoknak Komárombaállítására.⁴³⁾

A könyvtár első katalógusát Nagyváthy Vendel vármegyei levéltárnok készíti el. A könyvek először betűsoros katalógusba vannak foglalva.⁴⁴⁾ A beosztása következő: Író neve. Könyv fogla-

⁴³⁾ Közgy jkv. 1835 évi 2034. sz. (Ez a König fűszeres volt néhai Csengery Antal apósa).

⁴⁴⁾ Tettes Ns. Komárom Vármegyének Kultsáriana Bibliothecájában található könyveknek A, B, C szerint való Jegyzéke és Mutató Táblája Folio, 53 írott levél.

latja v. neve (tárgya), Darabszáma és formája, Elenchus szerint való szám. Az utolsó rovatban utalás történik a könyvtári jelzésre. A könyvek ugyanis szakok szerint voltak rendezve és felállítva, ehhez tartoznak a szakkatalógusok: A, B, C, D, E, F szakasz. A szakkatalógusok a könyveket nyelv szerint tagozzák szét. Az A. tartalmazza a Hungaricát, a B—F. a Görög, Deák, Francia és Német könyvek jegyzékét nyújtja, és pedig a B. füzetben a Philosophia, Törvény, Heraldica és Numismatica, a C. füzetben a Hit-Tudomány, Mathesis, Physica, a D. füzetben a Historia, Statistika, Politica, Gazdaság és Technológia, az E. füzetben Historia, Geographia, Typographia, Utazások és elegyes tárgyú munkák, az F. füzetben a Görög, Deák, Francia és Német Litteratura jegyzékét találjuk az elősorolt négy nyelven, amint ezt a füzetek címei mutatják.⁴⁵⁾ Tehát az első könyvtári jegyzék, azonban minden rendszer nélkül, eléggé széttagolja a könyvtár anyagát.

A füzetek egyuttal helyi katalógusul is szolgálnak, mert a szekrény- és a polc-sor száma szerint sorolják fel a műveket. A könyveknek tehát kettős jelzése van: a betű a szak jelezésére, római szám a szekrény polca megjelölésére és folyó szám a sorban elfoglalt hely megjelölésére. A másik, egyedülálló szám az elenchus számát mutatja.

Hogy ez a katalógus 1831. előtt készült, azt az első könyv-kölcsönzési napló bizonyítja, melynek első dátuma 1831. július 26. Ebben a kiadott könyveknek az A—F. jelzések szerint való számát találjuk.

Kultsár
özvegyének
ajándéka

Egy következő katalógus a Kultsár Istvánné által ajándékozott könyveket öleli fel.⁴⁶⁾ Ebben magyar, latin és német nyelv szerint vannak a munkák felsorolva (326 + 149 + 535 = 1010 db). A reávezetett záradék szerint ezeket a könyveket Komáromy János könyvtárnok 1833 június 14-én vette át Závody Ferenc táblabíró és Hunyady Lajos első aljegyző előtt. A lajstrom a könyvek jegyzékét tartalmazza Folyó szám, A könyv címe s a szerző neve, A kiadás helye s esztendeje, formája, kötet mennyiség, bekötés-szerint. Tehát ez tökéletesebb az elől tárgyalt és Kultsár István könyveiről készült jegyzékeknél. Ez nem a vármegyén készült és bizonyára Kultsár özvegye állította össze a könyvek elküldése alkalmával valamelyik

⁴⁵⁾ 6 drb. folio füzet: A, 7 írott levél, B, 4 levél, C, 6 levél, D, 4 levél, E, 6 levél, F, 4 levél.

⁴⁶⁾ Könyvek Lajstroma 1-33 Folio füzet, 17 írott levél.

szerkesztőségi taggal és így bizonyára literátus ember munkája.

A második munkát három évtizeddel utóbb készült, Nyulassy Antal bencés gimnáziumi tanárnak, a könyvtár örének lelkiismeretes munkája: a könyvtárnak tulajdonképpeni leltára. Fontos e munkát azért, mert a könyvtár átvételének alapjául szolgált 1862 óta.

A második
rendezés

Nyulassy Kultsár (és özvegye) könyvtárát 3747 db-ban számolja fel. Itt meg kell említenünk hogy a folyóiratok minden fürete külön számot kapott. A könyvek minden rendezés nélkül a szekrényekben elfoglalt helyük szerint való felsorolásából áll a könyvjegyzék,⁴⁷⁾ mely a szekrényeket betűkkel jelöli (A—K) és ezekben polcok szerint sorolja fel a könyveket. Beosztása: Folyó szám, szerző neve, Könyv címe és külalakja, Nyomtatási hely, év, Kötet-szám, Ajándékozta. A könyvjegyzék felöleli az 1861-ben, bizonyára a rövid magyar világ alatt fellendült nemzeti felbuzdulásban szerzett művek jegyzékét is. Valószínű, hogy a derék könyvtárörnek is alapos része volt a könyvtár anyagának oly kíváncsatos felfrissítésében.

Nyulassy munkája óta a Kultsár könyvtár ötven esztendeig pihent, se rendezésével, se feldolgozásával nem foglalkozott senki. Ez a mi feladatunk maradt, amelyet igyekeztünk Komárommegyének a nagy alapítóval szemben fennálló régi tartozása beváltásául becsületesen elvégezni és elmondhatjuk, hogy ezzel Kultsár István könyvtár-ajánlásában kifejezésre juttatott minden kívánsága teljesedésbe ment.

A könyvtárnak cédula katalogusa 2277 művet ölel fel, mely 3591 darabból áll. Természetesen a legpontosabb utaló cédulákkal van kiegészítve a katalógus. Ezenkívül szakkatalógust szerkesztettünk, mely a vármegyei könyvtár hetes beosztásához alkalmazkodva: Hittudomány, Jog- és államtudomány, Természettudomány, Filozófia, (filológia, esztetika, kritika, pedagógia) Történettudomány, Szépliteratura és Vegyesek csoportjaiba osztja be az anyagot. A Kultsár könyvtár és a Jókai Egyesület kezelésében levő többi könyvgyűjtemények céduláit is összesítve kezdjük. Hogy a könyv hovatartozása és helye az első pillanatra világos legyen a könyvtári tisztviselő előtt, az egyes gyűjtemények céduláit elütő színű kartonokra írjuk. A rendezést 1911-ben kezdte e sorok írója és a katalógus sajtó alá rendezését 1914 nyarán fejezte be, hogy maradandó emléke legyen a komáromi kulturház első évének. A ko-

Az utolsó
rendezés

⁴⁷⁾ Komárom vármegye Kultsár-féle Könyvtárának Könyvjegyzéke. Folio alaku füzet, 39 számozatlan levéllel.

máromi nyilvános közkönyvtár alapítója s így Komárom kulturális életének is megalapozója nemes tettének méltatását kapcsoltuk ahhoz a másik nagy eseményhez, amikor a közmívelődésnek Komáromban diszes hajlékot emeltünk.

*

A könyvtár
anyaga

Lássuk röviden a könyvtár anyagát. Sokan vannak — köztük könyvtári szakemberek is — azon a véleményen, hogy a Kultsár könyvtár anyaga elavult. Mi más nézőpontból vizsgáljuk ezt a könyvtárat, melyben úgy, amint van, mívelődéstörténeti jelentőséget találunk. A múlt század első negyede, a reform kor határolja a könyvtár terjedelmét, mely Kultsár 1828-ban bekövetkezett haláláig megjelent művekből áll. Ezek jórésze természetesen a XVI—XVII. századra esik, még korának élő irodalma, ha nem is teljes számmal, de szépen van képviselve. Ágis tragédiájá-tól a Zalán futásá-ig sok magyar munkát találunk benne, melyek a korra nézve jellemzők és annak pregnáns kifejezői. Szegényes, a klasszikai hagyományokon nevelkedett liránktól a jobbára külföldi művek fordításából táplálkozó elbeszélő prózai műfajokon át kezdetleges drámai irodalmunkig együtt találjuk a magyar szépliteraturát Kultsár könyvtárában. A tudományos irodalom sokkal teljesebb, főleg a történeti műveknél, melyek iránt előszeretettel volt a könyvtár alapítója.

A XVIII. század tulnyomóan teológiai és filozófiai tudományos termelése teszi a könyvtár zömét. Kultsár, ne feledjük el, 1760-ban született, a papi pályára lépett és a tanárra készült. Könyvgyűjtésének iránya tehát ebben az irányban haladt előre. Később, mikor a tanári pályát elhagyja és Gebhardi fordításával foglalkozik, történelmi studiumokba merül el, ami könyvtárán is erős nyomokat hagy.

A könyvgyűjtő nemes szenvedélyét tükrözi vissza a könyvtárnak néhány szép XVI—XVII. századbeli darabja, értékes metszetekkel, köztük néhány Elzevirrel és a németalföldi könyvnyomtató műhelyek keresett és becses termékeivel.

A Régi Magyar Könyvtár 10 munkával van képviselve gyűjteményünkben.⁴⁸⁾

Mívelődéstörténeti szempontból azok a kisebb dolgozatok érdemelnek figyelmet, amelyek a XIX. sz. első éveinek találmányaira, kulturtörekvéseire vetnek világot. Így a színészet, az Akadémia alapításának előzményei, az egykoru folyóiratok és hírlapok érdekes

⁴⁸⁾ Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtár c. műve alapján.

adalekokat szolgáltatnak a kutatónak. De kifejezői a kornak azok a munkák is, amelyek a technika lassan fejlődő vívmányainak érdekes okmányai: a selyemtenyésztés, a kőszénnel való fűtés, takaréktűzhelyek különféle rendszerei, az elektromosság gyakorlati alkalmazása, az ébredő XIX. évszázad éppen a technika terén fejlődő nagyságának előrevetett árnyékai és hálás tanulmányul szolgálnak az ezen korral foglalkozók számára.

*

Kultsár könyvtára tagadhatatlanul szebb méltánylást érdemelt volna, erre azonban az alapítás kora még nem volt elég fogékony. A harmincas évek elemi csapásai, árvizek, kolera, mostoha gazdasági évek az emberek figyelmét kizárólag az anyagi térre terelték. A negyvenes évek politikai mozgalmai pedig mindent háttérbe szorítottak, főleg a vidéken. De azért nem lehetne azt állítani, hogy ez a könyvtárra hatástalan maradt. Ez ellen bizonyít élénk használata a könyvtár megnyitása után. A Komáromban tanárkodó Czuczortól kezdve Ghyczy Kálmánig, a vármegye főjegyzőjéből a képviselőház elnöki tisztéig emelkedett államférfiuiig, sokaknak nyújt szellemi táplálékot. Sőt, hogy Ghyczy Kálmán nevénél egy perccel tovább időzzünk, bizonyára a vármegyénél meglevő Kultsár-féle gyűjtemény ad ösztönzést arra, hogy könyvtárát ehhez csatolja és a vármegye könyvtárát nagyobbítsa. Az alapító jóslata: „Nem kételkedem, hogy ezen tsekély adományom a Ns. Vármegyének és városnak több nagylelkű férfiát arra fogja serkenteni, hogy amit én kis tehetséggel a nagy tzelra kezdettem, azt mások gazdag adakozásokkal bővítsék...” ime milyen szépen bevált.

A könyvtár hatása

Az alkotmánytalan korszak alatt a könyvtár használata csökkenik. A hetvenes években hajléktalanul huzódik meg a vármegye-háza folyosóján, a világtól, a használattól, az élettől elzárva. Sokan ennek tulajdonítják, hogy egy igen számottevő könyvgyűjtemény, a Milkovits-könyvtár, Győr városa tulajdonába jutott. A vármegye egyik nagyobb birtokosa, Milkovits Zsigmond, ki vármegyénk minden kulturmozgalmában éllénk részt vett és a könyvtári bizottságnak is tagja volt, látva a Kultsár könyvtár szálnalmas helyzetét, állítólag ettől indítatva hagyományozta Komárommegyének szánt könyvtárát Győr városának, melyből szintén virágzó könyvtár fejlődött.

A nyolcvanas években már hangosan sürgetik a könyvtárnak a nyilvános használat részére való átadását. A helyi sajtóban is

hangok emelkednek és a vármegye közönsége a közvélemény nyomása alatt cselekszik, midőn a belügyminiszter vétője ellenére is hajlékot biztosít a könyvtárnak.

1885-től kezdve már a megyei könyvtárban is van némi élet, már kezdik felkeresni az olvasók és használata csak fokozódik Ghyczy Kálmán könyvtárának pár évvel utóbb történt megnyitásával. A könyvtárnak helyisége van a levéltárban, nem valami jó és célszerű, sötét és szűk, de mégis jobb a helyzet, mint azelőtt, mikor a könyvtár ide oda vándorol. A könyvtár használat azért nem emelkedik rohamosabban, mert a nyolcvanas évek elején a komáromi városi iskola tanítói megszervezik a városi nyilvános népkönyvtárat, mely kiváló szolgálatot tett az olvasni szerető közönségnek. A kilencvenes években a használat még élénkebb lendületet vesz.⁴⁹⁾

A Kultsár-könyvtár azonban kívül esik ezen, elzárva pihen a levéltár utolsó fülkéjében, nincsen használható katalógusa, anyagát tehát nem ismerik. A mellette kialakult megyei könyvtár lesz a kölcsönkönyvtár, hogy idővel messze tulszárnyalja rohamos fejlődésével a benne elhelyezett két nagyobb gyűjteményt: Kultsár és Ghyczy könyvtárát és elsőrangú tényezője legyen Komárom város és vármegye kulturális életének, mely évente sok ezer olvasónak nyújt szellemi táplálékot.

A megyei könyvtárnak 1876-tól kezdve szerzeményi naplója van és az 1876—1906 évi anyag fel is van dolgozva.⁵⁰⁾ Ugyasint az 1907—1908 évi gyarapodás is.⁵¹⁾ A nagy méreteket öltött gyarapodás folytán az évi katalógus kiadás elmaradt, mert az anyag rendes feldolgozásával is alig tudott lépést tartani a könyvtár személyzete.

A Kultsár könyvtár 1907-ben elkezdett rendezése éppen az érintett oknál fogva abbanmaradt. A vármegyei levéltárba a könyvek ezrei kerültek évente s a könyvtár, mely 1885-ben 5000 darabot számlált, pár év alatt megötszöröződik. A levéltárban nem marad üres polc és üres asztal. Ezek az állapotok érlelték meg a komá-

⁴⁹⁾ A könyvtár használat statisztikája.

⁵⁰⁾ Alapy Gyula: A vármegyei könyvtár címjegyzéke Az 1876—1906-ig szerzett művek jegyzéke. Komárom, 1906. 8° 48. l.

⁵¹⁾ Alapy Gyula: Jelentés Komáromvármegye könyvtára 1906 évi működéséről és állapotáról. Komárom, 1907. 8° 30 l. U. az. 1907-ről. Komárom, 1908. 8° 40 l.

romi kulturház létesítését, mely 1913-ban öltött testet.⁵²⁾ Sietette ezt a Jókai Közművelődési és Muzeum Egyesület megalakulása, mely 1912-től Beöthy Zsolt, a magyar szellemi élet e nagynevű vezéralakja, Komárom nagy és hű fia elnöklete és Kürthy István főispán lelkes vezetése alatt működött.

A komáromi kulturházban 1914 január 1-én megnyílt a nyilvános olvasóterem, április 12-én a múzeum is, majd a képtár, augusztus hóban a Kultsár könyvtár és a többi gyűjtemények is átköltöztek a vármegye levéltárából, hol három évtized pora takarta. A Kultsár könyvtárhoz cédula katalógust készítettünk, a mellett szakkatalógus is készült a modern bibliografia állása szerint. Olvasóterem is van mellette és így teljesült a Kultsár könyvtár első monografusának kívánsága, de a nagynevű alapító óhaja is valósággá változott. Amit Kultsár „álmélkodva tapasztalt” más nemzetek tudománybeli kulturájáról, melynek előmenetelét „mindenütt a számosabb bibliothékák és a közhasználásra megnyitott könyvtárak segítették” — ez nyolc évtized múlva megvalósult Komáromban, Kultsár szülővárosában, hol tiszteletreméltó neve soha feledésbe nem megy. Ezek a sorok is kegyelettel áldoznak nemes emlékezetének.

---

⁵²⁾ Létesítésének összefoglalását lásd a kulturház alapkökiratában. Komárom, 1913. I. évf. 75—85 l.

TARTALOM:

Kultsár István élete és működése	1
A komáromi Kultsár-könyvtár címjegyzéke	53
A Kultsár-könyvtár multja és jelene	193

